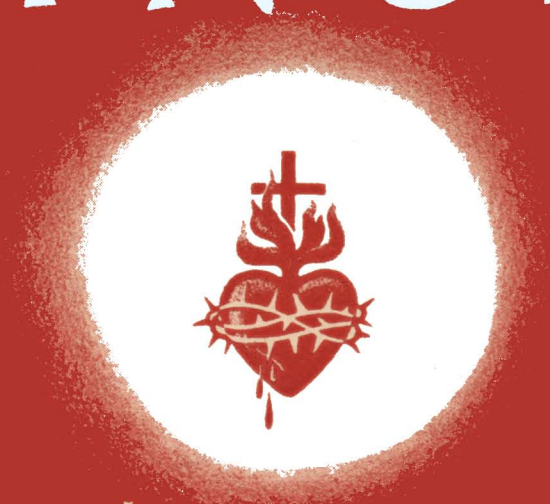

CHRISTUS VINCIT

JÉZUS SZIVE
GONDOLAT,
PÁPASÁG
AZ EGYHÁZ
GYÖZELME

JÉZUS SZENTSÉGES SZÍVE
JÖJJÖN EL A TE ORSZÁGODI

CHRISTUS VINCIT...

JÉZUS SZÍVE
GONDOLAT,
PÁPASÁG,
AZ EGYHAZ
GYŐZELME

ÍRTA:

DR. MÁRIÁS ISTVÁN

MOTTÓ:

„Ime én veletek vagyok mindennap,
a világ végezetéig”.

Máté 28,20.

„És lészen egy akol és egy Pásztor”.

János 10,16.

1 9 4 3

Főbizományos: Korda r. t. Budapest, VIII. Mikszáth Kálmán-lér 4.

Nihil obstat.

Dr. Ladislaus Dóry
censor dioecesanus.

Nr. 1934/1943.

Imprimatur.

Quinque-Ecclesiis, die 15. Maii a. 1943.

Dr. Franciscus Hanuy
vicarius gen. eppalis.

I. FEJEZET.

*Az Egyháznak, mint egyetlen isteni alapítású intézménynek
kettős (örök isteni és változó emberi) arca.*

Az ember teste és arasznyi léte a kikerülhetetlen elmúlásnak, halhatatlan lelke pedig az örökkévalóságnak van eljegyezve; ez a hívő lélek mindent bearanyozó vigasza. Itt, a vak golyóbison, a földön bizony a múlandóság jegyében folyik le minden. Nemcsak az egyes embernek, hanem magának az emberi nemet hordozó földnek is arasznyi a léte — térben és időben egyaránt — magának a világmindenségnek szédületes arányaihoz viszonyítva. S ha már így eltörpül a világmindenségben, megsemmisül az öröklét fogalmával szembeállítva.

A Szentírás és a komolyabb tudományos kútfők adatai alapján az emberiség élete a földön nem több, mint 6000—8000 év. Vannak ugyan álmodozó, vakmerő tudósok és áltudósok, akik 20, sőt 50 ezer évet emlegetnek, de állításaikat nem tudják komoly érvekkel alátámasztani. De mi ez az akár 20 ezer év is¹ időben, a világ életében, vagy magának a parányi földnek nagysága térben a világmindenség csillagmilliárdjaihoz viszonyítva.

S még ebben az aránylag kis időközben, mely az emberiséget hordozza — minden egyes évtized, sőt minden egyes év az emberi múlandóság szomorújátéka. A hitetlen szemlélődő, kinek szemléletét nem ragyogja be az örökkévalóság természetfölötti sugara, nyomasztó elszomorodással veheti tudomásul a történelem ítéletét. Minden elmúlik — sokszor nyomtalanul —, népek, emberek. Húsz-ötven-hetven év után a szerencsésebbje is letűnik az élet színpadáról, örökéletűnek hitt eszmék, és birodalmak, néhány évtized, vagy néhány évszázad után az ismeretlenség homályába süllyednek vissza.

Van azonban egy intézmény, amely meghökkenti a hitetlent is, amely ellentmond a minapos történelmi tapasztalatnak, — amely itt, az ideigvalóban dacol a kikerülhetetlen elmúlással — ez a római katolikus Anyaszentegyház és a pápaság. Vajjon miért? A hitetlennek lehet ez fájó, megoldhatat-

¹ Hajós: A végtelen felé. (1950.) E könyvében kb. 10 ezer évet tart a legvalószínűbbnek.

lan talány — a hívőnek viszont biztos tudat: mert isteni alkotója alapításánál megígérte: A poklok kapui nem vesznek erőt rajta! S mert nem emberi alkotás, nem viselheti magán az emberi elmúlás szomorú bélyegét. Kétezer győzedelmesen végigharcolt év tanúskodik mellette, pedig 2000 év már nagy idő az emberi történések színpadán, az emberiség rövid életének éppen egy harmada vagy egy negyede.

És napról-napra igazolódnak rajta egy bölcs gondolkodó farizeusnak, Gamanielnek szavai, melyeket az Egyház születésénél mondott első ádáz üldözőinek, az elvakult farizeusoknak: „Ha ez a terv, vagy mű emberektől vagy, felbomlik, ha azonban az Istentől van, nem ronthatják le.”²

Hányszor eltemették, vagy vélték eltemetni ádáz ellenségei. Az Egyház haldoklik, — harsogták már 1500 évvel ezelőtt a hiénahangok a hyppói püspök, szent Ágoston fülébe. De ugyanő elégtétellel tehette hozzá: „És mialatt azt mondják, mindennap meghalni látom őket, az Egyház azonban folyvást fennállva marad és hirdeti az Isten hatalmát minden nemzedéknek, melyek egymásután következnek.”³ És 1500 évvel később Nicolast, a keresztény bölcselőt megrázza a gondolat.

„Valóban az Egyház *folyvást* haldoklik, ebből következtenünk kell, hogy *sohasem* hal meg.” „Az Isten megengedte, hogy az Egyház emberileg folyvást veszélyben legyen, hogy annál jobban kimutassa, miszerint, az Egyház istenileg segítetik.”⁴

És maga Voltaire, a kereszténység ádáz ellensége is kénytelen elismerni, hogy szemben a történelem őrlő kerekével, szemben Odin reliigiójával, Osiris nyelvével. Tyrus és Karthago istentiszteletével, „egyedül a kereszténység maradt fennállva annyi viszontagság között és annyi rom ropogása között változatlanul, miként az Isten, ki annak szerzője.”

„Az igazság örökké marad és a vélemények ábrándképei elenyésznek, miként a betegek álmái.”⁵

De hát, ha az Egyház isteni mű — s ezt még Voltaire is kénytelen bevallani —, ha fennállása és győzedelme örökre biztosítva van, lehet-e és időszerű-e korunkban az Egyház várható győzelméről írni. Hiszen kétezer éves élete a vallási és kulturális győzelmek szakadatlan sorozata, örökös halódása győzelmes haldoklás. Lehet-e ezekután az Egyház győzelmét egy korszaknak, néhány évtizednek egyoldalúan odaajándékozni, vagy legalább is ígérni. A következőkben próbálnók megvilá-

² Ap. Csel. 5, 38—39.

³ Nicolas A.: A ker. bölcs. tanulm. IV. 516.

⁴ U. o. 516.

⁵ Voltaire: Raison du christianisme Avez.

gítani, hogy joggal lehet erre következtetni, sőt kell is, mert különben a metafizikai történelemszemlélet, a hívő ember történelemszemlélete szenvedne erős csorbát, ha nem hajótörést.

Az Egyháznak és a benne őrzött isten-emberi javaknak az idők teljéig, a világ végéig kettős arculata van: egy örök és egy ideigvaló. Örök és változatlan vonás az Egyház arculatán, hogy a Megváltónak, Jézus Krisztusnak szüzi jegyese, arája azt mondhatnók, a misztikusan továbbélő Krisztus, aki a fejben és tagokban oszthatatlanul egy. Ennek a fejnek csodálatosan kettős arculata van, egy misztikusan elrejtett, az örök szeretetnek hordozója, az Eucharistia — a vinculum charitatis — és egy szervezetileg látható, a pápa, — az égi jog és igazság földi hordozója és őrzője. Az Eucharistia, a — vinculum charitatis — Krisztusa, — a végrehajtó jogot, az igazságtevést, a földi kormányzást látható alteregojára, a pápára ruházta. Ne értsük félre, a pápa nem Isten, ő is csak olyan gyarló ember, mint valamennyiünk, de végrehajtó hatalmában, kormányzási szerepkörében isteni adottságok — gondolkunk csak a csalatkozhatatlanság dogmájára — hordozója. Pápai hatalom nélkül Krisztus sem tudná Egyháza egységét és jövőjét biztosítani. Ha nincs szikla (pápa), ha homokra épülne az Egyház, a poklok kapui régen ledöntötték volna.

A XIX. század nagy hitvédője, Bougaud, két fátyolnak nevezi az Oltáriszentséget és a pápaságot, mely két fátyol alatt az Üdvözítő a *hivőnek* egészen és maradéktalanul önmagát adja.

„Valamely lelket csak az oltáron jelenlevő Jézus Krisztus tarthat fenn és tehet támadhatatlanná.”

Valamely egyházat csak a Vaticanban jelenlevő Jézus Krisztus tarthat fenn és tehet rendíthetetlené.

Ez a kereszténység titka; ez a két fátyol alatt folytonossá és álhatatossá tett megtestesülés valóságos jelenlétének csodája. Amit Jézus Krisztus nem rejtett az egyik alá, azt a másik alá rejt; s csak az bírja Őt egészen, ki a katolikus élet teljes mozgalmát képező szív-gerjedelemmel az Oltáriszentségtől a pápához, a pápától az Oltáriszentséghez tud szállani. E két titkon kívül, melyek egyet képeznek, csak megfoghatkozott Jézus Krisztus marad, Ő maga intézte így, ki nem felel meg többé a lelkek és társadalmak szükségleteinek, ki magát sem tudja védeni s csakhamar elenyészik, mint az álom.

Vegyétek el a pápát; Jézus Krisztus, az Oltáriszentség Jézus Krisztusa nem teljes többé; elégtelen Jézus Krisztus, ki némán szemléli egyházának megingását, tehetetlenül, fogyveretlenül, műve megsemmisítését.*

* Bougaud: A kereszténység és korunk, 417—418.

Az antikrisztusi gondolkörnek sátáni zsenialitása abban áll és abban fog csúcsosodni, hogy minden lehető testi-lelki jót megad az embernek — még a legteljesebb igazság látszatát is — csak kettőt akar és szeretne elvenni: az Eucharistiát, az életrehívó mindennapi szentmiseáldozattal (Röck) és a pápa személyiségébe, mint Krisztus közvetlen megbízottjába vetett hitet.

A sátán tudja jól, hogy mindent meghagyhat az embereknek, még az istenhitet is, de ha ezt a kettőt kilopja a lelkükből, célt ér. A közelebbi és a távolabbi jövő viharzó történelme e két pont körül fog forogni. Ha majd eljön „a nagy szakadás” (Szt. Pál), ha eljön a „bűn embere”,⁷ ki felemelkedik mindenek fölé, mi Istennek mondatik, vagy tiszteltetik, hogy kísértésbe ejtse, ha lehet még a választottakat is — akkor kis időre úgy tűnik majd, hogy teljes diadalt arat a sátáni gondolat. A „bűn embere” betiltja majd a legszentebb áldozatot az egész földön, melyet hatalmába kerít, aki ellenszegül, válogatott kínzásokkal végeztetik ki. Az utolsó pápa és a kised nyáj a katakombák életét éli majd újra. De győzelve nem lesz teljes és rövid ideig tart.

„Bizzatok, én legyőztem a világot”.⁸ „E világ fejedelme már megítéltetett” — hangzik a római katolikus egyház örök Főpapjának isteni szava. Örök és változatlan vonásait említettük először az Egyháznak s ez az örök és változatlan vonása: a természetfeletti alapítás és az isteni rendelkezés az örök fenntartója. Íme, én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig.⁹ ez az isteni tény változatlanul megvan és meglesz az Egyház életében a bölcsőtől a sírig, az Oltáriszentség szerzésétől az utolsó ítélet napjáig.

Támadhatják tízezrek és cserbenhagyhatják milliók és eltemethetik naponta százszor, küzdve és szenvedve, bukdácsolva és felemelkedve, eltiporva és üldözve, népesen vagy néptelenül, napjában százszor halódva — és mégis mindig győzve — Sponsa Dei, Krisztus arája marad.

Amennyire megrendítő és felemelő ez az örök változatlan vonása az Egyháznak, mint *isteni* intézménynek, annyira elszomorító és sokszor lehangoló vergődése és működése, mint ideigvaló *emberi* intézménynek. Az Egyház tagjaiban, mint emberi intézmény is, nem ment a tévedésektől, hibáktól, sőt sajnos, a súlyos bűnöktől sem. Nemcsak egyszerű világi hívei, de maga a fő, a pápa is tévedhetnek. Hiszen a pápa is csak

⁷ II. Thess. 2. 4.

⁸ János 16. 33.

^{9a} János 16. 11.

⁹ Máté 28. 20.

ott és annyiban tévedhetetlen, amennyiben a hit és erkölcs dolgában ünnepélyesen határoz. Mindezt azonban a gondviselő Isten megengedi és eltűri, hogy ezzel is igazolja isteni segítségének és védelmének minden emberi baj ellen való örök védőpajzsát. Sok van tehát az Egyház életében is, még jó szándékú intézkedéseiben is olyan, ami közeljár a tévedéshez, vagy hibához, világi és egyházi tagjai, mint gyarló emberek koruk és természetük hibáival terheltén küzködnek a magasabb igazság diadaláért. De ha, mint általában az emberi intézményekben, bizonyos lazulás és ellanyhulás következik be az Egyház lelki életének, aktivitásának, egyéni és társadalmi megmozdulásainak területén, akkor — és ebben különbözik az Egyház a többi intézménytől — az emberi gyarló arc mögül átsugárzik az isteni örökkévaló arc és tűz, s az Egyház mint a poraiból megelevenedett Phönix, Megváltójának végtelen érdemeiből és kegyelmeiből, önmagából újul meg. Ezért nem azonos a sorsa a többi emberi intézménnyel, amely ilyen isteni örök életforrásra nem támaszkodhatik. A kegyelem, ez az égi segítség, amely az Egyházat megújítja, annál nagyobb, minél jobban hül ki a szívekben a hit. „Amikor elhatalmasodott a bűn — írja szent Pál — még bőségesebb lett a kegyelem, hogy amint a bűn uralkodott halálthozóan, úgy uralkodjék a kegyelem is az örök életre...”¹⁰

Értsük meg jól, az Egyház győzelméről beszélnünk csak az utóbbi, az Anyaszentegyház gyarló emberi arca szempontjából lehet. *Az Egyház örökkévaló isteni arca mindig változatlan és mindig diadalt ül, születésétől haláláig, a keresztfeszítéstől az utolsó ítéletig.* Az Egyháznak mindig voltak és lesznek szentjei, akik Krisztus elveit hiven megtartották és életüket csodálatos magasságokba kormányozták. Szentek, akiknél a mag jó földbe hullt, „és százszoros termést hoz”. És mellettük se szeri, se száma az elrejtett alázatosoknak, az üldözötteknek, az irgalmasoknak, az engesztelőknek, akik elrejtett, néma, de mégis mindennél fényesebb bizonyágai a krisztusi hit igazságának. Valóban ennek az isteni arcnak örök győzelme van már itt a földön; ez minden kornak, minden nemzedéknek, minden nemzetnek közös ki nem sajátítható adottsága. A kegyelmet az Isten mindenkinek kivétel nélkül és ingyen adja. Itt, korok és emberek egyéni állásfoglalásában, megszívlelő vagy elutasító magatartásában rejlik a kérdés változó, úgynevezett emberi oldalának a problémája. Ha az emberek nagy többsége az Egyházon belül és kívül visszautasítja, vagy lanyhán használja a mindenkor bőven és ingyen az emberekre

¹⁰ Róm. 5, 20—21.

áramló isteni kegyelmeket, akkor az egyes koroknak időszaki emberi arca démoni, sátáni jelleget ölt, elfedi a felületes szemlélő előtt az isteni arc változatlan örök ragyogását, és az emberiség és vele az Egyház ilyen korokban a bűnös, vagy akár a hitetlen többségnek, sokszor védtelen kiszolgáltatottja lesz. Az isteni bölcsesség ezt megengedi, büntetésül az emberek bűneiért. Megengedi, mert az Egyházat ezek a szenvedések újból megtisztítják, de valójában egyházának ezeket az időszaki megaláztatásait, sohasem akarja, csak felhasználja.

Ha az Egyház győzelméről írunk — s most erről írunk — csak ott és olyan korszakokban tehetjük, ahol az emberiség a bűnök és a hitetlenség mocsarába süllyedt. Ha az emberek lelkében a krisztusi gondolat *mindenek fölött és előtt életük központja* lesz, akkor ez az Egyház földi arcának időszakos győzelme lesz egyben.

Ilyen szomorú korszakban él az emberiség az utóbbi évtizedekben, sőt évszázadokban is, nem időszerűtlen tehát a krisztusi tanok örök időszerűségében bízva az Egyház eljövendő széles győzelmét latolgatni. Mert sajnos, az emberiség is olyan, mint az éretlen gyermek, aki nem hiszi el szüleinek, hogy megégeti kezét, ha a tűzhöz nyúl. De ha megpróbálta és rajtavesztett, saját szomorú tapasztalata fogja a következőkben attól visszatartani.

Milyen tehát az Egyház helyzete korunkban? Mik azok az okok és feltevések, melyek indokoltá, sőt kényszerítően szükségessé teszik, hogy az emberiséget gyöttrő bajok egyetlen lehetséges kiútjaként az Egyház győzelmét, vagyis az emberiségnek Krisztushoz való visszatérését jelöljük meg? Hogy a ma problémáit, a jövő lehetőségeit azonban jól megérthessük, vissza kell mennünk a múltba az Egyház születéséig és röviden át kell futni az azóta letűnt történelmi korokat, az Egyház emberi arcának időszaki változásait, hogy a jelen problémáihoz érve, azoknak alapokaival tisztában legyünk.

II. FEJEZET.

Az egyháztörténelmi korok rövid áttekintése napjainkig.

Krisztus mustármaghoz hasonlította egyházát, amely kisebb minden más magnál, de amelyből hatalmas fa nő ki, melyen az ég madarai helyetfoglalhatnak. Kétezer év egyháztörténelme fényesen igazolja az Ő prófétai hasonlatát. Tizenkét tanulatlan ember, többnyire halászok, az Ő apostolai, szemben állnak egy többszázmilliós birodalommal. Szemben

állanak sok-istenhívésével, laza erkölcsével, államiságával, szokásaival — és győznek. A mustármag 300 év alatt kihajt, az Ösegyház az egész akkori világot behálózó egyházközségeivel, mártírjainak és üldözöttjeinek minden korú és rendű megszámálhatatlan tömegével fegyvertelenül, egyedül az eszme hitével és az Isten segítségével, mint Dávid Góliátot, legyőzi a pogány kolosszust, a római birodalmat. Igazolódnak az egyik egyházatyának, Tertullianusnak klasszikus szavai: „Sanguis martyrum, est semen christianorum“, a mártírok vére a kereszténység magva. És mire letelik a három évszázad, az erkölcsében és fegyvereiben megroskadt római birodalom polgárjogot ad a semmiből előtörő, üldözött szektának. Bármilyen véres és szorongatásokkal teljes volt ez az első három század, az egyháztörténelemnek egyik legdicsőbb, vagy talán legdicsőbb korszaka volt és marad.

Ma, 1600 év után, mikor a Szentatya, XII. Pius apostoli szavai és meglátása szerint az Egyház hasonló helyzetekbe kerül, vagy kerülhet, nem ok nélkül mutat rá a Szentatya az első négy évszázad keresztényeinek hitére, szeretetére, megingathatatlan reményére és vértanúi lelkületére.

Ennyi hit, ennyi remény és ennyi szeretet meg kellett, hogy teremje a maga külső gyümölcseit is. De ez a győzelem nem elsősorban emberi, hanem isteni elismerés és jutalom volt. Mert az Egyház első nagy győzelmét kivívó, akkor még félpogány Konstantinnak, csodálatos égi jel, a Kereszt feltűnése az égen adta meg a döntő lökést, hogy a keresztények mellé álljon, s ez a Kereszt, mely mellett az égen, „E jelben győzni fogsz“ szavak íródtak, volt elsősorban okozója a nagy győzelemnek a sokkal hatalmasabb pogány sereg és annak vezére, Maxentius ellen.

Konstantin, hogy meghálálja a keresztények Istenének a segítségét, türelmi rendeletével — milánói edictum, 313. — megnyitotta a keresztény Róma előtt a szabad fejlődés útját. Ezzel az egyháztörténelem második, szélesebb szakába lépett.

Az államhatalomnak a kisded Egyház mellett való nyílt állásfoglalása egyben előnyt és hátrányt is jelentett. Előnyt, nagy előnyt, mert a katakombákba zárt kisded nyáj most már szabadon terjeszkedhetett az egész, akkor ismert világon, de egyben hátrányos is volt. Az Egyháznak ez a nagyarányú terjeszkedése ugyanis felhigitotta azt a központi izzó magot, mely az Ösegyház vértanúi lelkére támaszkodott, nagyszámú új keresztény közül sok, ha fel is vette a keresztiséget, pogány, vagy félpogány gondolkozású maradt, amit nem is lehetett mindenben kárhoztatni, hiszen maga az államhatalom is, s a közszellem még a félpogányság jegyében állott. A véres cirkuszi játékok, a rabszolgaság intézménye és egyéb sokszor

botrányos pogány szokások még évtizedekig, sőt évszázadokig fennállhattak. Nem lehet tehát azt sem csodálni, hogy ez a fél-pogány-kereszténység babonára és eretnekségekre hajlott. A gombamód fellépő kisebb eretnekségek mellett az egész országokat, földrészeket behálózó tévelyek (nestorianismus, pelagianismus) sem ritkák. Az arianismus nem egyszer a császár kegyét is elnyeri, tehát még az államhatalom, sőt egész püspökségek is a tévelyt támogatják. De az isteni gondviselés nem hagyja védelem nélkül egyházát. Kiváló lelkek — egyházatyák — támadnak: Basilius, Ambrosius, Ágoston akik egyként küzdenek a tévelyek és hibák ellen és ostromozzák az államhatalom túlkapásait, mint pl. szent Ambrus, Nagy Theodosius császár híres esetében.

Még egy súlyos megrázkódtatás is fenyegeti a kereszténységet, az ebben a korban mindig nagyobb méreteket öltő népvándorlás, mely megroppantja a minden ízében megvénült római birodalmat. 476-ban Odoaker germán vezér serege beveszi Rómát és még a jobb keresztényeket is megüli egy pillanatra a kétség, az örökéletűnek hitt birodalom bukása, nem lesz-e egyben a kereszténység bukása is. Hiszen a barbárságban és sötétségben vergődő fiatal törzsek előözlése semmi jóval sem biztatott. De épp ebben a válságos órában mutatkozott meg a kereszténység örök isteni oldala egészen szembe-tűnően. Kitűnően mutat rá K. Godefroid,¹ hogy az Egyháznak ez a kettős, t. i. örök és emberi arculata milyen szemléltetően nyilvánul meg éppen a világtörténeti válságok idején.

Kurth Godefroid műve közel 50 éve, a XIX. század utolsó éveiben (1898—99) jelent meg. De igazán aktuálissá, mint magyar fordítója, Giesswein Sándor (1921) megjegyzi, éppen az első világháború fordulatai teszik. Az elmúlt újabb 20 év ennek a megállapításnak a helyességét csak aláhúzza.

Az első ilyen történelmi válsága az Egyháznak, mint K. G. megállapítja, születésekor volt. Akkor tisztázni kellett a zsidósághoz való viszonyát. Ugyanis a jóhiszemű zsidó-keresztények között nagyon sokan voltak, akik az új Egyház helyzetét egybekapcsolva látták a zsidósággal, ahonnan kisarjadt. Ez pedig kettős veszéllyel fenyegetett. Egyrészt az egyetemes szerepre hivatott Egyháznak nemzeti színezete maradt volna, másrészt félt, hogy a pogányság szerepe és megtérése háttérbe szorul. De a Szentlélek által vezetett Egyház feje Péter megkapja az égi felvilágosítást és „a jeruzsálemi zsinat megmentette a kereszténységet, de feláldozta Izráelt.”²

¹ Kurth Godefroid: Az Egyház és a világtörténeti válságok. 1899.

² Kurth Godefroid: i. m. 21. old.

Második ilyen nagy veszély a kereszténységet a római birodalom bukásakor fenyegette. Az akkori keresztények közül sokan jóhiszeműen azt hitték, hogy az Egyház a római birodalommal áll, vagy bukik. A kettő az ő szemükben elválaszthatatlan volt. De a kereszténység, mint egyetemes isteni intézmény, most is egyetemlegesen döntött. „Elválasztotta sorsát a római birodalom sorsától, elment a barbárokhoz és kezükbe adta a világ kormánypalcáját anélkül, hogy kívánta volna tőlük, hogy a római civilisatio ruháit viseljék.”³

„Ezáltal röviden, de egész határozottan kijelentette minden jövőendő század számára, hogy mivel arra van teremtve, hogy a földön uralomra vigye Isten országát, nem azonosíthatja sorsát semmiféle múlandó dologgal, legyen az dinasztia, nemzet, társadalmi osztály, vagy civilisatio. Ezáltal lett egyetemes vallássá és csak is ez áron maradhat meg annak és csak is így fogja valósággá tenni azt a gyönyörű jelzőt, melyet Izaiás próféta adott a Megváltónak: A jövőendő századok atyja.”⁴

Az Egyház jövője szempontjából döntő fontosságú Clodwignak, a frank vezérnek a megtérése. Ez a megtérés, mely szent Remigius személyéhez fűződik, egy évezredekre kiható aktus volt. Remigius emlékezetes szavai: „Hajtsd meg fejedet büszke sykambriai. Üldözd azokat, melyeket eddig imádtál és imádd, amit eddig üldöztél” — az Egyház elsőszülött leányának, a frank, majd később a francia birodalomnak is születe egyben.

Mint Bougaud, olyan szépen kifejti művében a frank birodalom feltűnése és általa a kereszténység fennállása ebben a kritikus korban gondviselészerű volt. Ez volt az a világi szikla, amelyre az Egyház a népvándorlás utóhullámaival szemben támaszkodhatott, ez volt az a kard, mely 200 évvel később, Nagy Pipin idején Péter utódjának, a pápának világi hatalmát az egyházi állam ajándékozásával megvetette. A frank birodalomnak — mint Bougaud írja — „eredete páratlan a nemzetek történelmében; csodás, a világ évkönyveiben példátlan megjelenése körülményeiből a szemtanúk lelkében azon sejtelem támadt, hogy valami nagy dolog, nagy vallási átalakulás van készülóban. A világon teljes zűrzavar uralkodott. Egy részről a vén, elkorcsosult római törzsek a bukás felé siettek s a rákfene minden ízükben pusztítván, sírjukat ásta. Másrészről az ifjú, heves, vad, barbár törzsek betörték, tévelygő, sötét lélekkel, féktelen döllyfős szívvel, vérengző kezekkel. Iszonyat ült a lelkeken. De Róma elfajult népe és e

³ i. m. 34. old.

⁴ i. m. 35. old.

vad, barbár nép közepett az Egyház szomorú tekintete nem azt kereste, honnan jó a segély, hanem azt, hogy milyen elemekkel kezdje meg az ujjaépítés nagy művét.

Eppen e pillanatban tűnt fel Franciaország! Harcoshoz illően a csatatéren születik; apostolhoz illően hitvallással, égre szegzett tekintettel jelenik meg a világon; alázattal hajtja meg fejét egy fegyvertelen agg kezei alatt, mintegy jelezvén, hogy hivatása a nyers erő uralma helyett mindenütt a jog uralmát hozni be, ugyanakkor egy nő, egy hitves, egy anya ihlete önti bele a keresztény hitet s ez fejedelme, királya lelken keresztül árad szét a nép szívében. Aztán Clodwig és a frank nemzet kardja által megvett föld mennyire megfelelt egy magasztos hivatásra teremtet nagy népnek! Minél figyelemesebben vizsgáljuk e csodás egészet, annál inkább meggyőződünk arról, hogy Isten csakis valami nagy célra alkothatta Franciaországot ily gyönyörűnek...⁵

„És csakugyan, amint Franciaország és az Egyház összehatalálkoztak, felismerték és átölelték egymást, s 14. század viharai, számtalan forradalmi, a hitetlenség hatalmas erőlködései sem voltak képesek e 14 százados tiszta frigyre homályt borítani.”⁶

Clodwig megkeresztelésével az Egyház megindult fejlődésének újabb és mindennél fényesebb állomása felé, hogy a keresztény Európának dajkája és vezetője legyen. Fél évezred alatt, a XII—XIII. századig ez a szédületes előretörés és fel lendülés megteremtette az emberi történelem páratlan alkotását, a virágzó középkornak istenhivésből élő aszkéta ember-typusát, mely házáit, mint központ, az égnektörő góthikus dómok köré építette, melynek városai a templomok, mint központok világosságából merítettek, körük épültek (P. Gallus), mely élettypusnak egyetlen központi gondolata az önmaga és mások megszentelődése volt, aki hitte és élte a krisztusi igazságot: „Keressétek az Isten országát és az ő igazságát és a többiek mind hozzáadottnak nektek.”⁷ Néhány évtizeddel ezelőtt a művelt, felvilágosult, hitetlen Európa még mélyen lenézte a „sötét középkort”, ma viszont már a technikai haladásból kiábrándult Európa tisztán látja, hogy a kultúrában, civilizációban és kényelemben a mai kultúrigényektől talán elmaradt középkor viszont lelkiekben sokkal boldogabb volt.

Az út azonban, mely az emberiségnek ehhez az egyik legszebb és legfennköltebb korszakához vezetett, korántsem volt rövid, vagy síma. Egy világot, a rómaiakét, kellett átgyúrni a

⁵ Bougaud: Kereszténység és korunk, 335. old.

⁶ i. m. 337. old.

⁷ Máté 6, 33.

kereszténységnek, mint világmozdító erőnek és egy másik világot, a barbárokét, kellett civilizálni, kultúrálttá és lelkileg művelté tenni. Érthető, ha ebben a nagy küzdelemben nagy, sőt súlyos hibák csúsztak be ezen világok ütközése folytán a kereszténység világi, sőt egyházi érdekvilágába is.

Mindezek a világi és részben egyházi problémák az ú. n. „sötét középkor“, a IX—X. század idejére esnek, amikor az egymásnak sűrűlő világnézetek az ingatag lelkeket erjedésbe hozták. Az egyik legszomorúbb történelmi válság volt az, melyet az egyház és a pápaság a hűbériség középkori elvének hamis, túlzott, még egyháziakra is átsapó értelmezésével szemben vívott. A hűbériségnek, mint társadalmi és állampolitikai elvnek a magva az volt, hogy az uralkodó fejedelmek és a legmódosabb főurak harcokban, vagy öröklések útján jogosan, vagy jogtalanul szerzett és általuk egyedül meg nem művelhető nagy birtokaikat a várakkal és falvakkal együtt, a nekik szolgálatokat tett megbízható világiaknak, vagy egyháziaknak adták. Ez utóbbi azonban vallási szempontból a legsúlyosabb visszaéléseknek a csiráját hordozta magában. Mivel ugyanis az ilyen hűbérurak a birtokaik területét lakó püspökségek anyagi javait saját elhatározásukból adták, a püspökséget elfoglalt egyházi személy ezeknek a hűbéruraknak akarva, nem akarva, lekötöztetettje lett. Amilyen mértékben aztán érdemtelen kezekbe kerültek a püspökségek, olyan mértékben tűnt fel a tanulatlan és elnyomott köznép előtt, hogy ezek, a nem mindig épületes életet folytató főpásztorok minden, tehát lelki hatalmukat is a világi hatalomtól kapják. Nem csoda azután, hogy ez az áldatlan állapot a simónia bűnére vezetett, amikor is az egyházi javakat az arra többet ígérőnek szinte pénzért adták-vették. Ez viszont a világiak és egyháziak erkölcsiségének a legsúlyosabb meglazulásához vezetett. A coelibátus intézményét sokan nyíltan megsértették, az alsó papság maga pedig a megváltás kegyelmeit szinte árverésre bocsátotta. Betetőzte a visszaélések sorozatát az a nyílt, vagy titkos nyomás, melyet a legfőbb uralkodók, de különösen a német-római császárok a pápai szék betöltésénél kifejtettek. Mindennek végső célja az lett volna, hogy a császárság, mint világi hatalom, a pápaságot céljai érdekében kezes bárányrá tegye. Nem csoda, hogy ilyen világi és egyházi állapotok mellett, különösen a köznép, de a magasabb rangúak körében is különködő és botrányos szekták fejlődtek, főképp a XI. századtól kezdve. Vezetőjük és legismertebb közülük az albiak eretneksége, mely főként dél-Franciaországban hatalmas tömegeket, köztük főurakat nyert meg magának. Ez a rideg eretnekség, mely az évszázadokkal azelőtt, szent Ágoston korában is létező manicheus eretnekség egy változata, az

önmegváltás szükségességét hirdeti. A testet az ördögtől származtatja, az öngyilkosságot vallásos cselekedetnek tartja. A házasságot, mint elvetendő rosszat, csak tökéletlen tagjainak engedi meg. Ez és ehhez hasonló sötét tanok vették be magukat egész országrészek hitéletébe, „azt lehetett volna hinni, hogy a kereszténység és a civilisatio a pusztulásba rohannak. Dehát a katolikus Egyház az örök megújódás számára alapított. Néha szinte azt mondja az ember, hogy az égi magasokból rászálló kegyelmi élet forrásai elvesznek és messze elfolynak, de óvakodjunk a tévedéstől, alkalmas pillanatokban annál magasabb oszlopokban törnek elő kebeléből, mennél mélyebben voltak elásva“.⁸

Ebben az áldásos munkában előljártak a szerzetesek, főképp a nagyhírű clunyi kolostor, melynek kiváló vezetői egész Európára kiterjedő reformmozgalmakat indítottak el. Utalunk csak arra a szívélyes, benső kapcsolatra, mely országalapító szent István királyunk és a clunyi szerzetes-vezetők között fennállott. És sikraszállottak természetesen a kor kiváló pápái is, egy IX. Leó, egy II. Sándor, de főként VII. Gergely, aki nem riadt vissza a császárság megrendszabályozásától, 1075-ben kimondva, a laikus investitura ellen az interdictumot, melynek alapján a császárok és királyok semmiféle egyházi méltóságot nem adományozhatnak. VII. Gergely élete a meghurcoltatások sorozata, Salernoban száműzetésben fejezte be életét. De halála után közel 140 évre, az 1222-es worms-i konkordátumban az Egyház kivívta azokat a jogokat, melyekért annyit küzdött.

A virágzó középkor már előbb is említett, lelkileg és kulturálisan gazdag évtizedeit azonban a XIV. század elején egy bántó és éles harc szakította félbe, mely a világhatalommá lett pápaság és az önkényuralomra törekvő fejedelmek, főképp Szép Fülöp, IX. Lajos unokája, között zajlott le. A küzdelem ugyanis a caesarizmusnak, az abszolút királyi hatalomnak értelmezése körül zajlott. A caesarizmus már az előző századokban is, mint pogány tan jelentkezett, de alul maradt a küzdelemben a pápasággal szemben. A kereszténység ugyanis a középkori uralkodónak hatalmát nem pogánymódra, abszolút önmagától, hanem Istentől eredőnek származtatta, mely tehát alá van vetve az erkölcsi törvények korlátainak. Ezzel szemben a pogány caesarizmus szerint „az uralkodó a törvények felett áll. A törvény az ő akarata“,⁹ A megalázó küzdelemnek, melynek VIII. Bonifác halála vetett véget, sokkal

⁸ Godefroid: i. m. 48. old.

⁹ Godefroid: i. m. 76. old.

nagyobb, átfogóbb jelentősége van, mint egy néhány évtizedre korlátozódó kortünetnek. „Ez pogány politika volt, amely új erőfeszítést tett arra, hogy a keresztény elvek alól kivonja a modern államok irányítását.”¹⁰ Ez a politika győzött és az akkori társadalomban csakhamar rokonszenvvel találkozott. A neocaesarizmus lerombolta a középkori keresztény köztársaságot, ezt az erős egységet, „mely a jogot a keresztény erkölshöz kötötte és ennek értelmezőjeül elismerte Jézus Krisztus helytartóját. Szép Fülöptől kezdve nem így volt többé.”¹¹ Következmény, megszűnnek a keresztesháborúk, Európa visszavonul a félhold elől és a törökök Európát fenyegetik. Az abszolút királyság szomorú nemzetközi visszahatása volt az, hogy a föld legszebb vidékei a török barbárságba süllyedtek.

„Nemzeti szempontból véve, az abszolút királyság megdöntötte a társadalmi test egyensúlyát, az egész életet a fejbe sűrítette, megbénította a szabad intézményeket és a *forradalmat tette a zsarnokság egyedül lehetséges megjavítójává*. Am ez még nem minden. A keresztény nemzetek elszakítva az Egyház irányításától, nem tudták megtalálni útjukat; és a látszat szerint arra vannak ítélve, hogy a tévedések egész körén kell áthaladniok, míg ismét megtalálják önmagukat. Minden nap új rendszerekbe hallgatnak, melyek egymásután mennek tönkre. Filozófizmus, liberalizmus, szocializmus, anarkizmus, nem is szólva a közbeeső tanokról, törvényes örökösei a királyi abszolútizmusnak; s miként ez az utóbbi, amazok sem váltják be ígéreteiket. A betegség mindaddig tart, míg a keresztény nemzetek sorsa nem lesz oly politika kezében, amely nem fél a keresztény elvektől. És a *katholikus Egyház* a kereszt lábához ülve, nyugodtan várja azt a napot, amelyen a forradalmak befejezik az emberiség nevelését.”¹²

Talán a kellenél többet idéztünk Godefroid híres egyháztörténeti művéből. Tettük ezt azért, mert egyrészt megállapításai élesek és találóak, másrészt ellentétben a többi világi és egyházi szerzővel, Godefroid a keresztény Európa hanyatlásának kezdetét, nem a következő XV. század szellemi, materiálisan individualista mozgalmában, a renaissance-ban, hanem Szép Fülöp-féle neocaesarizmus mozgalmának győzelmében látja. Mi teljes mértékben osztjuk az illusztris szerző nézetét, amelyet a történelem évszázadai csak megerősíteni látszanak. A hiszékeny, félkeresztény Európát minden században újabb és újabb izmusok igézik meg és ejtik lázba, az egyedül boldo-

¹⁰ Godefroid: i. m. 87. old.

¹¹ Godefroid: i. m. 87. old.

¹² Godefroid: i. m. 87—88. old.

gabb jövő délibábjával, mely izmusokból egyre-másra ábrándul aztán ki. *Minden izmus nézetünk szerint egy kereszténység-pótlék*, tíz-húsz, vagy akár 40 százalék krisztianizmussal. Mindezen izmusok, mint Godefroid szellemesen megjegyzi, törvényes örökösei a királyi abszolutizmusnak, birodalmuk a tévedések egész köre, melyeken át a bűnökbe süllyedt európai kereszténységnek nagy kiábrándulások után meg kell tisztulnia. Jellemző, hogy minden izmus kapós az európai ember szemében, csak az egyetlen 100 százalékos, a *krisztidnizmus* nem, pedig ami jó van a többiekben, azt mind az utóbbitól kölcsönzik a francia-forradalom „Testvériség, egyenlőség, szabadság” jelszavától kezdve a liberalizmusig, s közben bőven megkeverik az emberi és sátáni bűnök visszataszító lárváival. Az európai lélekre is ráillenek a pogány Ovidius szavai: „Látom és helyeslem a jót és mégis a rosszat követem.”

Az az évszázados betegség, melyet Godefroid fentiekben rajzolt, még ma is fennáll, ennek a betegségnek a meggyógyulása egybe fog esni a középkori keresztény királyság eszméjének visszaállításával és egyben az Egyház mindennél fenyesebb győzelmével. Hogy azonban a jelen idők legégetőbb problémáit megérthessük, tovább kell folytatnunk az egyháztörténelem fonalát a renaissance korán át, addig a francia-forradalomig, mely a keresztény Európát a hitetlenség szellemi mélypontjára taszította alá.

A neocaesarizmus, mint új-pogány irányzat, jóvátehetetlen rést ütött már a XIV. században az európai kereszténység világi egységén. A fejedelmi önzés és gőg a széthúzás csiráit hintette a keresztény államok, illetve az Egyház feje, a pápaság közé. S mivel a fejedelmi individuális önzés kikezdte az egységet, nem nehéz megértenünk, miért találtak a következő, XV. század humanista és álhumanista, szintén individuális irányú eszméi magukban a neocaesarista uralkodók alattvalóiban, főként a műveltebbekben termékeny szellemi talajra. Itt is az önzés, az individuális önzés szelleme volt az, mely a keresztény kollektív társadalmat kikezdte s a talaj a fentemlített okok alapján már készen volt rá. Hangsúlyozzuk, nem maga a humanizmus, mint művészi kulturális irányzat volt az, amit az Egyház kárhoztat és kárhoztatott. Inkább a humanizmus gyarló, önző, egoista vívői voltak azok, akik a természetfölöttiektől a természeti jelenségekhez való világfordulásban s az antik kultúreszmények fokozott tiszteletének a felújulásakor a jót összezeserélték a rosszal, s a művészi és tudományos értékeket egy idejétmúlt, pogány életelvvel és élni-vágyással.

El kell ismerni, hogy a fentemlített hibákon kívül a középkor természetfeletti egyoldalúsága is okot szolgáltatott

erre. A középkor világképe két egyetemes jelenség jegyében áll. Az első a középkor kollektív universalismusa, a középkor keresztény Európája egy nagy keresztény egységet képezett, melynek legkiválóbb alkotói az önző individualizmus, a név feláldozása mellett évtizedekig, sőt évszázadokig dolgoztak, név nélkül, ismeretlenül egy-egy égbe nyúló, a középkor lelki-ségét és egységét híven kifejező karcsú dómnak építésén. Ez a lelkiség azonban magasztos nemességében sem volt tökéletes. Hibája volt, hogy túlzott egyoldalúságában, nemes égtörésében elfelejtette, hogy az ember nemcsak lélekből, hanem testből is áll s annak szintén meg vannak a maga jogos igényei és világa s a természet, az ember testén belül és kívül, az Alkotó akarata szerint nem megsemmisülésre, hanem megnemesülésre hivatott.

A renaissance tehát annyiban nem is hibás, hogy a természet titkait kutatni, jogait hangoztatni kezdte, — ez szinte természetes következménye volt a középkor egyoldalúságának — hibája, sőt bűne viszont az lett, hogy nem az Isten akaratát, hanem az individuális önzést tette cselekedeteinek rugójává s ezért el kellett buknia.

Ez az individuális önzés először a kereszténység világi fejeinél, az uralkodóknál jelentkezett a XIV. században, tehát már 100 évvel a tulajdonképeni renaissance megindulása előtt, mint már tárgyalásunknál a neocaesarizmus eszméje kapcsán már megemlítettük. A XV. században viszont a fejek után maga a törzs, a társadalom és a tagok is megbetegszenek. A kereszténység lelki egysége, említettük már — megtörött a neocaesarizmusban, szomorú történelmi következményeit is ismertettük. A renaissanceban, egy évszázaddal később maga a keresztény társadalom lett beteg. Ez a társadalom egoista önzésében az új irány hatására pogánnyá, erkölcstelenné és bűnössé vált s ezzel, mintegy halálra sebezve önmagát, jó termő talajjá vált a 200 évvel később jelentkező protestáns eretnkségek számára.

Igy zuhan le fokról-fokra Európa a középkori keresztény életeszmeny és egység magasztos talajáról. A XIV. században elveszti az egységét a neocaesarizmusban, 100 évvel később az egységét veszített Európa társadalma bűnössé, pogánnyá és érzékvé válik, hogy utóbb a XVI. században, újabb két század multával hanyatlásának egy szomorú pontjára, az eretnkségek talajára tévedjen. Amint az egyes ember sem egy pillanat alatt lesz megrögzött, nagy bűnössé, úgy az európai kereszténységnek is ezeken a szomorú, történelmi állomásokon kellett áthaladnia, hogy a francia-forradalomban (1789) és a forradalmi eszmék nyomán felbúrjázó materialista-atheista áramlatokban egy totális mélypontot érjen el.

A Luther által a XVI. században elindított reformáció mély sebeket ütött Európa vallási egységén. Ezek a Luther és követői által terjesztett, később pedig mások, Calvin, Zwingli, stb. által tovább módosított eretnek tanok szintén az individuális önzés alapján állottak, az egyéni biblia-magyarázatokat tették a hitélet legfőbb alapjává, ezzel mindazon a helyeken, ahol megfészkelték magukat, a nemzeti, partikuláris önzésre támaszkodva teljesen eltörölték a központi, katolikus hierarchiát. Az a nagy szakadék, mely a régi katolikus igazsághoz ragaszkodó nemzetek és az új eretnekségek egymás közt is torzalkodó irányzatai között fennállott, csak megkönnyítette a pogány török előnyomulását, hosszú, véres háborúkba hajszolta a megosztott európai nemzeteket és a 30 éves (1618—1648) háború vége, egy testileg lerongyolt és kifosztott, amellet lelkileg eldurvult nemzedéket talált Európaszerte.

Nagy katasztrófák és nagy csapások idején sajátságosan tűnik elő az emberiségnek az eredeti bűn óta magánhordott, szerencsétlen lelki hasadása. Nagy csapások idején az emberek kisebb, jobbik része a jobb lator példájára az Istenhez tér, a másik viszont nyomorában elvetemültté lesz és megtagadva, káromolni képes Teremtőjét.

Igy a XVIII. század, amely a neocaesarizmus, a renaissance és a protestantizmus szerencsétlen triászát kapta lelki örökségül, lerongyolódva és testében-lelkében elsatnyulva, az előző századok hibái miatt, ilyen súlyos válaszütt elé kerül. S mivel sem a kellő erkölcsi ereje, sem a szükséges jószándéka nem volt az Istenhez téréshez, nagy tömegeiben, tetszetősnek látszó, de hamis utakra tévedt és azoknak érett gyümölcsében, a francia-forradalomban (1789—93) magára az Egyházra és Istenre támadt. És az Egyház elsőszülött leánya, IX. szent **Lajos Franciaországa** megérte azt a szegységteljes gyalázatot, hogy a Notre Dame székesegyházban, a Franciaország Királynőjének, a Szűzanyának szentelt nemzeti szentélyben az ész királynőjét istenítették a szerencsétlen forradalmárok, egy kéteshírű színésznő személyében. Tetőzi a tragédiát az, hogy ennek az esztelen és bomlasztó szellemi áramlatnak a leghangzatosabb, katolikus elvekre támaszkodó jelszavai és célkitűzései voltak. Testvériség, egyenlőség, szabadság lett az elvakult szerencsétleneknek csatakiáltása, de a legkeresztényibb elvek mögé, mint báránybőrbe bújt farkasok, a sátán földi cinkosainak Egyház-, nemzet-, és szabadságellenes tervei rejtőzködtek. Bármily borzasztóak és visszataszítóak ennek a négy évre terjedő terrornak egykorú feljegyzései, mégsem bennük van a XIX. századra is átnyúló és egész az istentelenségig törő materialista világnézetnek magva és csirája. Ez utóbbiak szellemi vezérei azok a külsőleg finom és mérsékel-

ten ható és magasabb ízlést kifejezni óhajtó írók, főként encyklopédisták voltak, mint Bayle, Voltaire, stb., akik eleinte burkoltan, az ízlés határain belül, később nyíltan és vak dühvel fordultak az Egyház világi és egyházi hatalma ellen. Ezeknek a szerencsétlen embereknek kell viselni majd odaát azt a rettenetes felelősséget, hogy a XVIII. század és XIX. század, melyet tetszetős és veszélyes írásaik lelkiileg megmérgeztek, azoknak alapelveit gyakorlatilag is meg akarta valósítani. Első, ilyen mérges gyümölcs a francia-forradalom volt, de követték azt a többiek, s egészen a múlt század végének anarchizmusáig és kommunizmusáig, a jelen időket is beleértve, minden rossz és baj csirája az ő végzetes írásaikból származtatható. Ha végig tekintünk az új kor történelmének 2000 évén és felvetjük a kérdést, hol volt ezen időszak keresztény mélypontja, akkor mégis a francia-forradalom idejére kell azt tennünk. Mert valójában a nagy tömegek akkor jutottak el a gyakorlati istentelenségig, s ha ez az istentelenség burkoltan, vagy nyílt formában a mai napig is ismételtelen jelentkezik, már nem jelent új korszakot, legföljebb ennek az istentelen irányzatnak újabb gyakorlati kiteljesedését. Ezek a nyíltan, vagy burkoltan egyházellenes mozgalmak természetesen hol a tudomány, hol a szellemiség, hol a világnézet, hol a materiális politika és gazdaság terén mozognak, de egybefűzi őket, mint már említettük, hogy valamennyien „izmusok“, a liberalizmustól a nemzeti szocializmusig, s mint ahogyan Godefroid helyesen jegyzi meg, nem mások ezek, mint szellemi, vagy anyagi, véres, vagy vértelen forradalmak, mint egyedül lehetséges, de ügyefogyott reakciók (természetesen a christocentrikus állásfoglalást leszámítva) a Szép Fülöp által a XIV. században felébresztett és azóta számtalan formában jelentkező uralkodói zsarnokság, a neocaesarizmus ellen. Godefroid azt hiszi, hogy a tévelyek egész körén áthaladó európai társadalmat ezek a hiábavaló és esztelen kísérletezések fogják megérlelni és a Krisztushoz való visszatérésre bírni. De vajjon messze van-e ez az idő? Mi úgy hisszük nem, sőt közel van az idő, hogy a visszatérés s vele az Egyház legnagyobb győzelme megvalósulhasson.

III. FEJEZET.

A Jézus Szíve-tisztelet történeti áttekintése és világmegváltó jelentősége korunkban.

Nézzük csak azokat a jeleket, melyek ezt a feltevésünket alátámasztják. Mindenekelőtt emlékezetbe idézzük azt a sarkalatos igazságot, hogy az emberi lélek és annak szellemisége az

irányítója az ember cselekedeteinek, melyek tehát szellemiségből születnek és távolabbi értelemben kisebb, vagy nagyobb emberkörök szellemisége nyomja reá bélyegét, a világtörténeti események, a társadalom életberendezésének, az államok viszonyának stb. kielégítő, vagy visszataszító jellegére. Nem csak a jóra, a rosszra is áll ez. A francia-forradalom véres guillotinját Voltaire és az encyklopédisták könyvei — ácsolták. Viszont abban a pillanatban, mikor az előbbieket a társadalom elitje számára elvesztették szellemi vonzóerejüket, vagyis amikor a véres eseményeket mozgató szellemiség kopni kezdett az emberek lelkében, akkor az újabb és újabb materiális sikerek ellenére (ilyen késői gyümölcs pl. a kommunizmus) meghúzták már a halálharangot az egész eszme-csoport fölött. Ma már nemcsak keresztény, de egyéb körökben sem tagadják, hogy a francia-forradalom eszméjének és a nyomukban felbújjánzó istentelen, materialista tudományos világnézetű felfogásnak hanyatlása már a múlt század nyolcvanas éveinek végén megkezdődött. Nem véletlen, hogy ez az idő európa-szerte egybeesik olyan kiváló férfiak feltűnésével, akik a katolikus renaissance újraéledését egyengetik, hogy nálunk a kiválók közül csak Prohászka-t említsük. Mert nem csak ők változtatják meg korukat, az ő feltűnésük gondviselősszerű és csak akkor lehet eredményes, ha a kor megérett apostoli munkájukra. Persze, a pirkadatkor nehéz a dolgokat tisztán látni, de ma, hatvan év múltán, amikor az Európát és az összes földrészeket sanyargató második világháborúban a forradalmi eszmék megalázása folyik, amikor Európa összes hamis bálványai napról-napra omlanak össze, nem nehéz megjósolni, hogy nem csak politikailag, hanem erkölcsileg is új rendnek kell következnie. Így vélekedik XII. Pius, a kereszténység jelenlegi feje is. aki karácsonyi beszédében, 1941. XII. 24-én, ennek a születendő új rendnek öt sarkalatos pontját is felsorolja és boldog vigasztalásul hozzáteszi, hogy olyan új rendnek kell születnie a történelemnek e mindent felülmúló tragédiájából, melyben a nép egyszerű gyermeke, mint a Szentatya mondja, verejtékkel keresi meg mindennapi kenyerét, de nem vérrel és nem könnyel. Csak röviden említjük itt meg, később részletesen is kifejtjük majd, hogy éppen a jelenlegi Szentatya legtöbb beszédében egészen konkrétan beszél erről az átalakulásról és az Egyház gondviselősszerű győzelméről. Sőt nem csak a katolikus, de protestáns részről is egyetemes a vágy és remény, hogy Európa visszatér Krisztushoz e nagy megrázkódtatások után. E nagy történelmi fordulatnak a várása nem időszerűtlen tehát, sőt nagyon is szükségszerű. Csak ott és annyiban van bizonytalanság az európai lelkekben, katolikus és protestáns részről egyaránt, hogyan fog

történni ez a visszatérés? Vajjon évek, évtizedek lassú érésének fokozatosan kibontakozó virága lesz, vagy a nagy történelmi viharok hónapjaiban szinte egyik percről a másikra, a kényszerítő körülmények súlya alatt fog a változás létrejönni? Azután mik lesznek ennek a változásnak lendítő erői? Az emberi értelem és jószándék együttes iparkodása, vagy inkább az isteni gondviselés történelmi ítéletei? Ez és ehhez hasonló problémák barázdálják a gondolkodó, jobb értelmű lélek mélyét, anélkül, hogy értelmétől, vagy a rendelkezésére álló anyagi és szellemi segélyforrásoktól, az európai helyzet viharos változásait beleértve, határozott irányt láthatna, vagy akár homályos sejtéseket kaphatna. Ebben a fojtogató bizonytalanságban szeretnők a mi kis mécsesünket meggyújtani, rámutatni a két katolikus iránytűre, mely a jelen bajaiban az utat biztosan mutatja: az egyik ilyen iránytű, a XX. század legközpontibb időszerű gondolata: a Jézus Szíve-gondolat s vele kapcsolatban a Szent Szívet rejtő eucharisztikus Jézusnak mindent felülmúló tisztelete: rámutatunk arra, hogy századunk Jézus Szíve és az Eucharistia százada, győzelme tehát ebben a szent jelben leend. De rámutatunk másodszor a második biztos katolikus iránytűre, a pápaságra, Krisztus földi helytartóinak, a Szentlélek sugalltjainak azon időszerű szavaira és kijelentéseire, melyek a Szent Szív kultuszának értékeiről és jelentőségéről szólnak s melyek a Szent Szívnek és az Egyház várható győzelmének kapcsolatairól és hozzávetőleges idejéről elmélkednek, hogy így a hívő katolikus léleknek a bizonytalanság fojtó légkörében, a történelmi vihar sötétségében útmutató és bátorító lelki táplálékot nyújthassunk.

Először a Szent Szív-kultusz történeti fejlődésével, jelentőségével és értékelésével foglalkoznánk. A Szent Szív-kultusz már régen diadalát üli a lelkekben, hódítani kezd a társadalomban is, bevonul az államok életébe (Spanyolország), s mégis történelmi jelentőségében, világmegváltó fontosságában alig ismert nemcsak a világiak, de egyháziak előtt is. Itt nem az ájtatosság vigasztaló lelki kincseire és mérhetetlen gazdagságára célunk, nem a Nagyigéret 1870. óta diadalmasan terjedő gyümölcseire, melyek a hónapok első pénteklein, Jézus Szíve napján egybegyűjtik a katolikusok jobbait. De a Nagyigéret, bármily megható, bármily megrendítő, mint az isteni irgalomnak utolérhetetlen gyümölcse — nem lényeges központja a Jézus Szíve tiszteletnek. Erre már P. Biró is figyelmeztet, mikor 1932-ben „E jelben győzni fogsz” című művecskéje előszavában a Nagyigéretnek és a Jézus Szíve ájtatosság centrális természetének kapcsolatairól ír. Erősen hangsúlyozza, hogy a Nagyigéret nem központja a Jézus

Szíve ájtatosságnak, hanem — szinte csak egy mézes madzag, mellyel Jézus Szíve az emberek figyelmét az ájtatosságra akarja irányítani. Jézus Szíve az emberek figyelmét akarja odavonni a gondolatra, hogy ha az — mint P. Biró írja — eljö és megtartja prédikációját, az emberek higgyenek Neki, mert az fogja az embereket megmenteni a most fenyegető már nem víz-, de vér- és tűzőzöntől. Mert P. Biró — Magyarország legnagyobb Jézus Szíve apostola — a jelen nagy bajai-ban a Jézus Szíve tiszteletet a jelen idők Noé bárkájának tartja, melybe az embereknek be kell menekülniök, ha a jobb időket meg akarják érni. Az ószövetségben Noé 120 évig építette bárkáját, intette javulásra az embereket, de azok ki-nevették, nem hallgattak rá és elpusztultak. Jézus szentséges Szíve az újszövetség Noé bárkája, 250 éve hívja az emberiséget szent Szívének szeretet-lakába, de az nem hallgat reá, nem törődik vele és magáramaradva, el kell pusztulnia. A Szent Szív-kultusz világtörténelmi jelentőségét nem tudjuk jobban aláfesteni mással, mint ezekkel a gondolatokkal.

De ez a jelentőség nem állhat tisztán előttünk, ha nem ismerjük legalább vázlatosan keletkezésének körülményeit, hozzákapcsolva 250 éves történelmi multjával azokat a fordulópontokat, melyek győzedelmes előrehaladását jelzik. Mindenekelőtt le kell szegezni, hogy a Szent Szív-ájtatosság jelen formájában nem idősebb 250 évnél. Nem tekinthető tisztán emberi eredetűnek. Az ájtatosság mai formájában Jézus Szíve isteni sugallatainak, közléseinek gyümölcse, az Egyház hivatalos állásfoglalásai, továbbá a közlések alázatos, ismeretlen edényének, Alacoque Margit, visitációs apácának szenttéavátása újabb bizonyíték erre. Tévedés lenne azt gondolni, hogy Jézus szentséges Szívét A. Margit előtt ájtatos és jámbor emberek nem tisztelték. De ez a tisztelet nem volt általános, nem volt hivatalos ájtatossági jellege, az illetők részéről (pl. Szent Anselm), az egyéni hála és szeretet gyengéd megnyilatkozása volt. Ezen szentéletűek, Alacoque szent Margit előképei között külön helyet foglal el szent Gertrud (1256—1302), akit a jeles aszketikus író, Meschler, a Jézus Szíve ájtatosság tavaszi fülemüléjének nevez. De Gertrudnak Jézus Szívéhez való ezen gyengéd és ájtatos ragaszkodása nem volt több egy magánájtatosságnál. Maga Jézus közölte vele, hogy szent Szívének tiszteletét csak az utolsó századokban ismer-teti meg az emberekkel, hogy a szeretetében elhidegült világ e szent Szív szeretetlángjaitól kapjon újra lángra.¹ De az is kiderül ebből a magánnyilatkoztatásból, hogy a Szent Szív-tisztelet az utolsó századok lanyha keresztényeinek van fenn-

¹ A Szív. 1941. VIII. 2.

tartva, csak akkor válik nemcsak egyeseknek, hanem *egész tömegeknek lelki táplálékává*. Az elmúlt 250 év az ájtatosságot Alacoque szent Margit kezdeményezése alapján tényleg tömeg-táplálékká tette, e tény viszont felkelti bennünk az érzést, hogy már A. szt. Margit fellépése óta időszerűen az utolsó századokban élünk. Szentünknek 1678-ból származó kijelentése, Gertrud több száz év előtti sugallatával mindenben egybevág. „Ez az ájtatosság szeretetének mintegy utolsó erőfeszítése, mellyel a szeretetteljes megváltás ez utolsó századaiban az embereket a sátán rabszolgaságából kiszabadítani igyekszik, hogy őket uralmának szelidségébe visszavezesse.”² Szent Gertrud és Alacoque szent Margit kifejezései feltűnően egybevágóak. Közel 700 év előtt szt. Gertrud sugalmazottan kijelenti, hogy a Szent Szív tisztelete a tömegek számára csak az *utolsó századokban* válik hozzáférhetővé. És íme, eltelik 400 év, megjelenik A. szt. Margit, aki ezt a világmissiót magától a Szent Szívtől kapta és ő ugyancsak az utolsó századok Szent Szív szeretetmozgalmáról beszél benne. Jogos tehát a gondolkodó elme előtt a feltevés, hogy a világ már a XVII. század végével, létének mintegy utolsó szakaszába lépett. Alacoque szent Margitnak az a kifejezése, melyben világmissiójáról, mint Krisztus szeretetének *utolsó erőfeszítéséről* beszél, csak megerősít ebben a föltevésben. De mellette szól az elmúlt 250 év történelmének szomorú és véres bizonyítéka, melyet Alacoque szent Margit előre nem láthatott. Tudniillik, a világtörténelemnek ez a gyászos eltévelyedése, a francia-forradalomban 100 évvel később és utána napjainkig, úgyhogy jogosan beszélhetünk még ma is a sátán rabszolgaságában levő emberiségről. Jézus Szívének a tisztelete ezt a sátán-rabszolgaságot volna hivatva lerombolni.

A Jézus Szíve tisztelet kétségkívül a legnagyobb krisztusi akció, mellyel a Megváltó, ki maga megígérte mennybenmenetele előtt — *En veletek vagyok mindennap a világ végezetéig* — szorongatott jegyesének, az Egyháznak segítségére siet. Minden okunk meg van feltételezni, hogy az utolsó krisztusi akció is a világ vége előtt. utalunk itt Alacoque szent Margit kijelentésére, de logikailag is alátámasztható, hogy nem jöhet újabb, vagy nagyobb krisztusi akció, mert amíg Krisztus az egyháztörténelem első évezredében és évszázadaiban szentéletű emberek (szent Ágoston, szent Domonkos), kiváló fejedelmek (Nagy Pipin, Nagy Konstantin) személyében sietett egyháza védelmére, addig most a mindent felülmúló és az Egyház létét fenyegető istentelen áramlatokkal szemben. magát Szent Szívét, isten-emberi lényének értelmi.

² Vie et Ouvres.

érzelmi és akarati teljességét adja védelmül és győzelmi jelül. Ennél többet pedig maga Krisztus sem adhat, ebben benne van az Ő isten-emberi méltóságának és hatalmának teljes mélysége. Nem kevésbé érdekes és nem véletlen az új eszme-mozgalom születési helye és ideje is, valamint annak körülményei. A Jézus Szíve tisztelet Franciaországból indult ki — nem véletlenül. Franciaország, mint említettük, az Egyház elsőszülött leánya volt és marad, ezzel bizonyos előjogokat élvez, de egyben fontos erkölcsi kötelességek teljesítésére hivatott. Az Egyház és a pápaság védelme, ha minden katolikusként egyformán kötelessége is, de mindenekelőtt kötelessége az Egyház elsőszülött leányának, Franciaországnak. Akkor, mikor a VIII. században Pipin az egyházi-állam alapjait megvetette és a pápának ajándékozta, a francia királyi hatalom egy évezredekre szóló, első szimbolikus lépést tett.

Franciaországnak ezt a magasztos szerepét azonban az utolsó évtizedekben sok jámbor hívő előtt elfedi, eltakarja az a démoni, sátáni arc, amelyet ugyancsak Franciaország hálátlanul és esztelenül az Egyházzal, annak elveivel szemben tanúsít. Voltairétől Robespierreig, Rousseautól Gambettáig, a francia népnek egy sátáni irányzata is van, melynek esztelen gyűlöletét a magyar nép a trianoni békeszerződésben saját magán is szomorúan tapasztalta. De ne feledjük el, ez a sötét arc Franciaországnak csak egyik arca, a másik arc, az örök katolikus Franciaország, az Egyház hű leánya, Jeanne D'Arc és lisieuxi szent Teréz Franciaországa, saját hitetlen honfitársaitól elnyomva és szenvedve, de szüntelenül imádkozva és engesztelve, remény és kétségek között várja, hogy az ő órája s vele az Egyház és a kereszténység órája is elkövetkezzék.

A francia történelmet, annak különösen utolsó 250 évét, magasabb, metafizikai történelemszemléleti szempontból csak az értheti meg, aki szem előtt tartja, 1. hogy Franciaország az Egyház elsőszülött leánya volt és marad, 2. hogy Franciaországnak, a Jézus Szíve tisztelet keletkezésében, elterjesztésében, világgyőzelmének elősegítésében sorsdöntő szerepe volt, van és lesz. Már XIV. Lajosnak, az erkölcstelen és gőgös Nap-királynak bűneit és nyomorát nem tekintve, Alacoque szent Margiton keresztül nagylelkű ajánlatot tett Jézus Szíve. XIV. Lajos, ha ezt az ajánlatot egészében magáévá tette volna, talán nagymértékben hozzájárulhatott volna a Jézus Szíve gondolat világgyőzelméhez. De ez a hozzájárulás — mint később bővebben kifejtjük — elmaradt, s mind a mai napig a Jézus Szíve által kezdeményezett világuralmi eszme meg nem valósulhatott. Ez elsősorban a Bour-

bonok, másodsorban a francia népnek a hibája. Azt is mondhatnók, a francia történelem utolsó 250 éve magasabb metafizikai történelemszemléleti szempontból a jó és rossziszemű tévedések sorozata, azoknak minden hiú ragyogásával és keserves csalódásaival. Ahogy a német-birodalom 400 évvel ezelőtt elsőnek vétett a keresztény egység ellen és ezért 400 éven át darabokra tördelve bűnhődött, úgy Franciaország, hűtlenül a Jézus Szíve gondolathoz, 250 évig volt vak eszköze a hiú világi, sőt Isten-ellenes politikának és büntetésből, mint a jelen eseményei is mutatják, tehetetlenül, testileg-lelkileg össze kellett roppannia.

De a Jézus Szíve tiszteletnek, mint világmozgalomnak nemcsak keletkezési helye, Franciaország, hanem megindulásának ideje (1675 körül) és körülményei is olyanok, hogy gondolkodóba ejtik az embert. Annak a nagy hullámvölgynek, melybe az európai emberiség került, talán a legszomorúbb mélypontja és fordulópontja a francia forradalom (1789—1793), melyben az egységet veszített, bűnös és eretnek Európa a hitelenségig és az egyházüldözésekig süllyedt egy szégyenletes terror keretében. Viszont katolikus szellemi megújulási mozgalmaknak kétségtelen központja a Paray-le-Monial-ból, 100 évvel előbb, isteni sugallatra elinduló Jézus Szíve mozgalom, a fenyegető legnagyobb sátáni veszéllyel szemben elindított legnagyobb krisztusi akció. Ennek világtörténeti nagyságából nem von le semmit a szerény, semmitmondó kezdet. Ez illet a Szent Szív alázatosságához, szemben a sátáni mű szellemi göggyével. De ennek a Szent Szív-tiszteletnek magának Franciaországnak jövőendő sorsa szempontjából is döntő megelőző szerepe lehetett volna. Az első kinyilatkoztatások közel 120 évvel előzik meg a francia forradalom kezdetét. A királyhoz, XIV. Lajoshoz intézett felszólítás pedig éppen 100 évvel (1689) előzi meg. Feltehető, ha a király Jézus Szíve felszólítását magáévá tette volna, nemcsak a véres forradalom marad el, de Jézus Szívének világuralma is előbb kezdetét vehette volna.

Nézzük, milyenek voltak a Paray-le-Monial-i Jézus Szíve tisztelet elindulásának körülményei. Lelkileg jellemzi ezeknek az évtizedeknek francia hitéletét a széles körökben elterjedt jansenista eretnekségnek rideg, minden áhitat és szeretetgyakorlatot megfojtó levegője. Ennek az eretnek tannak szerencsétlen követői, köztük sok pap, az Istent egy szigorú, igazságos Bírónak hitték, akihez senki sem elég tiszta, ezért évente legfeljebb egyszer áldoztak. Ebben a félelemmel teli szeretetlen korban üdítő, de egyben egészen újszerű oázis volt a Jézus Szíve tisztelet, melynek újszerű ájtatosságai még jámbor körökben is megütközést keltettek. Bár Alacoque

szent Margitnak a világiak és egyháziak között kezdettől fogva voltak támogatói és védői, köztük jezsuiták (P. Colombiere, a gyóntatója, majd P. Croiset), de maga a korszellem az ájtatosságot közömbösen, sőt ellenszenvesen fogadta, de még a jezsuitarend is, 1697. V. 25-én, a rendi censorok véleménye alapján P. Croisetnek e tárggyal foglalkozó könyvét bár megdicsérte, de kinyomatni fölöslegesnek tartotta. Maga a jezsuitarend csak 1710. után engedett álláspontjából. Kétségtelen tény, hogy bár voltak helyek, és személyek, melyek az új ájtatosságot elfogadták és gyakorolták, annak nagyobbarányú tömegterjesztése a világiak és egyháziak közönyébe és ellenkezésébe ütközött. Persze ez nem volt véletlen. A korszellem és az emberek kényelmes konservativizmusán kívül a Gondviselés szándéka volt ez, hogy az ájtatosság e nagy nehézségek leküzdésével is igazolja isteni eredetét.

E kor világi szellemiségére XIV. Lajosnak, a Nap- királynak fényűző, szertelen, könnyűvérű egyénisége és a kiváltságos osztályok, fő- és köznemesség és papság fényűző életmódja, nagy költsége nyoma rá bélyegét. Ennek az életstílusnak csak az eladósodás és koldusbotrajutás vetett véget. Bizony ebben a világi légkörben a Jézus Szíve tisztelet idegenül hangzó valami lehetett. Ennek ellenére Alacoque szent Margit — minden bizonnal égi sugallatra — mintán a világiak és egyháziak elutasítják, egyenesen XIV. Lajos francia királyhoz fordul, egyik levelében, melyben De Saumaise anyának ír, erősen hangsúlyozza, hogy „Jézus Szíve a királyok és fejedelmek palotáiba is be akar vonulni. Ott is tisztelő hódolatot akar fogadni; ellensúlyozásul ama gyalázatért, mely szenvedése napján a hatalmasok palotáiban érte Őt.” Jézus Szíve XIV. Lajost Alacoque szent Margit előtt „szentséges Szíve legidősebb fiának” nevezi és választottja útján felszólítja, hogy szentelje teljesen Szívének magát. „Szívem — mondja az Úr Margitnak — győzedelmeskedni akar szíven és ő általa a világ nagyjainak szíven is.” „Kívánja, hogy szentséges Szíve képét a zászlókra hímezzék és a fegyverekre is rávéssék. Megígéri, hogy a király seregeit győzelemre segíti, főleg az Egyház minden ellenségével szemben.”³ Ezenkívül kéri a királytól, építsen templomot szent Szíve tiszteletére, abban fogadni akarja az udvar hódolatát, továbbá járjon közre a Szentszéknél a szentséges Szívről szóló szentmise jóváhagyása érdekében.

Mi lett ennek a világra szóló és jelentőségű, nagylelkű ajánlatnak további sorsa? A profán történelem mélyen hall-

³ P. Laczika: Alacoque szent Margit. 1925. 165. old.

⁴ P. Laczika: i. m.

gat róla, de annyi kideríthető, hogy de la Chaise jezsuita atya, a király gyóntatója közölte az üzenetet királyával. Ezt a nézetet fogadja el Alacoque szent Margit szenttéavatási bulája is,⁶ bár további közvetlen adataink nincsenek. Miért nem fogadta el a Nap-király ezt az egyedülálló isteni ajánlatot? Valószínűleg számos, önző oka lehetett, de mindenek fölött az a szomorú tény, hogy a Szentszékkel egész a szakadárságig menően harcban állott. Már pedig Jézus Szíve ígéretével kapcsolatban éppen a Szentszék előtt kellett volna megalázkodnia. „Kevélysége — mondja P. Laczika — ilyen áldozatot nem engedett meg neki.“

Engedetlensége azonban nemcsak családjának, hanem Franciaországnak sorsát is eldöntötte hosszú időre. Mert amíg neki és közvetlen utódainak, fiának, XV. Lajosnak és unokájának, XVI. Lajosnak jól ment a dolguk, nem is törődtek Jézus Szíve ígéretével. Pedig ez nem személy szerint XIV. Lajosnak, hanem a mindenkori francia királynak, az „elsőszülött fiú“-nak szólt, aki mint az első katolikus állam feje, Jézus Szíve nagy terveit segíteni van hivatva. De amit nem hozott meg a jómód, azt legalább részben kijavította a büntetés, melyet Jézus Szíve, aki éppen 100 évig (1689—1789) várt, küldött a bourbonokra. Mert XVI. Lajos, az unoka, amíg jól ment dolga, nem törődött az ígérettel, amikor viszont királyi hatalma a francia-forradalom alatt fokról-fokra csúszott ki kezéből, 1792-ben, egy évvel kivégeztetése előtt lelkiileg jóvátette a nagyapa bűnét, megígérte, hogy templomot épít Jézus Szívének, kinek irgalmába ajánlotta magát, családját és egész népét. S ha nem is tudta tervét gyakorlatilag megvalósítani, bizonyosságát adta megtérő jószándékának, Jézus Szíve viszont módot adván erre a lelki jóvátételre, mintegy sejtetni engedte, hogy nem vetette el makacsságáért a francia királyi családot.

Akárhogy alakul is a jövő, annyi tény, hogy Franciaországnak, mely a Jézus Szíve-tiszteletnek, mint újkori tömegmozgalomnak kiinduló helye, miként a múltban, úgy a jövőben is tevékeny része lesz a gondolat továbbvitelében.

A Jézus Szíve-gondolat világtörténelmi háttérét tárgyalva láthatjuk, hogy az külső világi, sőt akár háborús cselekményekkel is számol. Ezt maga Jézus Szíve jelentette ki Alacoque szent Margitnak. Tévedés lenne azt hinni, hogy a Jézus Szíve-ájtatosság, mint elsősorban lelki mozgalom, tisztán lelki sikerek után éri el viláгурalmát. Maga Alacoque szent Margit is céloz arra, hogy az ezt megelőző századokban az emberiség a sátán rabszolgaságában lesz. A sátán pedig nem mond le könnyen prédáiról.

⁶ A. A. Sedis, 1920. 506. old.

A Jézus Szíve-gondolat viláгурalmi kifejtésének vége tehát lehet, hogy váratlan, nagy világtörténelmi eseményekkel kapcsolatos történelmi erők hullámozásának egyik következménye lesz. Van azonban ennek a világtörténelmi kifejtésnek egy lelki oldala is. Ezt a lelki haditervet feltétlenül ismerni kell, mert nélkül a világi, kísérő vonatkozások nem teljes értékűek. Hogy képzelhető tehát tisztán lelki szempontból, tekintet nélkül a kifejlődés békés, vagy viharos módjára, Jézus Szíve viláгурalmának lelki kibontakozása? Teljes csakis úgy, ha a társadalom és annak minden sejtje, tehát a családok és egyének külön, külön és együttesen felajánlják magukat Jézus szentséges Szívének, elfogadván ezáltal a Krisztus Király „könnyű és édes” ígáját. Ez pedig azt jelenti, hogy minden értelmes egyén, gyermek és felnőtt lelke trónusára Krisztust ülteti, élete központjának magvává teszi, minden munkáját, szenvedését, imáját Jézus Szívéért és az Ő országáért végzi. Természetesen egyik formája lehet az önfelajánlásnak a Jézus Szíve társulatokba való tömörülés. A legnagyobb, az egész világot behálózó, 40 millió keresztényt tömörítő ilyen szövetség a Jézus Szíve Szövetség. A francia jezsuita, P. Ramiere 1844-ben alapította, tehát a közeljövőben ünnepli majd 100 éves jubileumát. Központja és alapgondolata: Jézus Szíve, jöjjön el a Te országod! Ez a gondolat irányítja a szövetség egész munkáját, ez olvasható jelvényén. Imaapostoli, vagy aktív tagjai a reggeli felajánlás kapcsán változó havi és napi szándékokért, de mindig egy célért, Jézus Szíve országának eljöveteleért ajánlják fel munkáikat, imáikat és szenvedéseiket.

A társadalom legkisebb élő sejtje a család. Ezzel bukik, vagy áll a társadalom és a nemzetek jóléte, vagy veszte. Hogyne tartana tehát Jézus Szíve igényt a családra. A családfelajánlás az elmúlt századok során egyre fokozódó jelentőséget kapott, századunk híres Jézus Szíve apostola, P. Mateo egészen meglepően, magától Jézus Szívétől kapott ösztönzést, hogy mint ő mondja — a trónraemelést — minél több keresztény családban elvégeztesse. Minél több egyén, minél több család ajánlja így magát fel Jézus Szívének, annál több helyen kezdődik meg Jézus Szíve országának hajnalhasadása, annál közelebbi a remény az egész világ megfordulására is.

De nemcsak a család, mint a társadalom legkisebb sejtje, hanem az intézmények, városok, községek, iskolák, kórházak, stb., tehát a nagyobb társadalmi sejtek sem vonhatják ki magukat Jézus szent Szívének uralma alól. Ugyanez áll nagyobb sejteket egyesítő közületekre (országok, nemzetek) is. Jézus Szíve elvárja, hogy mindezek külön-külön és összességükben is Neki ajánlják magukat. Sajnos, itt volna a legtöbb

sürgős temnivaló. Amíg az egyén és a családfelajánlás elég szép eredményeket mutat fel, addig a közületek felajánlása csak lassan halad. Hazánk — hála Mária közbenjárásának — azonban már háromszor felajánlotta magát az isteni Szívnek. Először 1914. december 8-án, Szeplőtelen fogantatás napján, amikor I. Ferenc József apostoli királyunk a világháború nehéz évében a felajánlást elvégezte és a magyar püspöki kar 1915. január 1-én az egész ország területén fogantatosította. Másodszor a felejthetetlen Eucharisztikus Kongresszus (1938) alkalmával történt meg hazánk felajánlása, legutóbb pedig 1940 májusában a Bazilikában, a Kongresszus második emlék-ünnepén.

Nálunk inkább a társadalom felajánlása késik, bár egyes városok, így elsőnek Szeged (1921. III. 6.), továbbá Kalocsa, Kassa, Esztergom, Szekszárd jó példával járnak elől.

IV. FEJEZET.

A pápák tanítása a Jézus Szíve-tisztelet világmegváltó szerepéről.

Miután a Jézus Szíve-tiszteletnek történeti multjáról, alakulásának körülményeiről, várható fordulatairól és világtörténeti jelentőségéről csak röviden, vázlatosan szólhattunk, most nézzük és gondoljuk át, milyen álláspontot foglal el a Jézus Szíve gondolattal szemben a pápaság, szent Péter sziklája, az az egyik fátyol, mely alá Bougaud szellemes hasonlata szerint magát Krisztus a földön az emberek elől rejtette. Tudjuk ugyan, hogy az ünnepélyes hit- és erkölcstani határozataiktól eltekintve, a pápák sem tévedhetetlenek, de azt is tudjuk, hogy a Szentlélek kegyelme és Krisztus isten-emberi hatalma ott örködik fölöttük és jószándékú lelki és világi vonatkozású kijelentéseik és cselekedeteik feltűnően találóak és időszerűek. Mivel a Jézus Szíve-tisztelet bennünket, mint a XX. század embereit inkább csak a jelen és a jövő várható fordulatai miatt érint, azért csak az utolsó 100 év pápáit fogjuk meg-szólaltatni, idézni ebben a kérdésben, IX. Piustól (1846—1879) kezdve a most uralkodó „Pastor Angelicus“-ig, XII. Piusig (1939—?).

Nézzük először, hogyan nyilatkozik IX. Pius a Jézus Szíve tisztelet értékéről és feladatairól. Az ő életében (1846—1879) és egész pápai működésében egészen szembeötlően és központilag mutatkozik a Jézus Szíve-tisztelet világmegmentő gyógyító hatása. Poitiers püspöke joggal nevezte őt Jézus

szentséges Szíve pápájának, hiszen „minden évben tett valami különöset az Úr Szíve tiszteletére, ajánlására, terjesztésére.”¹ Vagy nem megrendítő-e az a kijelentése, melyet 1867-ben mondott P. Chevaliernek: „A mai társadalomnak nincs Jézus szentséges Szívén kívül másban reménye, s e szent Szívben minden baj ellen gyógyító szert fog találni.”² IX. Pius módot talál arra, hogy a Jézus Szíve tiszteletet, mint korunk kellő, sőt egyetlen orvosságát, másutt is kihangsúlyozza. Ezt a felfogását tükrözik azok a szavak, melyeket a Jézus Szíve tiszteletére építendő templom római bizottságához intézett:

„Nagyon örülök elhatározástoknak, mert látom, hogy eltaláltatok a kor igényeit s meglettétek Jézus szentséges Szíve tiszteletének előmozdítása által napjainknak léhasága ellen a kellő orvosságot.” De nemcsak kellő, hanem egyetlen gyógyszer is a Jézus Szíve tisztelet. Ugyanő hangsúlyozza: „Az Egyháznak és a társadalomnak nincs másban reménye, mint egyedül Jézus szentséges Szívében.” „Terjesszétek mindemfelé Jézus szentséges Szíve tiszteletét”, „ez lesz a világ megmentése.” Mikor 1875-ben 555 püspök másodszer kérelmezi a pápától az Egyház felajánlását Jézus Szívének, mert ebben a felajánlásban és a Szent Szív tiszteletében látják a püspökök „azon orvosságot, melyet az isteni jóság a növekvő bajokban utolsó mentőeszköz gyanánt rendel társadalmunk számára.” — akkor a pápa együttérzéssel írja, hogy „hasonlóképen gondolkodik”. Jézus Szívének tisztelete számára is korunk számtalan gyötrelmeiben vigasz, s a jövőre reményforrás. Egy más alkalommal, 1864. XII. 8-án, hangsúlyozza, hogy a kor káros tünetei azon arányban fognak elmúlni, amilyen arányban el fog terjedni Jézus Szíve kiválóan vonzó tisztelete.

A IX. Pius után a pápai trónra kerülő, hosszú ideig uralkodó (1879—1903) XIII. Leó, aki egyike az egyháztörténelem legkiválóbb pápáinak, mindenben előde nyomán halad a Jézus Szíve tisztelet világfontosságának és terjesztésének kérdésében. Legékezebb bizonyítéka ennek, hogy égi intésre Droste Vischering Mária, oportói „Jó pásztor” főnöknőnek felszólítására a XX. század hajnalán, 1899. májusában, majd 1900. évfordulóján felajánlotta az egész emberiséget, s vele a XX. századot Jézus szentséges Szívének s ezt a felajánlást hosszú és dicsőséges pápasága legfontosabb cselekedetének tartotta. Pedig ő teljesen tisztában volt az Egyházzal és az egész világra várakozó veszély nagyságával. Szinte előre látta és várta az apokalyptikus világégéseket, mikor a világ maga még nem is gondolt rá.

¹ P. Biró: E jelben győzni fogsz. 1932. 11. old.

² P. Biró: i. m.

„A mi szomorú századunk — mondotta a XX. század hajnalán — olyan képet mutat, amely megriaszt, hogy a megharagított isteni igazságosság meg fogja engedni és a kötelességeikről megfélekezett népekre nemsokára megrémítő büntetések fognak szakadni.“

S milyen gyógyszert ajánl ezek ellen a fenyegető bajok ellen? Elsőnek és mindenek felett a *hatékony* Jézus Szíve tiszteletet. Nem ezt bizonyítja-e az emberiség felajánlása Jézus Szívének? A XX. század magasabb lelki szempontból a Jézus Szíve gondolatban fogant. Joggal mondhatjuk a Jézus Szíve felajánlás után, hogy a XX. század, szemben a XVII., XVIII. és XIX. századokkal, Jézus Szíve százada. De vajjon Jézus Szíve százada nem kell-e, hogy meglássa Jézus Szíve országának győzelmét is?

E győzelem kivívásában pedig a Jézus Szíve tiszteletnek döntő szerep jut, „mert ezen tisztelet szolgáltatja a hatékony gyógyszert a szenvedő világ bajai ellen. Ezen ájtatosság által akarja Isten az eltévedt világot magához visszahívni“ (1893).

De vajjon a Jézus Szíve ország hajnalhasadása nem az Egyház, mindennél nagyobb és elsőprőbb győzelmének kezdete lenne? Nem is lehetne másként. Habár ez a győzelem az Egyház hivatásánál fogva elsősorban lelki lehet. „Lélek az Isten és akik Őt imádják, lélekben és igazságban kell imádniok“,³ de megújítja természetileg is a föld színét. S erre a felülmulhatatlan győzelemre a mindennél mélységesebb isten-emberi Szív a „jel, melynek sokan ellene mondanak“.⁴

1899. május 25-én abban az encyklikában, mellyel az emberiség felajánlását az isteni Szívnek elrendelte, erre világosan utal.

„Amikor az Egyház az ő első korszakában a császárok igájában nyögött, a fiatal császárnak (Nagy Konstantinnak) a magasban megjelent Kereszt volt az előjele és okozója a győzelemnek, amely nyomban bekövetkezett. És íme, most más kedvező jel tűnik fel szemünk előtt: az Úr Jézus szentséges Szíve, tűzlángok között sugárzó fényzőnben, fölötte a kereszttel. Beléje kell helyezni minden reménységet. Tőle kell kérni és várni az emberek üdvösségét.“ Látjuk tehát, hogy XIII. Leó, a nagy pápa a jelen kor szellemileg és anyagilag sanyargatott Egyházának helyzetét az Ösegyházéhoz hasonlítja. De a jel, melyben az Egyház e két korszaka győzelmét remélheti, bár egy töből fakad, mégis jellemzően és szimbólikusan különbözik. Amint az egyes ember életének és lelki életének hajnalán a kereszttel, Krisztus keresztjével találkozik, s ez segíti őt

³ János 4. 24.

⁴ Máté 2. 34.

győzelemre, a lelki élet szabadságára, úgy csak élete vége felé, rövidebb-hosszabb lelki élet után talál rá a szeretet jelére, a kereszténység leglényegére, Jézus szentséges Szívére, mely őt győzedelmesen elvezeti Isten fiainak fenséges szabadságára, így a kereszténység is, mely születésekor a félpogány környezetben győzelmi jelül kapta Krisztus keresztjét, mint külső jel, ma szorongatott helyzetben, életének vége felé, a lelkiség legmélyebb, benső jelét, a Megváltó isten-emberi Szívének kimeríthetetlen mélységét kapja irányítóul és győzelmi jelül, mintegy jelezve, hogy ezzel küldetésének és hivatásának magaslataira emelkedik. Mindez a világtörténelem közeli végét is sejteti.

Utódja, X. Pius, az Eucharistia pápája, mindenben nagy elődjének, XIII. Leónak nyomán halad. A Szent Szív tiszteletével még kispap korában örökre eljegyezte magát. Egyik beszéde, melyet mint diakonus tartott Jézus szent Szívéről 1858. VI. 20-án szülőfaluja templomában, Liege-ben, írásban is ránkmaradt és egyik életrajzírója, Facchinetti szerint valószínű mintabeszéd volt.⁵ Miután beszédében szépen kifejtette a Szent Szív tisztelet mélységeit és korszerűségeit, „lelkiesedve ígéri, hogy ez lesz mindene, ezt elébehelyezi bármilyen előnynek..., semmi sem lehet az életben édesebb, értékesebb számára... és állta ígéretét! Salzanóban a Jézus Szíve Társulat hozott létre és művészi olajképet festetett, mely azóta a Jézus Szíve-kép ábrázolásának mintája“. Később, mint pápa, „forrón óhajtja, hogy a Jézus Szívének szentelt hónap mindig jobban és jobban megünnepeltessék, mindig mélyebb és mélyebb gyökeret verjen a hívők szívében, hogy minél több áldást hullajtson a földre.“

Amikor P. Mateo 1907-ben Paray-le-Monial-ban csodálatosan meggyógyult és ugyanakkor Jézus Szívétől misztikusan sugallatot kapott a Jézus Szíve családfelajánlásnak, a Trónra-emelésnek világterjesztésére, a Jézus Szíve apostol Rómába utazott, hogy a pápa engedélyét apostoli munkája megkezdéséhez elnyerje.

— Nem, nem fiam — válaszolta a Szentatya —, mikor a kérést és az előterjesztést meghallgatta, — nem engedem meg. — De szentséges Atyám! — nem, nem engedem meg — folytatta a pápa ajkán azzal a kissé huncutkás mosollyal, mely őt annyira jellemezte. Aztán két karját kitárva, szívére ölelte a kérelmezőt s tovább beszélt: — nem engedem meg, de parancsolom, érted?, parancsolom, hogy egész életedet a szociális

⁵ Facchinetti: X. Pius pápa lelke.

⁶ Facchinetti: id. mű.

ujjászületés e nagy művének szenteld. Nagyszerű munka ez — áldozd oda neki egész életedet.⁷

X. Pius utódja, az első békepápa, XV. Benedek (A második békepápa XI. Pius és a harmadik békepápának XII. Pius tekinthető.) szintén elődje útján járt. Amikor P. Mateo X. Pius halála után Rómába ment, jelentkezni az új apostol-utódhoz, „XV. Benedek pápa elődjének jóakaratával fogadta az apostolt; sajátkezűleg írt levelet adott át neki, mely hivatalos formában is jóváhagyta a Trónraemelés intézményét és egyben megbízta, hogy apostoli munkáját egész Olaszország területén folytassa. Két évvel később, egy újabb kihallgatás folyamán újra meg újra annak a kívánságának adott kifejezést a pápa, hogy a megkezdett kereszteshadjárat az egész világon folytattassék, s nyomatékosan kijelentette, hogy ez a mű az ő műve.⁸ De a Jézus Szíve tiszteletnek ez a megbecsülése és terjesztése jellemezte XV. Benedeknek egyéb cselekedeteit is.

XV. Benedek utódja XI. Pius, Krisztus Király pápája, aki 1925-ben a Jézus Szíve gondolathoz, mint koronát a Krisztus Király ünnepet csatolta, egész különleges érdemeket szerzett a Jézus Szíve ájratosság és a Jézus Szíve gondolat világtörténelmi fontosságának elmélyítő értelmezésében és terjesztésében. XI. Pius tanításában, mint P. Biró azt nyomatékosan hangsúlyozza,⁹ kimondottan bennfoglaltatik a nagy horderejű tény és vélemény, hogy a „Jézus Szíve ájratosság nem egyszerűen *csak egy* a sok féle ájratosságból, hanem az minden ájratosság *előtt és felett való ájratosság*, azaz minden ájratosság középpontja“.

Ez az az ájratosság és tisztelet, mely az embereket egyedül vezetheti vissza Krisztushoz, már pedig „az emberi nemet sújtó és gyötrő bajok legfőbb okait kutatva, világosan rámutattunk — mondja a pápa Quas Primas című körlevelében — hogy ama bajok árja azért zúdult a világra, mert az emberek nagy része az Úr Jézust és az Ő szent törvényeit száműzte a magánéletből, a családból, és a közéletből, s hogy mindaddig nem ragyoghat fel a tartós béke biztos reménye, amíg az egyének és az államok az Üdvözítő uralmát elvetik és elutasítják“. „Krisztus békéjét Krisztus országában kell keresni“, folytatja a pápa. Akkor viszont és itt idézi a pápa elődjének, XIII. Leó pápának szavait, melyeket az emberiség Jézus Szíve felajánlásakor az összes püspökökhöz intézett 25 évvel ezelőtt: „sok seb begyógyul, a jog visszanyeri régi tekin-

⁷ P. Mateo: A szeretet királya, 12. old.

⁸ P. Mateo: id. mű, 13. old.

⁹ P. Biró: E jelben győzni fogsz, 14. old.

télyét, megtérnek a béke áldásai, kihull a kard és fegyver a kézből, mikor Krisztus uralmát mindenki elfogadja, annak szívesen hódol és minden nyelv vallja, hogy az Úr Jézus Krisztus az Atyaisten dicsőségében uralkodik.“¹⁰

XI. Pius ezeknek az epedve várt eredményeknek minél gyorsabb elérésére iktatja be az egyházi évbe Krisztus Király ünnepét, jelezve, hogy Krisztus ura az égnek, de ura a földnek is és szelíd jogara alatt megújúlnak nemcsak a vallási, hanem a társadalmi, gazdasági és tudományos élet keretei is. De ugyanakkor a pápa az új ünnepet, Krisztus Király ünnepét, melyet október utolsó vasárnapján ünnepeltet, a Jézus Szíve gondolatkörből származtatja, annak mintegy koronájaként tekinti — ki uralkodhatna Jézus Szíve országában más, mint Krisztus Király — és elrendeli, hogy a társadalom és a világ felajánlása Jézus Szívének minden évben Krisztus Király ünnepén megismételtesék.

És három évvel az 1925-ös Szentév után XI. Pius kiadja híres encyklikáját, — Miserentissimus Redemptor —, melyben a nyomorban és bűneiben fetrengő világot egyrészt figyelmezteti súlyos mulasztásaira, másrészt a jobbakat felhívja, hogy az Úr Jézus szentséges Szívét mindenki részéről megillető engesztelést fokozottan megadják, így az Úr büntető kezét a szerencsétlen világtól távoltartsák, vagy a büntetések súlyát legalább is csökkentsék. De ugyanakkor körlevelében átszűrődik az a gondolat, mellyel szent Gertrudnál és Alacoque szent Margitnál is találkozunk, hogy a Jézus Szíve tisztelet az utolsó mentőeszköz a világ számára s egyben közeledik a „bűn emberé“-nek, az Antikrisztusnak ideje s vele Krisztus Király második diadalmas eljövetele. Vagy magának a Krisztus Király ünnepének elrendelése nem azt a nyomot kelti-e a hívők lelkében, hogy a XX. század nemcsak Jézus Szíve, hanem Krisztus Király százada is? Krisztus királysága pedig teljes egészében a Parusiával, Krisztus második eljövetelével veszi kezdetét. Mintán elsorolja a Szentatya, a sok nyomort és szenvedést, melyet korunk bűnei okoznak, minderre célozva így folytatja:

„Mind ez annyira szomorú, mint ha már előre jelezné a — szenvedések kezdetét —, amelyeket majd ránk hoz — a bűn embere — ki felemelkedik mindenek fölött, mi Istennek mondatik, vagy tiszteltetik.“¹¹ Majd utóbb folytatja: „így önkéntelenül is kísért a gondolat, hogy már közeledik az idő, amely-

¹⁰ Enc. Annum Sanctum, 1899. V. 25.

¹¹ II. Thess. 2, 4.

ről az Úr jósolta: — Mivel hogy elterjedt a gonoszság, soknak meghül a szeretete.¹²

Hogy XI. Pius mennyire a végső idők közeledtének légkörében élt, azt egyes alkalmakkor és fogadások alkalmával tett kijelentései, mint később többszörösen idézzük, világosan elárulják, Pacelli bíboros, a jelenlegi pápa idézte az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszuson, akkor még mint a pápa legátusa, XI. Piusnak egy bizalmas beszélgetése alkalmával mondott szavait, melyből mindennél jobban kiviláglik, mennyire érezte az elhúnyt XI. Pius a jelenlegi küzdelmeknek sorsdöntő, apokalyptikus jellegét.

„Mindennap hálát adok az Istennek, hogy a jelen körülmények között kell élnem. Ez a mélyreható és egyetemes válság egyedülálló az emberiség történelmében. Büszkéknak kell lennünk, hogy tanúi, s bizonyos mértékben szereplői vagyunk ennek a nagyméretű drámának. A jó és rossz hatalmas párvíadalban mérkőznek egymással. A jelen pillanatban senkinek sincs joga ahhoz, hogy közömbös legyen.”¹³

Ebben a sanyarú helyzetben a Szentatya fokozottan lelkére köti hiveinek az engesztelést, hogy a bűnösök „megindulva az egész Egyháznak sóhajain és könnyein, megbánják a legfőbb Királyon ejtett sérelmeket és szívükbe szállnak,¹⁴ hogy bűneikben meg ne átkodjanak”. „Viszont — az igazak legyenek még igazabbak és a szentek még szentebbek¹⁵ és megújult buzgalommal ajánlják magukat az isteni Király szolgálatába, akit most annyi megvetés, támadás és gyalázat közt látnak.” „De leginkább is azt óhajtjuk és reméljük, hogy az isteni igazságosság, mely tíz igaz miatt is megbocsátott volna a szodomaiaknak, annál inkább megkönyörül az egész emberi nemen, ha a hivek egész egyeteme Krisztussal, a közvetítővel és a fejjel együtt, Őt minden helyen megkérleli, segítségül hívja és megengeszteli.” Egyben a pápa a Szűzanyához, a jóságos Istenanyához fordul, aki közbenjár értünk Krisztusnál, mint a bűnösök oltalma és a mennyei kegyelmek záloga. Ő az, aki legkönnyebben elvezetheti az emberiséget az egyetlen gyógyyszerhez, Jézus szentséges Szívéhez.”

Négy évvel később, 1932-ben külön körlevélben hívja fel a katolikus világ figyelmét Jézus szentséges Szíve megkérlelésére¹⁶ s annak elején vigasztalóan mondja: „amikor a

¹² Máté 24. 12.

¹³ Alb. Cong. Euch. XXXIV., 1958., 255. old.

¹⁴ Iz. 46. 8.

¹⁵ Apok. 22. 11.

¹⁶ Caritate Christi encyklika.

jelenkor szörnyű nyomorúságán siránkozunk, önkéntelenül is az Úr Jézus szentséges Szívének szánakozó szeretetét érezzük át a mi csekélységünk mértéke szerint s ezekre a szavakra fakadunk: — Szánom a sereget.¹⁷ — A bajok felsorolása közben szomorúan folytatja: „Amikor a leggonoszabb cél érdekében (az istentelenség győzelme) ezt a hihetetlen buzgóságot és szívósságot látjuk, ajkunkra tódul az Úr Jézusnak szomorú panasza: — E világ fiai okosabbak a maguk nemében a világosság fiainál.¹⁸ — Az encyklika későbbi folyamán alázatos egyszerűséggel ismeri be, hogy „a sátáni vallásgyűlölettel szemben, amely — a gonoszság titkára — emlékeztet, amint szent Pál apostol nevezí,¹⁹ nem elégségesek az emberi eszközök és erő kifejtések. Nem teljesítenők apostoli tisztünket — Tisztelendő Testvérek —, ha elmúlasztanánk az embereknek azoknak a természetfölötti titokzatos forrásokat megjelölni, amelyekben a sötétség elszabadult hatalmasságainak megfékezésére alkalmas erők rejlenek. Mikor az Úr Jézus a színváltozás után a Tábor hegyéről leszállott és az ördögtől megszálalt ifjút meggyógyította, az apostoloknak, akik a fiút az ördögtől megszabadítani nem tudták, s alázatosan megkérdezték: „miért nem tudtuk mi az ördögöt kiűzni?“, azt a nevezetes feleletet ada: „Ez a fajta nem megy ki másképp, mint imádság és bűjtölés által.“²⁰ Ezt az intelmet a mi korunk bajaira is alkalmazni kell — int a pápa —, mert ezeket is csak imádság és bűjtölés által űzhetjük el. „Továbbiakban a pápa imádságot, bűnbánatot és vezeklést sürget a mindenki békéjének az eljöveteleért.“ „Az imádság és a bűnbánat az a két hatalmas szellem, amelyek mint Isten küldöttei, ebben a mi korunkban, rendelkezésünkre állanak, hogy az iránytű nélkül hánykolódó emberiséget Istenhez visszavezessük, s a mai zűrzavarnak és pártütésnek — az ember Isten ellen való lázadásának — végső és legfőbb okát megszüntessük és érte elégtételt nyujtsunk.“ „Ajánlhatnánk-e kedvezőbb alkalmat az imádság és engesztelés egyesített gyakorlatára, mint az Úr Jézus szentséges Szívének közeledő ünnepét? Ennek az ünnepnek sajátos szelleme, az engesztelő szeretet szelleme.“ „A végtelen irgalmasságú Szívben, amely az emberi fájdalom minden törzsurását megtapasztalta, sírják bele gyötrelmeik minden árját, öntsék bele erős hitöket, biztos reményöket, égő szeretetöket. Imádkozzanak buzgón a legszentebb Szívhez, az Ő szent Anyjának, minden Kegyelmelek közvetítőjé-

¹⁷ Márk 8, 2.

¹⁸ Luk. 16, 8.

¹⁹ II. Thess. 2, 7.

²⁰ Máté 17, 20.

nek hatalmas közbenjárása mellett — önmagokért és kedveikért, a hazáért, az Egyházért, Krisztus földi helytartójáért és a többi pásztorokért, akiknek a lelkek kormányzásának nehéz hivatása jutott, embertársaikért, akár ugyanazt a hitet vallják, akár elpártoltak tőle, akár az istentelenség, vagy hitetlenség mételyezte meg őket, végül az Isten és az Egyház ellenségeiért, hogy megtérjenek és életök legyen.“²¹

Láthatjuk tehát, mennyit tett XI. Pius, hogy a világ békéjét visszaállíthassa és kedvenc mondását: „Pax Christi in regno Christi“ a megvalósuláshoz segítse. De a Gondviselés nem adta meg neki a kegyet, hogy művének beteljesülését megérhesse. Mint az emberiség lelki vértanúja, aki úgyszólván egyedül emelte fel szavát a béke megőrzéséért, aki többszörösen feláldozta magát az emberiség békéjéért. — Pace, pace — szavakkal utolsó pillanatában is a békét sóhajtván adta vissza nemes lelkét Teremtőjének 1939. február 10-én. Utódaira, elsősorban közvetlen utódjára, XII. Piusra hárult a nagy feladat, hogy ezt a nagy óhajt beteljesítsék. XII. Pius, aki négy éve birtokolja Péter apostolságának világraszóló, kegyelemteljes, de nehéz székét, szintén elődjének biztos útján, a Jézus Szíve-tisztelet ösvényén jár és onnan várja a világ bajainak orvoslását. Ahogy X. Pius az Eucharistia pápája, már diakonus korában eljegyezte magát a Jézus Szíve tisztelettel, úgy XII. Pius is, mint életrajzírói is feljegyzik, már egészen fiatal pap korában a Jézus Szíve tisztelet hű apostola és buzgó terjesztői közé tartozott Róma környékén. Különösen a Nagyígéret terjesztésében buzgólkodott, melynek egyik leglelkesebb apostola volt és ennek elterjesztése érdekében nem egy gyújtó szentbeszédet mondott.²²

XII. Pius pápa életében és elindulásában — mint életrajzírója, Fruchtl is állítja —, sok a symbolikum. 1899. április 2-án, húsvét vasárnapján szentelték pappá, 1899. április 3-án, húsvét hétfőjén mondta első szentmiséjét a Santa Maria Maggiore basilika, Róma legnagyobb Mária templomának — a római nép védőjének, a Havas Boldogasszonynak (ünnepe VIII. 5.) — templomában, abban a kápolnarészben, melynek főoltárát a híres szent Lukács-féle Fekete Mária kép díszíti. Ebben a templomban, mely Róma történelmével elválaszthatatlanul összenőtt, akarta működését megkezdeni és folytatni, mígnem a kötelezettségek másfelé szőlítetták el. XII. Pius abban az évben indult el papi pályáján, amely évben — alig egy hónappal később — a nagy tanító pápa, XIII. Leó felajánlotta az emberiséget Jézus szentséges Szívének (1899,

²¹ Caritate Christi encyklika.

²² Fruchtl: XII. Pius pápa, 74. old.

V. 25.). Elmondhatjuk, hogy Pacelli Eugenio papi pályája és pápasága Jézus Szíve világuralmi gondolatának és a Segítő Szűzanya közbenjárása és tiszteletének jegyében született.

Maga a pápa is érzi ezt és amikor éppen ennek a nagy eseménynek negyvenedik évfordulóján a pápa trónra kerül, első hivatalos encyklikáját ezzel a visszaemlékezéssel kezdi.

„A pápaság méltóságát és súlyos gondjait bízta Reánk az Úr kifürkészhetetlen tervében érdemeink nélkül éppen abban az évben, amelyben negyvenedik évfordulója van annak, hogy halhatatlan emlékü elődünk, XIII. Leó a század fordulója előtt, a jubiláris Szentév küszöbén elrendelte az emberiség felajánlását az egész földön Jézus legszentebb Szívének.

Belső megelégedéssel és nagy örömmel fogadtuk az „Annum Sacrum“ encyklikát, mint *égi üzenetet*,²³ amikor mint újmiséis elmondhattuk az Oltárnál: — Az Úr oltárához megyek.²⁴ És milyen lelkes buzgósággal csatlakoztunk lélekben azokhoz a gondolatokhoz és szándékokhoz, amelyek lelkesítették és vezették a Főpap valóban gondviselészerű cselekedetét, aki fényes tehetségének alaposságával ismerte korának nyílt és titkos sebeit és szükségait. Ezért mélységes hálát érzünk az isteni Gondviselés iránt, amely pápaságunk kezdetét ebbe az évbe helyezte, amelyben annak az említésre méltó eseménynek emlékét ünnepeljük és amely év papságunk első éve volt.“

A pápa egyben megragadja az alkalmat, hogy a „Királyok Királyának és az Urak Urának“ bemutassa kötelező hódolatát, majd figyelmeztesse és rávegye hűvei szívét a kimondhatatlan javak forrására, Jézus szentséges Szívére.

„Jézus szentséges Szíve tiszteletének a szívekbe való mind nagyobb elterjedéséből és növekedéséből, — amely nemcsak az emberiségnek a századfordulón történt felajánlásában, hanem boldog emlékü közvetlen elődunktól meghonosított Jézus Krisztus Király ünnepében is megnyilvánult,²⁵ a keresztényeknek megszámlálhatatlan javak származtak, mint a „folyó áradása“, amely „Isten országát megörvendezteti.“²⁶ Melyik kor szorul ezekre a javakra, ha nem a mi korunk? melyik kor szenvedett a lélek ürességétől és benső szükségektől annyit, mint éppen a mi korunk, amely technikai és politikai szempontokból haladást tud felmutatni? Nem alkalmazható-e rá a Titkos Jelenések könyvének ama kinyilatkoztató

²³ Acta Leonis. Vol. XIX. p. 71.

²⁴ 42. zsolt. 4.

²⁵ Quas Primas Enc. A. A. S. 1925.

²⁶ 45. zsolt. 5.

szava: „Azt mondom, gazdag vagyok és annyira bővelkedem, hogy semmiben sem szűkölködöm; és nem tudod, hogy nyomorult vagy és ügyefogyott, szegény, vak, és mezítelen.”²⁷

Semmi sem sürgősebb — folytatja a pápa —, mint „Krisztus kivizsgálhatatlan gazdagságát” hirdetni, az isteni Király zászlaját kibontani és az embereket a győzedelmes Kereszthez, melyet nyomorultul elhagytak, sikeresen visszavezetni. Ezért különös gonddal üljék meg a közelgő Krisztus Király ünnepét, megújítva a Jézus Szíve ünnepélyes felajánlást, hogy az Úr világosítsa meg az üdvösség útját és vezérelje vissza Krisztushoz az emberiséget.

A Jézus Szíve tiszteletnek világmegváltó fontosságára mutatott rá a Szentatya az olasz Jézus Szíve Szövetség csoportvezetőihez intézett szentbeszédében.²⁸ A Jézus Szíve Szövetség legfőbb célja — mondotta a pápa — Isten dicsősége, a lelkek üdvözülése és a Jézus Szíve tisztelet terjesztése. „Istent kiváltképpen megdicsőítjük, ha mi magunk is üdvözülünk és közreműködünk mások üdvözítésében, amit a legszentebb Szív tiszteletének terjesztésével érünk el.” Majd megismétli a pápa Alacoque szent Margit szavait, miszerint az az ájtatosság az utolsó századoknak szánt végső mentőeszköz. „Az Úr kijelentette, hogy Ő ezt a vallásgyakorlatot szeretetének utolsó erőfeszítésében adta a világnak, hogy az emberek lelkének megmentésére szolgáljon vele.” „Aki sokszor feltekint az isteni Szívre, megérti, hogy mekkora irgalommal akarja a bűnös megtérését és ha már mindenkiben csalódunk, Ő benne sohasem csalódunk, mert hűséges ígéreteihez. Így áraszt békét és erőt a Jézus Szíve tisztelet a lelkekbe. És mikor volt erre nagyobb szükség, mint most.” A pápának ezek a megfontolt kijelentései hatalmas tanúságtételek a Jézus Szíve tisztelet szükségessége és időszerűsége mellett.

V. FEJEZET.

Az Egyház küzdelme, szenvedései és győzelme a kor pápáinak tanításában.

Végigfutottunk az utolsó évszázad pápáinak alakján, ki-mutattuk és encyklikáikból, valamint egyéb szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaikból próbáltuk felvázolni és igazolni, hogy mindegyikük a Jézus Szíve tisztelet kor- és időszerűsége

²⁷ Titkos Jel. 7. 17.

²⁸ Lásd Jézus Szíve naptár 1942. 44. oldal.

gét hangsúlyozza és a jelen évszázad bajainak elhárításában, a jobb jövő meghozatalában egyedülálló szerepet tulajdonít neki. Azt lehetne mondani, hogy a jobb jövő lezárt, titkos ajtaját sokan szeretnék felnyitni, de nem fog sikerülni az, sem az emberi rosszakaratnak, sem az emberi jószándéknak. Egyetlen kulcsa és nyitja a jobb jövőnek századunkban — mert ez a mindenható Atya akarata —, a Jézus Szíve-tisztelet, s az emberi jószándék is csak akkor fog sikert elérni, ha ezzel az egyetlen kulccsal, a szent Szív-tisztelettel próbálja kinyitni a jobb jövő kapuját. Amíg azonban a világ jobban bízik gyilkos fegyvereiben, mint mindenek fölött és előtt Jézus szentséges Szívében, addig ez az isteni Szív, még ha a bajokban segítségül hívják is, kérdés, hogy szent bizalmában megsértve, teljesíti-e az emberiség hő óhaját.

Miután a Jézus Szíve tiszteletnek központi szerepét lelkiekben és világiakban egyaránt a jobb jövő elhozatala szempontjából tisztáztuk, most nézzük meg, milyen körülmények között fog megszületni az Egyház győzelme, milyenek az odavezető utak, hogy ennek alapján a jelen és a jövő alakulásából a nagy változások közelségére, vagy távolságára következtessünk. Mindenekelőtt ugyanazoknak a pápáknak erre az átalakulásra és győzelemre vonatkozó véleményét és kijelentéseit sorolnánk fel, mely pápák a Jézus Szíve tiszteletnek, mint egyetlen célra vezető eszköznek fontosságát hangsúlyozni nem szüntek meg. Kezdjük IX. Pius-szal (1846—1879), akit mint említettük, Jézus Szíve pápájának is neveznek. IX. Pius allocutióiban és egyéb kijelentéseiben ezekről a nagy eseményekről világos, sőt megrendítő részletek találhatók. IX. Pius sejtette, hogy a nagy átalakulás jóval halála után következik majd be, de azért szilárdan várta és hitte az isteni és vallási győzelem nagy korszakát.

„Úgy van, e változás, e győzelem megjő; nem tudom, vajjon én, Jézus Krisztus igénytelen helytartója megérem-e?, de tudom, hogy megjő; látni fogjuk mindemez istentelenség hajótörését:“¹ végül az isteni világosság és erő növekedését és ezáltal a föld színének megújulását, melyet mindenki remél s amely a lelkekben oly mélyen él, hogy itt amaz előérzetek egyikét kell látnunk, melyeket Isten sugall, hogy fenntartsa Egyházát a sűrű homály és veszélyek között, melyeken e pillanatban áthalad.“²

Hogy a Krisztust magából kitaszító emberiséget az isteni igazságosság mindent elsöprő haragja fenyegeti, arra az utolsó évszázad pápái, így IX. Pius is rámutatnak. Ő azon-

¹ Anneé du plebiscite romaine, 1872.

² Bougaud: Kereszténység és korunk. IV. kötet. 126. old.

ban rámutat arra a módra is, mellyel a mindenható Atya soha nem látott arányban sanyargatott és üldözött Egyházának segítségére alkar sietni. 1871. június 22-i beszédében a következőket mondja: „Az Úr — úgymond — segítségünkre fog jönni..., úgy látszik, hogy már előkészíti azt a nagy csodát, mit az isteni bölcsesség által megjelölt pillanatban végbe is fog vinni, azt a csodát, mely oly magasztos lesz, hogy bámulatba fogja ejteni az egész világot...”³

Ugyanakkor egy keleti püspökhöz e szavakat intézte:

„A világ elmerül a gonoszságban, ez így tovább nem lehet; emberi kéz képtelen azt megmenteni, szükséges, hogy az Isten keze láthatóan mutassa meg magát és én azt mondom, hogy meg fogják Isten kezét látni a test szemeivel.”⁴

Istennek ezt a csodálatos közbelépését a pápa egy más alkalommal (1873. I. 6.) részletesen meg is okolja: „egyik brevé-jében rámutat arra, hogy az Egyházat az Úr különös fényes győzelemmel fogja kitüntetni és ekkép folytatja: — mivel az Úr Egyházának kisebb és kevésbbé veszedelmes küzdelmeiben, majd a fejedelmek fegyverei által, majd szentéletű emberek csodálatos buzgólkodásában volt segítségére és a mostani sokkal nehezebb harcaiban ezt nem cselekedte, azt kell gondolnunk, hogy ellenségei fölött a győzelmet Magának tartotta fenn. Ez annál bizonyosabb, mert a mostani időkben minden baj gyökerét főképp abban kell keresnünk, hogy a maguk erejében-képességeikben bizakodó és földiekhez ragaszkodó emberek nemcsak elhagyták, hanem szinte kiteszították Istent a maguk köréből és úgy látszik, hogy a Hozzá való visszatérés másképp lehetetlen, csak egy olyan tény által, amely semmiféle más oknak nem tulajdonítható és a maga nemében oly különleges leszen, hogy minden szem a természetfölöttire irányul és kényszerítve bevallják: — az Úrtól van ez és csodálatos a mi szemünkben...”⁵

De a pápa kijelentései arra is engednek következtetni, hogy az Egyháznak ez az isteni győzelme nem fog végbemenni nagy szenvedések és gyász nélkül. Az isteni bölcsesség kifürkészhetetlen ítélete megengedi, hogy a rosszak ideig-óráig felülkerekedjenek, hogy az Egyházat nagy szenvedések és sanyargatások érijék, hogy így a szenvedéseiben megtisztult jegyes méltóan mutakozzék az isteni irgalom és kegyelem ajándékára. Erre utalnak IX. Piusnak következő kijelentései, melyet uralkodásának 25 éves évfordulóján, 1871-ben mondott:

³ Varga: A nagy csapás. 1925.

⁴ Varga: Id. mű.

⁵ Csizmadia: Mit rejt a jövő. 1936. 107. oldal.

„Nagy csoda fog történni, mely a világot bámulatba ejti, de ezt a csodát a forradalmak győzelme fogja megelőzni. Az Egyház igen sokat fog szenvedni. Szolgáit, Főnökét gyalázzák, üldözik, megkínózzák.“⁶ De vajjon nem azt fejezi-e ki Alacoque szent Margit is, amikor azt állítja 250 évvel ezelőtt, hogy a világ utolsó századaiban az emberek a sátán rabszolgái lesznek és Jézus Szíve onnan szabadítja ki őket.

De ugyancsak IX. Pius mutat rá egy másik encyklikájában arra a fontos szerepre, melyet a minden kegyelmek Anyja, Mária az eretnesség megszüntetésében és az egy akol, egy Pásztor gondolat diadalrajutásában az Egyháznak nyújtani fog. IX. Pius a Szeplőtelen Fogantatásról szóló bullában többek között a következőket mondja:

„Legbiztosabb a reményünk — úgymond — és legteljesebb a bizalmunk, hogy a Boldogságos Szűz az Ő hatalmas közbenjárásával ki fogja eszközölni, hogy a mi szent Anyánk, az Egyház, minden nehézség eloszlátása után és minden tévely szétűzése után minden népnél és minden helyen napról-napra jobban fog virágozni és uralkodni tengertől tengerig, a folyótól a föld legszelesebb határáig és egy akol és egy Pásztor léssen.“

A Szeplőtelen Fogantatás dogmává levésétől (1854) eltelt közel 100 esztendő, a pápa profetikus kijelentésének sok tekintetben igazat adott. A Szeplőtelen Fogantatás örvendetes ténye és annak az Egek Királynője részéről négy évvel utóbb Lourdesben történt csodálatos bizonyítása, mintegy ostromcsapás és odadobott kesztyű volt a kor hitetlen intelligenciájának és egyben hatalmas ösztönzés és kegyelemforrás, a kereszténység ellanyhult tömegeinek. A Szeplőtelen Fogantatás lourdesi csodái sok embert gyógyítottak meg testileg, de egy egész kor lelki vakságát szüntették meg hatalmas ösztönzésükkel.

Utódja XIII. Leó éles szemmel, de egyben szomorúsággal látja, a Krisztustól elszakadt társadalom ezernyi apostáziájának burjánzását. Quod Apostolici Muneris (1878) című encyklikájában, melyben a szocialisták, kommunisták és nihilisták modern eretnekségeiről szól a társadalomhoz, ennyi baj és ennyi hűtlenség, lázadás láttán, már ott kísérti a tudat, hogy az emberiség közel jár sírjához.

„Mivel e tanok szerte széjjel terjedtek s nyomukban a gondolkozást és életet egy túlzott szabadosság mételyezi: nem csoda, ha az alsóbb néposztályok megúnták a szegényes lakást és műhelyeket s a gazdagok palotái és vagyona után áhítoznak; — nem csoda, ha nincs nyugalom sem a nyilván-

⁶ Csizmadia: id. mű.

nos, sem a magánéletben s úgy látszik, hogy az emberiség máris közel jár sírjához.“

Ugyanebben az encyklikában a pápa az alattvalóit engedelmességre, a felsőbbiségeket mérsékletre inti, a kereszténység örök tanítása szerint. Figyelmezteti a fejedelmeket, hogy őket, mivel erősebbek, erősebb büntetés éri, ha hibáznak. De a fejedelmi önkénnyel szemben az alattvalókat nem a lázadás veszélyes útjára vonja. „Ha pedig a fejedelmek hatalmuk gyakorlásában meghaladnák az igazság és a mérséklet határait, a katolikus Egyház nem bízna a nép kényére-kedvére a lázadást, hogy a közbéke még inkább meg ne zavarodjék, s a társadalom még nagyobb kárt ne szenvedjen.“ A bajok elmérgesedésénél az imát és a békétűrést ajánlja. „De ha a bajok annyira elmérgesednek, hogy nem találmi kiutat a bonyodalomból, azt sürgeti t. i. az Egyház), hogy imával és a békétűrés érdemei által erőszakoljuk ki az Isten segélyét.“⁷

Akkor, amikor a pápa látja a feladatok szinte emberfeletti nagyságát, nem szűnik meg hinni abban, hogy az isteni eredetű Egyház győzedelmesen magához vonja az engedetlen népeket.

„Emberi erőt meghaladó nagy feladatok ezek, melyeket vágyaink és reményeink körébe zárunk. Tisztelendő Testvérek; de mivel az Isten — épségre alkotta a földkerekség nemzetségeit — s minthogy az Egyházat a népek üdveiórt alapította s megígérte, hogy vele lesz a világ végezetéig; erősen hisszük, hogy közreműködésükkel az emberi nem, számtalan baj és csapás által öntudatra ébresztve, — végre is az Egyház iránt való engedelmségben és ezen tévmentes apostoli tanszéknél fogja üdvét s boldogságát keresni.“⁸

XIII. Leó is azt hangsúlyozza tehát, amit elődje, IX. Pius. Az emberiséget számtalan baj és csapás fogja öntudatra ébresztetni és az Egyházhoz visszatéríteni. Elődje, IX. Pius pedig nyomatékosan hangsúlyozza, az Egyház győzelmét meg fogja előzni a forradalmak győzelme, de vajjon nem erre következtet-e a katolikus történelemfilozófus is? Emlékeztetbe idézzük Godefroid Kurth páratlan megállapításait, melyeket már több helyen is ismertettünk: az abszolút királyság Szép Pülöp óta úgyszólván a forradalmat tette a zsarnokság egyedül lehetséges megjavítójává... A keresztény nemzetek elszakítva az Egyház irányításától..., minden nap új rendszerekre hallgatnak, melyek egymásután mennek tönkre..., melyek törvényes örökösei a királyi abszolutizmusnak... A katolikus Egyház a Kereszt lábához ülve, nyugodtan várja

⁷ XIII. Leó: Quod Apostolici. 1878. XII. 28.

⁸ XIII. Leó: Inscrutabili Dei consilio. 1878. IV. 21.

azt a napot, amelyen a forradalmak befejezik az emberiség nevelését.

A pápa, XIII. Leó, amikor még senki sem gondolt a világháborúra, már sejtette, hogy szörnyű csapások és büntetések fogják a magukról elfelejtkezett népeket észretéríteni, Peruggia híveihez szólva, ezekről az isteni csapásokról szinte profetikus előrelátással említést tesz.

„A mi szomorú századunk oly képet mutat, amely megriaszt, hogy a megharagított isteni Igazságosság meg fogja engedni és a kötelességeikről megfeledkezett népekre nem-sókára megrémítő büntetések fognak szakadni.“⁹

XIII. Leó utódja, az Eucharistia pápája, X. Pius szintén nyitott szemmel látta és várta ezeket a tragikus eseményeket. 1903. X. 4-én, az első pápai encyklikájában¹⁰ a világ végének, az utolsó időknek hangulata ömlik el.

„Rémülettel tölt el bennünket (terrebat nos quam maxime) az emberiség gyászos helyzete a jelen óráiban. Lehetséges-e nem látnunk azt a mély és súlyos betegséget, mely most még jobban, mint a múltban, örli az emberi társadalmat s napról-napra súlyosabbá válva, megrontja velejéig és romlásba taszítja? Ismeritek ezt a betegséget, ez az, mikor elhagyják az Istent és apostasiába esnek; semmi sem visz biztosabban a romlásba, mint ez, hiszen a Próféta is azt mondja: Íme, akik elhagynak Téged, elvesznek...“¹¹

Túlságosan is igaz a mi napjainkra, hogy a nemzetek zúgnak és a népek hiábavalóságokat terveznek¹² az ő Teremtőjük ellen: és csaknem általánossá lett ellenségeinek eme kiáltása: Távozz el tőlünk.¹³ Innen van legalább az istenfélelemnek teljes elvetése. Innét az olyan életmód, legyen az akár közélet vagy magánélet, ahol senki számításba nem veszi Isten szuverén jogait. Innét már csak egy lépés, melyhez semmi erőszak és mesterkedés nem kell, hogy elkezdődjön az a munka, mely ki akarja törölni emlékezetét és fogalmát.

Aki mérlegeli ezeket a dolgokat, joga van félni a szellemnek ilyen megromlásától, mely a végső idők kezdetét jelentené s ha már elkezdődött ennek munkája a földön, féltő, hogy a romlás fia,¹⁴ kiről az apostol beszél, már meg is érkezett kö-zénk. Mert oly nagy merészséggel és olyan mérhetetlen düh-vel, mellyel megrohanják és ostromolják a vallást, — rést

⁹ P. Biró: E jelben győzni fogsz. 1932., 5. old.

¹⁰ X. Pius. E supremi apostolatus.

¹¹ Psalmus: LXXXII. 27.

¹² Ps.: II. 1.

¹³ Jób: XXI. 14.

¹⁴ II. Thess. II. 3.

akarnak ütni a hit dogmáin, makacs erőszakkal akarják megsemmisíteni az ember kapcsolatát az istenséggel! Viszonzásul itt van már, hogy az apostollal szóljunk, az Antikrisztus minden jellemvonása — a határtalanul merész ember, aki bitorolja a Teremtő helyét és mindazok fölé emeli magát, kik Isten nevét viselik s ezt oly mértékben, — miután önmagában sem tudja elfojtani teljesen az Isten fogalmát, hogy lerázza az Ő felségének igáját, a látható világot önmaga templomává teszi, ahol fogadja a hozzája hasonlók imádatát. Isten templomában ül s magát Istennek mutatja.¹⁶

Hogy mi lesz a kimenetele ennek a harcnak, melyet e gyenge halandók indítottak az Isten ellen, értelmes előtt nem lehet kétséges. Szabadságában áll az embernek, hogy visszaéljen szabadságával és a Teremtő tekintélyét és felségjogait megsértse; de mindig a Teremtő lesz a győztes. De ez még nem minden: akkor zuhan romlásába az ember, amikor legmerészebben lázad és telve van a győzelem reményével. Ettől óv bennünket Isten a Szentírásban. Behűnyja szemét, — úgy mond — az emberek gonoszsága láttára,¹⁸ mintha elfeledné hatalmát és méltóságát; de csakhamar, e látszólagos visszahúzódás után, — felébred, mint az ittasultságában erőre kapott ember,¹⁷ összetöri ellenségei fejét,¹⁸ hogy megismerjék valamennyien, hogy Ő a földkerekség Királya, az Isten¹⁹ és hogy a népek megértsék végre, hogy ők csak emberek.²⁰

De X. Pius nemcsak a baj nagyságára, végzetes következményeire mutat rá, hanem egyetlen gyógyszerére is, ez pedig — mindent megújítani Krisztusban —, ennek a megújulásnak hivatott eszköze az Egyház. Ugyanebben az encyklikában erről a megújulásról így ír: „Ki ne érezné, hogy a lelket el fogja a félelem és szomorúság, látva, hogy az emberek legnagyobb része — míg egyrészt felmagasztalják, és méltán, a civilizáció haladását, — oly vak dühvel rohannak egymás ellen, hogy ez valóban mindenki harca, mindenki ellen. Kétségkívül él a békének vágya minden szív mélyén és mindenki ezt kívánja. De esztelen az, aki ezt a békét Istenen kívül keresi; mert elűzni Istent annyit jelent, mint száműzni az igazságot és ha az igazságosságot félreállítjuk, a béke minden reménye csak agyrem. „A béke az igazság műve“. Vannak

¹⁶ *Thess.* II. 2.

¹⁸ *Bölcsesség könyve*, XI. 24.

¹⁷ *Psalmus*: LXXVII. 65.

¹⁸ *Psalmus*: LXVII. 22.

¹⁹ *Psalmus*: LXVI. 8.

²⁰ *Psalmus*: IX. 20.

olyanok is, még hozzá sokan, — tudjuk —, akik a béke szeretetétől ösztönözve, vagyis jobban mondva a rend nyugalmanak óhajából megalkotják a rend pártját. Fájdalom, ezek mind hiábavaló remények s kárbavesztett fáradság! Egyetlen pártja lehet e rendnek, mely képes visszaállítani a nyugalmat a dolgok felfordulásában, s ez az Isten pártja.

A nemzetek visszatérése oda, hogy tiszteljék az isteni fölséget és szuverénitást s ezt nem valósíthatjuk meg másképen, mint Jézus Krisztus által ... Tehát mindent megújítani Krisztusban és visszavezetni az embereket, hogy engedelmesek legyenek Istennek, egy és ugyanazon dolog ... De hol az az út, mely Jézus Krisztushoz vezet? Szemünk előtt áll: *ez az Egyház*. Igaza van Aranyszájú szent Jánosnak, midőn azt mondja: Az Egyház a te reménységed, az Egyház a te üdvösséged, az Egyház a te menedéked.²¹

A közelgő világháborút X. Pius már 1910-ben megjósolta. 1912-ben, mikor a Balkán-háború kitört, kardinális Merry de Val, megkérdezte tőle, ez-e az a borzalmas vész, amire gondolt, mire ő nemmel felelt.

Midőn ugyancsak Merry de Val bíboros „a pápa leghüségesebb munkatársa és államtitkára” egy napon bizonyos nehézségek miatt panaszkodott a Szentatya előtt, ő szóról szóra e szavakkal bátorította: „Oh, mi ez ama nehézségekkel szemben, amelyek rövidesen jönnek?! Mert tudja meg Eminenza, hogy óriási háború jön (un guerrone)! Nem múlik el 1914. és kirobban!”

A pápa az eljövendő háborút sokszor emlegette bizalmasai előtt. A „guerrone” torzító szóval pedig azért illette, hogy jellemezze a szörnyű bajokat, melyek nyomában a népekre zúdulnak.

Néhány hónappal a sarajevói tragédia előtt Giovanni Bressannek, titkos káplánjának mondotta: „Halálom után... igen, akkor jön a letarolt vallás”²² (Religio depopulata).

Szomorú álma volt a pápának egyik távolabbi utódjára is. 1911. februárjában a ferencesek káptalanjának ülésén elnökölt, amikor is az ülés közben a pápa elszunnyadt. Amikor magához tért, környezete, ill. Merry de Val bíboros megkérdezte, hogy mi történt vele. X. Pius elmondotta, hogy szomorú álma volt, egyik utódját látta fiverei sírja fölött menekülni. Míg élek, senkinek el ne mondjátok ...

Ugyanakkor azonban tudta a pápa, hogy a világ üdve

²¹ A pápa, X. Pius, 1903. október 4-én kiadott, E supremi apostolicus című encyklikájának magyar nyelvű fordítása a Jelenkor 1941. május 1.—június 1-i számaiban.

²² Facchinetti-Uzdóczy Zadravetz: X. Pius pápa lelke. 3. oldal.

és békessége Jézus Krisztus szent keresztfájában van. 1914. május 25.-én a szent Kollégiumhoz súlyos szavakat intéz: „Ma inkább, mint valaha kell keresnünk a békét. Széltében hosszában ellenséges osztályok állanak egymással szemben, népek népek ellen, nemzetek nemzetek ellen támadnak ... és e mindennapi ellentétekből gyakran látunk fellángolni szörnyű viaskodásokat... Bizonyára vannak tekintélyben és tapasztalatban kiváló emberek, kik szívükön viselik az országok és emberiség sorsát“. „Azonban a legjobb emberi akarat és törekvések meddők maradnak, míg az igazság és a keresztyén szeretet mély gyökereket nem ver az emberi lélekben. Minden erővel ezen dolgozzunk!“²³ Mindezeket a szomorú kijelentéseket a pápa a világháború kitörése előtt tette, amikor még semmi sem mutatta a veszély közeli nagyságát.

Krisztus Urunk kijelentéseiből tudjuk, hogy a világ végének első jelei nagy háborúk lesznek, amelyekben nemzet nemzet ellen, ország ország ellen támad. A „Bellum omnium contra omnes“, a mindenki háborúja mindenki ellen, a szeretet kihűlésének és a sátáni gyűlölet és széthúzás elterjedésének egyenes következménye lesz. De vajjon a szeretetlenség és a túlzott nemzetköziség, vagy ellenkezőleg, a túlzott nemzetelv szolgálatában álló széthúzó gyűlölet nem jellemzője-e korunknak? X. Pius utóda, XV. Benedek 1914. november 1.-én kibocsátott komoly encyklikájában, az első világháború idején komolyan céloz erre. „Omnia ille advenisse dies videntur, de quibus Christus praenuntiavit: audituri... estis praelia et opiniones praeliorum... Consurget enim gens in gentem et regnum in regnum“ (Úgy tűnik fel, mintha elérkeztek volna azok a napok, melyekről Krisztus megjövendölte: hallani fogtok háborúkról és harci hírekről, mert nép nép ellen támad és nemzet nemzet ellen). A pápának e szavaiból következik, hogy az Egyház feje a világháborút (1914—1918), mint bevezetést tekinti azokhoz a szenvedésekhez, amelyek a világ vége felé jelentkeznek.²⁴

Utódjának, XI. Piusnak (1922—39), encyklikáin és kijelentésein szintén átszűrődik a közeledő világvég lehangoló, de egyben vigasztaló sejtése. Az a szomorú lázadás, mellyel az emberek nagyrésze nyíltan Krisztusára támad, a pápa szemében szinte antikrisztusi jelleget ölt.

„Hogy pedig az engesztelés, vagy jóvátétel éppen a jelenkorban mennyire sürgetően szükséges — mondja a pápa²⁵ —,

²³ Acta Ap. Sedis, VI. 253—8.

²⁴ Spirago: Der Weltuntergang, 1924. Seite 35.

²⁵ Miserentissimus Redemptor, 1928.

azt mindenki beláthatja, aki szemügyre veszi ezt a „gonoszban fetrengő világot“²⁶

Mindenünnen felálltak és egybegyültek az Úr ellen és az Ő Egyháza ellen.²⁷ Egyes országokban az isteni és emberi jogokat egyaránt eltiporják. Templomokat ledöntenek és elpusztítanak, szerzeteseket és szerzetesnőket házaikból kiüldözik, gyalázattal, kegyetlen erőszakkal, éheztetéssel és börtönnel sújtanak; ifjak és leányok seregeit az Anyaszentegyház kebeléből elszakítanak, Krisztus megtagadására és káromlására, valamint a fajtalanság ocsmány bűnére biztatják; az egész keresztény nép megfélemlítve és szétszórva, a hithagyás és szörnyű halál állandó veszedelmében forog.

Mimdez annyira szomorú, mintha már előre jelezné a „szenvedések kezdetét“, amelyeket majd ránkhoz a „bűn embere“, ki felemelkedik mindenek fölött, mi Istennek mondatik, vagy tiszteltetik.²⁸

Majd így folytatta a pápa: „Így önkénytelenül is kísért a gondolat, hogy már közeledik az idő, melyről az úr jósolta: „mivel, hogy elterjedt a gonoszság, soknak meghül a szeretete.“^{29 30}

A világ végének közeledése cseng ki a pápának abból a beszédéből is, melyet 1932. június 12-én, egy fogadáson mondott: „Az egész anyagi világ öregszik, afelé az új egek és új föld felé mozog, amelyekről szent Péter, az első pápa ír azokon a helyeken, ahol ő apokalyptikus látomásában a mindenség utolsó változásait és alakulását látta. A világ *valóban* azon az úton van, amely az Ő utolsó dicsőséges átalakulásához vezet, de vele együtt az egész emberiség is megy az atyai ház felé.“³¹

Erre a végső átalakulásra céloz a pápa Divini Redemptoris című apostoli körlevelének végén is (1937. III. 19.), melyet az istentelen kommunizmus ellen bocsátott ki. Miután felsorolta a kommunista tanok nagy veszedelmét és istentagadó voltát, miután ismertette a keresztény társadalom és Egyház természetfölötti és természeti erőit, melyek ezen istentelen mozgalommal hatékonyan szembeállíthatók, a kereszténység e világmozgalmát szent József oltalmába ajánlja.

„Hogy az óhajtott célt — Krisztus békéjét, Krisztus országában — minél hamarabb elérjük; a katolikus Egyház nagy küzdelmét a kommunizmus hatalmas világmozgalmával

²⁶ I. János, 5, 19.

²⁷ Zsolt. 2, 2.

²⁸ II. Thess. 2, 4.

²⁹⁻³⁰ Máté, 24, 12., Miserentissimus Redemptor.

³¹ St. Francisci: Glöcklens Kal., 1934. S. 58.

szemben Szent Józsefnek, az Egyház hatalmas védőjének pártfogása alá helyezzük.“ Majd így folytatja: „Fölfelé irányított szemmel nézi a mi hitünk az új egeket és az új földet, amelyekről első elődünk, szent Péter apostol beszélt.³² Míg a világ hamis prófétáinak ígéretei vérbe és könnybe fulladnak, égi fényben felragyog a világ Megváltójának nagy titokzatos jóslata: Ime megújítok mindeneket.“³³

A pápát megrázzák ezekkel a végső átalakulásokkal járó apokalyptikus bajok. „Ma már nincs egyetlen nemzet, állam, társadalom, vagy család, amelyet a válság többé-kevésbé, közvetlenül, vagy közvetve nem szorongatna. Még azok a kevesek is, akik mérhetetlen vagyonuk mellett az emberiség sorsát tartják kezükben; azok a kevesek, akik csillapíthatatlan nyereségvágyukkal nagyrészt a bajok okozói voltak, vagy most is azok, elsősorban csúfosan elmerülnek a sokaknak vagyonát magukkal rántják az enyészetbe. Megrendítő módon beigazolódnak az egész világon, amit a Szentlélek Úristen az egyes bűnösökről mondott: Aki miáltal vétkezik azáltal bűnhődik.“³⁴

Még hangosabban kell siránkoznunk, fejti ki a pápa, a szülő ok felett, melyből a jelenkor sötét nyomorúsága fakad. Minden időben igaznak bizonyult a Szentlélek Úristennek Szent Pál apostol szavaival kifejezett mondása, hogy — minden bajnak gyökere a kapzsiság³⁵ —, de különösen is beigazolódnak manapság. „Az önszeretet még a hazafiassággal is viszszaél és a kellő mértéken túlhajtja a nemzeti érzést, amelyet a keresztény szeretet nem kifogásol, hanem szabályozó erejével megszentel és hatályosabbá tesz. Ha túlzó nemzeti elfogultság és fajszeretet a nemzetközi viszonylatokban érvényesülni kezd, akkor nincs többé olyan erkölcstelenség, amelyet mentegetni nem lehetne, mert amit általános felfogás szerint magánemberek közt, mint büntényt ítélne meg, azt a hazafiasságra hivatkozva tisztességesnek és dicséretesnek tartják... Így aztán a felebaráti szeretet isteni törvényei helyébe, amely az összes népeket és nemzeteket kötelezi s ezeket a mennyei Atyának egyetlen családjaként foglalja össze, feltétlen a mindenre végzetes gyűlölet lép.“ „Ebben a küzdelemben a legfontosabb kérdés körül dül a harc, amelynél nagyobbab szabad embernek nem lehet felvetni: Istenért, vagy Isten ellen? Ime újból a kérdés, amelynek megválaszolása az egész emberiségnek a sorsát eldönti“. „Működjenek közre mindazok, akik az

³² II. Péter. 3, 13.

³³ Titkos Jelenések 21, 5. (Divini Redempt.)

³⁴ Bölcs. 11, 17.

³⁵ Tim. 6, 10.

Istent hiszik és Őt szívből, őszintén tisztelik, hogy az emberiségtől elhárítsák azt a veszedelmet, amely mindenkit egyaránt fenyeget.”

A pápa a sötétség elszabadult hatalmasságainak megfékezésére, mint természetfölötti titokzatos forrásokat, az imát és a bőjtölést ajánlja, összekötve őszinte bűnbánattal és a jóknak engesztelésével. „Jaj az emberiségnek, ha a teremtményeitől annyira meggyalázott Isten a maga igazságosságában szabad folyást enged ennek a pusztító áramlatnak (istentelenség) és azt ostorul használja a világ megfenyítésére“. Jól tudjuk — Tisztelendő Testvérek —, hogy mindezek a törekvések meghiusulnak, mert *az általa választott időben biztosan — felkel az Isten és elszélednek az Ő ellenségei.*³⁶ — Tudjuk, hogy a pokol kapui erőt nem vesznek,³⁷ hogy az isteni Üdvözítő a jövődőlés szerint „megveri a földet az Ő szája vesszejével és ajkai lehellelével megöli az istentelent“³⁸ és hogy az istentelen embereknek rettenetes lesz az órájuk, amelyben az élő Isten kezébe esnek“.³⁹

A pápa a szenvedőkhöz és a nélkülözőkhöz fordul, türelemre és kitartásra inti őket, mert türelemmel viselt áldozataik és szenvedéseik „hathatósan siettetik a szeretet és béke órájának eljövételét. Az Ur Jézus szentséges Szíve meghallja az Ő Egyházának kiáltó könyörgéseit és a fájdalmas és aggodalmak terhétől roskadozó és felsíró szeretett Jegyesének azt mondja: „Nagy a Te hited; legyen Neked, amint kívánod“.⁴⁰

Hogy az Isten fenyegetett Egyháza védemére szinte természetfölöttien beavatkozik a történelemben, azt már IX. Pius hangsúlyozta. XI. Pius szintén kifejtette ezt a gondolatot, amikor 1932. VII. 12-én Schrems, clevelandi püspök és 200 amerikai zarándok előtt a következőket mondotta: *Az idő érett Istennek egy természetfölötti beavatkozására.* A történelem arra tanít minket, hogy ha az emberek a legmélyebbre zuhannak, ha az Istent megvetik és elhagyják, eljön a pillanat, amikor az Isten mintegy kinyilatkoztatja magát, az emberekbe új erőt önt és minden el kezd javulni. Magában Oroszországban, ahol az emberek gyalázzák az Istent, mindez rövidesen be fog következni.“ „Természetesen ezt a szót rövidesen nem emberi, hanem isteni mértékkel kell mérni.

Kárhoztatja a pápa, hogy „a lelkeket ma majdnem kizárólag az anyagi bajok, veszteségek, zavarok foglalkoztatják.

³⁶ Zsolt. 67, 2.

³⁷ Máté 16, 18.

³⁸ Iz., 14, 4.

³⁹ Zsid. 10, 31.

⁴⁰ Máté 15, 28., Caritate Christi.

Ha pedig, — amint illik — mindezeket keresztény szempontból nézzük, vajjon ugyan mit érnek majd együttesen a lelkek kára mellett? „Mit használ az embereknek, ha a termelőeszközök legbőlesebb kihasználásával az egész világot megnyerik, lelküknek pedig kárát vallják?”⁴¹ Mit használ őket helyes gazdasági igazságokra tanítani, ha a mértéktelen és piszkos kapzsiság, a túlságos anyagiasság akorra erőt vesz rajtuk, hogy „bár hallják az Úr parancsait, mindenben az ellenkezőjét cselekszik”.⁴²

„Maguk a korviszonyok jelölik meg a helyes útát, amelyen járnunk kell. Ma — mint már annyiszor az Egyház történelme folyamán — egy világ áll velünk szemben, amely nagyrészt a pogányságba süllyedt vissza”. „Manapság hős Krisztus-katonákra van szükség, hogy erejükkel megvédjék az emberiség családját a végveszélytől, amelybe rohanna, ha az evangélium tanítását megvetné és helyet emgedne annak a társadalmi rendnek, amely a természet és az Isten törvényeit egyaránt lábbal tapodja. Krisztus Egyháza kősziklára épült s így magát nem kell féltenie, mert biztos tudja, hogy a pokol kapui nem vehetnek erőt rajta.”⁴³ Sőt századok tapasztalatai igazolják, hogy a nagy viharokból mindig erősebben és újabb diadallal került ki. De anyai szíve megrendül a szörnyű csapások miatt, amelyekkel a viharok sok ezer embert sújtanak, különösen pedig a mérhetetlen lelki kár, amely számtalan Krisztus vérével megváltott lelket az örök kárhozatba döntene. Azért mindent meg kell kísérelni, hogy az emberi társadalomtól a szörnyű veszélyt távoltartsuk. Mert Isten segítségével az emberiség sorsa kezünkben van”. „Ha az emberi társadalmon segíteni lehet — elődünk, XV. Benedek szavai — akkor egyedül a keresztényi élet és a keresztény intézmények felújítása segíthet.”⁴⁴ Egyedül az a megújulás tudja orvosolni a földi javaknak túlhajtott keresését, ami minden bajok gyökere. Ki tagadhatná, hogy az emberi társadalom ma erre az orvosságra szorul? ”⁴⁵

„Korunk növekvő bajaira nincs más orvosság, mint visszatérni Krisztushoz és az Ő szent parancsaihoz. Mert egyedül nála vannak az örök élet ígéi.”⁴⁶

És itt felhívja a pápa a keresztény hívek figyelmét arra a hathatós közbenjárásra, melyet Mária, az Isten-anyja minden

⁴¹ Máté 16, 26.

⁴² Bir. 2, 17.

⁴³ Máté 16, 18.

⁴⁴ R. N. n. 22.

⁴⁵ Quadragesimo Anno encyklika, 1931.

⁴⁶ Ingravescitibus malis, 1937.

válságos időben kieszközött az Egyház részére. "Valahányszor eretnekségek terjedtek, amelyek az Egyháznak varratlan kötötését megtépni és a katolikus világot megzavarni akarták: atyáink mindig bizalommal fordultak Szűz Máriához, aki az egész világon az eretnekségeket maga elfojtja".⁴⁷ S a Szent Szűz pártfogásával szerzett győzelmek után mindenkor boldogabb korok következtek. „Sohasem várták hiába hatalmas segítségét, akik azt buzgó és bizakodó imádságban kérték“.

„Igyekezünk az Istennél a Boldogságos Szűznek hathatós és Isten előtt kedves közbenjárását és pártfogását érvényesíteni... mert szent Bernát szavai szerint ez az Isten akarata, aki úgy rendelkezett, hogy mindent Szűz Mária közvetítésével nyerjünk el“.⁴⁸

XI. Pius nagy elődjének, XIII. Leónak útjára támaszkodik, akit Prohászka püspök, encyklikáinak fordítója, az „olvasós“ Boldogasszony pápájának nevezett. XIII. Leó ugyanis több ízben fordult az egész kereszténységhez s egyszer különösen a rómaiakhoz, buzdítván őket az olvasó elmondására.⁴⁹

„Az olvasót Isten rendelte a szent Szűz oltalmának kisdésére a kereszténység ellenségei ellen — mondja XIII. Leó — s e részben, mindenki tudja, mennyit lendített az olvasó az Egyház keserves helyzetén. Azért nem csak a magánáhitat, hanem a gyászos közállapotok is azt kívánják, hogy az olvasó foglalja el ismét azt helyet, amelyet akkor bírt, amikor keresztény családokban nem mult el nap anélkül, hogy el nem mondták volna“. „Azt akarjuk és elrendeljük, hogy a lorettói litániának ezen fohásza után — eredeti bűn nélkül fogantatott Királyné, — a szent Szűzet ezen új címmel „Szent olvasó Királynéja! könyörögj érettünk!“ tiszteljük meg.“⁵⁰

XI. Pius elődjének intelmeire támaszkodva a Miatyánk és az Üdvözlégy után, mint fontos és szükséges ájtatosságot ajánlja az olvasót, mert „az ilyen imádság elárulja és megköveteli az evangéliumi egyszerűséget és az alázatosság szellemét. Márpedig aki ezt a lelkiületet megveti, magának az isteni Megváltónak a tanítása szerint, nem juthat a mennyek országába: bizony mondom nektek, ha nem lesztek, mint a kisdetek, nem mehetek be a mennyek országába“.⁵¹

„Lehet, hogy a gőgös jelenkor lebecsülte és elutasítja Szűz Mária rózsafüzérét, de a szentek nagy serege minden

⁴⁷ Breviarium.

⁴⁸ St. Bern. Serm. in Nativ B. M. V.

⁴⁹ Lásd: Salutaris ille encyklika, 1883. XII. 24.

⁵⁰ XIII. Leó: Salutaris ille encyklika.

⁵¹ Máté 18, 3

korban és mindenféle társadalmi rangban nemcsak szeretették azt, hanem buzgón imádkozták is, sőt, mint hatalmas fegyvert használták a gonosz lelkek ellen... a rózsafüzér nemcsak a szegények és együgyűek kezébe való, hanem minden rangú embernek díszére válik.“ „Maga a szent Szűz a mi korunkban is hathatósan ajánlotta a rózsafüzért, mikor a lourdesi barlangban megjelent és a tiszta-lelkű leánykát saját példájával tanította meg a rózsafüzér imádkozására.“

A pápa ezután azt a mélységes óhaját fejezi ki, hogy „A szentséges Szűz, aki az albiak sötét eretnekségét a keresztény világból győztesen elűzte, buzgó könyörgéseinkre szüntesse meg az újabb tévelyeket is, különösen a kommunizmust, amely több tanával és gáztettével a régi eretnekségre emlékeztet. Amint a kereszties háborúk idején Európa népeinek ajkán egyetlen szó és egyetlen könyörgés hangzott el, úgy most az egész világon, minden városban és a legkisebb falvakban egy lélekkel és egyesült erővel szálljon az imádság az Isten nagyságos Anyjához azzal a könyörgéssel, hogy a keresztény és emberi kultúra fölforgatói legyőzessenek s a fáradt és aggó emberiség fölött az igazi béke napja végre felragyogjon. Ha mindenki rendíthetetlen bizalommal és élő buzgósággal könyörög, bizvást remélhetjük, hogy a szent Szűz, miként a múltban, úgy most is kieszközli isteni Fiától a háborgó hullámok enyhülését, elülését és békés megnyugvását, s hogy a kereszténység magasztos imahadjáratát ismét dicső győzelem fogja követni.“⁵²

A Segítő Szűz Anyának, a Szeplőtelen Szűznek a segítségül hívását ajánlja az emberiségnek akkor is, amikor az istentelen kommunizmus és az újpogány fajiság szakadéka felé sodródó emberiségnek atyai szavakkal „Vigyázz“-t kiált. „Tisztelendő Testvérek! Mint utolsó és hatásos gyógyírt, azt ajánljuk, mozdítsátok elő és mélyítsétek el a legjobban egyházmegyétekben az imádságnak és a bűnbánatnak szellemét. Amikor az apostolok megkérdezték az Üdvözítőt, miért nem tudják kiűzni a megszállott emberből a gonosz szellemet, azt felelte: az efajta nem megy ki másképp, mint imádság és bűntörlés által.“⁵³ Azt a gonosz szellemet, mely a mai emberiséget gyötri, csak az imádság és a bűnbánat egyetemes kereszties hadjáratával sikerül legyőzni... Különösképp a szemlélődő szerzetesrendeket, mind a női, mind a férfi rendeket kérjük, hogy meghatványozott imáikkal és áldozataikkal esdjék le a jelen küzdelmeiben vívódó Egyházra az ég hathatós segítségével, és annak a Szeplőtelen Szűznek a pártfogását, aki vala-

⁵² Ingravescitibus Malis.

⁵³ Máté, 17, 20.

mikor széttagozta az őskigyó fejét és ma is biztos oltalmazója és legyőzhetetlen segítője a keresztényeknek.⁵⁴

Természetes, ha ezekben a súlyos, nehéz időkben a pápa fokozott aggodalommal, de egyben bizalommal fordul a papsághoz, hiszen „a föld sava és a világ világossága”⁵⁵ kell, hogy e sötét időkben fokozottan mutasson utat a tévelygőknek. Különösen fontos ez azért, mert ugyanakkor, mikor sokan eltávolodnak a hittől, a Szentlélek fokozottan szítja fel a vallásosság kegyelmét, hogy mindent új életre keltsen. „Mindez pedig, különösen a mi korunkban kiválóan méltó a paphoz, amikor egyrészt ugyan a hit ellanyhult és az erkölcsök elpuhultak, másrészt azonban a nép széles rétegeiben újraéled a vallásosság és a Szentlélek Úristen kibocsájtja a lehelletét a földre, hogy teremő erejével felélessze és megújítsa a föld színét,”⁵⁶ s ha Ti beteltek a Szentlélekkel, akkor az isteni szeretet lángját a meggyötört emberi társadalom körében, mint gyújtószikrát, körülhordozva, a keresztény szellemet megújítjátok és így újra boldogságot fakasztotok, mert az emberiségnek Krisztuson kívül, aki „valóban a világ Megváltója”,⁵⁷ nincs más üdvössége.”

„Így a katolikus papság dicsősége Ti bennetek a nemzetek ámulatára tovább fog virágozni és nagy részetek lesz benne, hogy az emberi társadalomra felragyog majd a várva várt nap, amikor Krisztus országában Krisztus békéjének boldogságát élvezhetjük.”⁵⁸

XI. Pius, akit joggal nevezhetünk békepápának, csak részben érthette el nemes céljait. Sikertelen kibékíténi a pápaságot az Olasz állammal 1929. február 11-én, de nem érthette meg a világ kibékülését az Egyházzal. Utolsó szavai; „pace, pace”, — béke, béke —, voltak és ez a halál több volt egy test martíriumánál, szellemi vértanúság volt, hiszen a pápa életének vége felé többször felajánlotta életét a világ békéjéért. A békemű folytatása, annak minden nehézségével és szorongásával, de egyben vigasztaló reményével, utódjára, XII. Piusra maradt. XII. Pius éppen olyan, ha nem több joggal nevezhetjük békepápának — ő a harmadik békepápa —, nem csak azért, mert elődje művét mindenben folytatja, hanem mert a pápai békeakciónál, melyet XV. Benedek, az első békepápa még 1917-ben indított meg, Pacelli Jenő, aki akkor még csak 41 esztendő volt, a pápa

⁵⁴ Szalézi Ertesítő, 1941. V. hó.

⁵⁵ Máté, 5, 13—14.

⁵⁶ Zsolt. 103, 30.

⁵⁷ János, 4, 42.

⁵⁸ XI. Pius: A katolikus papságról, encyklika, 1936.

bizalmából nagyon fontos állásba került, s mint ilyen folytatta le Vilmos császárral azokat a békétárgyalásokat, melyek a világ igazi békéjét lettek volna hivatva a múlt világháború végén meghozni. Tudjuk, hogy nem Pacellin múltott, hogy ez a nemes pápai terv nem érte el a várt sikert, de azt mondhatjuk, hogy XII. Pius, attól kezdve, mintegy eljegyezte magát a béke művével, ezt folytatta a XI. Pius hosszú pápasága alatt és béketevékenysége csak új szakaszba lépett akkor, mikor a bíborosok, szinte egyhangú, bizalmából 1939. március 2-án Szent Péter trónjára került.

Mégis, ha négy évi pápaság után, mely a katolikus Egyház és az emberiség legnehezebb korszakát öleli fel, eddigi pápai békemunkájára nézünk, azt kell mondanunk, hogy lényeges különbség van elődei, illetve saját lépéseinek, valamint kijelentéseink stílusa és tartalma között. XII. Pius sokkal határozottabban beszél az Egyház győzelméről és a győzelmet követő krisztusi békéről, mint elődei. Azoknak szeméi előtt ez a győzelem, mintegy közeli, vagy távolabbi kép, vagy ábránd lebeg, XII. Pius számára egy folyamatban lévő valóság, annak ellenére, hogy a világ pillanatnyi képe egészen mást mutat. A pápát nem csak a világ Krisztushoz térésének boldogító és örvendetes ténye érdekli, nem csak a kibékülést követő áldott időknek közelgő lelkisége vigasztalja, hanem a praktikus ember és gondos egyházfő alaposágával fordul ennek az áldott időnek, ennek a krisztusi „új rendnek” szerkezete felé s azt keresztény hívei számára oktatólag taglalja. Ő az első pápa, aki határozottsággal gyakorlatilag beszél az új rendről. Persze, ez a krisztusi új rend nem politikai, hanem erkölcsi és messze esik az embereknek attól az „új rend” kifejezésétől, melyben azoknak tisztulatlan politikai, gazdasági és vallási elképzelései foglaltatnak. 1941. évi karácsonyi beszédében, melyben a kis Jézus születésének előestéjén a békétlen világhoz szól, elmondja ennek az „új rendnek” öt múlhatatlan pontját, amelyen annak fel kell épülnie, hogy igazi, krisztusi békés rend lehessen. Olyan új rendet helyez kilátásba, hogy beszéde hallgatójának, vagy olvasójának megdobbán a szíve: olyan új rendet, melyben a munkás ugyan verejtékével keresi meg mindennapiját, de nem vérrel és nem könnyel. Nagy ígéret ez, egy kor, mely számúzi a háborút és a szenvedést, melyben csak a munka verejtéke emlékeztet arra, hogy e föld a siralom völgye. egy kor, mely az emberi gyarlóságok miatt csak az isteni Megváltó irgalmas szerető Szívéből tud és fog kisarjadni. És a békepápa nem helyezi ennek az új rendnek a jövőtelét késői századokba. 1942. évi május 14-i áldozócsütörtöki rövid szentbeszédében útal erre, midőn azt mondja, hogy ezekben a fájdalmas órákban, a régi

rend fájdalmas halódásából egy új rendnek kell megszületnie. A pápa tehát történelmi órákról beszél, melyek tarthatnak évekig, de nem évszázadokig.

De ez az új rend, ez a krisztusi béke nemcsak imáiban és vágyaiban él, hanem részletekbőlmenően dolgozik is érte. Ezt igazolja pápai jelmondata is: „Opus justitiae pax” — Az igazság munkája (műve) a béke! —, vagyis nemcsak vágya, törekvése, hanem *munkája*, legszemélyesebb műve. Ez a béke nem a politikusok békeszerződéses békéje, a győzők és legyőzöttek egyoldalú színjátéka, hol az emberi önkényen és a szuronyokon nyugszik az egyensúly.

Ez a krisztusi új rend és annak szelíd békéje sugallja minden lépését, irányítja cselekedeteit, édesíti és enyhíti meg virrasztásait, melyek alatt aszkéta vezekléssel engesztel a reábízott, sokszor hűtelen nyájért. Valóban „Pastor Angelicus” — angyali Pásztor —, mint a malachiási pápajövendölések reávonatkozó megjelölése mondja, angyali pásztor, aki „Engesztelő lelkülettel vezeti a reábízottakat Máriához, a világ Királynőjéhez, hogy angyali nyáját csináljon belőlük.”⁵⁹

1941. áprilisában levelet intéz Maglione bíboros államtitkárához, hogy ezért a békéért, „a világ igazi békéjéért” imádkozzanak a katolikusok ártatlan gyermekei, a romlott emberiségnek, a mennyei Atya előtt kedves szószólói 1941 májusában, a Szűzanya, a világ Királynőjének hónapjában:

„Hogy végre tökéletes, igazi és tartós béke szálljon alá az égből, olyan béke, amelyet az igazságosság megszentelt fel-sége és a szeretet ereje alakít, amely nem rejt magában a viszály és széthúzás magvát és újabb háborúk csiráját, hanem valamennyi népet a testvéri barátság kötelékében egyesít és módot ad rá, hogy annak gyümölcsét mindnyájan szabadon s nyugodtan élvezhessék.”

1942 április 20-án megismétli felhívását. Maglione bíboroshoz ismét levelet intéz, melyben többek között a következőket írja:

„Miközben a világ teljesen a fegyverekre és gyilkos talál-mányaira támaszkodik, a pápának fel kell emelnie kezét Isten felé és fel kell hívnia a világon szétszórva élő hiveit, hogy csatlakozzanak imáikban ehhez a kéréshez. Kérjék a Mindenhatót, hogy igazi, szilárd és tartós békét adjon, mely az igazság és a könyörület elvein nyugszik.”

A Szentatya különösen az ártatlan gyermekeket kéri arra, hogy imádkozzanak ebben a viharoktól meglátogatott világban az éhezőkért, a sebesültekért és a betegekért, hogy egészségüket helyreállíthassák és azért, hogy Krisztus békéje

⁵⁹ A Szív 1942. május 9-i száma.

szálljon le a földre.⁶⁰ Ezért joggal írhatja az Osservatore Romano 1942 márciusában:⁶¹ „míg a hadviselő felek azért harcolnak, hogy megnyerjék a háborút; a pápa egyetlen célja az, hogy megnyerje a békét... A pápa legfőbb óhaja az, hogy ez a béke igazságos és tartós legyen és testvéri együttműködésbe hozza együtt az embereket.“ Amikor közvetlenül megválasztása után, 1939 március 3-án a bíborosi testület tagjai a Sixtus kápolnában hódolatukat bemutatni eléje járultak, az új pápa, kinek beszédét a vatikáni rádióállomás is közvetítette, közvetlenül az atyai üdvözlét után, mellyel közelebbi és távolabbi munkatársait, papokat és világiakat üdvözölte, a béke szent és magasztos ügyéről emlékezett meg.

„Az atyai üdvözlét mellett ki akarjuk fejezni óhajunkat és felhívásunkat a béke érdekében. Annak a békének az érdekében, amelyet tiszteletreméltó elődünk olyan nyomatékosan ajánlott az embereknek és amelyért oly forrón imádkozott, hogy azért még életét is önként felajánlotta Istennek; a béke — Isten eme szentséges és „minden” érzelmen felülálló“ adománya érdekében, amelyet minden igazhívó embernek kívánnia kell s amely a szeretet és az igazság gyümölcse kell, hogy legyen. Minden embert felszólítunk a béke érdekében, a nyugodt lelkiismeretek békéjére, Isten szeretetében, az egységes, Isten szent szeretete által egybekapcsolt családok békéjére és végül a nemzetek közötti békére, a kölcsönös testvéri segítség, a baráti együttműködés és szívélyes egyetértés útján, a nagy emberi család felsőbb érdekeinek jegyében az isteni Gondviselés tekintete és védelme alatt.

Ezekben a zavaros és nehéz órákban, amikor annyi akadály tornyosul ez elé az igazi béke elé, amely a szívek legmélyebb törekvése, különleges imával, fohással fordulunk az Istenhez mindazokért, akik az államok élén állanak és akikre az a nagy tisztség és az a súlyos felelősség hárul, hogy népeket a boldogulás és haladás útján vezetniök kell.“⁶²

Első pápai encyklikájában is a békének, az egység békéjének, az egy akol, egy Pásztor békéjének magasztos gondolatai foglalkoztatják. S mikor felsorolja a kornak számtalan szomorú tévelyét, melyek ennek az áldott időnek jövőtelét hátráltatják, egyben utal arra is, hogy ezek a szenvedések és súlyos megpróbáltatások olyan emberek lelkéhez is elviszik a megtérés és tisztulás vágyát, akik különben hozzáférhetetlenek voltak.

„A jelenkor szorongattatásai és lesújtó helyzetei a keresz-

⁶⁰ Uj Nemzedék 1942. IV. 20-i sz.

⁶¹ Nemzeti Ujság 1942. III. 13-i sz.

⁶² Szalézi Értesítő 1939. 4. sz.

tény tanítás parancsait igazolják és leginkább indíthatják a lelkeket az igazságra. Eme tévelyek és vélemények a keresztény névtől elfordult hatalmas csoportja mérges gyümölcsöket érlel és azon tanítás elítélését hirdeti és kárhozatát tartalmazza, amelynek hathatossága minden vitán felül áll.

Néha ugyanis a kínos kiábrándulásnak órái az isteni kegyelemnek órái, az „Úr átmenete”,⁹³ amelyben az Úr szavára: „Íme, az ajtónál állok és zörgetek”,⁹⁴ gyakran megnyílnak az ajtók, amelyek egyébként zárva maradnának. Isten a tanú, mily őszinte részvétellel, szent örömmel fordítja lelkünket azok felé, akik hasonló keserű csalódások következtében érzik magukban a keresztény igazságnak, igazságosságnak és békének a vágyát megszületni. Azonban azok iránt is szeretetet érez lelkünk, akiknek még nem virradt fel a felső megvilágítás; ajkaink hő imával kérik Istent, hogy értelmüket, amely Istent megtagadja és megveti, azzal a fényességgel világítsa meg kissé, amely valamikor Saul Pállá változtatta és az Egyház legnehezebb időiben titokzatos erejét kinyilvánította.⁹⁵

A kor tévelyével szemben hangsúlyozza az emberi család alapvető egységét. Az ellentétek közepette, amelyek az emberiség családját szaggatják, ennek az egységnek kihangsúlyozására és az egyenlőség szabályának érvényrejutására bejelenti, hogy kiválaszt a bennszülött népekből 12 papot és a Krisztus Király közeledő ünnepén az apostol fejedelmek sírjánál püspöki méltósággal díszíti fel. Ezzel a pápa, szemben a divatos korszak tanaival, Krisztus Király országának testvéri egységét hangsúlyozza, idézvén szent Pál apostol szavait és tanítását:

„Öltözzetek az új emberbe, aki megújítottatik annak ismeretére és képmása szerint, ki őt megteremtette; hol nincsen pogány és zsidó, körülmetélés és körülmetéletlenség, idegen és scythá, szolga és szabad, hanem minden és mindenben Krisztus.”⁹⁶ Ezzel a pápa éppen Krisztus Király ünnepén, 1939-ben, amikor a mindeneket szétválasztó második világháború elindult, hogy az emberiség családját szétválassza, tizenkét új apostolt választott magának Krisztus szellemében, hogy az alázatosság és a szeretet buzgóságával sietessék a világ lelki egységének, az egy akol, egy Pásztor gondolatnak megvalósulását.

⁹³ Exod. 12, 11.

⁹⁴ Titk. Jel. 3, 20.

⁹⁵ Summi pontificatus 1939. X. 20

⁹⁶ Col. 3, 10—11.

Mint XI. Pius, ő is hangsúlyozza, hogy a gazdasági bajok mellett és felül a világnak elsősorban a lelkiisége beteg:

„Mivel, ha igaz is az, hogy azoknak a bajoknak, amelyek alatt a mai emberiség szenved, legalább is részben gazdasági okai vannak, nem kevésbé igaz az is, hogy a bajok okai mélyebben fekszenek; abban vannak, hogy a vallásos hitet és az erkölcsi meggyőződést mindjobban szétrombolják, a népeket a hittan és az erkölcsi törvények egységétől elszakították. Ha az emberiségnek egy jövőendő nevelési munkája eredményes akar lenni, akkor mindenek előtt lelki és vallási nevelő munkát kell végeznie. Ennek, Krisztusnak, mint alaptól kell kiindulnia, az igazság szellemében haladnia és a szeretet lelkületében bevégződnie.“

A pápa a gondterhes jelenben együttérez a szenvedőkkel és üldözöttekkel. „Ez az óra, amelyben első körlevelünk Hozzátok, Tisztelendő Testvérek, kimegy, nem egy tekintetben valóban a „sötétség órája“,⁶⁷ amelyben az erőszak és a békétlenség szellemei mérhetetlen fájdalmat zúdítottak a világra. Kell-e mondanunk, hogy atyai szívünk minden gyermekével résztvevően együttérez, különösen a szorongatottakkal és az üldözöttekkel? Egyes népek már belezuhantak a háború gyilkos zuhatagába, pedig talán még csak a „szenvedések kezdetén“ állanak⁶⁸ és már is ezer és ezer családban a halál és az árvaság, a gyász és a nyomor lett a keserű vendég.“

Vigasztaló azonban, miután az emberi jószándék nem elégséges a bajok orvoslására, mindig nagyobb arányban fordul az Egyház természetfölötti erői és egysége felé.

„Nem kevesen, látva az emberi törekvések összeomlását — amelyek a vihar lecsendesítésére és elhatárolására irányulnak amely vihar a polgári kultúrát és az emberiséget elpusztítani törekszik — szemeiket erős reménységgel ráirányítják az Egyházra, az igazság és a szeretet fellegvására, szent Péter katedrájára, ahonnan még lehetséges a vallási tanítás és az erkölcsi fegyelem egységének a visszaállítása, amely más időkben a népek között fennálló viszony békés szilárdságát biztosította. Erre az egységre tekintenek fel hő vággyal férfiak, akiktől nemzetek sorsa függ, amikor folytonosan tapasztalják azon dolgok esendőségét és hiábavalóságát, amelyekbe valamikor bizalmukat helyezték; *egység, amelyet fiaink hosszú seregei óhajtva és vágyakozva várnak* és naponként kéri a békének és szeretetnek Istenét;“⁶⁹ ez a tőlünk eltávolodott egység nem kevés nemes léleknek a vágya, akik, ami-

⁶⁷ Luk. 22, 53.

⁶⁸ Máté 24, 8.

⁶⁹ Kor. II. 13, 11.

kor éhezik és szomjúhozzák az igazságot és a békét, Szent Péter székéhez emelik tekintetüket és onnan várnak tanácsot és vezetést.”⁷⁰

„Ennek az Egyháznak isten-emberi feje Krisztus, ugyanis nem kételkedik, hogy az igazság, amelyet tanít, a szeretet, amelyet parancsol és megvalósít, az őszinte akaratú embereknek nélkülözhetetlen tanács és segítség lesz az *új világnak igazságból és szeretetből való* felépítésében, *miután az emberiség megújja a tévelygés útját* és megundorodik a gyűlölet és az erőszak keserű gyümölcseitől.”⁷¹

A katolikus Egyház pedig „anyai lelkiületének ösztönével a keresztény szeretet munkájában fáradozik és mint a béke boldog látomása áll a tévedések és a szenvedélyek hullámai fölött és várja a pillanatot, amikor *Krisztus Király mindenható keze lecsillapítja a vihart* és elűzi az egyenetlenkedés szellemét, amelyek azt támasztották.”

Addig is imádkozik, hogy az „irgalmas Üdvözítő rövidítse meg a szorongattatások idejét”; figyelmezteti híveit, de különösen a gyermekek fehéren tündöklő csapatait: „imádkozzatok mindnyájan, imádkozzatok szüntelen.”⁷²

„Ezen a módon gyakoroljátok az isteni Mester parancsát és Szívének örökségét, hogy mindnyájan egyek legyetek”;⁷³ hogy mindnyájan ugyanazon hitnek és szeretetnek egységében éljenek, amiből a világ felismerje, mit ér és mit eredményezhet hathatósan Krisztus megváltása és a Tőle rendelt Egyház műve és munkája.”⁷⁴

1940 november 24-én az egész Egyházban engesztelő szent órát rendel el a világbékéért. Az aznap tartott ünnepélyes szentmisén szentbeszédet is mondott — melynek alap gondolata a béke és a szociális igazságosság problémája, amely — mondhatnók, a XX. század világeszméje. „A küzdők azért adják oda életüket, s áldozatuknak az az értelme, hogy térjen vissza az igazságra alapozott méltányosabb rend, amely minden népnek nyugalmat, szabadságot, biztonságot és a föld javaiból annyi részt juttat, amely lehetővé teszi a Teremtő szavainak megvalósítását: „Növekedjete és sokasodjatok és töltsétek be a földet.”⁷⁵

1940 karácsonyán a bíborosi kollégiumhoz intézett beszédében a pápa megjelölte azokat az alapokat, amelyeken az új

⁷⁰ Summi Pontificatus encyklika.

⁷¹ Id. encykl.

⁷² I. Tim. 5, 17.

⁷³ János 17, 21.

⁷⁴ Summi Pontificatus.

⁷⁵ Péterffy: Magyar Kultúra, 1941. 108. old.

Európa felépülhet. Elsősorban az akadályokat kell elhárítani. Először le kell győzni a népeket elválasztó gyűlölséget, le a propagandahadjáratot, melynek célja, hogy az igazság megcsúfolásával népeket minél gyűlöletesebb színben tüntessen fel. *Pacta sunt servanda...*, vissza kell állítani a nemzetközi megegyezések értékét. A jelen háborút nem a megegyezés áthághatatlan akadályai, hanem a bizalmatlanság légköre idézte elő. Ezt a pápa mindig hangsúlyozza. El kell tűnni annak a gyászos elvnek, hogy a hasznosság az alapja az igazságnak és az erőszak jogot teremt. Le kell rombolni a gyűlölet falait és fel kell építeni az új világot gazdaságilag és lelkileg.⁷⁶

1941 húsvétján a pápa újabb allocutiót intéz hiveihez. Krisztus békéjét kívánja hiveinek, de a Feltámadás feletti örömet beárnyékolja, hogy a „népek békéje fájdalom, még nem született meg.”

„Ennyi baj, szerencsétlenség és veszedelem kavargó örvényei felett, annyi gond és aggodalom zűrzavarában az egyetlen menedék: a bizalom és a béke örök forrása: Isten. Mert az Ő kezében nyugszik nemcsak az emberek sorsa, hanem a köztük támadt ellentétek elsímítása is. Azért, amikor megköszönjük a hívő katolikusoknak azt az imasegítségét, melyet november 24-én kifejezett kérésünkre nyújtottak a szenvedő világnak, megismételjük a kérést: Emeljétek fel a szíveteket az Istenhez továbbra is és ne szűnjetek meg imádkozni új és megnövekedett bizalommal. Igen, imádkozni a mielőbbi békéért. *Imádkozzatok mindenki békéjéért, nem olyanért, amely alatt népeket nyomnak el, vagy semmisítenek meg, hanem olyan békéért, amely minden népnek biztosítja a becsületét, kielégíti életszükségleteit és mindegyik jogaival számot vet.*

Mi az Istenhez intézett imádságaink mellett *mindenkor megfeszített erővel dolgoztunk a békéért*. Amit a háború elkerüléseért, vagy legalább megrövidítésére csak meg kellett tennünk, azt megtettük, legalább is megkíséreltük. Elhomályosíthatatlan világossággal és minden kétértelműség kizárásával mutattunk rá azokra az alapelvekre, érzelmi és akarati beállítottságra, amelyen a jövő békéjének fel kell épülnie, hogy ennek megalkotásában a népek akarata közti megegyezés lélekből és tiszta lelkiismeretből fakadjon s így biztos alapon nyugodjék. Ilyen békének fájdalom, ma még nem mutatkoznak lehetőségei.

Annál élénkebbnek, tökéletesebbnek és buzgóbbnak kell lennie imádságunknak, hogy minden népben, legkivált azokban, amelyek a nagyobb hatalom birtokában döntőbb súllyal bírnak, de egyben fokozott felelősséggel is tartoznak, új szel-

⁷⁶ Magyar Kultúra: 1941. 109. old.

lem támadjon, verjen gyökeret és erősödjék meg: egy tettetés nélküli készség és előzékenység szelleme, amely el van szánva arra, hogy egyesült áldozatokkal a háború romja felett a népek szolidaritásának új épületét emelje fel jobb anyagból, mint a régi volt. Erősebb, tartósabb biztosítékokkal, a lelkiismeretek magasabbrendű erkölcsi komolyságával, mely egyforma az erkölcsi megítélésben és a jogszolgáltatásban, s nem mér kétféle mértékkel: mással a nagynak és mással a kicsinynek, mással az erősnek és mással a gyengének.

Amint az embernek, úgy az igazságnak is csak egy arca van és nekünk az igazság a fegyverünk épp úgy, ahogy az imádság a védelmünk és erőnk: s amint a szívekre is csak a nyílt, őszint és apostoli szavaknak van hatása, amelyet bennünk atyai érzések fakasztanak.“

A pápa vigasztalja a szenvedőket és a szorongatottakat, figyelmezteti őket; „A szolga nem nagyobb uránál; engem üldöztek, titeket is üldözni fognak“,⁷⁷ majd így folytatja: „Óh, ha megéreznétek, milyen mélyről, a szívünkéből szakad ajkunkra a szentpáli szó: — Ki szenved, hogy én ne szenvednék.⁷⁸ — A ti áldozataitok, amiket ki kellett és még ki kell majd állnotok testben, lélekben, hitetekért való aggodalmaitokban, nem ismeretlen előttünk, átérezzük és Isten színe előtt megsiratjuk őket.“ De a húsvét tanúbizonysága mégis alleluját csal ajkaira. „Ennek ellenére nektek is örvendező alleluját kiáltunk ma, mert ez a nap Krisztus győzelmének napja: nyílt és titkos, régi és új üldözői felett.“⁷⁹

A XX. század modern vívmányának, a rádiónak a pastozizációba való állítását, amelyet elődje, XI. Pius honosított meg, XII. Pius nemcsak átveszi, de tovább is fejleszti. Így 1941 pünkösdjén rádióbeszédet intéz azokról a szociális problémákról, melyek a kort foglalkoztatják, utalással két nemes elődjének encyklikáira,⁸⁰ melyek a keresztény társadalomból-cseleket sugározzák.

Inti hiveit, hogy a szomorú viszonyok és a háború rémsége ellenére működjenek közre az új társadalmi és gazdasági rend kialakításában, a két híres pápai encyklika szellemében, figyelmezteti őket: „Ne némuljon el közöttetek és ne veszítsen erejéből a szociális encyklikák két papájának álhatatos hangja...“ „Ne feledkezzetek meg arról, a vigasztaló tényről, hogy a Rerum Novarum papájának ihletett üzeneté-

⁷⁷ János 15, 20.

⁷⁸ II. Kor. 11, 29.

⁷⁹ Magy. Kultúra. 1941. V. 20., 163. oldal.

⁸⁰ XIII. Leó: Rerum Novarum és XI. Pius: Quadragesimo anno encyklikái.

ből buggyant elő a bátor, őszinte és önzetlen szociális szellem élettelteljes és tiszta forrása; *olyan forrás volt ez, amely — ha ma el is takarja a különböző és hatalmasabb események sorozata, — holnap eme világorkán romjainak eltakarítása után az Istenhez és emberhez méltó új szociális rend újjáépítési munkájának megkezdésével ismét új és élénk ösztönzést fog adni s a bőségnék és fejlődésnek új hullámát indítja majd meg az emberi kultúra kertjében.*⁶¹

A pápa érzi, hogy az apokalyptikus események s a rossznak sokhelyt való diadalmas előretörése, a jó sanyargatása megrendítheti a kishitűek lelkében az isteni Gondviselésbe vetett bizalmat. Ezért 1941 június 29-én az apostolfejedelmek ünnepén rádiószózatban fordul a keresztény világhoz és atyai szeretettel világít bele az isteni Gondviselés és a szenvedés titkos problémáiba és útjaiba. Az apostolfejedelmek sirja mellől beszél, akik oly bátran helytálltak és oly sokat szenvedtek hitükért, akiknek Egyháza kétezer év után is győzedelmesen áll helyt a történelem viharaiban.

A Szentatya ezután a jelen szomorú és megható eseményeire fordítja tekintetét.

„A mi szívünk, akár csak a ti szívetek is, szeretett fiaim, összeszorul a baj, a szenvedések és aggodalmak irtózatos örvényének láttára.

A hívek sokaságában vannak ugyan vigasztaló jelenségek is, így például a kereszténység bátor védelmezése; az igaz hazaszeretet, a hősiességek, a hitélet feléledése. A másik oldalon azonban *ott vannak a bajok és a bűnök*, amelyek behatolnak az egyéni életbe, a családi életbe és társadalmi szervezetbe, nem csak mint megtört jelenségek, *hanem mint a felmagasztalás tárgyai.*

Itt vannak továbbá az igazságérzet és szeretet hanyatlása, a szerencsétlenségbe döntött családok, holttestek, amelyeket bombák és gépfegyverek szaggattak szét, sebesültek, rokkantak, menekültek és foglyok és sok-sok baj, amely nemcsak a harcolókat, hanem a védtelen polgári lakosságot is sújtja. Itt van a blokád és ellenblokád, amely egyes helyeken már-már éhínséget okoz és ehhez járul az a sok üldöztetés, amelyet az Egyház papjainak és apácáinak a világ egy részében el kell szenvedniük.“

A pápa ezután rámutatott arra, hogy ilyen sok baj és bűn láttára sok emberben kétely támad az isteni gondviselés tekintetében és felmerül ez a kérdés: hogyan engedheti mind ezt Isten?

Ezekre a kérdésekre válaszol a Szentatya, amikor azt

⁶¹ A Szív 1941. július 12-i száma.

mondja, amíg az emberek években gondolkoznak, addig a Mindenható évezredekben, sőt az örökkévalóságban látja a világot és ha megengedi időlegesen a baj és a bűn, az istentelenség és egyenetlenség felülkerekedését, azt is végeredményben a népek és egyének javára teszi, hogy ezekkel a megpróbáltatásokkal annál biztosabban vezesse vissza őket az isteni igazság útjára.⁸²

Az emberek ezt a büntetést nagyon is megérdemlik, mert elfelejtették, hogy az egyetlen igaz baj a bűn, amely megbántja az Istent.

„Per la fede che si è illanguidita nei cuori umani, per l'edonismo che informa e affascina la vita, gli uomini sono portati a giudicare come mali, e mali assoluti, tutte le sventure fisiche di questa terra“ (Mivel a hit ellanyhult az emberi szívekben, az élvezet pedig befonja és átítatja az életet, az emberek úgy ítélik meg, hogy rosszak — abszolút rosszak e föld összes fizikai csapásai).⁸³

A pápa felszólítja híveit, hogy szeressék Krisztus keresztségét, ápolják az isteni Gondviselésbe vetett bizalmat.

„Mit jelent az a bizalom? Istemben bízni annyit jelent, mint minden ellentétes látszathoz fakadó kétely ellenére is a kegyelem és szeretet segítségével, akaratunk minden erejével ráhagyatkozni Isten mindenhatóságára, bölcsességére és végtelen szeretetére. Hisszük, hogy sem a világrendben, sem az egyéni életben, semmi sem kerül el az isteni Gondviselést: hogy semmiféle nagy, vagy kicsiny dolog nem történhet meg anélkül, hogy azokat Isten előre nem látta, akarta, vagy meg nem engedte volna. Higyük el, hogy Isten néha bizonyos időre megengedi az istentagadás és vallástalanság uralmát, az igazságérzet fájdalmas elhomályosítását, jogellenességeket, ártatlan, békés, védtelen emberek kinszenvedéseit. Higyük el, hogy az Isten az egyénekre és népekre megpróbáltatásokat küldhet a bűnösök megbüntetésére irányuló igazságos tervből kifolyólag, hogy a mai élet büntetéseivel megtisztítson egyes embereket és népeket és ezzel magához vezesse őket. De higyük el ugyanakkor azt is, hogy ez az igazságosság itt e világban mindig az Atya igazságossága marad és ezt a szeretet hatja át s ez uralkodik benne. Bármennyire keménynek tűnjék az isteni sebész keze, amikor késével behatol az élő húsba, mindig a tevékeny szeretet vezeti Őt ebben s az egyének és népek java készíti Őt ily fájdalmas beavatkozásra.“⁸⁴

⁸² Pest, 1941. VII. 1-i szám.

⁸³ Osservatore Romano 1941., No. 151.

⁸⁴ A Szív 1941. 46. száma.

De a Szentatya a bajok és megpróbáltatások e magyarázása és megértetése után rátér arra a boldog órára is, mely a megbékélt isteni igazságosság örömét és nyugalma visszaadja a szenvedésekben megtisztult nagy embercsaládnak. Visszaadja úgy és olyan — a Gondviselésre tartozó — körülmények között, melyek kevésbé érthetőek az emberi értelemnek és egy váratlan jellel lecsendesíti a felkavart történelmi vihart.

„És higgyük el, hogy a próbatétel fájó hevéssége, mint amilyen a rossz győzelme, nem fog továbbtartani itt lent is, mint egy meghatározott ideig. *El fog jönni az Isten órája, a szent öröm órája, az irgalom órája,*⁸⁵ a szabadulás új énekének órája, az az óra, melyben az égi Atya, miután hagyta, hogy az orkán egy rövid ideig végigszáguljon az emberiségen, mindenható kezével egy *emberileg meg nem érthető, váratlan jellel* (Con un cenno inpercettibile) lecsillapítja és elhajtja és *oly utakon, melyek kevésbé érthetőek az emberi értelemnek* és felelnek meg az emberi reményeknek, visszaadja a nemzeteknek az igazságot, békét és nyugalma.”⁸⁶

Erre az isteni közbelépésre, mint már közöltük, több ízben célzott IX. Pius is, ő is hangoztatta azonban, hogy az Egyház győzelmét megelőzi a forradalmak győzelme.

A Szentatya az új rendről szóló oktató tanításait pápává választásának első pillanatától kezdve kinyilvánította. Ilyen volt 1940 karácsonyán mondott beszéde is, melyről már említést tettünk. Legfontosabb megnyilatkozása a Szentatyának azonban ezen a téren az 1941. karácsonyán mondott beszéde, itt fekteti le azt a kardinális öt pontot, melyen ennek a jobb világnak nyugodnia kell.

E nevezetes rádióbeszéd előtt, amikor a római Sacro Collegio karácsonyi jókívánatait fogadta, szintén megszívlelendő igazságokat mondott. Hangsúlyozta előttünk, ha az emberiség szenved, szenved az Egyház is. Ő maga a békéért, az igazságért, az igazságosságért nem kímél sem munkát, cselekvést, könyörgést, vagy áldozatot. Szól az ima nagy fontosságáról a mai időkben, amely a legbiztosabb védelem a sátán támadásai ellen. Hangsúlyozza, hogy addig semmiféle „új rend” nem lesz, amely méltó erre a névre, amíg az emberek Isten Igéjére, Krisztusra nem hallgatnak és belőle nem meritenek. Inert az az örök Bölcsesség.⁸⁷

Rádiószentbeszédében az újszülött Megváltó diadalmas bölcsőjére tekint. Az újszülött Megváltó bölcsőjét jelző csillag

⁸⁵ Ps. 96.

⁸⁶ Osserv. Rom. 1941. 151.

⁸⁷ Osservatore Romano: Supplemento al No. 300., 1941.

hús század óta ragyog már csodálatosan a kereszténység egén. Háborogjanak bár a népek és nemzetek és szítsanak összeesküvést, Isten és az Ő Messiása ellen: ez a csillag a világ viharai közepette sem ismer és nem is fog ismerni lenyugvást. A múlt, a jelen és a jövő az Övé. Arra ímt bennünket, hogy sohase essünk kétségbe: akkor is világít és fénylik a népek felett, amikor a földön és a vihartól nyögő óceánokon összesűrűsödnek a hullámok.

Felsorolja a pusztulás szomorú képét és okait. Az erő eszménye megfojtja és megrontja a jog szabályait. A jó és rossz, a jog és jogtalanság fogalma elveszti a maga éles megfogalmazását és a jogérzék eltompulása miatt a lelkekben súlyos zavarok támadnak.

A pusztulás okait tanácstalanul kutatva, egyesek azt állítják, hogy a kereszténység mondott csödöt, valójában „az emberek fellázadtak az igaz és hű kereszténység ellen, fellázadtak Krisztus és az Ő tanai ellen: csináltak egy kereszténységet a saját képükre; csináltak egy új bálványt, mely nem ment meg, de nem is iszonyodik a testi vágyak szenvedélyeitől. az arany és ezüst mohóságától, amely elbűvöli a szemet és büszkévé teszi az életet; csináltak egy vallást lélek nélkül és egy új lelket vallás nélkül, a halott kereszténység álarcát Krisztus szelleme nélkül és proklamálták, hogy a kereszténység csödöt mondott.”

A Szentatya egy vallásos vérszegénységről panaszkodik, mely járványként fertőzi egész Európa és a világ sok népét, az emberek figyelmét az anyagi világ felé tereli és fő részese az önző, hódító uralmi és politikai vágyaknak. Ez a járvány szüli az erőszakot, mely jogot termel, megalázza az emberi személyiséget és a társadalom fenségét, felszínre juttatja az osztályharcot és a pártérdekeket. „A háború, mint a most leírt társadalmi viszonyok következménye és gyümölcse, távol van attól, hogy hatását, vagy kifejlődését megakadályozná, sőt elősegíti, siettetí és kiszélesíti annál nagyobb pusztítással, minél tovább tart és a katasztrófát általánossá teszi”.

Mivel a pusztítások nagyok és általánosak, s egy meghiusult és megcsalt béke újabb pusztításai katasztrófálisak lennének, a pápa indítatva érzi magát, hogy a jövőendő új rend alapjait pontosan körülírja. Evégből mondanivalóit tömören öt pontba foglalja.

1. Az erkölcsi elvekre épített új rendben nincs helye a szabadság, vagy más nemzetek integritása és biztonsága megsértésének, bármekkora legyen is területi kiterjedésük, vagy védelmi képességük.

2. Az erkölcsi elvekre alapított új rendben nincs helye a nemzeti kisebbségek elnyomásának.

3. Az erkölcsi elvekre épített új rendben nincs helye azoknak az önző számításoknak, amelyek csak arra törekednek, hogy megkaparintsák a gazdasági forrásokat és a közhasználat céljaira szolgáló nyersanyagokat oly módon, hogy a természettől kevesebb előnyben részesített nemzetek kimaradjanak abból.

4. Az erkölcsi elvekre felépített új rendben nincs helye — ha egyszer a fegyveres konfliktusok legveszélyesebb gyújtópontjai ki vannak küszöbölve — sem a totális háborúnak, sem pedig a féktelen fegyverkezésnek.

5. Az erkölcsi elvekre épített új rendben nincs helye a vallásüldözésnek és az Egyház üldözésének.

Maga a Szentatya is epedve várja ezt az új rendet és az egész emberiség javának égő vágyától sarkalva imádkozva és könyörögve kéri, hogy „ne késlekedjék már az a nap, amelyen mindazokon a helyeken, ahol ma az Isten és Krisztus elleni ellenségeskedés dönti az embereket az időleges és örök romlásba, túlsúlyra kerüljenek a nagyobb vallási ismeretek és az újszándékok, tervek; a nap, melyen a népek új rendjének bölcsője felett újra felragyog Bethlehem csillaga, mintegy jelzője egy új rendnek és egy új lelkiségnek, mely törekszik az angyalokkal együtt énekelni: Gloria in Excelsis Deo és kihirdeti, mintegy végtelen ajándékát minden nemzetnek: Béke a jóakarató embereknek! Amikor majd felkel annak a napnak a hajnala, amelyen a nemzetek és vezetőik örömeire felszabadul lelkük a cselvetések félelmeitől és a konfliktusok szorongatásaitól, át fogják alakítani a kardot, amely az emberi kebleket szaggatta szét, ekévé és az égi áldás napjánál fogják felhasítani a föld áldott keblét, hogy olyan kenyeret nyerjenek, mely az izzadságtól nedves, de már nem többé a vértől és könnytől.”⁸⁸

Boldog megsejtése és rajza az új világrend társadalmának és munkájának!

1942. május 13.-án ülte meg a keresztény világ a Szentatya püspökkészntelésének 25 éves évfordulóját. Az Egyháznak és a pápának mély örömét azonban beárnyékolta az a gyász és szomorúság, mely a nagy világégést, a második világháborút kíséri. Ezért elmaradtak a nagyobb ünnepségek és a római zárúndoklatok. Maga a Szentatya ünnepi rádiószózatában⁸⁹ céloz is erre a körülményre olyan kifejezések kíséretében, melyeket az első békepápa, XV. Benedek hangoztatott az első világháború kitörésekor, az akkori világháborút „bellum omnium contra omnes” az utolsó idők nyitányának tartva.

⁸⁸ Oss. Rom. Supp. al. No. 300, 1941.

⁸⁹ 1942. május 13.

Ebben a beszédében ugyanazt állítja XII. Pius, a harmadik békepápa is, aki már „Summi Pontificatus” encyklikájában a sanyargatott nemzetekhez fordulva megemlíti, hogy ez még csak a „szenvedések kezdete”.

„Ez a nap, amelynek a tiszta, szerény örömtől kellene ragyognia a katolikus világ számára, olyan időszakba esik, amely telve van a legsúlyosabb nehézségekkel és szorongásokkal, amelyek mintegy élénk tanubizonyságai az Üdvözítő szava valóságának”. Mert „nemzet nemzet ellen támad és ország ország ellen; és lesznek dögvészek, éhségek és földindulások itt is, ott is.”

„Egy ilyen általános bajban hogyan adhatnánk helyet, ha csak vallási téren is, a boldog és nyugodt napok tényleges pompájának.”⁹⁰

Ebben az általános zűrzavarban a lelkek és az anyagi világ ádáz harcaiban a pápa törhetetlen reménnyel tekint a jövőbe, mert bizik az Úr segítségében. „Az Úr sohasem olyan éber és soha sincs közelebb Egyházához, mint ebben az órában, amikor gyermekei a szorongatásoktól lenyomva kényszerülve vannak felkiáltani: „Oh, Uram, nem törödsz avval, hogy súlylyedünk? Ments meg minket, mert elveszünk!”⁹¹

A pápa az Ösegyház buzgalmát és kitartását, hitét és eucharisztikus szeretetét állítja a mai kereszténység elé.

„Az Egyháznak is volt tavasza és ebben a tavaszi korszakában az Egyház szellemi profilját a következő félreismerhetetlen vonások jellemezték: 1. a győzelem megdöntethetetlen bizonyossága, amely mélységes hiten nyugodott, 2. az áldozat őszinte, fenntartás nélküli vállalása, 3. az eucharisztikus élet belső heve, 4. a törekvés a lelki és a hierarchikus egység felé.

Napjaink igazi kereszténysége azonban nem más, mint primitív kereszténység. Az Egyház ifjúsága örök, mert az Egyház nem öregszik, az örökkévalóságban halad, legfeljebb a viszonyoknak megfelelően szabályozza járása ütemét. „Az Egyház nem változik sem dogmaiban, sem belső erejében, mert legyőzhetetlen.”

De azért a ma Egyháza, ha sok tekintetben hasonló az Ösegyházhoz, egészében még is más. Megérkezett küldetésének teljességéhez a kis mustármagból az egész földet behálózó hatalmas fa lett, melynek árnyékába telepsznek a föld népei.

„Ez az Egyház, mely a hívő népek életében *elérte anyai küldetésének csúcsait* és beláthatatlan jövő feladatoknak néz elébe, nem térhet vissza első napjainak lét- és cselekvő formáihoz. Az utolsó vacsora terméből templom lett, nagyobb

⁹⁰ Oss. Rom. 112. 1942.

⁹¹ Márk 4, 38., Máté 8, 28.

Salamon templománál, a „kisdud nyáj”⁹² megszorodott, átkelt hegyeken, folyókon és az egész világon keresi legelőjét. A mustármag az Úr ígérete és akarata szerint hatalmas fává fejlődött, amelynek árnyékában egész népek telepednek le.”⁹³

A pápa kijelenti, hogy az Ösegyház és a mi állapotaink között egy bizonyos szempontból mégis egy kemény, de nemes kapcsolat van. Bár az Egyház nem fél a jövőtől, nem egy országban most a pusztaság létért folyik a küzdelem. Sok tekintetben hasonlóság van a régi császárok keresztényüldözése és a mostani állapotok között. Ebben a súlyos órában az első keresztények hősi példája álljon előttünk — egészen a vértanúságig. A pápa Péter apostolnak idevonatkozó szavaira utal, mely az igazságért való szenvedés boldogságáról szól és hangoztatja, ez a hősiesség elvisz az Isten órájában az Egyház mindent felülmúló győzelméig.

„Aza mai kereszténység, mely az első századok áldozatkész-ségét kelti életre magában, tántoríthatatlanul hű lesz Péter nagy harcok idején írt szavaihoz: „Boldogok vagytok, ha az igazságért kell szenvednetek valamit”. Multjának örökségéhez méltó, jelen feladatának nagysága tudatában *eléri majd az Isten akarta pillanatban a keményen, de diadalmasan kivívott győzelmet*. Akkor együtt ujjonghat majd a népek apostolaival mondván: „Legyen hála az Istennek, aki nekünk győzelmet adott.”⁹⁴

A pápa hangsúlyozza, hogy a hitélet központja ma is, mint az elmúlt századokban, az eucharisztikus gondolat. Majd kijelentette, hogy *ma jobban, mint valaha, hű ima száll Krisztus felé, hogy egyesítse az Egyházat*. Ehez az imához olyanok is csatlakoznak, akik nem tagjai a látható Egyháznak, de veszélyeztetve látják magának a kereszténységnek a létét.

A Szentatya ezután szomorúan állapítja meg, hogy részéről minden békeközvetítés a történelem után időszerűtlen, mert egyik, vagy másik félben csak gyanút kelthetne. De felhív minden államférfit, ha csak lehet, kössenek becsületes békét, használják ki a kínálkozó alkalmakat, még ha az reményük egy részét nem is elégítené ki. Részvétellel fordul a veszélyeztetettek felé és inti a nemzetek vezetőit: a család szent és adják vissza hivatásának! Végül a Mindenhatóhoz fordul kérésével: „És most befejezésül az irgalom és bölcsesség Atyjához fohászkodunk, hogy *siettesse* a mindenki által oly hön óhajtott nap hajnalhasadását.

Támasszuk fel magunkban a szeretet szellemét, legyünk

⁹² Luk. 12, 32.

⁹³ Szal. Ért. 1942. VII. 8.

⁹⁴ I. Kor. 15, 17.

készen hitünkkel és munkánkkal arra, hogy a történelem legvéresebb, legáltalánosabb, legpusztítóbb mészlálása után közreműködhessünk az újraépítés hatalmas munkájában, hogy az erkölcsi és anyagi értékek romjainak általános zür-zavarából békés világ emelkedjék ki, amelyben az embereket a testvéri szeretet szálai fűzik egymáshoz és amelyben a Mindenható segítségével *minden megújul majd!*⁹⁵

XII. Pius másnap, 1942. május 14-én, áldozócsütörtökön, tartotta ünnepi miséjét, melyen a háborús viszonyok ellenére is hatalmas tömeg, kb. 50.000 ember vett részt. Mise alatt megérző szentbeszédében a Szentlélekhez fohászzkodott és az Ő isteni segítségét kérte.

„Szentlélek! Világosítsd meg minden keresztény elméjét, hogy megértsék és átérezzék rendkívüli súlyosságát és *felelősségteljes voltát a mai órának, amelyben egy régi világ alkonyodik le és egy új világ születik...*

Szentlélek! Az igazság Ura! Áraszd szét az emberek szívében és lelkében a békének erős vágyát, az igazságosság, mértékletesség és a bölcsesség békéjének vágyát. Intézd úgy, hogy a népek vezetői felismerjék a béke nagyságát és *nemzeteiknek létjogait* ne kardjuk hosszúsága, hanem az *isteni törvény szent akaratára szerint mérik.*

Alkotó Szentlélek! Engedd meg, hogy míg e megpróbáltatásoknak ez az ideje tart, mi, kik őrzői vagyunk Isten nyájának, szilárd hittel, reménnyel és forró keresztény szeretettel tudjuk betölteni azt az üdvös hivatást, melyet a Megváltó reánk bízott, *addig a napig*, amelyen az Egyház, letéve kimondhatatlan gyászának öltözetét, hálával és örömmel kiált-hassa a béke és az igazság Istene előtt: *Az Úr jobbjára csodát tett.*“

1942. június 2.-án, nevenapján a Szentatya megismételte régebbi beszédeinek gondolatmenetét, a jelen bajok és nyomorúságok után a világ meg fogja találni Krisztust. A bíborosokhoz, de közvetve minden hívő, világihoz és egyházihoz fordulva hangsúlyozta a győzelem megrendíthetetlen bizonyosságát és annak a dicső napnak, Krisztus Király napjának előkészítési szükségességét imával és példaadással, tisztasággal és engeszteléssel. „Ne kételkedjete, Isten megjelölte azt az időt, amikor számtalan értelem és *számtalan szív vissza fog hozzá térni.* Olyanok is, akik ma még más hangokat hallatnak és más eszményeknek és még inkább hamis isteneknek hódolnak!

Annak a napnak el kell következnie és el is fog következni — Isten szavát nem lehet ugyanis eltörölni —, amelyen a tévedés és megtévesztés által félrevezetett emberiség kész

⁹⁵ Osservatore Romano 112. 1942. és Nemzeti Ujság 1942. máj. 16.

lesz ismét új érdeklődéssel, új reménnyel meghallgatni a hegyi beszédet, a szeretetnek és a hazugság nélküli testvériségnek beszédét. Az emberiség egykor oly nagy szellemi értékkel dicsekedett, de ma inkább jutott tudatára szellemi szegénységének, mint valaha is. Akkor, midőn az emberiség tévelygésében elkerülhetetlen és döntő választás elé kerül, az igazi kereszténységet a családi és társadalmi élet mélyreható és gazdag formái telítik. Ennek a kereszténységnek a láthatárán ismét látni fogja a világ Krisztust fényleni, a világ világosságát, az igaz Istent és igaz embert, míg a hamis próféták végzetes tüzei ki fognak aludni... Krisztus egyházának üdvözítő missiója nem a multnak álma...

Akkor, a népek újjárendezésének új és igazi küszöbén el fog hangzani a Mester szava. Az Ő szeretettől lángoló Szívének van ez a hónap szentelve; Neki, aki a kegyelemnek jele és forrása. — Ime az ajtónál állok és kopogok —, mondja az Úr... Mi lesz erre az isteni hangra a kereszténység válasza?

A mi kötelességünk..., hogy imával és példaadással, tisztasággal és engeszteléssel, munkával és áldozattal előkészítsük ezt a találkozást Krisztus és a világ között, amelynek egyre fokozottabb szüksége van az Ő fényességére, kegyelmére, segítségére, üdvözítésére...⁹⁶

Eddig az Egyház legfőbb örének és vezetőjének atyai szava és jámbor óhaja: vajha az Igazság lelkének a világosító Szentléleknek világossága töltené el az emberiség sokszor pogány lelkületét, hogy az atyai szózatokat minél többen meghallják, megértsék, szívükbe véssék és aszerint éljenek.

VI. FEJEZET.

Az Egyház küzdelme, szenvedései és győzelme a magánjörendésekben.

A megváltás nagy műve lezárult. Az elárult, megostorozott, tövissel koronázott, keresztre feszített Krisztus harmadnap feltámadt halottaiból. De földi küldetése még nem ért véget ezzel. Meg kellett adnia az utolsó utasításokat, az isteni haditerv évszázadokra szóló részleteit a kisded nyájnak, a 12 apostolnak és a tanítványoknak. A tanítványok boldogan élvezték ennek a feltámadt Krisztusnak túlvilági békét és boldogságot sugárzó alakját, áhítattal hallgatták vigasztaló, magyarázó, oktató szavait. De ennek a természeti és természetfeletti boldogságnak húsvét után negyvenedik napra — az ő

⁹⁶ A Szív 1942. június 27-i száma.

nagy szomorúságukra — végeszakad. Az Üdvözítő kihirdeti előttük fönséges végzését: Elmenvén, tanításokat minden nemzeteket... És aztán összegyűjti őket az Olajfák hegyén, hogy előttük diadalmasan felszálljon a mennybe. De előbb megvigasztalja a tanítványokat. Ha Ő nem megy el közülük, nem válik teljessé a megváltás nagy műve, nem jön el a Lélek, az igazság és a szeretet sugara, az örök vigasztaló, mely az idők végezetéig lelkileg táplálni fogja világosságával a nagy célra hivatott Egyházát — a Lélek, „aki megújítja a föld színét“

Ennek a léleknek, a mindent adó és mindent megvilágító Szentléleknek, kinek égi kegyelmeit és ragyogó ajándékait oly kevésre értékeli, sőt alig ismeri a hitetlen világ, egyik rendkívüli, kegyelmi ajándéka, a titkos fátyolnak, a jövőnek misztikus meglátása és ismerete. Mert akik a jövőbelátás adományát valaha bírták, vagy bírják, — hacsak nem a gonosz szellemek szolgálatában állottak, a Lélektől kapták és kapják égi indíttatásukat, mely mindennél hangosabb bizonyítéka Krisztus igaz egyházának, a katolikus Egyháznak örök igazsága mellett. Mert ha végignéznünk az elmúlt kétezer év történelmi folyamán, ha számbavesszük azokat a komoly, jövődelésszámba menő kijelentéseket, melyeket jámbor és istenfélő emberek a jövő távolabbi alakulásáról tettek, úgyszólván majdnem kivétel nélkül katolikus, jámbor, nem egyszer szentéletű személyekkel találkozunk körülöttük. Nem feltűnő és meggondolandó, hogy a protestáns egyházak 400 éves fennállása alatt egyetlen kimagaslóbb jövőbelátó, jövődelő hívük nem akadt. De ugyanazt állíthatjuk a pogányok nagy tömegeiről, a budhistákról, brahmanistákról, mohamedánokról. Ami a jövőre vonatkozó és komolyabban számbavehető, tehát isteni eredetű jövődelés manapság ismeretes, az csaknem kizárólag katolikus részről származik. És nem is egy, nem is kettő, de számtalan, s bár ha közöttük nem egy elferdítve, vagy tévesen magyarázva kering, ez semmit sem von le összességüknek alaki, tartalmi és dogmatikai egységéből. Valóra válnak az Úr szavai: „Íme én veletek vagyok mindennap, a világ végezetéig.“¹

A magánjövődeléseknek katolikus részről való egyedülálló nagy száma nemcsak vigasztaló és bátorító, de egyben meggondolást keltő is. A sátán nem alszik, hanem nemegyszer a „világosság angyalának“ mutatja magát és konkolyt hint a tiszta búza közé. Kétségtelenül a megbízhatónak ismert katolikus jövődelések közé is becsúsztatott nem egy, amely egészben, vagy részben a sátánnak és csatlósainak munkája, hogy a többi hitélet lerontsa, hogy az emberekben zavart és

¹ Máté 28. 20.

kiábrándulást keltsen és így figyelmüket azoknak tartalmi értéke felől elvonja, vagy legalább is helytelen irányba terelje. Kétségtelenül a jövődelések helyes értékelése katolikus szempontból nehéz és kényes feladat. Az emberek rendszerint a két végletben látják, bírálják és ítélik meg a jövődeléseket. Az intelligencia, annak főleg az exact tudományokkal (mérnöki, matematikai) foglalkozó része, sokszor természetesen hívó kétyében, sőt hitetlenségében a jövődelések lehetőségét kerekén tagadja és azokat egyszerűen misztikus dajkameséknek tartja — melyek véletlenül be is válhatnak. Ezzel szemben a misztikus élményekre hajlamosabb női világ, főleg annak egyszerű, kevésbé tanult része a jövődelések földöntúli varázsának bűvkörében él, messze túlértékelve történelmi és vallási jelentőségüket és szinte hitében kétségbe esve, ha valamely büntető jövődelés (a büntető jövődelések mind feltételesek) nem, vagy nem úgy teljesedik, ahogy ő azt biztosnak vette. Mivel pedig ennek az osztálynak értelmi ítélete kevés, a lényegest, a kevésbé lényegestől, a valódit a hamistól megkülönböztetni nem mindig tudja, nagyon könnyen hozzákever a hitelés jövődelésekhez babonás, sőt hitellenes dolgokat, melyek saját magának és környezetének hitéletét is kikezdhetik. Kétségtelen, hogy ez utóbbi eljárás a helytelenebb és mindenkép elítélendő. Mert, ha valaki a jövődeléseket, melyeknek beteljesedésük előtt tisztán emberi hitelt szabad és lehet tulajdonítaniunk, semmire nem értékeli, még nem fog elkárhozni. Egyik kiváló szentről mesélik, hogy gyakran mondogatta: „Többet ér egy hitigazság, mint az összes magányilatkoztatások.“ Ez így is van, mert egy hitigazságnak minden emberre fénylő és biztos utat mutató világossága több, mint a magánkinyilatkoztatások, apró, nem egyszer pislákoló, sőt füstölő mécsesei. De ezek a kis mécsesek is hatékonyan eligazíthatnak az élet és a megpróbáltatások súlyos óráiban. Az isteni bölcsességnek olyan kevés, olyan semmi is elég, hogy megmentse vele százak, vagy ezrek, akár százezrek életét. Tóth Tihamér említette többször prédikációiban, az isteni bölcsesség eme megrázó bizonyítékának egyik megható példáját egy kis éji pillével kapcsolatban. Ez a pille, — mert a történet való — a múlt század derekán az amerikai préríken robogó gyorsvonat mozdonylámpája elé került. S ahogy ott vergődött a neki oly kedves fényözön zuhatagában, minden mozgása a mozdonytest elé, mintegy fekete emberi árnyék vetődött és parancsolóan intett a sötét éjszakában „Megállj“-t. A mozdonyvezető mindezt nem tudta, ő csak a sötét árnyékot látta, — mint egy képzelete kápráztató tüneményét — de mikor harmadszor jelent meg, meg-rántotta félőriúltan a féket, az utolsó pillanatban. A vonat előtt ugyan nem volt semmi, de néhány száz méterrel odébb,

az áradás elmosta a vasuti híd egy részletét s az utasok a biztos halálba rohantak volna...

Ilyen éjszakai kis pillék lehetnek az isteni bölcsesség kezében a magánjövendölések is, melyek ott villódnak az emberi társadalom lelki éjszakájában az emberiség gyanutlanul, biztos pusztulás felé rohanó vonatja előtt. De az értelem és a hit lámpásának fényében hatalmas imbolygó árnyékká válnak, melyek parancsoló „megállj“-t kiáltanak az eseményeknek. Vajha megállítanák az emberiség végzetes összeomlás-felé rohanó tömegeit.

Röviden foglalkozni szeretnénk tehát, mielőtt az Egyház küzdelmére és győzelmére vonatkozó régibb és újabb jövendölésekből szemelvényeket közölnénk, a jövendölések *helyes értékelésével*. Mindenek előtt le kell szögeznünk, hogy a magánjövendölések, ha a Szentlélek segítségével történtek is, *nem sugalmazottak*. Sugalmazottsággal, vagyis minden legapróbb részletében tévedhetetlen tanító tekintéllyel, csak az ó és újszövetségi Szentírás, illetve szent könyvek rendelkeznek. Ezeknek abszolút sugalmazottságát a Gondviselés minden tekintetben védi, a tőle származó, de a Szentíráson kívül eső magánkinyilatkoztatásokkal és jövendölésekkel szemben, melyekbe szándékosan meg is engedi, hogy az ú. n. látók hibájából, tökéletlenségéből, kisebb, nagyobb hibák csusszanak — ez a Szentírás abszolút tekintélyét emeli ki, viszont nem csökkenti a magánjövendölések gondviselészerű értékét, ha egy almás kosárban hat egészséges alma mellett az egyik romlott, azt eldobjuk, de a többit megesszük. Így kell a magánjövendölések sokszor meg nem állapíthatóan hiteles szövegéből az igazságnak és az isteni gondviselésnek megfelelő ép részleteket kiválasztani és külön tenni a hibás, vagy apokrif részletektől.

A jövendölések helyes értékelésénél gondolni kell a sátán zavaró működésére is, ha Istennek meg voltak a maga prófétaí, a sátán is kiállít velük szemben száz hamis és álprófétát. Persze a hozzáértő hamar rájön, hogy kivel van dolga, mert a sátán, aki szeret a „világosság angyalaként“ feltűnni, egy-egy eredendő rossz tulajdonságával, pl. a gőg, elárulja magát akkor is, ha a jót utánozza. Viszont azt is tudjuk, hogy még szenteket és szentéletűeket is megtéveszthet egy darabig. Galgani Gemma, korunk szentéletű stigmatizáltjának életében olvassuk, hogy egyszer a sátán a gyóntatószékben, gyóntatójának képében kísértette meg. A kísértés sikerült is volna, ha az ál lelkiatya, mint ösztönös adottságot, nem tanácsolt volna engedetlenséget gyónó-lányának. Erre már észbekapott a stigmatizált és kiadta az ördögnek útját.

Részletesen nehéz tehát körülírni, mikor kezdődik az a pont, mikor valamelyik jövendölés az ördög művének tekint-

hető. Általában azonban az ördögtől származó jövődölések jámbor vonásai mellett magukon hordoznak bizonyos zavartságot, egyenetlenséget, amely a pokolnak elidegeníthetetlen sajátossága. Viszont azt is tudnunk kell, az ördög a jövőből csak ott és annyit tud, amennyit az isteni mindenható bölcsesség neki látni enged. Az Isten egészen ismeri a sátán terveit, a sátán, az Istenével nincs tisztában. A jövőből Isten végzése folytán elsősorban osztályrészét, a rosszat látja. Emmerich Katalin látomásaiból olvassuk,² hogy az Olajfák hegyén a vért izzadó és szorongó Üdvözítő előtt a sátán vonultatta el a jövő tragikus, bűnökkel és árulásokkal teli jeleneteit, viszont a vigasztaló és felemelő lelkeségű képeket angyalok vonultatták el előtte, mert a jó már nem a sátán birodalma. Tehát a jövődölésekből is gyanús az, ha sok a baljóslás, a csapás és hiányzik minden szelíd, vigasztaló vonás, mely a jó jutalmát és a rossz bűnhődését sugározza. Ezért mondja szent János:

„... *ne higgyetek minden léleknek, hanem próbáljátok meg a lelkeket, hogy Istentől vannak-e, mert sok hamis próféta jött ki a világra.*“³

Ugyancsak a népek apostola, Szent Pál imti híveit: „A prófétálást meg ne vessétek. Mindent megpróbáljátok, ami jó; azt megtartsátok.⁴ Pál ezt a képességet a Lélek egyik ajándékának tartja, „némelyeknek (adatik) a prófétálás... de mindent ugyanaz a Lélek cselekszi, osztogatván mindeniknek, ahogy akarja.“⁵

Az élénk kerülő próféciaik általában kétfélék: vagy az isteni előreismerés, vagy az isteni fenyegetés eszközei.⁶ Az utóbbiak mindig feltételesek, mert az isteni fenyegetés csapásainak bekövetkezése egyedül a népek akaratának a jóban, vagy rosszban való megrögzülésétől függ. Az Úr tíz igazért megkegyelmezett volna Szodomának, de a jámbor Lót még annyi igazat sem tudott felmutatni. A vízözön előtt Noé útján 120 évig figyelmeztette az Úr a nemzeteket: térjenek meg. De nem tették. Csak azután következett a pusztulás. Szent Brigittának mondja az Úr: „Ha az ember megváltoztatja akaratát, Isten is megváltoztatja ítéleteinek szigorúságát...“⁷

De még a nagyjában beteljesült próféciaikban is hagy az Úr néha egy-két pontot, mely nem teljesül be — talán azért, hogy — mint Abbe Curique említi, — hogy ezzel a prófétáló-

² Emmerich Katalin: A mi Urunk Jézus Krisztus élete.

³ János, I. 4, 1.

⁴ Thess. I. 5, 20—21.

⁵ Kor. I. 12, 10—11.

⁶ S. Th, 2—2. q. 174, a. 1. c.

⁷ Csizmadia: Világkatasztrófák, 5 old.

kat aláazatra nevelje és a szentkönyvek részére privilégizált csálhatatlanságot biztosítsa.

P. Müller említ Mistikájában eseteket, ahol szentéletűek jövendöléseikben és látomásaikban egészen gyermekes dolgokat is állítottak és ahhoz néha érthetetlenül makacsul ragaszkodtak, pl. Agreda Mária. Szent Bernát, a Mária-tiszteletnek nagy apostola korában, a XII. században rengeteg dolgot előre jövendölt, köztük a világvégét is. Ügyszólván minden jövendölése beteljesedett, csak ez nem. De ez mit von le jövendölése értékéből? Hasonló a története Ferreri szent Vincének, aki halottakat támasztott fel annak bizonyítására, hogy korában lesz az utolsó ítélet, — az mégis elmaradt. Ebben akkoriban része volt nagyszámú csodáinak és szent életének is, mely az akkori világra javítólag hatott.

Érdekes Cagliero biboros esete is, kinek Don Bosco egész életét megjövendölte, a biborosi méltósággal együtt. A jövendölés minden részlete valóra vált, csak az nem, hogy 99 évét él (Cagliero biboros 89 éves korában, 1926-ban halt meg) és megéri az Egyház győzelmét, a nagy zsúratot, a vatikáni zsinat folytatását. Hogy ez a két jóslat miért nem valósult meg, nem tudjuk, de ez mit sem von le a jövendölés hitelességéből.

Csizmadia egy másik érdekes példát is közöl Curiquetől. Allítólag boldog Racconigi Katalin megjövendölte volna I. Ferenc, francia királynak, hogy véréből fog származni a nagy fejedelem, akit a világ vár, ki az eljövendő szent pápa jobbkeze lesz. Egyik látomásában együtt látta a két alakot és azt állította, hogy a jövendöléstől, 1544., éppen 300 év múlva fog a fejedelem fellépni. 1844-ben ez nyilván nem történt meg. Nem tudjuk azonban, ha a jövendölés hiteles, vajjon a jósnő, vagy a leírók tévedtek-e?

Minden korban, a világ kezdetétől a világ végéig voltak és lesznek jövendölések. De mintha korunkban, kb. 200 év óta, feltűnően megszokasodnának. Ennek kettős magyarázatát adhatók. a) Nem egy körülményből (ilyeneket már említettünk) arra következtetünk, hogy e világ jelen formájának végéhez közeledik. Viszont tudjuk a Szentírásból, hogy a világ vége felé, amikor ál-Krisztusok és hamis próféták tömege lép fel, hogy kísértésbe ejtse, ha lehet, még a választottakat is. Az Úr Lelke viszont Krisztustól a világ végéig terjedő időben („az utolsó napokban“) szintén működik: „És leszen az utolsó napokban (mondja az Úr), hogy kiárasztok az én Lelkemből minden emberre, akkoron a ti fiaitok és leányaitok prófétálni fognak, ifjaitok látomásokat látnak, öregjeiteknek pedig álomlátásaik lesznek. És pedig szolgálóimra és szolgálóimra öntik ki ama na-

pokban Lelkemből s prófétálni fognak.^a b) Az Egyház több száz éves hullámvölgyben bolyong, kiszorult az emberi társadalomból és államból. Mivel az Isten a rossz felülkerekedését csak ideig óráig engedi meg, várható, hogy a nagy változás, az Egyház győzelme előbb-utóbb, de bekövetkezik. Ha viszont az Isten órája közel van, akkor feltehető, hogy a próféciák megszokasodása előre jelzi azt.

Az lenne csodálatos tehát, ha a pápáknak egybehangzó és világos tanítása után, melyek a Jézus Szíve-tisztelet világmegváltó fontosságára és az Egyház győzelmére vonatkoznak, nem találnánk próféciákat. Ilyen próféciák évszázadok óta számmal akadnak, tartalmuk alapján a változást ugyanúgy várhatjuk, csak azt kell szem előtt tartanunk, hogy *a próféciák igazságának egyetlen abszolút bizonyága, ha tartalmuk előre nem látott körülmények között nagyjából megvalósul.*

Az Egyháznak a világ vége felé aratandó nagy lelki győzelme, az egy akol, egy Pásztor gondolat fokozatos megvalósulása, s a rákövetkező vészes antikrisztusi idők már a középkor látóit is foglalkoztatják. Természetesen az Egyház győzelmére vonatkozó jövődölések, melyek már a győzelem körülményeit és annak egyes részleteit is sejtetik, a legutóbbi évszázadban feltűnően megszáporodtak. A legrégebbi jövődölések hitelessége nagyon nehezen állapítható meg. Így szent Ágostonnak (354.—430.) tulajdonítanak egy jövődölést, mely szerint a római birodalom, ha megváltozott formában is, de feltámad, s az Egyház erős támasza lesz. Szent Remigiusnak (437.—533.) tulajdonítják azt a jövődölést, hogy Franciaország a római Egyház védője lesz, s amíg hitéhez hű marad, nagy lesz. Ugyanő emlékezik meg egy eljövendő szentéletű, nagy francia uralkodóról is. Szent Izidor, Sevilla érseke (560.—636.) a világ vége felé, az utolsó napokban eljövendő dicső és jámbor királyról szól, ki keleti vidékekről jön és fiatalon uralkodik. Mindez és ehhez hasonló, szentéletű férfiaknak tulajdonított jövődölések eredetisége és szerzősége azonban nem bizonyítható. Vannak azonban a középkorból ránkmaradt olyan jövődölések is, melyek mivel korukban elterjedtek és ismeretek voltak és koruk kiváló elméit foglalkoztatták, pontos szövegben maradtak ránk.

Egyike a leghíresebbeknek, szent Hildegardnak (1098.—1180.) ránkmaradt több műve. Ez a benedekrendi apátnő az újtestamentum egyik nagy prófétanője. Többek között megjövendölte a protestantizmust, a szent római birodalom bukását, és a Szentszék vallási hatalmának csökkenését. Sokat ír az utolsó századok történetéről, Híres Scivias című könyve. Né-

^a Joel. 2, 28. skk.

hány részletét idéznők azokból a soraiból, melyek a világ vége felé beálló vallási megújulással foglalkoznak.⁹

1. Amikor az istenfélelem háttérbe szorul, véres és vad háborúk törnek ki, egymással versenyezve, nagy tömegek esnek ezeknek áldozatul.

2. Maguk a városok pedig nagy romhalmazzokká lesznek.

3. De amikor a társadalom teljesen megszabadul ezektől a zavaroktól, az emberek az Egyház törvényének engedelmeskednek.

4. *A megújulásnak ennek a pillanatában az igazság és a béke vissza lesz állítva* olyan új és alig várt törvények által, hogy a népek, elragadtatva a csodálkozástól beismerik és nyíltan bevallják, hogy semmi ehhez hasonlót nem láttak.

5. Ez a világbéke a legutolsó idők előtt hasonló lesz ahhoz, amely megelőzte az Emberfiának első eljövételét, mindazonáltal teljes lesz, az utolsó nap közelsége visszatartja az embereket, hogy az ő élvezeteiknek éljenek.

7. Az áldásnak ezekben a napjaiban a földre a legáldást-hozóbb fellegek terülnek, ők fogják megérlelni a zöltséget és a gyümölcsöt, mivel az emberek tisztelni fogják az igazság műveit.

9. A fejedelmek versenyezni fognak a buzgalomban alattvalóikkal, hogy mindenütt az istenhit uralkodjék. Megtiltják a fegyverek használatát, a háborút (XII. Pius 1941-ben tartott karácsonyi beszédében az erkölcsi új rendre célozva azt hangoztatja, hogy a kardból akkor ekét fognak készíteni!).

10. Az eretnekek és a pogányok nem fognak határt szabni lelkesedésüknek; végre!! kiáltanak fel, eljött a mi megigazulásunknak az órája, a tévedés béklyói lehullottak lábainkról.

11. A hívők serege tekintélyesen megnő a pogányok hullámaiktól.

Szent Hildegard sokat szól műveiben az Antikrisztusról is. Leírja születését, feltűnését, uralmának körülményeit és gyászos végét. De egyben figyelmezteti a hívőket, ne keressék azt a napot, melyen az Antikrisztus bukása után a világ vége bekövetkezik. Erre nem tudnak rájönni, mert ez titok és az Atyának van fenntartva. De azért inti az embereket: „Oh! emberek, készüljétek az Ítélet napjára“.

Szent Mechtild, a középkor egyik leghíresebb apácája († 1291) az utolsó időkre vonatkozó jövődőléseiben megemlékezik egy új fajta vallásos rendről, az utolsó idők apostolai rendjéről. Ezek a szent látó szerint világiakban szegények, de a Szentlélek sugallataiban gazdagok lesznek. Ez a jámbor rend Mechtild szerint 30 békés éven keresztül fogja áldásos

⁹ Baron de Novaye: Demain. 62. oldal.

működését kifejtteni. Mechtild szerint tehát 30 évig fog az a világ-béke tartani, mely az Egyház győzelmét követi, melyre, mint előbb említettük, szent Hildegard is céloz. Más látók ezt az áldásos időt csak 25 évre teszik.¹⁰

Ugyancsak sokat jövendől Mechtild is az Antikrisztus uralmának körülményeiről.

Szent Brigitta (1302.—1373.), akit a XIV. században az Egyház Jeremiásának neveztek, szintén jövendől az utolsó időkről. Jövendöléseiben nem jelöli meg pontosabban a kort, amikor az Antikrisztus születik, de azt mondja, hogy a bűnözés akkor minden mértéket felülmul és az istentelenség hatalmas mértékben előretör. Vigasztalólag teszi hozzá, hogy mielőtt eljönne az Antikrisztus, a hit kapuja kitárul több hitetlen nép számára.

Sienai szent Katalin (1347.—1380.), aki a XIV. században a gyászos egyház-szakadások idején az Egyház egységének ihletett munkása volt, misztikusan jövendölt az Egyháznak az utolsó időkben elérendő nagy győzelméről. „Sienai szent Katalin az Egyház fényes győzelméről és az ezt közvetlenül megelőző végletes nyomorúságról azt írja, hogy az Egyház Krisztus jegyese, még az imént eltorzulva, rongyokba burkolva bár, megtisztul, az Ő választottjai *megújulnak olyan úton-módon, amelyről az emberi elme nem is álmodott volna*. Akik megérik, csodálni fogják a sokféle drágasággal ékes és szépségében ragyogó jegyest, a legkülönbözőbb erények koronájával megkoronázva. Az Egyházon kívül álló népek, nemzetek megérik Krisztus jó illatát (Christi bonus odor) és visszatérnek az „Átkolba“, a lelkek igaz Pásztorához és Püspökéhez. Az emberek hálálkodnak azért a nyugalomért, amellyel az Úr egyházát a kiállott viharok után kitünteti.”¹¹

Az újkori jövendölők közül megemlítjük Holzhauser Bertalannak (1613.—1658.), a szentélet hírében elhalt bingeni papnak jövendöléseit. Holzhauser korában a német világi papságnak egyik reformálója volt. Jövendöléseiből eddig is sok beteljesedett. Az emberiségre sujtó isteni igazságosságról félelmetes szavakkal szól, majd utána a kibékülés boldog korszakának isteni békéjét ecseteli.

Az Úr csodálatos, borzasztó és szeretetreméltó. Az Ő szájának pallosával fogja bejárni Egyiptomot (vagyis a megromlott világot) és taposni fogja a bor sajtóját a harag, a bukás és a szeretet sajtóját a népek és nyelvek romlására és megdicsőítésére. Már kezében van a szórólapát és az éles sarlója le fogja aratni az Ő vetését. *Meg fogja tisztítani az Ő búzáját; a pely-*

¹⁰ Baron de Novaye: Demain? 73. oldal.

¹¹ Csizmadia: Világkatasztrófák.

vát ki fogja szórni, hogy az olthatatlan tűzben elégjen. A tisztá búzáat szérűjébe fogja gyűjteni, ahol öröm és béke, igazság és szeretet, nyugalom és minden jó fog uralkodni örökkön és örökké. A bálványimádók és bűnösök, a hamis próféták és hamis Krisztusok, a hamis apostolok és politikusok, akik nem félték az Istent szívükben, tervükben és ajkaikon, az egész világot elesábitó kígyóval egyetemben, a pokol kimondhatatlan tűzébe fogja taszítani, és nagy lánc fog készülni a béke, igazság, a szeretet és egység összefűzésére.¹²

Egy másik helyen Holzhauser, miután hangoztatja, hogy a bűneikben megátalkodó népekre a haragvó Isten hármaskörű büntetést, háborút, éhséget és pestist küld, vigasztalólag teszi hozzá, hogy az isteni irgalom felé forduló jobb lelkeket az ég Ura nem hagyja magukra. A változás váratlan és csodálatos lesz. „És ime Isten segítsége csodálatos módon nyilvánul úgy, hogy az egész világ fog benne hinni. Oly rendkívüli változás lesz a földön, amire senki sem mert gondolni.”¹³ Ugyancsak Holzhauser említi, hogy a nagy változás után a hazugság szellemét guzsba-kötik és hogy egy új kor kezdődik, mely az egy akol, egy Pásztor kora lesz.

Nagyon érdekesek P. Nectou, jezsuita atya († 1777.) jóvendölései. Jóvendölései, melyek az elmúlt századra vonatkoztak, sorra beteljesedtek. P. Nectou nagyon szomorú dolgokat jóvendölt Franciaország számára, többek között Páris pusztulását tűzvész által. Franciaországot és az egész világot sújtó nagy bajok után azonban az Egyház mindent felülmúló győzelméről ír, amelyhez nem volt soha eddig hasonló. És ezzel egyben az igazság is helyre lesz állítva a földön. A világkatasztrófa közeledésének távolabbi jeléül Anglia világuralmának megingását adja. Azt mondja, amint a fügefa virágzásáról megtudhatjuk, hogy közel van a nyár, úgy Anglia világuralmának a megingása, a világkatasztrófa közeledését jelzi. Azt is megemlíti, hogy az Egyház váratlan győzelme előtt általános és teljes lesz a földön a zűr-zavar.

Marianne nővér († 1804), az orsolyiták portásnője Bloisban, mondja: „Sokat kell imádkoznunk, mert a gonoszok mindent le akarnak rombolni... Nagy küzdelem lesz, nagy és félelmetes harc lesz, a jók és rosszak között... a gonoszok mind tönkremennek... *Olyan nagy lesz a vallás győzelme, amelynek mását még senki sem látta*, minden igazságtalanságot jóvátesznek. A polgári törvényeket az isteni és egyházi törvényekkel összhangzásba hozzák. A gyermekeket vallásos okta-

¹² Varga: A nagy világcsapás. 75. oldal.

¹³ Das Buch das Weis- und Wahrsagungen, 1884.

tásban nevelik.¹⁴ Ugyanő mondja másutt, hogy a jók győzelme után a hálaadó Te Deum úgy fog felhangzani a földön, ahogy még soha nem énekeltek.

A Bellay-i kórházi nővér († 1820.) számos látomásában kíséri végig azokat a nagy küzdelmeket, melyek a világon a jók és a rosszak között a nagy átalakulások idején lefolynak. Szerinte a nagy krízis, melyben a jók győzni fognak, csak egészen rövid ideig, három hónapig fog tartani, előzőleg a gonoszok nagy mennyiségű rossz könyvet fognak terjeszteni és csak azután fog jönni a nagy krízis. Utána a rend visszatér és mindennemű igazságtalanság jóvátételre kerül. A hit oly csodálatosan fog felvirágozni, s ezzel kapcsolatosan oly szép dolgokat látott, hogy azt képtelen ecsetelni.¹⁵

Megrázóan ecseteli Nativitas nővér az Egyház győzelmét megelőző zavaros idők küzdelmeit és az azt követő csodás változásokat (1731—1798.). „Mikor egykor Isten jelenlétébe mélyedtem, egy hang ezeket mondotta: Jaj! jaj az utolsó évszázadnak. Ebből azt értettem, hogy ez a jaj az utolsó Ítélet közeledtével lesz. Látom, hogy a világ, sokkal az Antikrisztus eljövetele előtt véres háborúba keveredik. Nép nép ellen fog harcolni és nemzet nemzet ellen; majd egyetértének egymással, majd ismét egymás ellen harcolnak, majd ezzel a résszel a másik rész ellen viselnek háborút, majd ismét fordítva. Borzasztó lesz a hadseregek összeütközése. Az egész földön gyilkolás és mészárlás lesz. Ennek következtében irtózatossá válik Isten-rablás lesz, szentségtörés és végtelen szenvedés lesz a földön. Megtámadják az Egyházat és jogaitól megfosztják, ami nagy szenvedést fog neki okozni. Aztán látom a sok földrengést mindenfelé; látom, amint a hegyek kettéhasadnak, ami rettenetes ijedelmet fog okozni. Még jó, ha nagyobb nem történik. De látom, hogy a széthasadt hegyek belsejéből tűz jön ki, füst és, kénes gáz és egész városokat és egész falvakat pusztít. Mindez és sok más fogja a bűn fiának érkezését jelezni.¹⁶ De ugyanő boldogan szól az Egyház sok viszontagság után bekövetkezendő győzelméről. „Isten megengedi, hogy az emberek az istentelenektől ostromcsapásokat szenvedjenek, hogy az embereket az ő aluszékonyságukból felkeltsék. Midőn azonban az Úr a maga igazságosságának eleget tett, kegyelmeinek bőségével árasztja el Egyházát... Látom a szegény népet — a megpróbáltatások és szorongások között elfáradva — örömben és gyönyörűségben felujjongani. Az Egyház hitében és szeretetében buzgóbb és virágzóbb lesz, mint valaha. Ez a jó Anya, az Egyház, cso-

¹⁴ Curique, 183—185. oldalak.

¹⁵ Das Buch der Weiss- und Wahrsagungen, 101—102. old.

¹⁶ Id. mű 55—68. old.

dálatos dolgokat fog tapasztalni üldözői részéről akik lábaihoz borulva hódolnak, Istentől és az Ő egyházától gonoszságaikért bocsánatot esedezve. Ő (az Egyház) ezeket nem tekinti többé ellenségeinek, hanem gyermekeivé fogadja őket. Látom, hogy az Egyház, a mi Anyánk, több országban terjeszkedik, olyan helyeken is, ahol már évszázadok óta nem volt helye.¹⁷ Ugyanő állítja, hogy az Egyház egy bizonyos időtartamra, ami neki elég hosszúnak tűnt (25 év!), nagy békét fog élvezni...

Az Egyház győzelmében tevékeny része lesz Máriának. M. Agreda nővér is megjövendölte az eretnekségek megszűnését. Az Egyház az eretnekségek megszűnését Máriának fogja köszönni. „Krisztus a tévtanítások fölötti győzelmet Édesanyja számára tartotta fenn és Mária fogja Krisztus országát a bálványimádók és a mohammedánok közt is felépíteni.”¹⁸

Máriának kézzelfogható beavatkozásáról ír Porsat Magdaléna, egy egyszerű falusi lány is. 1843-ban a lyoni kápolnában egy hangot hall, mely így szól hozzá: „kelj fel gyermekem, hirdesd az én népemnek, hogy itt van az idők vége. Mire ő csodálkozva modja: hogyan fogja az fogadni, hiszen én vagyok a legszegényebb és legtudatlanabb a földön“. „Menj — ismételte a hang — gyermekem én veled leszek“. Próféciáit részben a Memorial Catholiqueban, 1866. találjuk. Porsat szerint a világnak hét krízisen kell átmennie, Mária hét sebének és hét fájdalmának megfelelően, amelyeknek meg kell előzni az Ő győzelmét és a mi gyógyulásunkat. Isten Egyházának azonban maga Mária jön segítségére az általános felfordulás után. „A bajok özönvizében Mária lesz a békességes időket jelző galamb a világ újjászületésének küszöbén. A békességnek áldott időszakában pedig nem hallatszik majd a fegyvercsörgés, sőt a fegyverhasználat is tilos lesz, a Szentlélek pedig kegyelmével beharmatozza és felgazdagítja a világot.”¹⁹

Igen, per Mariam ad Jesum, a világ Mária által jut el ismét Krisztushoz, az Ő szerető Szívéhez, mely a dolgok mélyén és középpontjában az eseményeket irányítja és a jobb jövőt az emberek részére meghozza. Az Egyház győzelme a Jézus Szíve gondolat győzelme lesz. Szépen írja korunk egyik látója, Angers G. M. 1907-ben. „A közeljövőben látom az Egyház győzelmét. Milyen sok szent lesz! *Ez lesz a Jézus Szíve országa.* Milyen sok szent lesz! De ez sok áldozatba kerül. A hitetlenség szegyet vall. Tervei meghiusulnak. Fáradozásai gyümölcstelenek lesznek, éppen abban az órában, mikor abban van, hogy

¹⁷ Curique 111. old.

¹⁸ Csizmadia: Id. mű 29. o.

¹⁹ Csizmadia: Világkatasztrófák, 102. old.

minden sikerül neki.²⁰ Természetesen a közeljövő alatt itt évtizedeket lehet és kell érteni.

Raffols Máriát (1781—1853.), ki a Szent Annáról nevezett nővérek társaságát alapította, Jézus Szíve látomásaiban készíti elő és rajta keresztül az utókort is e nagy küzdelemre és az azt követő nagy győzelemre, mely Jézus Szívének lesz tulajdonítható. Jézus Szíve felszólítja őt és rajta keresztül az egész emberiséget, ha kitör a nagy vallásüldözés, melyet az istentelenség az egész világon az Egyház ellen felszít, kettőztessék meg imáikat és áldozataikat, könyörögjenek Jézus Szívéhez a vallásüldözők megtéréséért, az Egyház győzelméért, lelkierőségeért Krisztus helytartója számára, türelemért, álhatalosságért minden pap, szerzetes és keresztény számára... használják fel okosan e megpróbáltatás idejét, mely így a kegyelem és áldás ideje lesz... és tartsák nagy megtiszteltetésnek, ha Jézus nevéért, dolgaiért üldözést szenvedhetnek.²¹

A Szent Szívről elnevezett Mária nővér (Droste Wischering), akinek látomásai alapjám égi intésre XIII. Leó 1899. május 25-én az egész emberiséget Jézus Szívének felajánlotta, látja ezt a nagy győzelmet lelkileg. „Úgy tűnt fel nekem, mintha bensőmben látnám, amint az a fény, Jézus Szíve, ez az imádandó nap sugarait a földre lövellné, először annak csak kis részére, amint azután e sugarak terjednek, mígnem az egész földet világosságukkal betöltik. Ezeket mondta nekem! Ennek a világosságnak fényében megvilágosodnak a népek és nemzetek és tűzésben újból felmelegszenek.”²²

A Szent Szívnek egyik korunkbeli, nemrég fiatalon elhunyt választottja, Menendez Jozefa nővér (1890—1923.), kinek igénytelen személye útjám a Szent Szív talán utolsó kérélmét és felszólítást intézett korunkhoz, szintén figyelmeztet a megtevédt emberiség előtt álló szörnyű büntetésekre, s az azt követő krisztusi korra, mely Jézus Szíve győzelmének jegyében fog beköszönteni.

„Isten már a szenvedés és az elsötétülés óráin előkészíti az Ő szerető irgalmának kiáradó fényét és vigaszát. — Amikor a borult idő után előtűnik a nap — mondotta egyszer az Úr Jozefának — még sugárzóbbnak látszik. Így egy nagy szenvedés után még fényesebben fog megjelenni az én művem!” Másutt pedig engesztelést és buzgó imát kér, hogy mielőbb „felvirradjon a világra az isteni Király napja.”²³

De ennek az isteni világosságnak fénye nem csak lelki

²⁰ Serre J.: 23. old.

²¹ Csizmadia: Mit rejt a jövő? 16. old.

²² Aleaniz: Boldogság útja. 9. old.

²³ P. Endrődy: Szeretet szózat. 5—6. oldal.

úton fog beleégődni az emberek lelakiségébe, hanem súlyos nagy küzdelmek és szenvedések árán is, mint tárgyalásunk folyamán említettük, erre mutat az a körülmény, hogy az Atya, mint P. Hoyos életében olvassuk, a Jézus Szíve-tisztelet órévé szent Mihályt, az isteni harcok angyalát tette. „Dicsőséges őltalmazónk, szent Mihály, az égi szellemek nagy sokaságának kíséretében újból biztosított engem, hogy Isten őreá bízta a Jézus Szíve-tisztelet, mint az Isten dicsőségére és az Egyház javára szolgáló legjelentőségtebb vállalkozások egyikét, amilyen a századok folyamán, amióta a világ áll, valaha is létezett. Ez a századokon át elrejtett titok, ez a világ előtt feltárt új szentség, ez az isteni gondolatban az emberek javára alkotott terv, mely most az Egyház javára működik olyan, hogy mondhatni, magának az Istennek figyelmét is magára vonja, aki a mi javunkat és Üdvözítőnk dicsőségét keresi.”²⁴

Emmerich Katalin, aki az 1820-as években jelképes látomásokban átélte az Egyház nagy szenvedéseit és jövőendő győzelmét, mely szerinte közel van már a véghez, látta, hogy „közel van a — jöjjön el a Te országod —”. Előzőleg hatalmas harcokat lát, melyekben az Egyház ellenségei szellemiekben és anyagiakban az Egyházat támadják. Ezekben a jelképes látomásaiban sokat látja szent Mihály arkangyalt a küzdők élén, ő az, aki egyik helyen, miután az egyik küzdő vezér segítségül hívja, a harcolókat szétkergeti. Egyik jellemző jelképes látomását itt adjuk.

1820. december 30-án „Szent Mihály főangyal Szent Péter temploma fölött állott fényt lövelve magából, rajta vérpiros ruha, kezében nagy harci zászló. A földön nagy volt a tusakodás. A zöld és a kék a fehér ellen harcolt és úgy látszott, hogy a fehérek, akik fölött piros színű tüzes pallos lebegett, egészen legyőzetnek, de mindnyájan nem tudták, miért harcolnak (az Úr szándéka nem volt előttük ismeretes). A templom pedig egészen vérpiros volt, mint az angyal és én e szavakat hallottam: Vérben lesz az megmosva. Minél tovább tartott a viadal, annál inkább távozott a templomról a piros szín és mindinkább átlátszó lett a templom, az angyal akkor leszállott és a fehérekhez lépett és én sokszor láttam őt mindenféle tömeg előtt. Ekkor csodálatos bátorság szállotta meg őket, hogy honnét jött e bátorság, nem tudom; ez a bátorság győzte le az ellenséget, aki minden irányban szétfutott. Ekkor eltűnt a fehérek feje felett a véres pallos. A küzdelem alatt folyton átszöktek hozzájuk az ellenség táborából, egyszer pedig egy nagy sokaság. A csatázók fölött a levegőben megjelentek a

²⁴ Uriarte: P. Hoyos élete, 8—9. oldal.

szentek, akik kezeikkel jelt adtak. Mindnyájan különbözők voltak és mégis egy szellem hatotta át őket.²⁵

De feltűnik Emmerich látomásaiban a Szűzanyának a Keresztények Segítségének védő, óvó és győzelemre segítő alakja is.

„Láttam képen az Isten Anyját, oly nagyon működni az Egyházért, hogy még sokkal nagyobb áhitatot éreztem iránta“. Máskor úgy jelenik meg Emmerich jelképes látomásaiban a Szűzanya, mint egy felséges Asszony, aki a templom (Egyház) előtt jár, nagy köpenyegét két kézre fogja, a templom kupolájára száll és a templom területét köpenyével betakarja. A rombolók hiába igyekeznek a köpenyegével védett területre. Egy más helyen látja, hogy a rombolók egy utálatos állattal (Emmerich halfarkat, oroszlanlábat, sok fejet és nagy vörös száját tulajdonít neki — a templomba nyomultak, de itt egy nagy dicső asszonyra akadtak, aki rombolástól addig megóvott szentélyt és oltárt (a többi már leromboltatott) védelmezte. Az ellenség nem tehetett semmit. Emmerich látja azonban a szomorú képek után az Egyház mindennél fényesebb győzelmét is. Láta a Boldogságos Szűzet a templom fölött, körülötte az apostolokkal és püspökökkel, lent nagy körmenettel ünnepeltek. Kettős ünnepre készülést lát; általános jubileum és az Egyház helyreállításának ünnepe ez, mely látomásaiban feltűnik előtte. Az Egyház győzelmének szépségét gyönyörű színekkel ecseteli;

„Láttam a templomot, mely a kiállott harc után egészen úgy tündökölt, mint a nap; nagy ünnepség volt ez. Sok körmenetet láttam idejönni. Egy új, igen komoly és szigorú pápát láttam. Láttam, hogy az ünnepség kezdetén nagyon sok püspököt és papot elutasított, mert nem voltak jók. Láttam, hogy ezt az ünnepélyt különösen az apostolok tartották. Láttam, hogy közel van a „jőjjön el a Te országod“. Úgy tetszett, mint ha láttam volna mennyei és tündöklő kereteket leszállani és a földön elnyújtott terekkel egyesülni és mindent egy eredeti világosságba meríteni. Az ellenség, aki a csatákról menekült nem üldöztetett, hanem elvált.“²⁶

Az utolsó évszázad pápáinak, valamint az Egyház szentéletűinek jóvendőlése szerint az Egyháznak ez a nagyarányú rendkívüli győzelme rendkívüli körülmények között következik be. Már IX. Pius céloz arra, hogy az Úr maga fog egyháza érdekében közbelépni és „nagy csoda fog történni, mely a világot bámulatba ejti“. XII. Pius legutóbb 1941. Péter Pál-i beszédében szintén céloz erre, amikor azt mondja, hogy a

²⁵ Varga: A nagy világcsapás, 66. oldal.

²⁶ Varga: Id. mű 71. old.

Gondviselés az emberi ésszel előre nem látható és kevésbé érthető úton adja vissza az emberiségnek a békét és egy emberileg kevésbé érthető jellel (*cenno impercettibile*) csendesíti le az orkánt, melyet a bűnös emberiségen végigszágulni engedett. Nem tudjuk pontosan, hogy ez az isteni beavatkozás milyen eseményeket foglal magában, de az utolsó 200 év magánjövendölései elég támpontot adnak arra, hogy egyik, talán legfélelmetesebb utolsó láncszeme egy természetfölötti módon létrejövő három napos sötétség lesz. Tudnunk kell, hogy a büntetőjövendölések mind feltételesek, tehát elmaradhatnak, ha az emberiség az előzetes figyelmeztetések és megpróbáltatások hatása alatt Istenhez tér. Ez vonatkozik erre a félelmetes, pestissel fertőzött három napos sötétségre is, melyről az utolsó 200 év alatt több, mint harminc magánjövendölés tesz említést.

Részletes utalást találunk erre a természetfeletti megpróbáltatásra Boldog Taigi Máriánál (1769–1837.), aki épületes élete mellett korának egyik legnagyobb látója volt, aki mintegy titokszerű napban, mely eléje állított, látta a jelent és a jövőt, a túlvilági lelkek állapotát. Magyar életrajzírója²⁷ azt állítja, hogy rajta teljesedtek be a Szentírás emlékezetes szavai: „Kiöntök a lelkemből minden testre...”

„Taigi Mária gyakran beszélt lelkiatyjával azon üldözésről, mely az Egyházat fogja érni és azon szerencsétlen időről, midőn sok ember, akit a világ becsületesnek tartott, el fogja dobni álarcát. Azt kérdezte az Üdvözítőtől, kik lesznek azok, akiket nem fog ez az iszonyú megpróbáltatás magával ragadni. Erre azt a feleletet nyerte: „Azok, akiknek az alázat szellemét fogom adni.”

Ez okból Taigi Mária minden este három Miatyánkot, Üdvözlégyet és Dicsőséget mondott el a szentolvasó imádság után a Szentháromság tiszteletére, hogy Isten az Ő végtelen irgalmában és jóságában „enyhítse a csapást, amit igazságossága a jelen szerencsétlen időkre fenntartott”. Ezt a büntető csapást ő többször látta a titokszerű napban, Isten azt is kijelentette neki, hogy az Egyház, miután sok fájdalmas megpróbáltatáson átesett, oly fényes győzelmet fog aratni, hogy az emberek bámulni fognak és egész nemzetek vissza fognak térni a római Egyház egységébe és a föld színe meg fog változni.”²⁸

Taigi Mária ezt a három napos sötétséget telve borzalommal látja. Ez a sötétség, mely pestissel fertőzött levegő kíséretében három napig borítja a földet, telve lesz villódzó fények alakjában kísértő démonokkal. Az isteni igazságosság ugyanis

²⁷ Schütz: A szentek élete. III. 5. old. Ap. Csel. 2. 17.

²⁸ Varga: Id. mű 60. old.

megengedi, hogy a gonoszok, akik a rossz szellemeket annyit hívogatták, most azoknak áldozatai legyenek. Taigi Mária szerint hirtelen, váratlan halállal fog elpusztulni az Egyház sok nyílt és titkos ellensége. Szerinte a szentelt gyertyák égetése, Szűzanya és a szent angyalok segítségül hívása megment a haláltól. A három napos sötétség után a lorettói szent házat az angyalok Rómába viszik, a Santa Maria Maggiore templomba (ez Róma legrégibb és legnagyobb Mária-temploma, a Havas Boldogasszony tiszteletére szentelve — ünnepe *augustus 5-én* —, ebben a templomban mutatta be XII. Pius első szentmiséjét 1899. IV. 3-án). Utána az Egyház nagy virágzását hirdeti, népek — köztük a kínaiak, angolok, oroszok, fognak megtérni az egyház kebelébe.

A Szentlélek Isten legnagyobb tisztelője korunkban a kis arabcarmelita, Abellini Mirjam szintén látja látomásaiban ezt a borzasztó három napos sötétséget.²⁹ Szintén azt hangoztatja, hogy a sötétség alatt a levegő pestissel lesz fertőzve és sokan elpusztulnak.

Boldog Buffaló Gáspár, a Szent Vérről elnevezett congregáció alapítója szintén megemlékezik a három napig tartó sötétségről és az öldöklő angyal munkájáról és megemlíti, hogy Jézus drága Vérének (*preciosissimi Sanguinis*) tisztelőit ebben a három napos katasztrófában semmi baj nem éri. Amit Egyiptomban a zsidók a bárány vérének köszönhettek, ugyanazt biztosítja számukra az Isten Bárányának, Krisztusnak drága Vére és annak különös tisztelete.³⁰

Ugyanerről jövendöl Canori-Mora Erzsébet (1774—1825.) 1820. szent Péter és Pál napján nagy látomása volt. Látta szent Pétert, az apostol fejedelmet, aki bárányait a nagy csapás elérkezte előtt biztonságba helyezi. Viszont — mint mondja — Isten megengedi, hogy ezek a képmutatók (t. i. az Egyház ellenségei) az ördög kegyetlensége által bűnhődjenek és gyászos, kegyetlen halállal pusztuljanak el, mivel önként adták magukat az ördögi hatalmaknak és velük szöveterküdtek a katolikus Egyház ellen. A nagy csapás lezajlása után látja, hogy tiszta fény árasztotta el a földet, jelölül annak, hogy Isten kiengesztelődött az emberekkel.³¹

Calvat Melania, a Szűzanya La Salettei jelenésének látója a háromnapos sötétségre vonatkozólag azt ajánlja, hogy a szünetnélküli zörgést hallva zárkózzunk be, gyújtsunk szentelt

²⁹ Novaye: Demain ...? 507. old.

³⁰ Csizmadia: Mit rejt a jövő? 90. old.

³¹ Das Buch der Weis- und Wahrsagungen. 106—109. oldal.

gyertyát és imádkozva várjuk a katasztrófa végét. Mindenki ott maradjon, ahol a veszedelem érte.³²

A jövő el van zárva a véges emberi értelem elől. Oda az Isten, gondviselészerű szándékainak megfelelően, csak a jövőndölések és az emberi előrekövetkeztetések halvány fény-sugarait vetíti, úgy, ahogy az terveinek és szándékainak megfelel. A jövőndöléseknek ezekből a pislákoló mécsvilágaiból azonban bárhogy is alakul a továbbiakban a világ sora, beteljesülnek-e részben, vagy egészben az általuk hangoztatott nagy csapások, mégis arra következtethetünk, hogy az Isten — ez a pápák világos tanítása is — nagy szenvedések után egy fényes, de elsősorban lelki győzelmet készít elő Egyházának. Hogy mikor lesz, hányszor lesz, nem tudjuk. De meglesz.

VII. FEJEZET.

Az Egyház küzdelmei és győzelme a XIX. század gondolkodó elméinek kijelentéseiben és írásaiban.

Említettük már tárgyalásunk folyamán, hogy milyen Janus-arca van Franciaországnak, az Egyház elsőszülött leányának. Ugyanakkor, mikor a katolikus Franciaország, mint a hit védelmezője és támasza szerepel, a másik, a bűnös, a hitetlen francia nemzetarc, az istentelen forradalmi szellem, a leggyalázatosabb és legelszántabb küzdelmet folytatja az Egyház ellen s jelszava: „Tiporjátok el a gyalázatost.¹ Azt a több száz éves hullámvölgyet, melybe az Egyház a virágzó közepkor, a XIII. század után került, francia uralkodó, Szép Fülöp indította el a XIV. században. S közel ötszáz évvel később, 1789.-ben a francia forradalomban megint csak francia kezek emelték fel a hitetlenség ördögi zászlaját és ültettek egy méltatlan személyt a Notre Dame oltárára. De történelmi tény, hogy ugyanennek a Franciaországnak másik, katolikus arca volt az első, mely a szégyenteljes bukás után magáraeszmélve megindította a XIX. század nagy katolikus renaissance-át és elsőnek sejtette meg, ráeszmélve, hogy a megtévedt és gögös emberiségnek nem marad más választása, mint bűnbánóan visszatérni az Egyházhoz és Krisztushoz s hogy ez az Egyház egy mindent felülmúló és betöltő győzelmet fog egy-két évszázad alatt megérni. A XIX. század elején kezdődött katolikus fellángolásnak, mely a romanticizmus túlzásai jegyében született, kétségtelenül meg voltak a maga eredendő hibái és naiv

³² L. Notre Dame de La Salette et ses deux elus. 1906. 112. oldal.

¹ Voltaire.

volt történelmi szemlélete is. De ez nem von le megindítóinak és magának az iránynak sem vallási, sem történelmi, sem irodalmi jelentőségéből. Hogy ne mondjuk, megindítóinak egy Chateaubriandnak, egy De Maistre grófnak úgy tömeghatásában, társadalmi szempontból, mint írói szemmel, sok kiváló érdeme van. Ezeknek a látnoki íróknak a szeme már az elmúlt százötven év távlatából megsejtette azt a nagy változást mely felé halad az Egyház és bukdácsol az emberiség.

„A kereszténység — írja Chateaubriand — sírba dőlnek látszék; lesz feltámadása s *egy vagy két század múlva a most bomladozó vén társadalom a kereszténység alapján fog újjáépülni!*”² Ne felejtjük el, ez a merész kijelentés a XIX. század elején, a francia forradalom után hangzott el.

Még határozottabban ír és jósol De Maistre, a filozófikus mélységű író. „Honnan tudjuk — mondja —, hogy még nem kezdődött a nagy erkölcsi forradalom? Hisz Európában nincs egyetlen igazán vallásos ember, ki e pillanatban valami rendkívülit nem vár... E nagy dolgokat hirdető általános felkiáltás semmi. Most inkább, mint valaha *készeknek kell lennünk egy, az isteni rendben őrias horderejű eseményre* (három napos sötétség?), *mely felé minden szemlélődőt bámulatba ejtő rohamos sebességgel haladunk*”. Megemlíti, hogy borzasztó jövődölések hirdetik, hogy az idők elérkeztek, de hozzátette a jövődölés szavaihoz, hogy az ő korának nemzedéke nem fogja látni e dolgokat. Érzi és megsejti azt a nagy korszakot, mely a krízisek után jön. „A legnagyobb vallási korszak küszöbén állunk. Vagy új vallás van keletkezőben, vagy a *kereszténység erői újulnak meg rendkívüli módon*.”³ Érzi, hogy ez az egységnek s vele az egy akol, egy Pásztor gondolatnak virágkora lesz. „Minden bizonyos nagyszerű egységet hirdet, mely felé gyors lépésben közeledünk.” De nemcsak ők, hanem a közvetlen utánuk következő gondolkozó katolikus lelkek is ébresztik és ébren tartják ezt a gondolatot.

Köztük külön is meg kell említeni Nicolas Ágostot, a francia ügyvédet és békebíró, akinek a múlt század negyvenes éviben huszszor kiadott gyönyörű műve: A kereszténység bölcséleti tanulmányozása Lacordaire atya, a kiváló hitszónok szerint „egyike a legpompásabb ajándékoknak, melyeket Isten jósága egy századnak adhatott.”⁴ Érzi, hogy a katolikus hit nélkülözhetetlen a kor bajainak gyógyítására.

„A mai nap Religio kell az új társadalmak felépítésére, a surlódások megszelídítésére, az átmenetek kimélésére és

² Memoire d'outre-tombe.

³ De Maistre: Soirees de Saint Petersburg. XI-re entretien.

⁴ Lacordaire atya levele Nicolashoz.

a jogoknak a kötelességek elleni biztosítására. Már pedig nincs pozitív Religio, csak a kereszténység, valamint nincs tökéletes kereszténység, csak a katolicizmus.⁵ Jóleső örömmel állapítja meg, hogy Európa visszatér a pápaság eszméjéhez. „Európa kivételkézve régi előítéleteiből, láthatólag visszatér a pápasághoz. Ausztriában a Jozefinizmus korlátai ledönttetek; Franciaországban a Gallicanizmus korlátai napról-napra kisebbednek; Angolországban a pápizmustól már többé nem iszonyodnak és az Anglikánizmus minden részről áthatni engedi magát a katolicizmus által; Spanyolország végtére kivetkőzik az álliberalizmusból, melyet a franciáktól kölcsönzött és újra felveszi az Egyház iránti hűség és önfeláldozás érzelmeit, melyek a mult nagyságát képezék és amelyek számára új nagyságot készítenek elő; mindenütt Európa első nemzeteinél a nagy katolikus egység újra alakul a pápaság középpontjához közös visszatérés által.“ Elsorolván a történelempolitikai állapotokat, melyek korában kialakultak, melyek az egység és az egyetemesség felé határozott irányt vettek, elégtétellel állapítja meg, hogy mindez „azon reményre jogosít fel minket, miszerint az Egyház sokkal inkább, mint valaha élni fog.“⁶ A papság köréből meg kell említenünk a kor kiváló szónokát, Lacordaire atyát (1802—1861), aki 1847-ben már előre látta azokat a szörnyű veszélyeket, melyek a pápaság és a kereszténység feje felett abban az időben tornyosultak. Egyik levelében így ír: „A láthatáron setét fellegek tornyosulnak; és ha a nyár a két utóbbi év viharait elűzni nem fogja, nem tudom, mivé leszünk a minden felől tapasztalt és terjedő gonoszság között. Szegény Európa, valóban mindenfelől fenyegetve vagy! és csodálatos dolog, hogy a népek uralkodói között egyetlen egy sem találkozik, aki belátná, honnét van mindez és hová vezet. Vakság, mely a kereszténységet 60 év óta törekszik ugyanazon előítélettel, ugyanazon szenvedéllyel elnyomni! Látják ugyan a bajt, s töle már előre, rettegnék; *de elismerni hogy Isten minden társadalom alapja, meghaladja minden erejüket.* Szegény nemzedék, mennyi kemény lecke vár még rád?“⁷

Átérzi, hogy Istentől elszakadt kora mennyire rászorul az Evangélium szellemére. „Ahol Isten nincs — szokta volt mondani — ott a szabadság szeretete csak anarchiát és despotizmust terem. A régi történelem úgy, mint az új, élő tanúbizonyság. Az Evangélium a társadalomnak most szükségesebb, mint valaha, mert ez kölcsönöz rendet, mely szabályozza

⁵ Nicolas Ágost: A kereszténység bölcséleti tanulmányozása. IV. kötet, 517. oldal.

⁶ Nicolas Ágost: Id. mű. IV. k. 518. old.

⁷ Lacordaire élete: Choearne B. 148. old.

és táplálja a szabadságot. Enélkül a nép kényszerítve leend meghajolni azok vaskarjai alatt, akik kezükben karddal szeretnek igazságot osztani és rendet csinálni.“⁸

Mint életrajzírója, Chocarne említi, hitt egy új időben, az Egyház szebb jövőjében, nem egyszer mondogatta: „Az istenek visszajönnek!“ Emellett felkarolta kora minden tudományos bölcséleti, kulturális haladását, mert meg volt győződve, hogy mindez elősegítheti a nemzetek egyesülését, a megjósolt egyesülést (és léssen egy akol, egy Pásztor.)

„A hitetlenekhez így szólt: Önök mindenáron azon vannak, hogy ellenünk dolgozzanak, pedig ezáltal Önök éppen az Evangéliumnak lesznek munkásai és készek közremunkálni annak győzelmére. Történészek, bölcsészek és tudósok! Ti mindenfelől értékes anyagot gyűjtötök, arcotok verejtékével faragjátok a köveket — de oly épület számára, melynek építőmestere Jézus, és amelybe ti is beléptek, talán még holnap, hogy együtténekeljete: Credo!...

A félénk katolikusoknak ezeket mondá: Kishitűek! Miért kétkeltek? Ahelyett, hogy haboztok és reszkettek, fogjátok fel a mindinkább előretörő polgárosodás zászlaját, legyetek a mozgalom fejei: egyedül ti fogjátok azt Jézus Krisztushoz vezetni s ti segíthettek neki feltalálni az üdvösséget és az eszményt, mely után epedve vágyik.“⁹

Mégis e kiváló francia elmék között a korona Bougaud Emilnek, a lavalai püspöknek nagy apológiáját, a (Kereszténység és korunk, 5 kötet) illeti. Bougaud a francia történelem egy szomorú pillanatában, az 1871-es háború előtt és alatt a párisi rémuralom idején és utána végezte be nagy művét. Gyönyörű alap gondolata: *a kereszténység az Isten végtelen szeretete az ember iránt*. Nyitott szemmel látja ő is a kor nagy bajait és az egyetlen mentőszert, a hitet. „Úgy van, minél előbbre haladunk, a válságok annál félelmetesebbek és annál jobban kitűnik, hogy a társadalomnak egyedüli menhelye, a lelkek egyedüli táplálója, a tévútra jutott, vagy megromlott akaratnak egyedüli féke, a század háborgása és elaljasodása ellen egyedüli menedék — az Egyház. Ma ez az egyetlen bárka, melybe az emberiség menekülhet.

Bús óráimban gyakran elképzelem, a vízözön és a bárka jelenlétét. Akkor is borult volt az ég, mint most: óriási szürke fellegek sötétítették a földet. És Isten így szólt Noénak, az ember nem második atyjának: — Ime a föld gonoszsággal van

⁸ Lacordaire élete. 179. old.

⁹ János 10, 16.

¹⁰ Chocarne: Lacordaire atya élete, 179. oldal.

tele. Szállj be a bárkába és vidd magaddal mindazt, ami az emberiség fenntartása és megújításához szükséges.

Most is ez a helyzet. Az elhatározás órája ütött. A megjósolt idő közeleg. Isten ismét tudósítá Noét. Vagy az emberekkel a vízözönben, vagy az emberrel a bárkában kell lennünk.¹¹

„Ime hovatovább ez lesz a vallás! Ott fog lebegni a megindult és hálás népek fölött, nem csupán úgy többé, mint a bárka, mely a jelennek özönvizében a jövőnek magvait őrzi, hanem, mint a veszélyben forgó lelkek és társadalmak résztvevő őrangyala.”¹²

Maga sem tudja pontosan, hogy távol van-e ez a visszatérés, vagy közel, de felébred a lelkében a sejtés, hogy mindez nagyon rövid idő alatt, néhány történelmi óra alatt is bekövetkezhet. „Ha a vallástalanság veszélyei és csapásai visszavezérlik az uralkodó-osztályokat az Istenhez, ezek szükségképpen maguk után vonják a népet is; és ekkor közeleg az üdv. Azt mondanám, hogy ez sok időbe fog kerülni, legalább félek tőle; azonban nem esküszöm meg reá. Válságban vagyunk; s a betegek gyakran néhány óra alatt lábolnak ki a válságból. Mi kell a mi megmentésünkre? A hitnek élénk és hatályos fellángolása, vallási és erkölcsi ébredés az iránytadó osztályokban. Ezt a kegyet miért ne adná meg nekünk az Isten? Hisz legalább is különös, mit mindenütt észlelhetünk, a legmagasabb értelmiség vizsgálódásában, úgy mint a tömeg látnoki előérzetében, hogy t. i. ilyesmi készülődik.”¹³

Bizonyára, ha valaha erkölcsi, értelmi, vallási és társadalmi válságot megjósoltak, előre láttak, ezt igen. De ki mondhatja meg mikép fog lefolyni? Talán élesebb fájdalom, élénkebb feljajdulás behatása alatt magától fog újraéledni a hit, talán az Egyháznak és társadalomnak ugyanazon áldozatban kell egyesülniök ugyanazon gyalázat szenvedésében egymást elismerniök. Az előítéletek talán nem enyésznek el előbb, mint midőn az Egyház megszenved a társadalomért, testével födözve azt: *vagy midőn a haldokló társadalom kényszerülve lesz az Egyház karjaiba menekülni.* Lehet az is, hogy az Isten meg akarván menteni a társadalmat, hirtelen ragyogó fénybe teszi a vallást.”¹⁴ Felidézvén a multnak dicsó emlékeit, mikor az Isten szenvedő Egyházának segítségére sietett és nagy embereket támasztott időszerűen, megkérdezi: „Miért ne ké-

¹¹ Bougaud: Kereszténység és korunk, Bev. 17—18. old.; Cít. Lettre d'Dumas fils, 12. juin, 1871.

¹² Id. mű Bev. 19. oldal.

¹³ Bougaud: Kereszténység és korunk, Bev. 22. old.

¹⁴ Id. mű, 229. old.

szítene számunkra iszonyú bajainknak megfelelő gyógyszer!... Isten miért ne gyújtaná megint lángra (a hívő szellemeket), ismét ragyogóvá tévén az Egyházat, kebeléből embereket támasztva, kikre a társadalomnak szüksége van, s kik egyedül menthetik meg azt.¹⁵

Bougaud a társadalom betegségét két okból származtatja; „Isten nincs ott a gazdag osztályokban, hogy visszarántaná az örvényből, melybe a fényűzéssel és a gyönyörrel való visszaélés sodorja őket; Isten nincs ott a szegény osztályokban, hogy ne engedné őket az irigység, harag által a vadságig elfajulni. Ámde az isteni békecsókot sohasem adták és soha sem is fogják adni egymásnak, csak az Úr karjaiban. Ma már senki sem tagadja többé, hogy e század égető kérdése a társadalmi kérdés, míg a XVIII. század égető kérdése a politikai kérdés volt.”¹⁶

Szembeállítja a keresztény és pogány bölcséleti szellemet. „Jegyezzétek meg ugyanis, hogy e földön nem volt soha, nem is lehet, csak két társadalmi bölcsélet. A gyönyör társadalmi bölcselme és az áldozat társadalmi bölcselme. E két társadalmi bölcsélet között nincs középút; és hogy érvényre jusson a második bölcselem, — mely egyedül valódi —, mert az első a gazdagokat megrontja, a szegényeket fellázítja — arra nem volt és nem is lesz csak egyetlen eszköz — a vallás.”¹⁷

De hát ne gondoljuk csak azt, hogy csak a francia írók sejtették meg ezt a nagy fordulatot. A nagy német profetikuss író, Görres († 1848), aki sokat foglalkozott misztikus kérdésekkel, profetikusan írja egy eljövendő nagy békefejedelemről: „A hatalmas fejedelem bölcs és jámbor emberek gyülekezetében a szent Atya közreműködésével új törvényeket és életszabályokat fog alkotni, hogy a szédelgés lelkét megbilincselve, új korszakot nyisson, neveljen, amikor egy akol, egy Pásztor, aki a jóakarátú embereknek meghozza a békességet Isten nagyobb dicsőségére.”¹⁸

Honert Vilmos író († 1871). szerint a szörnyű felfordulások után a katolikus Egyház dolga lesz az emberi társadalom újjászülését kimunkálni, amint azt a pogány világ elzűllésével egyszer már megcselekedte.¹⁹

Így ír a XIX. században Schlégel, a tudós történétíró. „Nemsokára meglátjuk a kereszténység magyarázatát, mely

¹⁵ Lásd u. o.

¹⁶ Lásd: Id. mű 227—8. old.

¹⁷ Id. mű. 229. old.

¹⁸ Csizmadia: Világkatasztrófák, 50. old.

¹⁹ Csizmadia: U. o.

ismét egyesíteni fog minden keresztényt, megtéríti magukat a hitetleneket is.“

Ranke, az elmúlt század protestáns német történetírója hasonlóan a következő átalakulásokról ír. „Ez újraegyesülés a tudományban és hitben felmerült szellemi eredményében sokkal hatályosabb lesz, mint 300 évvel ezelőtt egy új féltékének, vagy a valódi világrendszernek a felfedezése, vagy bármely más valaha történt felfedezés lehetett volna!“

Maga Macaulay, a protestáns angol történetíró sem tudja kivonni magát az Egyház növekvő tekintélye alól. A katolikus Egyház — úgymond a jeles protestáns Macaulay — minden korunkban létező kormánynak és intézménynek látta kezdetét és nem mernők állítani, hogy ne volna rendeltetése meglátni végöket. Nagy és tekintélyes volt, mielőtt a századok Nagybritannia földjére léptek, mielőtt a frankok túlmentek a Rajnán, midőn Antióchiában a görög ékesszólás még virágjában volt, midőn a mekkai templomban még bálványokat imádtak. Tehát nagy és tekintélyes lehet még, midőn valamely új-zeelandi utazó a londoni híd egy törött ívével szemben széles puszta közepén fog megállani, hogy lerajzolja Szent Pál templomának romjait.“²⁰

Nyitott látnoki szemmel, prófétai nyelven ecseteli a jövő közelgő rémképeit Donoso Cortes, a spanyol történész. Híres történelempolitikai meglátása a két fékről. Mindjárt kezdetben kimutatja, hogy e földön csak két fékezés lehetséges: belső és külső, vallási, illetve politikai fékezés. Kifejti törvényüket, ha a vallási fékező hatalom hévmérője alászáll, a politikai fékező hatalom hévmérőjét rögtön emelkedni látjuk, és viszont. A történelemmel bizonyítja állításának helyességét. Az ókorban, ahol a vallási hévmérő fagyponton állt, csak zsarnokok és rabszolgák voltak. — A politika hévmérőjének a zsarnokságig kellett emelkednie. Ezzel szemben a keresztény népeknél, amíg a vallás hévmérője emelkedett, minden szabadság virult, áttérve a jelenre kimutatja, hogy a vallás hévmérőjét 3 század óta mindig alább s alábbszállni látjuk, a politika hévmérőjét pedig folyvást emelkedni. Ma minden forrponton áll, az emberiség fele talpon és fegyverben áll, hogy a másik fele fel ne fálja. „És most — kiált fel végre a szónok — kettő közül egy: vagy megjő a vallási visszahatás, vagy nem. Ha a vallási visszahatás megjő, csakhamar látni fogjátok, hogy a vallási hévmérő emelkedtével mint száll alá a politikai hévmérő, természetszerűen, önként a népek, a kormányok, az emberek minden erőlködése nélkül ama pontig, hol a mérsékelt légkörét jelzi. De ha ellenkezőleg — és ez fontos — a vallási hévmérő

²⁰ Revue d'Edinburgh, 1830. évf.

folyton alábbszáll, nem tudom, hol állunk meg. Nem tudom, de remégek, ha rá gondolok. Ha akkor, mikor a vallási fékező hatalom tetőpontján állt, úgyszólván semmiféle kormányra nem vala szükség, most, midőn a vallás fékező hatalma megszűnt, van-e kormányforma, mely elég erős a féket tartani? Egy óriási, roppant zsarnokságra kész az út...²¹

Donoso Cortes feltevése szerint a szocialista teoria, mely a XVI. század eretnkségéből, a protestantizmusból fakadt, a régebbi idők kríziseivel és harcaival nem hasonlítható össze. „... azok nem voltak elég erősek ahhoz, hogy a társadalom gyökereit kirángassák és azokat halálra sorvasszák... Ezzel szemben a modern forradalmak a rombolás hatalmas erejével bírnak, amely sátáni jellegű, mert isteni nem lehet.”²² „Ich habe zwei riesige Bauten gesehen, zwei babylonische Türmen, zwei herrliche Kulturen aufgeführt bis zur Scheitelhöhe, durch die menschliche Weisheit; der eine ist eingestürzt beim Schall der apostolischen Trompeten, und der andere wird zusammenkrachen unter dem Schall der sozialistischen Trompeten.”²³ „Dem demokratischen Babel wird kein anderes Los beschieden sein, als dem Babel der heiligen Schrift: was damals geschah das wird jetzt wiedergeschehen, davon dürft ihr überzeugt sein. Das Drama, das sich in der Ebene von Sennar abspielte, wird sich wiederholen. Ehe noch ihr Turm vollendet ist, wird Gott die Nationen züchtigen und ihre Völker zerstreuen.“ „Eingestanden ist es eine religiöse Scheu, sagt der Verfasser des Artikels, dem Schleuer von seinen Gesichtern völlig wegzuziehen.“ Sonst were ich vielleicht in der Lage mit triftigen, aus der Analogie geschöpften Gründen jene Meinung zu unterstützen, *nach der das grosse Reich des Antikrist, ein kolossales demagogisches Reich sein wird, regiert von einem Plebejer voll satanischer Macht, von dem Mann der Sünde.*²⁴ In Scharfen Strichen zeichnet Cortes, was unter dem „Despotismus von unerhörten und riesenhaften Dimensionen“, der seine Ahnungen immer zurück beherrscht, zu verstehen sei. Es ist nichts anderes, als die Folge der Revolutionären Grundsetzte von dasein — das Zwangssystem des antikristlichen Kommunismus. Sein Wesen besteht in der Konfiscierung aller Freiheiten und aller Sachen zu Gunsten des Staates.“ Die mit „ungeheueren Anstrengungen“ zur „universalen Herrschaft“. „Triebende Demagogie der Zukunft“ wird sich überalle Kontinente und bis zu dem äussersten Grenzen der Erde ausbreiten.²⁵

²¹ Donoso Cortes, Cit. Bougaud: Kereszténység és Korunk. 242. l.

²² Essay, 3. IV. 16. Juli. 1849.

²³ 16. Juli. 1849.

²⁴ An Kardinal Fornari, Paris, 19. Juni, 1852.

²⁵ St. Francisci: Glöckleins Kalender, 1934.

Donoso Cortesnek a történelmi vázlata a jövő távlatába állítja be azokat a hatalmas küzdelmeket és forrongásokat, melyek korunk vallási és istenellenes tömegmegmozdulásain keresztül az Antikrisztus sátáni világbirodalmát vannak hivatva előkészíteni és beállítani.

A XIX. századot vallásellenes történelmi materializmus századának nevezhetjük. És mikor a század alkonyán a katolikus gondolkodó megcsinálja az Egyház mérlegét ebben a számára olyan kedvezőtlen légkörű században, kiderül, hogy a történelem egyetlen igazi nyertese végül mégis az Egyház marad.

„Mily fennenhordta a fejét az emberi szellem e század elején! És ki tagadhatja, hogy kiváló tehetségek voltak azok, akik a fenséges tudománynak új, eddig még nem látott fénykorszakát hirdették. Minden kérdésnek, amely az ember szívét csak mozgásba hozhatja, bátran a szeme közé akartak nézni; a létnek a mélységeibe be akartak világítani; az ész az emberi tevékenység kizárólagos vezérévé tenni és azt elérni, hogy ne létezzék titok a kutató szellem előtt. És mennyire jutottak ma, a századnak alkonyán? Semennyire! „A nirvánába, a semmiségbe szakad minden lét és tudás“ — mondja az egyik. „Nincs többé bölcsélet“, — kiált a másik. „Meg kell azzal barátkoznunk“, — szól a harmadik, „hogy a természetnek valódi ismeretét nem szereztük meg: tettünk ugyan egyes felfedezéseket, de a fermészeti erőknek belső lényegéről nincs tudásunk, s nem is lesz soha“. „Honnan származik az élet? Nem tudjuk. Honnan az érzés? Nem tudjuk. Honnan az észme? Nem tudjuk. Honnan vagyunk? Hová megyünk? Mit akarunk? Ki tudja?“ Rettenetes, lesújtó beismerés! Dicsőítik a testet, amely közös az állatokkal s a szó szoros értelmében semmivé tesz a lelket, amely bennünket az állatok fölébe emel! Ez az átok, melyet az apostol mindazokról hirdet, kik „Isten nélkül akarnak élni e világon“.²⁶

A szerző megállapítja, hogy amíg a tudomány, a technika haladása szinte kényszeríti az embereket az egységre, s azon helyes dolgok között, melyet a század végén találhat, legkiválób az egységre való törekvés, mégis „Mindezeknek dacára is az emberiség soha sem állott távolabb az igazi, a szíveket egybeforrasztó egységtől, mint a jelenben. Ha végigtekintjük a népeknek állapotát, mint az ma áll előttünk, akkor eszünkbe jutnak az Ődvözítőnek igéi: „hallani fogtok harcokat és harci híreket.“²⁷ Mindegyik nemzet tehetségén felül is fegyver-

²⁶ F. 2. 12. Dr. Scheiber C. M.: A század alkonyán. 1900.

²⁷ Máté 24. 6.

kezik, hogy a háború őt készen találja. A fegyvergyártás ma a legvirágzóbb ipar.“

És ha felvetjük a kérdést: „Mi az oka az egység e hiányának, holott a dolog természete egyenesen kényszeríti arra az embereket? Mi az oka, hogy nincs egység, holott a józan ész mindenkinek azt súgja, hogy a kölcsönös támogatás mindkét félre egyaránt üdvös? A választ erre szent Jakab adja meg: „Honnét vannak a háborgások és a pörlekedések ti köztetek? Nem innét-e? A ti kívánságaitokból, melyek harcolnak tagjaitokban? Kívántok és nem nyertek; ölitek magatokat, irigykedtek és semmihez sem juthattok.“²⁸ Mindenki csak a maga hasznára, csak önmagára gondol, holott szent Pál éppen ellenkezőleg arra int bennünket, hogy ki-ki a más hasznát keresse, ne a magáét. De hát hol találjuk meg az egyetlen és igazi gyógyírt?

„Az Istennek ereje élte az Anyaszentegyházat. Csak az Egyházban találhatja meg korunk az ő sebeinek gyógyulását, csak benne az erős egységet... Csupán az Egyházban található az egységnek forrása, amely annak belsőjéből származik. Egyedül csak benne rejlik az az erő, hogy az egész világnak minden téren oly egységet kölcsönözzön, amelyben a tagok mind egymásnak készségesen támogatására legyenek.“²⁹

VIII. FEJEZET.

A XX. század emberének hite és véleménye a jelenről és a jövőről.

Az egységnek ezt a vajúdó problémáját tartja a legidősebbnek a XX. század apostola számára P. Bangha, a magyar sajtóapostol is. „... az Egyház diadala az — egy akol és egy Pásztor — érvényesülése ma az egyetlen igazán sürgető Krisztus-probléma.“¹

Ezért lenne fontos a különböző felekezetek összefogása, melynek a germán protestantizmus és az anglikanizmus részéről még sok akadály van. „A minden keresztény dominatiót egyaránt fenyegető keresztény-ellenes agitáció, mely mellett komoly Krisztus-hívó nem mehet el benső megdöbbenés és megrettenés nélkül, tenné ma az összefogást kétszeresen szükségessé, mely ha nem kárpótolhat is az egységért, de legalább remélhetővé teszi a megértés és egyesülés közeledtét és annak

²⁸ Jakab 4, 1.

²⁹ Dr. Scheiber: A század alkonyán.

¹ P. Bangha: A XX. század Krisztus problémája., 1912.

a programmszerű krisztusi óhajnak a teljesedését, hogy mielőbb „egy akol és egy Pásztor“ legyen.

„Nekünk tehát teljes erőnkkel oda kell hatnunk, hogy végre-valahára ledőljenek azok a válaszfalak, melyek millió és millió ember előtt születésétől fogva elzárják az utat a Krisztus-ország felé; hogy oszoljanak el a balhiedelmek, a helytelen felfogások, az előítéletek, a téves nézetek, melyek annyi embertársunkat, köztük annyi katolikust is elfogulttá, igazságtalanná és tartózkodóvá tesznek a katolicizmussal szemben... A Krisztus iránti lelkes szeretet egész férfias hevében kell nekilátnunk az apostoli munkának, hogy eljőjjön a Krisztus-ország, hogy olyan közállapotokat teremtsünk, melyekben a Krisztus óhaja szerinti tiszta hitből való élet és a természetfeletti végcélnek állandó és őszinte keresése ne kerüljön erkölcsi lehetetlenséggel határos heroizmusba, ne legyen csak a gyenge nők és a ritka önállóságú, erős férfilelkek kiváltsága, hanem egy a sok hányattatás után megjőzanodott, megkomolyodott, megtisztult egész társadalom félve őrzött közkincese...

Csak ez lehet a katolikus actió program sarkalatos elve és célpontja; ez az az igazán problémászerű nagy feladat, a krisztusi ideológiának konkrét realizálása, melyért élni és küzdeni a legszebb, legmagasztosabb, egészen krisztusi, egészen isteni feladat.

Bár ragadna meg ez a nagy cél minél több elszánt, tetterre kész, Krisztust szerető és a Krisztus-országért lángoló lelket, hogy teljesülne mielőbb és minél nagyobb mértékben a krisztusi könyörgés: „*Adveniat regnum Tuum.*“²

De a történelem órái lassan forognak, a fiatal, tetterre kész Bangha pályája elejém írta ezeket a lángoló sorokat, és egy emberöltővel később betegen és öregedő fejjel, talán leghatalmasabb művében, A Világhódító Kereszténységben igaz szomorúsággal ismeri be, „a tévedés és félreértés, mint valami ezercsapú szörny, valami mindent leigázó és birtokába hajtó nagyhatalom borul rá a lelkekre, tömegeket, egész népeket dermedt bele a maga sötétségébe és oly sűrű ködöt von az elmék elé, hogy azon a krisztusi igazság napja alig tud át-törni“. De ez a nagyszerű könyv, fényes pályájának méltó záróköve, sőt koronája, nem elsősorban a szomorú tényeknek pessimista krónikája, hanem egy harcok katekizmus, sőt mondhatnók diadalmas világprogram, a világhódító kereszténység előttünk álló harcának pótolhatatlan „A-bécéje“.

A magyar megújulás központi napja, Próhászka Ottokár is éles szemmel látta korának hibáit és állapította meg szinte ember-

² P Bangha: Id. műve.

feletti feladatait. Éles elméje már 1895-ben látja, hogy Európára pusztulás vár. 1895-ben megjósolja, hogy egy nagy történelmi vihar fogja végigsöpörni a népeket és az európai kultúrának és gazdasági rendnek kritikus órái következnek. De Prohászka nem csak a bajt látja. Keresztény optimizmusában és objektív idealizmusában, mely szembenáll a kanti életfilozófia subjektív, ködös idealizmusával, nekifog a lehetetlennek, a szociális és kulturális mentésnek és nem szegi kedvét a húsz évvel később Európára zúduló; első világraszóló vérzivatar sem. Ha lesz és hisszük, hogy a közeljövőben lesz egy Regnum Marianum Catholicum Integrum, az Prohászka legszemélyesebb életműve és hagyatéka lesz.

Láttuk már, hogy korunk pápáinak atyai tanításában, mint korszerű szükségesség és a közeljövőben kialakulható lehetőség foglaltatik az egy akol, egy Pásztor gondolat vágya. Láttuk ezt megcsillanni a magánjövendölések Szentlélek-sugallta sejtelmeiben, megismertük mindennél előbbre való voltát korunk nagy magyar hitvédőjének, P. Banghának írásai-ban. Lássuk ezekután, hogy nyilatkozik erről a világfontos-ságú problémáról maga a missió embere, a katolikus missio-nárius, hiszen gyakorlatilag ő áll a kérdés lényegéhez a leg-közelebb. Ne lepődjünk meg azon, ha azonos gondolat, azonos szemléletkörben jelentkezik nála is.

Nézzük csak, miként vélekedik P. Fischer Hermann, steyli missiósatya erről a nagyfontosságú kérdésről.³ „Mit szólna Jézus nekünk, az apostolok utódjainak, ha ma, 1900 év után ismét eljönne és tekintetünket a pogány világ óriási lélekföldjére irányítaná, az ezer millió halhatatlan emberre, kik közöttünk élnek a földön, de a három személyű Istent és akit küldött, Jézus Krisztust, még nem ismerik? Nem kiáltana még sürgetőbben hozzánk: — Emeljétek fel szemeteket és szíveteket! Feledjétek aprólékos és önző ügyeteket! *Ragadjátok meg a térítés sarlóját, mert a népek aratása megért, túlért és munkásaira vár!* A döntés órája közelget. Az Isten igaz országának győzelme a világban és egy milliárd emberi lélek üdvébe van letéve. Ez a feladatotok: nem szentebb és sürgetőbb-e minden más feladatnál?

Minden férfi, kinek szeme a jelenlegi világhelyzet számára nyitva van, arról biztosít, hogy felette fontos idő-pontban élünk. *Az új század, sőt a legközelebbi évtizedek előre láthatólag eldöntik, hogy a világ nagyobb része katolikus lesz-e, vagy a tévelynek és az Izzamnak esik áldozatul.* A

³ P. Fischer: Jézus végső akarata. A katolikus világmisszió alapí-tása és helyzete, 1925.

katholikus Egyháznak kötelessége, hogy minden erejének megfeszítésével a pogány világot az igaz hitnek megnyerje.

Egyszersmind azonban ezen Egyházat itthon szellemi forrongás veszi körül, mely óriási küzdelemre kényszeríti az Istent a rábizott hitkincsek és erkölcstörvények érdekében.

Vajjon nem két feladat-e ez, melyeket egyszerre lehetetlen teljesíteni? A válasz az, hogy céltudatos és határozott pogánymisszió mindkét feladatnak szolgál, amennyiben ezáltal a felette gazdag, de jobbára alvó katolikus erők és eszmék felébresztetnek, melyek az Egyházat kívül és belül is győzelemre vezetik.

Éppen az üldözött Egyház mutatta magát mindig győzedelmes missió-Egyháznak. A vértanúgyermeknek véréből pirosra festett katakombák kereszténysége és a XVI. századbeli hitújítás által ezer oldalról szorongatott Egyház a legdicsőbb térítési korszakot látta. Ma is szemünk előtt újul meg a régi csoda, hogy a katolikus Egyház éppen akkor nyilvánítja világhódító hatalmát, mikor a pokol és világ őt megfeszíteni és megsemmisíteni akarja."

A szomorú órákban mintha az Apokalypsis bosszúálló angyalainak kardjai suhintának végig a világon, ennek a kritikus időnek a sejtése ömlik el a keresztény nemzeteken. Ez a hangulat érzik Glattfelder Gyula, csanádi püspöknek 1940. évi szózatán, melyet az Actio Catholica keretén belül a világiakhoz intéz. „A — bellum omnia contra omnes —, mindenki háborúja, mindenkivel szemben, a világ végének signatúrája inkább, mint a nap és a hold fényének kialvása. Ezért telik meg aggodalommal és irtózáttal az emberiség minden barátjának a lelke, amikor látja, mily lelki hasadék tárul fel napjainkban, hogy fordulnak egymással szembe népek és az emberi összetartás érzete, hogyan lazul, inog és mindaz, ami eddig a lélek fegyelmét hordozta, isteni kinyilatkoztatás, keresztény Egyház, erkölcsi törvény, a társadalmi szolidaritás alapjait jelentő igazságok és tételek, hogyan kerülnek válságba, úgy hogy az ember valósággal a világ végének jeges előszelét érzi maga körül suhogni.”

Ugyanez a hang csendül ki a magyar püspöki karnak 1941. adventi közös pásztorleveléből, mely főként az ifjúság neveléséről szól: „Válságos időben, amikor az Úr szava szerint — hamis Krisztusok és hamis próféták nagy jeleket tesznek, hogy tévedésbe ejtsék, ha lehet, még a választottakat is —, a főpásztorok fokozott kötelessége örködni a gondjaikra bízott lelkek és igazságok fölött. Őket a Szentlélek helyezte püspököknek, hogy kormányozzák az Isten egyházát. Ez a kormányzat pedig nem csak törvényhozás és rendelkezés, hanem atyai gondoskodás is, hogy lehetőleg senki sem vesszen el azok

közül, akiket az Úr nekik adott, hanem viharok között is az üdvösség útjára és rév partjára vezéreljék a lelkeket.”⁴

De egyben tisztában vannak hazánk püspökei is, hogy az ő kezükben van az egyetlen biztos gyógyszer a világ bajainak orvoslására és a sötétség hatalmának elűzésére. Ezt a felfogást tükrözi Dudás, hajdudorogi püspöknek 1940-es ádventi szózata, továbbá Márton Áronnak, Erdély római katolikus székely püspökének 1942-es névünnepe alkalmával tett meghatározó válasza. Dudás Miklós mintegy új keresztes háborút lát, melynek el kell jönnie a lélek örök jogaiért: Az Anyaszentegyház isteni küldetéséhez híven felvette a harcot, szembe szállt a pogány elvekkel. Krisztus országának diadalmas lobogója alatt keresztes háborút hirdetett a sötétség hatalma ellen. Nem öldöklő fegyverekkel, gyilkos harci eszközökkel akarja ezt a harcot megvívni. Az örök isteni igazság fényével fogja elűzni az új elvek sötét, ködös gomolygását, a krisztusi életet megszentelő erkölcs magasztosságával fogja legyőzni az új erkölcs nemtelen aljasságát és az imádság erejével viszi diadalra Krisztus országának szent ügyét.”⁵

Emlékezetesek és időszerűek Márton Áron szavai is: „Úgy látszik, mintha a romboló és pusztító erők, amelyek az emberből eddig is sok gyötrelmet és véraldozatot sajtoltak ki, még inkább elhatalmasodnának. Azonban örök értékű erkölcsi és szellemi kincseivel ma is az Egyház jelenti azt a biztos sziklát, amelyhez sorsunkat köthetjük, amelynek útmutatásával a mai erkölcsi, szellemi, gazdasági és társadalmi súlyos válságból a szabadulást remélhetjük. Meggyőződésem, hogy a világ a gyilkos viaskodás és önemésztő gyötrődés után ehhez az örök alaphoz fog visszatérni és a sok veszteség és keserves tapasztalatok után egyéni, társadalmi s nemzetközi életét is a Krisztus által meghirdetett igazság alapján igyekszik majd berendezni.”⁶

Bár az első világháború szomorú kiábrándulása mintegy öngyilkosságba kergette a történelmi materializmust, ez mint a poraiból megelevenedett Phönix, a csalóka korszellem által egy szellemibb, de valójában ugyanolyan materiális, úgynevezett biológiai materialista formában jelentkezik, mely a faj és a vér kultuszára épül. A keresztény bölcselőt⁷ ez nem téveszti meg és aggodalommal látja, az erkölcsi élet aggasztó jelenségeinek ezt az újabb fajta továbbviteli módját: „Ez

⁴ Nemzeti Ujság. 1941. december 11-i száma.

⁵ Magyar Nemzet, 1941. V. 18.

⁶ Magyar Nemzet, 1942. V. 3.

⁷ Magyar Kultúra. 1942. 5. szám; Jánossy J.: Az erkölcsi élet aggasztó jelenségei.

a korszellem erősen materialista hajlamot mutat; a hangoztatott jelszavak megtévesztik ugyan e tekintetben a felületesebb megfigyelőt, de a tájékozottabb ember előtt ez a diagnózis nem lehet kétséges. Ez a materializmus ma a biológizmus köntösében mutatkozik. A biológizmusnak az a lényege, hogy a szellemi életet, a szellemi tényezőket, tehát az erkölcsöt is, a biológiai, szerves életi faktorokra vezeti vissza; ilyen pl. a vér, a faj. A korábbi materializmus ugyanezeket a szellemi tényezőket az — anyag váladékának — mondta. A kétféle materializmus között nincs lényegi, hanem csak fokozati különbség.

Ha a biológisták levonnák alapelveik végső következményeit, akkor az embert állattá kellene kijelenteniök és a magasabbrendű állat módjára viselkedniök az egyéni, a családi és a közösségi életben egyaránt. Az állati létfokon pl. az egyed valóban csakis a faj szolgálatában áll, a — család — egyetlen funkciója a szaporodás és csakis azok az ösztönök a jogosultak, melyek a testi életet szolgálják. Az állati létfokon a jó és a rossz kritériuma csakis a hasznossági elv és az önzés; az életküzdelem egyetlen célja az erősebb hatalomrajutása, a dzsungelnek ez az örök törvénye.

A materializmusnak ez a biológista változata azonban azért veszedelmesebb, mert a filozófiailag műveletlen embereket sokkal könnyebben ejti hatalmába; sokkal hihetőbbnek tűnik fel szemükben, sokkal jobban kedvez és hízeleg bizonyos ősi emberi ösztönnek, pl. a faji gőgnek, a sovén beképzeltségnek, az önzésnek, a hatalomváagnak...

Miként minden materializmus, a biológizmus is benső természeténél fogva ellensége a kereszténységnek. Ez a természeti szembenállás azonban ma nem mindenütt és nem mindenkinben tudatosul. De ez a biológizmus veszélyét, illetve veszélyességét legfeljebb csak fokozza, mert még a jóakarátú emberek sem védekeznek kellőképp ellene. A biológizmus részleges igazsága (az t. i., hogy az ember testből is áll, de a szellem benső függetlenségének sérelme nélkül) a tájékozatlan embert a legsúlyosabb tévedések elfogadására is készségesé teszi. A tapasztalat mindenesetre azt igazolja, hogy még a jóhiszemű keresztények is sajnálatosan gyenge ellenállóképességet tüntetnek fel az ezirányú, nagy technikájú és ügyesen leplező propagandával szemben. A hazugság és a tévedés ugyanis mindig abból a kevés igazságból áll és él, amely benne található; e részigazság révén sikerül becsempészni a legnagyobb tévedéseket az emberek gondolkodásába."

Jánossy pontokba szedi korunk főbb erkölcsi tévelyeit. Ismertetessük csak röviden ezeket a pontokat:

1. A vallásos élet sokhelyütt erősen érzelmi és szertartásos, ritualisztikus jelleget öltött. A mai ember a vallásnak inkább a külsőségeit nézi (farizeus igazság!), kevesebb érzéke van a vallás tanítási tartalma iránt.

2. Még a vallásos emberek is a világnézeti útbaigazítást igen sok lényeges pontban nem az Egyháztól várják: sőt az ilyen tanítást illetéktelen beavatkozásnak tartanak.

3. Legszembeötlőbb tünete a korszellemnek a felebaráti szeretet nagymérvű megfogyatkozása, a gyűlölködés elhatalmasodása a lélekben. A gyűlölködés szelleme háborúkra vezet, melynek egyik főoka a rasszizmus biológiai eszméje.

4. Félelmetesen megnövekedett a durvaság és kegyetlenkedés is. Nem véletlen, hogy ma oly divatos a „megsemmisítés” jelszava.

5. Szinte eltűnt a társadalomból az igazságosság és a méltányosság szelleme és érzete.

6. Az állameszme istenné lépett elő, mely az álvallásoknak és a pótvallásoknak egy jellegzetes istenkáromló formája.

7. A hazudozás technikailag félelmetes tökéletességet ért el. Mintha sok embert egyenesen az a lény kerítette volna hatalmába, akit Jézus Krisztus a „Hazugság Atyjá”-nak nevez.

8. A tekintélytisztélet — szülők, hatóságok, főpapság, tudomány, tudósok — veszedelmesen megfogyatkozott.

9. Katasztrófálisan meggyengült a felelősségérzet.

R. P. Carré, domonkosrendi atya, egyike a legkiválóbb katolikus szellemeknek, 1939. decemberében egyik budapesti előadásában mondotta:

„Elérkeztünk a legnagyobb válsághoz, amely eddig az emberiséget érte; a nyugati műveltség válságához. Az ember már nem csak szabadságát félti, hanem azt a lehetőséget is, hogy vágyódhassék a szabadság után és a szeretet után. A nyugati műveltség bizonyos embertypust termelt ki, amely embertársaival együtt szeretett dolgozni, megbecsülte az egyént és tisztelettel tekintett a lángészre. A nyugati műveltség a felelősségérzeten épült fel. Ezt is a keresztény vallás oltotta beleje azzal a tanításával, hogy az embert a munkája után ítéli meg az Isten. Értsük meg, hogy az emberiségnek három kora volt: az ókor, mint gyermekkor; a középkor, mint fiatalság; ezekután elérkeztünk az érettkorba, ebbe az újszerű korba, melynek útvesztőiből csak a krisztusi szeretet menthet meg bennünket.”⁸

Halácsy Carré gondolataihoz kapcsolódva megállapítja, hogy sokaknál hiányzik ma a lelkiismeret és ismeretlen foga-

⁸ Halácsy: Az európai lélek egyensúlya. cit. Jelenkor, 1941. máj. 1.

lom a lelkiismeret-vizsgálat. „A külsőség, a cicoma, a festék, a tarka rongyok elfedik a lényegét, elsikkasztják az embert. akinek lelke, szíve van és aki egészséges lélekkel jobb sorsra volna érdemes...” „Az európai lélek egyensúlya majd akkor áll helyre, ha a világot átfogja valami szent, nagy szolidaritás, ami nem más, mint a sokat hangoztatott krisztusi szeretet. A kereszténység ma szívek vágya, jelszó és program, de valóban kevesen élük át, amit jelszóul és programmul ki-tűztek.”

Korunk keresztény, lelkiességű jogásza¹⁰ a jogérzék ijesztő hanyatlását állapítja meg. „A jogérzék ijesztő hanyatlása korunkban világjelenség. Gyakran és nem alaptalanul hozzák kapcsolatba korunk lelki válságával, azzal a belső nyugtalansággal, ami a gondolkozó emberek lelkét eltölti; a rend, a szabadság egyensúlyán felépülő állami rend hiveinek táborát szinte már csüggedővé teszi, a felforgatók vakmerőségét pedig veszedelmesen fokozza..., ferdére nevelt emberek lelkében eszmények tömege lett hitelvesztetté: hit, erkölcs, emberszeretet, tekintély, becsület fogalmai kaptak léket, szenvedtek csorbát. Vajon ég- és földindulásnak ebben a szellemi kataklizmájában épen maradhat-e ott a jogérzék, ami a vallás, erkölcs, becsület, humanizmus eszményeinek talaján nőtt ki s csak ilyen talajon virulhat?”

De hát a büntető isteni kéz, ha késik is — ezt az ókori történelem is tanítja, le fog sújtani, közeleg a büntetés órája.¹¹

Ez a roskadt világrend tág teret enged a szellemi pénzhamisítóknek, akik — mert nem az anyagi világ pénzeit hamisítják — a gyanútlan és védtelen társadalomban szabadon folytatják tevékenységüket. „Zavartalanul működnek, az emberek nem oly óvatosak a szavakkal szemben, mint a pénzzel. Nem koppantják őket fémhez, hogy igazi-e a csengésük, nem emelik őket a fény felé, hogy valódi-e a csillogásuk? Elfogadják őket kritika nélkül, vizsgálódás nélkül és egyre fedezetlenebb ideákkal az agyukban, egyre hamisabb csengésű szavakkal a nyelvükön élnek, míg egy nap ki fog derülni, hogy minden, amit értéként fogadtak, ócskaság, minden, amit ezüstnek hittek — ólom, minden, amit szellemi vagyonnak hittek — lim-lom..., szép szellemi vagyonunk, a szavak értéküket veszítik, mert tömegesen és harsány magabiztossággal hamisítják őket a pénzhamisítók. Szegény „haza“, mennyi gondatlanság ríktó takarója lettél..., szegény, szegény szó:

⁹ Halácsy: Idézett mű.

¹⁰ Molnár K.: A jogérzék hanyatlása. Cit: Jelenkor. 1940. ápr. 15.

¹¹ Lélekszava, 1942. április.

„nemzeti“ mennyi oktan részegség takaró lepedője..., „szabadság“, csengéssé ezüstje alatt ólom a mag, vagy lánchoz jó acél..., „eszmény“; szentből lettél hős, hősből soffőr és soffőrből „motor“...¹²

A kor krisztusi lelkiségből élő írója a szerencsétlen ifjú nemzedékhez fordul, amely megvetve a tiszta forrást, a beomlott kútra ment meríteni. Atyailag szól az „új“ utakra tévedő ifjúsághoz:

„Ha ti tehát most — mint azt tenni szándékoztok — az ember örök kapcsolatait oldozgatjátok és újra visszazsugorítjátok őt, a széleset, a tágot, a nagyot, az egyenetlent, a világot az élet rejtélyei között iránytalanul hanyódnak *csak* testi, *csak* faji, *csak* anyagi önmagává — bizony-bizony — a Semmiség gyermekévé értéktelenítitek. Mert az ember túl van a fajtán. Az ember több, mint — a fajta. Az életet az ember hordja. A fajta mulandó, — az ember él tovább. Örök. Ezért nem fajta a magyarság, hanem lélek. S ezért múlhatatlan is. Mert nem fajtát valósított meg itt, hanem a lelket! A lélek légies, mint a gondolat, s így a halál, az anyag jellegzetes sorsa utol nem érheti.“

Őva inti a fiatal generációt, hogy hazájának sorsát az „új“ elvek szerint alakítsa. „Nem! Nem! barátom, ne kívánjátok Ti „új idők“ szellemében átalakítani a magyarságot. Azok az új idők nagyon-nagyon múlóak. Az embernek, mint materialis, anyagi hatalmi lénynek szervezése, ha még oly gigantikus méretű is, nem lehet tartós (én ezeket az „új“ mozgalmakat mind-mind a materialista-atheista világ utolsó nagy felgyűlésének tartom; káprázatos sikereknek — usque ad absurdum).

A *modern gondolkodás* már túlmutat ezen a Te „új“ embereden, kinek világképében kizárólagos szerepet játszott s Isten helyét is elfoglalta az ember. Túlmutat rajta és *megmutatja a még újabb kori embert*. S ez nem más, mint az egyetlen, az örök, az egy igaz Istent újra meglátó s előtte újra alázatosan leboruló — régi ember!

Kenyeret, hatalmat ideig-óráig talán adhattok híveiteknek, de megnyugvást, élet-hitet, célt és értelmet a Léleknek, nem! Mert azt csak a Lélek adhat. S a Ti rendszereitekben, a Ti rendetekben a Léleknek helye nincs. Ott csak anyag van. Test és faj. Hatalom és kenyér. Munka és világgazdaság. Szám és számtartás. Az a világ, melyet Ti készítettek az ember számára — lélektelen, következőleg — istentelen világ. Mert Isten azt a világot, melyben lélek nincs, magára hagyja. Ő csak a lelken át lép a világba. S ha kilép onnan, magával viszi az Igazságot, a Jót, a Szépet, az Erkölcset, mert azok csak

¹² Szabó Z.: Magyar Nemzet. 1940. 218. sz.

Öbenne lakoznak. S a szeretetet is, mely nélkül a világon minden életnek el kell enyésznie. Az a világ, melyben a legesleg-újabb — a Tiednél is újabb — ember fog élni, ismét lelkébe fogadja az Istent.

S vele újra visszatér akkor a sajtó földre az elűzött Igazság, a megtiprott Jog, a feledett Szépség, a megvetett Erkölcs és az éltető Szeretet.¹³

Éles szemmel jellemzi a kort P. Borbély jézustársasági atya, a szellemi és politikai harcok elvi alapjairól tartott előadásában, mely az Actio Catholica rendezésében Szegeden 1941. március 2-án folyt le. „A mai kor odajutott — mondotta P. Borbély előadásában —, hogy nem kell neki a tiszta eszme, az ember megelégszik a nyers tettek sohasem időálló sikerével. *A filozófia*, amely a múlt század közepéig uralta az emberi szellemet, eltűnt és *helyét vad életöszton foglalta el*. Ez az életöszton gondolkodás nélküli, szüntelen akcióra sarkalja az embert, amely ilyenformán nem fog többé elmélyülni, hogy feleletet keressen és találjon az élet nagy kérdéseire. Megszűnt önálló gondolkodó lenni és beleolvadt egy uniformizált kollektív szellemi rendszerbe. Ennek követelőzése megöl minden egyéni inspirációt...” Viszont „az Egyház nem haladhat azokkal, akik hangoskodva hirdetik az új világot, mert az Egyháznak olyan öröksége van, amely nem engedi, hogy múlandó részeredményekért elárulja az egész embert. Az Egyház az egész emberiségért, az egész világ életéért folytat harcot.”¹⁴

A modern társadalomtudomány katolikus művelője¹⁵ szintén lesújtó kritikát gyakorol a korszellemről és az újkori társadalom alapvető, kereszténytelen hibáiról. Mindenekelőtt megállapítja, hogy „korfordulón vagyunk, egy régi kornak — a gyárgazdálkodásnak, az industriális liberális-kapitalizmusnak és féregnyúlványának, a szabadgondolkodásnak — a váltságába kerültünk. A mai kor uralkodó jellemzője — a világnézet. Kivételes és csak ilyenkor, korfordulók alkalmával észlelhető, szédületes történelmi események forgatagába került a világ.”¹⁶

„...a XX. század olyan „történelmi kor“, amelyik méltó módon csatlakozhatik akár a keresztes hadjáratok, akár a forradalmak korához. A kérdés csak az, hogy erkölcsi értelemben nagy kor-e? Erre a jelenben még nem felelhetünk. Választ erre a kérdésre csak akkor lehet majd adni, ha már meg lesz

¹³ Szentkúthy Pál: Barátságai dorgálás... Cit: Magyar Nemzet.

¹⁴ Magyar Nemzet, 1941. június 3.

¹⁵ Mieth István.

¹⁶ Mieth: Az eszme és lelkiség szerepe a keresztény társadalomtudományban, 1941. 10. oldal.

a XX. század „eszméje“, lelkiisége. Ez egyelőre még nincs meg. Előttünk nagy kristályosodási folyamat megy végbe, még rendszertelenül, kapkodva, bizonytalanul, de kétségkívül a nemzeti totális eszmének is megjön a maga kibontakozása... Új eszmének, még pedig valami egészen sajátosan eredetinek kell születnie a liberális kapitalizmusból és a marxizmusból származtatott nemzetiszocializmusnak a kényszerű vadházasságából. Ez a történelmi messziancia fogja eredményezni az új eszmét. Hogy milyen lesz ez, még nem tudjuk. Mindenesetre nem lesz tökéletes falanszter, beteges kollektizmus, fajimádó totalitás, sem az állam fogalmát az Istennel egyenrangúsító universalismus, de lesz egy eszme, amely formáival hozzá fog simulni a gépi és vegyi csodák között élő ember modern egyéniségéhez...

Az Egyház kibírta a kétezeréves küzdelmet s mindenkor, még ha erkölcsi tekintélye néha meg is csappant, diadalmasan került ki a küzdelemből, Isten útjai pedig ismeretlenek. Sokszor hagyja búrjanzani a bűnt. Egy egzaltált ügyvéd boszuszuját engedi megvalósulni, beteges eszme, aljas emberi cél nyer befejezést nagyobb, nemesebb célért... Lenin pontot tesz az orthodoxia eltévelyedése után, a német protestantizmust Hitlerben bünteti meg kevélységéért a Gondviselés, *de áll az Egyház s előkészíti hatalmas szervezetével az igazi, krisztusi demokráciát, a fajok és nemzetek, birodalmak és világrészek nagy egyesülését, az egy akol és egy Pásztor fenséges gondolatát...*¹⁷

„...a világ, a társadalom békéje, Isten országa e földön és a mennyben, ez az, ami az igazi társadalmat jelenti.“¹⁸

„Eme társadalmi rend kikeletkezéséhez azonban mélységes hitre, gyakorlatilag egy-két erős, bátor kézre s olyan eszmére van szükség, amely magának az Úr Istennek a szándékát fejezi ki egyetlen szóban: szeretet...“¹⁹

„Egy tisztultabb, Istenre, lelkünkre és szabad akaratunkra felépített társadalmi eszme cserélje fel korunk divatos személyi kultuszát és államimádatát s akkor végre megtaláljuk azt, az emberiség javát szolgáló eszmét, amelyre a társadalomtudomány két és félezer év óta hasztalanul várakozik.“²⁰

Azonban az Egyház útját az ellenséges erők indokolatlanul sokszor keresztezték és keresztezik. Mieth Bougaudnak²¹ a

¹⁷ Mieth I.: Idézett mű, 48. oldal.

¹⁸ Mieth I.: Az eszme és lelkiiség szerepe a keresztény társadalomtudományban, 1941. 82. oldal.

¹⁹ Mieth: Id. mű 128. oldal.

²⁰ U. o. 190. old.

²¹ Bougaud: Kereszténység és Korunk. IV. k. 362. oldal.

XIX. század végén írt jóslatszerű kijelentését idézi: „A forradalom ellen csak száz éve küzd az Egyház és nem mondom, hogy legyőzte. *Sohasem volt az a diadalhoz közelebb. De le fogja győzni, megszabadítja tőle a világot; s a megmentett társadalom ismét anyjának, szabadítójának fogja nevezni.*“

Az európai társadalom bomlását, sőt zűllését a más kontinensbeliek, így a sárgák szánakozó kiábrándulással nézik. Imaoka Dsuicsiró, a nálunk a huszas években sokáig élt tanár 1925-ben „A hanyatló Európa japán szemmel“ cikksorozatát írt az egyik napilapunkba: halljuk csak a japán bíráló szavait. „Az európaiak, akiket Krisztus tanítványai arra tanítottak, hogy — szeressétek felebarátaitokat és könyörüljete meg ellenségeiteken — kivetkőzve keresztényi mivoltukból egyebet sem tesznek, mint szidják a szomszéd államokat, gyűlölik honfitársaikat. Akárcsak egy veszni indult család tagjai, egyenetlenkednek egymás között“.

A világháború végső eredményére nézve az európai civilizáció öngyilkossága volt a finom automatikus pisztollyal, amely századokon át rettenetes fáradsággal készítettek és finomítottak. Ennyi emberi áldozattal és ennyi veszteséggel a Szaharát, vagy Szibériát termékeny mezőkké tehetnék volna...²²

Hogy ilyen körülmények között az egész emberiség, de főként Európa büntetése a második világháború (1939.), ezt a jobblelkeket természetesnek tartják. „Isten ítél a világ felett“,^{22a} nyugaton az alig egy hónap óta tartó háborúban százezrek teteme borítja a hartereket... az emberi kultúra eszközei soha nem látott arányokban semmisülnek meg, mert valóban a világ is soha nem tapasztalt mértékben fordult el Istentől.

„Balgaság volna azt képzelni, hogy az egyes népek sorsa talán a hatalmasok elképzeléseitől függ. Ezek a hatalmasok csak eszközök Isten kezében ítéletei kiviteléhez, melyek végrehajtásában kölcsönösen is felhasználhatja őket“.

„Hogyan is nézhetné a világbíró Isten büntetlenül ezt az életet melyet a nemzetek folytatnak!“

„Az Isten az, aki a világ felett és nemzetein ítél; az Ő védelme erősebb minden földi hatalomnál, ágyúk, tankok és bombavetők millióinál.“²³

Ez a felfogás cseng ki Mihalovicsnak 1940. karácsonyán írt vezércikkből.²⁴

Minden, ami ma történik, az végső okában Isten rettenetes világítélete. El kellett pusztulnia mindannak, ami ellentétbe

²² Magyar Nemzet, 1942. március 5.

^{22a} A Szív, 1940. június 8.

²³ A Szív, 1940. június 8.

²⁴ Dolgozónők Lapja.

került Istennek a szívekbe írt törvényeivel és Fiaának evangéliumával... Isten tartja világítéletét. E borzongató ítélet sötétjéből élesen világosodik ki a kibontakozás útja: Isten országa. Az ítéletnek egyszer vége leszen és holnap már építenünk kell. Meggyőződésünk, hogy nincs más stílusunk, mint Krisztusé, ezzel építhetünk csak békés és boldog országot. Azért mondjuk bizalommal: Jöjjön el a Te országod! Az Isten országa, a nemzetek békés, nagy családja, amelyben nincsenek nagyhatalmak és kicsi nemzetek, nincsenek kizsákmányoló világhatalmasságok és nemzeti létükért rettegő kis népek. Ellenben akadálytalanul érvényesül Isten akarata, hogy minden nép dicsérje az Urat s egymással versengve vigyék diadalra a haladás valódi feltételét: Isten örök elhatározását az ember boldogságáról.

Még határozottabban körvonalmazódik a jelen szenvedéseinek és a jövő biztos diadalának képe Mihailovicsnak az 1941. októberi Katolikus Naggyűlésen mondott szónoklatában, ahol a katolikus hívők szerepével foglalkozik a világviharban. Mihailovics beszédének — melynek a mai idők viharában iránytű jellegét érezzük — bevezető részét egészében közölünk.

Nekem arra a kérdésre kell válaszolnom — mondotta a szónok a Katolikus Naggyűlés hallgatósága előtt —, hogy a katolikus magyar hívő miként áll az idők viharában? Miként nézi a háborút, ezt az apokalyptikus orkánt, mely országokat dönt halomra, városokat tesz egyenlővé a föld színével, s Európára szörnyű inséges esztendőket zúdít? S miként nézi azt a második háborút, mely a lelkek térségein dúl s mely megismételni akarja a történelemnek eddig még mindig fiaskót vallott kísérletét, hogy t. i. végezzen Krisztussal?

A tájékozódás ma valóban nehéz, mert a viharral sötétség szokott együttjárni és ez a sötétség még a jószándékúakat is, megkísérti, vagy tévedésbe ejti. Hogyan tekintí tehát a katolikus magyar hívő az idők viharzását?

Rendíthetetlen optimizmussal. Eltőlja magától a fekete szemüveget, nem lát merő feketeséget. Az események mögé néz rendíthetetlen reménysége, hogy Európa visszatér Krisztushoz. Mire alapítja reménységét, amelyet minden remény ellen táplál magában? Róma meggyőzésére, a mult tanúbizonyságára, sajátos magyar helyzetünkre.

Elsősorban tehát a pápák meggyőzésére. A Piusok tele vannak elpusztíthatatlan bizalommal. Bár az idő egyáltalán nem Krisztusnak dolgozik s az orkán ellene úgy tombol, mint még soha, még sem szűnnek meg azt hirdetni, hogy *az Egyház csodálatos megújulás és triumpháló győzelem elé megy*. A magyar katolikus a kor orkánján keresztül is felfogja ezt a Rómából jövő optimizmust és rendíthetetlenül hiszi, hogy Krisztus egyháza a legújabb üldözések ellenére mindjobban megújul

és mind diadalmasabban énekli a világot meggyőző hitről az Énekek énekét.

Bizalma második alapja a mult tanúbizonysága. Mennyi elszánt ellenség tört már az Egyház életére a történelem folyamán és hol vannak ma? Stat crux dum volvitur orbis. *Európa megtérésének egyetlen akadálya a modern ember gőgje és határtalan önbizalma volt. Ami most történik, az éppen ennek a gőgnek és önbizalomnak a letörése.* Most folyik a forradalmi Európa megaláztatása. A francia forradalomból kinőtt bálványok, mint amilyen a hamis demokrácia, a lelket nem ismerő kapitalizmus, az antikrisztusi marxizmus, hol vannak ma? A totális háború összetörte a bálványszobrokat. Kicsinyek lettek és szegények, és erőtlének. És habár az őket összetörő korszellem maga is apostasiába ment, neki sem lesz más sorsa, mint a korábbiaké volt szaporítja az emberi szellem csődjét. A mult bizonysga alapján bizonyosan hisszük, hogy megjö mindenfajta istentelenségnek a vége és bekövetkezik Európa megtérése. Európa ma még a kereszten függ, de Dismas lesz belőle, az egykori gonosztevő, most pedig jobb lator, akit az utolsó pillanatban mégis csak megtalált Isten kegyelme. Európát nem lehet Krisztus nélkül újjáépíteni. Úgy kell felépíteni, mint egy templomot, nemcsak cementből és vasból, nemcsak technikából és politikából, hanem legfőképpen Jézus Krisztusból.

Bizalmunk harmadik alapja: sajátos magyar helyzetünk. Alig van ma ország Európában, ahol ilyen rendben, ily nyugodt körülmények között s a lelki felkészültségnek ennyi lehetősége között tarthatnánk Katholikus Nagygyűlést. S mindez azért lehetséges, mert országunkat Szent István fényessége ragyogja be és napnál világosabban felismertük, hogy Szent István nem csak multunk dicső alakja, hanem jövőnk biztosítója is. Lelkünkben kívánczik az a kérdés, mit akar voltaképpen a Gondviselő velünk azzal, hogy ősi határainkat fokról-fokra kiegészíti, nemzeti életünket mind határozottabban a mélyebb kereszténység sínpárjára helyezi. Háttha az a küldetésünk, hogy a Krisztus-országot úgy kell mutatnunk Nyugat felé, mint boldogulásának útját... Jól mondotta egy magyar író, hogy a magyarságnak hazát nem a legelők adtak, hanem az a küldetésérzés, hogy dolga van a földön Kelet és Nyugat között, kereszténység és pogányság között. A magyar katolikus tehát azzal az optimista hittel áll az idők viharzásában, hogy nem sokára ütni fog az óra, amikor nagybeteg Európa Krisztusnál keresi gyógyulását. Éppen azért a magyar katolikus nagyon jól tudja azt is, hogy Krisztus híveinek nagyon fel kell készülniök erre a sorsfordulóra. Most legyen a hitük heroikus, a re-

ményük pedig hegyeket mozgató, mert csak heroizmusig érő hittel és reménnyel lehet sorsokat megváltoztatni“.

Mihalovics hangsúlyozza, hogy a „Krisztus-ország megvalósítása nem utópia, nem délibáb kergetés, hanem reális lehetőség, mely biztosan valóra válik, ha a cselekvés útjára lépünk“. Optimizmusunkat nemzeti szempontból a magyar katolicizmus jól megharcolt utolsó ötven éve is alátámasztja. A régi ellenségek lebuktak, a katolikus frontnak aktív erői vannak, fokozódik belső egységünk. De a jövő újabb munkára hív. Az apostoli köztudatot tovább kell fokoznunk, ki kell kapcsolnunk a jóra való restséget, fokoznunk kell a vallásértelmi világosságot a hívők elitjében. Fel kell ébresztetni a modern ember alvó lelkiismeretét. Jól képzett vezetőket kell nevelnünk. Biztosítani kell a katolikus front egységességét, a magyar családok erkölcsi és anyagi védelmét. Legyen a papság ennek a diadalmasan terjedő apostoli szellemnek lelke és ihletője. Hozzájuk csatlakozzanak minél nagyobb számmal a buzgó világiak. Papokhoz és világiakhoz egyaránt szól bezáró felhívása: „Lássák meg tehát Róma jeleit. *A jövő biztosan Krisztusé, úgy dolgozzanak tehát, mint akik a biztos holnapból léptek a mába*“.

Sötét jelek jönnek Rómából is. „Beteg az emberiség, halálosan beteg, elhagyta Istenét, fenyegeti, egyre közelebbről, fenyegeti az igazságos Isten szörnyű haragjának napja. Az emberiség halálosan beteg, mert elfordult Istentől; Az épülő városok központját már nem a dómok, nem a templomok képezik. A közéletben nyoma veszett az Istenközpontiságnak. Beszorították a „vallás kategóriájába“ s ráfogták, hogy „magánügy“ s megvonták tőle a közéleti jogot. A szórakozási alkalmak nem csak, hogy időt nem engednek komolyabb elmélyülésekre, hanem egyenesen az alsóbb ösztönök szolgálatára szegődtek. Az állam életének vezetésében Isten országának szempontja ismeretlen fogalom, vagy a legjobb esetben örüljön, ha azt megtűrik. Az iskolák, főleg az egyetemi oktatás az Istentől való elfordulásnak egyenesen fellelővái. Hitoktatás nincs; vagy ha van, csak a középiskolákban. Ott, ahol a legnagyobb szükség volna rá, az egyetemeken, szóhoz sem juttatják. Az egyetemi oktatások közömbös, vagy, egyenesen vallásellenes álláspontja „szellemi tömegmészárlás“ az állam pénzéből!

Korunk elfordulása Istentől egyszersmind elfordulást jelent a kinyilatkoztatástól. És itt van a baj konkrét formában. A középkor Istenközpontisége egyben krisztusközpontiség volt. Eleven krisztusi hit nélkül, a kinyilatkoztatás komoly elfogadása nélkül az Egyház valóban csak merő emberi, bár megmagyarázhatatlan intézmény marad. De ezzel szét is esik és érvényét veszti mindaz, ami a középkor világnézetét, magán és nyilvános életét olyan csodálatos egységbe fogta át. Isten

azonban nem hazudtolhatja meg magát, mert Ő az örök Igazság. Ha Krisztus az egyedüli Világmegváltó, Istentől a valódi béke és boldogság forrásától nem várhatunk békét és boldogságot, hacsak nem a kinyilatkoztatás teljes elfogadásával, miként tette azt a középkor. Az örök Isten fogalmának mondana ellent a valódi béke és boldogság, amely nem a világmegváltó Krisztuson, mint szegletkövön épült fel! De Isten nemcsak az Irgalom Istene, hanem a bosszúállásé is²⁵. „Enyém a bosszúállás, én megfizetek annakidején, hogy lábuk elcsúszzamodjék; közel van a veszedelem napja és az idők sietve érkeznek.”²⁶ Az emberiség az Istentől való elfordulásban elcsúszott, a földre vágódott s most nyomorultan terül el a tévtanok pocsolyáiban, ahol utoléri őt a bosszúálló Isten a sietős idők veszedelmével. A jövőhöz vezető első lépést tehát akkor fogja az emberiség megtenni, ha beismeri eltévelyedését Istentől, Krisztustól, a kinyilatkoztatástól. Ha ezt nem akarja megtenni, térdre fogja kényszeríteni „Isten”, a „bosszúállás ura”, mert a bosszúállás Ura szabadon cselekszik: „ellenségeit csak azért engedi szóhoz jutni, hogy megdicsőíttessék bennök”, „hogy megtudják, hogy Én vagyok az Úr.”²⁶

De ugyanez, mikor a világ egy mélypont felé zuhan, sőt már el is éri, ebben a kegyetlen ember-télben a Gondviselés a lelkek mélyén már érleli az újélet vetését és előkészíti a krisztusi megújulás óráját. „A feszültség elérte a tetőpontot. A ma embere szenvedése is eljutott az elviselhetetlenség azon pontjához, ahol biztosan tudjuk, hogy történnie kell valaminek.

És ez a valami meg is történik.

A túlfeszített húr egyszerűen elpattan.

A harangok megkondulnak.

És a feltámadás nyomában útnak indul az új, a diadalmas élet.

Lehetséges ez? Ma! 1941-ben?

A lehetségesnél több! Beteljesült valóság.

Vagy még mindig nem érezzük a Feltámadást, s a nyomában fakadó új élet forgószelét? És nem látjuk a diadalmas Krisztus, a Feltámadott ragyogó nyomát?

Pedig itt tündökölnék mindenütt, ahol a magábaszállás, a megkomolyodás, az elmélyülés, az építeni akarás első jeleivel találkozunk. E jelekkel pedig úgy vagyunk, mint a kikelet első hírnökeivel, a lassan zöldülő rét első virágaival: szegénylősen és lassan bújnak elő a föld termékeny méhéből, s mire

²⁵ Deut. 32, 35.

²⁶ Exod. 14, 18. Gallus: A boldogabb jövő alapja. Cit: Magyar Kultúra, 1942. 10. szám.

ráébredünk ittlétünkre, már elborítják a mezőt és újjongva teritene a fiatal tavasz lábai elé színpompás szőnyeget.

Hallgassunk csak mélyen bele a még mindig fenyegetően dúló vihar vad morajlásába: a fülsiketítő zúgások között nem hallunk semmit? Nem „mellézkörej“ e pár, csakis a finomfülűek által észlelhető hang! a viharos felszín alatt gerjedező élet nesze ez! Most még csak alig hallható hang, rövidesen diadalmármoros ének, melynek ritmusa az új élet felépítő munkája ütemét szabályozza.

És nem tűnik fel nekünk, ha mélyen a szemekbe nézünk, az a megmagyarázhatatlan, szokatlan fény, amellyel azelőtt sohasem találkoztunk? Nem lidércfény ez, s nem is a háború füstölő zsarátnokainak, vagy véres rémlátásának visszfénye! Több mindennél, ami azelőtt volt: az ismét felújult élmű, alkotni és építeni akarás nagy ígérete...

Higyjünk ebben az életben. S ami lényegesen több, csatlakozzunk a diadalmenethez. Legyünk mi is ott az új élet, az új építés, az új teljesítmény, az új kultúra alapkövetételénél... Legyünk ott, mert a Feltámadott, aki legyőzte a halált és ártalmatlanná tette a romlást, munkatársává avatott s akarja, hogy Vele együtt fáradjunk az új világ felépítésén...

Higyjünk munkánk sikerében. Végső elemzésében nem mi építünk és emelünk gigantikus méretű falakat, hanem a Feltámadott. Mi csak szerény eszköz vagyunk és leszünk az új életet fakasztó kezében. Ez azonban teljes odaadással akarjunk lenni...

A húr végre elpattant...

Az új élet pedig elindult a Feltámadottal, hogy ismét újraépítse az annyiszor rombadőlt világot.²⁷

Mintha már közeledne a jobb jövő Adventje. És „a jövő Adventje Jézus Szívében“ van.²⁸ „Ha mélyebben betekintünk az emberiség világtörténeti fejlődésébe és párhuzamba hozzuk a jelen törekvéseit és a mult tapasztalatait, nem lehet kétséges előttünk, hogy egészen új világ küszöbén állunk, oly átalakulásnak szemlélői vagyunk, amelynek végső változatához hasonló jelentőségű alig van a világtörténelemben. Társadalmi és faji harcok eredménye lesz ez az új világ. És ha a harcok hevében elhangzó jelszavak mélyebb értelmét igyekszünk megérteni, nem tagadhatjuk, hogy a törekvés oly világ megalkotása felé halad, melyben a társadalmi és faji ellentétek elsimulnak és egy nagy világállam fűzi egységbe a föld népeit. Nem ide tartozik elbírálni azt, hogy mennyiben lehetséges a világállam

²⁷ Wimmer Anselm O. S. M.: A húr végre elpattant. Utunk, 1941. IV. 1.

²⁸ Csávossy: Az idők nagy jele, 1937.

és mily szoros lesz az a kapocs, mely a nemzeteket egymáshoz fűzi, de azt megállapíthatjuk, hogy csakis a kereszténység és pedig a katolicizmus alapján jöhet létre a nemzetek és népek szövetsége... Már érezzük is az új nagy világállam, a nagy keresztény egység közeledtét Jézus Szíve égíse alatt. A katolikus gondolat győzni, hódítani kezd. De csak e jelben fog győzni, melyet maga az Isten adott az utolsó századoknak. — Ez lesz nektek a jel —, mondják az angyalok a pásztoroknak, — találtok egy kisdedet pólyába takarva és jászolban fekvő —.²⁹ Nagy Konstantin idejében az égen jelent meg a századok jele, a Kereszt: — E jelben győzni fogsz! —. Most Krisztus helytartója írja rá, az idők borús égboltjára ragyogó vonásokkal: — Ime új jel, tele üdvösséggel és isteni erővel! — és lefesti az Isten Fiának Szívét szeretetlángoktól övezve, kimagasló kereszttel. Még nem eléggé értjük meg ezt a jelt és azt véljük, hogy nélküle is lehet üdvösségünk. Az új társadalmat csak Jézus Szívére építhetjük fel.

Ennek az új társadalomnak a felépítésében és előkészítésében (*Actio Catholica*) nagy szerepe lesz Csávossy szerint a világiaknak. „A világiak soraiban kell, hogy kezdetét vegye a nagy megújulás. Világi apostolok lesznek a XX. század rendje. Meg voltak a XIII. századnak a maga domonkosai és ferencesei, meg voltak a középkornak a maga lovagrendjei, meg volt a renaissance és reformáció korának a Jézus Társasága; mindezek folytatják áldásos működésüket — de az emancipált és profán XX. század sajátos térítői világi apostolok lesznek munkás zubbonyban és miniszteri frakkban, az egyetemi katedrán és a fejedelmi székben, községi tanácsban és a világkongresszusokon. Jézus Szíve jegyében kell megkezdődnie az új Adventnek tudományban, művészetben, szociális téren, a nyilvános életben, kereskedelmi, gazdasági és ipari téren. A természet alávetése az ember természetfölötti céljának a modern profanációval és emancipációval szemben Jézus Szíve szellemében, ez a jövő programja...

De ehhez nagy szív-tisztaság kell, „mert csak a szívtisztaság fölött emelkedik fel az új országnak, Jézus Szíve birodalmának ragyogó napja...³⁰

Az új rend tehát Jézus Szívére épül és a Lélek, „aki megújítja a föld színét“ dolgozik misztikusan az előkészítésén. Ezt látja és érzi a gyóntató atya, ezt olvassa a lelkek megrezdüléséből, melyek egy, a középkornál is mélyebb vallási megújulás kifejezői, főként a világiak körében. „A gondviselő Isten irányítja az emberiség történelmének folyását. A Szent-

²⁹ Luk. 2, 12.

³⁰ Csávossy: Id. mű.

Télek Isten ihleti, élteti az emberiség lelkét: az Egyházat. A Szentlélek az indítója és irányítója az Egyház lelkeségének és a lelkiség hordozóinak: a kegyelmi életet élő keresztényeknek.

1. Bele-belefigyelve a lelkek világába, meglehet sejteni egy-egy kornak szánt isteni tervet. Egy bizonyos lelki irányt, lendülést és diadalmas fejlődést, szóval Istenünknek megvalósuló gondolatát. És azt, hogyan tereli leheletfinomsággal a Szentlélek ennek a tervnek megvalósítása felé a lelkeket és milyen összhangzatossággal vezeti e felé a cél felé az Egyház kegyelmiségét és egyesek lelki életét...

Micsoda fönséges módon, minden lelki megnyilvánulást átítatva megvalósul a mi Urunk ígérete nyomán szent Szívének diadala, kegyelmi kiáradása! A XV. század nagy lelki felrendüléséhez, a — devotio modernához — hasonlóan jelentkezik — de még áthatóbban — ez az új virágzásba zsendülő lelkiség!

Hogy lobban fel — a tovaterjedő kegyelmi tűz gyújtására — a lelkekben: gyermekekben és felnőttekben, a legkülönbözőbb állású világi férfiakban és nőkben valami újult vágy a benső élet után! Saját lelkük kegyelmi kiteljesedése után! És micsoda gyönyörű lelki fejlődésnek vagyunk tanúi mi, az isteni Lelkivezető kicsiny segítői!

A kegyelmi életet élő keresztények folyton növekvő tömegén, lelki arculatán olyan újjongásra késztetően tűnik elő egyre sugárzóbb ragyogással egy-egy vonás! Eppen az a vonás, amelyet korunknak szánt az Úr! És amelyet maga a Szentlélek formál ki kegyelmi benyúlásaival: mindinkább élesztve a szívekben az engesztelő szeretet Jézusunk semmibe vett Szíve iránt.

2. Az összefüggéseket nem lehet meglátnunk!

Amilyen élesen válik ki az emberiség tömegéből az Istent gyűlölők cinikus göggel, ravasz simasággal ármánykodó rohamcsapata, annál hódítóbban dolgozik Isten kegyelme, hogy egybegyűjtse a hűségese lelkeket, az Isten ügyéért küzdők diadalmaskodó élcsapatát, és szembeállítsa amazokkal!

A gonoszság leplezett, vagy nyíltan kirobbanó gyűlölettel szedi össze minden álnokságát és ölti magára a hazug elméletek, sikerek, jelszavak megejtő ígézetét, hogy csapást mérjen Isten művére, magával sodorja Isten gyermekeit...

De Jézus, a mindig győztes király is kitarja szerető Szívét! És a lelkek nesztelen magányában még ellenállhatatlanabban árasztja ki kegyelmét, erejét. Belőle indult el az új tűz is. Ez a Szív támasztja a nagy kegyelmi éhséget, izmosítja tetterőssé szeretetünket, és vonja-fonja maga köré a jóakarató emberek szívét...

Mintha visszatérőben volna a középkor mély, egész életet átható vallásossága! Az elegáns ruha olykor egy-egy órára vezeklővet takar...

Hála a mi Urunk Jézus Krisztusnak, megértük, hogy napjainkban ismét kicsókolta a Szentlélek tüze az Egyház kicsiny ágaiból is az engesztelő-vezeklő lelkület titkos illatú, drága, rejtett virágát.³¹

És a Szentlélek mindenkit hív: ütött a cselekvés órája.³² A háború mindent felforgató órája süvit végig a szerencsétlen Európán és határain túl, az egész világon. Világégés van és a föld megremegek az egymás ellen felvonuló mammuthadseregek katonás lépése alatt.

Nemcsak a föld remeg! A lelkek is!

Az emberi lélekben is földindulás van. Eddig nemsejtett mélységek szakadnak fel pillanatok alatt és soha nem ismert problémák kerülnek váratlanul felszínre.

Viharzik az emberi lélek.

Mi lesz vele, ha e viharba nem szól bele az isteni Lélek, hogy rendet teremtsen és termékenységet biztosítson ott, ahol eddig csak rombolást és sivár terméketlenséget láttunk?

Az apostoli munka tehát felfokozott mértékben időszertű, mert a Szentlélek — kivételes esetektől eltekintve — ezt az utat választja, hogy eljusson a vajúdó, sokat hányatott Lélekhez és megszólaljon benne.

...A fejünk felett végigszáguldo orkán a társadalom épületét is megrendítette. Halljuk, mint recseg és ropog minden. Vihar rázza az ősi fákat, falakat és ádáz, mindenre kész ellenség dőngeti a kaput, hogy bebocsátást nyerjen...

Kaosz keletkezett és zürzavar.

És mi az örvény szélén haláltáncot kezdünk lejteni.

A világnézetek közti ingadozás kárhóztosan veszedelmes haláltáncát...

Az óra, a cselekvés órája ütött.

A valóságra ébredtünk végre s annyit már tudunk, hogy cselekednünk kell...

Végelemzésben nem vagyunk egyedül. Velünk van és működik az isteni Lélek, minden apostoli törekvés, munka és áldozat, áldott lelkek isteni tüze, legyőzhetetlen ereje. Elvégzi Ő, amit mi nem tudunk megtenni és nyélbeüti Ő, amire mi nem vagyunk képesek.

Az apostoli embernek elsősorban látnia kell.

³¹ Utunk, 1942, ápr. 1. P. Gyalogi Szevér: Engesztelők.

³² Wimmer: Utban a Szentlélekkel az apostoli cél felé. Cit: Utunk, 1941. dec., 1942. jún.

A szemet, melynek vakságáról oly szépen beszél az isteni Mester, a Szentlélek tanítja meg látni. Ezt kettős értelemben teszi. Először a valóságot láttatja meg vele... (Aztán) meg-láttatja vele azt, aminek lennie kellene, ami azonban hiányzik és nincs meg.

... az apostoli embernek akarnia kell. Az apostoli ember, aki az üdvösség útját egyengeti, ezen isteni akarat tűzénél lob-bantja lánggra hajlíthatatlan akarata fáklyáját.

Az apostoli küldetés nem cím, rang, kényelmes posztó és nyugodt ívelésű életpálya, hanem izzadságos munka.

És ő, aki Isten napszámosaként ernyedetlenül dolgozik, voltaképpen nem tesz egyebet, csak viteti magát az isteni Lélek-kei és lépést tart lelket megszentelő járásával.

... ekkora, teljesítőképességünkhöz túlméretezett feladat megvalósításához természetfeletti erő kell. Ennek adományozója, forrása és folytonos megújítója a bennünk működő isteni Lélek.

A Szentlélek táplálja, komoly lelki élet termékeny talajában gyökerezik és abból fakad fel a sikerteljes apostoli munka.

Célja kettős legyen: Isten nagyobb dicsősége és a halhatatlan lelkek örök üdvössége.

Útban vagyunk az apostoli cél felé.

De nem egyedül.

Mert velünk jön az isteni Lélek, hogy tökéletesítse munkánkat és megtermékenyítse fáradozásainkat.

... hálát adunk az Úrnak, hogy minket, az apostoli cél munkáit és a Pneuma szolgálait szárnyra kapott és magával ragadott a pünkösdi vihar.

Kemény emberek vagyunk.

Minél inkább viharzik, annál jobb. Nem félünk a vihar-tól és nem szédülünk a magasban.

Minél jobban tombol, annál nagyobb az örömünk és lendületesebb az apostoli célhoz vezető szárnyalásunk.

Csak tomboljon!

Legalább tudjuk, hogy a lelkekben is pünkösöd van és hozzánk is „elközelget a Isten országa“.

IX. FEJEZET.

Magyarország különleges helyzete és fontos szerepe a változások idején.

Ebben a világbűnhődésben és átalakulásban ránk, magyarokra úgy látszik különleges szerep várakozik. Mintha erre utal-nának maguk a történelmi események, erre a magyar katolikus

közelet vezetőinek megsejtésszerű megállapításai, erre a mostani pápának, XIII. Piusnak legutóbbi, 1942 júliusában a magyarokhoz küldött üzenete, melyben azt kívánja, hogy „Magyarország a változó idők tévedései és kételyei között erős őre és oltalmazója legyen a keresztény emberiségnek és évkönyveibe az ősi példákhoz méltó, a késő unokák számára pedig valóban följegyzést érdemlő dolgokat írjon.”¹

De következtethetünk erre abból a boldogító tényből is, hogy minden kicsinységünk mellett is Mária országa vagyunk és ha a világ most Krisztushoz tér vissza, Krisztushoz — ... per Mariam — Mária által, akkor jogos a feltevésünk, hogy Mária népe által is, — per gentem Mariae — is.

Nyisztor Zoltán „Kongresszusi Visio”-jában az 1938-as kongresszus harmadik évfordulóján és emlékünnepeén erről elmélkedik.²

„Ne feledjük el, hogy az egész világ katolikus híveinek utolsó nagy egyetemes ünnepe, egységének és erejének megrendítő megnyilatkozása a budapesti Eucharisztikus Kongresszus volt”.

„A fonal megszakadt, utolsó érezhető és megfogható szála itt van Budapesten és azoknak, akik majd évek múlva a világ lelki egységét helyre akarják állítani, az utolsó érintetlen szálát itt nálunk kell keresni...”

Minél megoszlottabb és széthasadozottabb lesz Európa és a világ lelke, annál inkább fognak ránk visszaemlékezni és visszapillantani, mint a világháborúra hajló, vésztjósító fellegekbe takart Európa utolsó boldog szigetére, ahol nemcsak az Istenben hinni, hanem az emberi szeretetben is bízni utóljára lehetett...

Mi vagyunk az őrzői és letéteményesei a keresztény világegység lehetőségének...

A budapesti Eucharisztikus Világkongresszus a nagyvilág számára határátkö, nekünk magyaroknak azonban történelmünknek fordulópontja lett.

A történelmet sohasem emberek írják egyedül és húsz év után ekkora történelmi fordulatra, mint amilyen a magyarságot érte, aligha van példa rá a történelem igazságszolgáltatásában...

A mi hivatásunk újra csak az... hogy a legtisztább kereszténység bástyája és kisugárzója legyünk itt Közép-Európa határán.

¹ XII. Pius 25 éves jubileuma (püspöki) alkalmával a hercegprímás jókívánságaira küldött válaszából. Cit. Szepedi Új Nemzedék. 1942. VII. 8.

² Nemzeti Ujság. 1941.

Ugyanez a gondolat csap meg Mihalovics Zsigmondnak, a magyar Actio Catholica vezetőjének gondolkozásra késztető sorából:

„Európát, sőt az egész világot a háború láza rázza. Magyarország még eddig a béke szigete volt.

Hetek, sőt napok alatt országok semmisültek meg, Magyarország ellenben területében megnagyobbodott. Szent István koronájához sorra visszakerültek az elrabolt ékkövek.

Miért erősít bennünket a Gondviselés? Célja van velünk?

Európa az Egyházat eddig még nem látott krízisbe sodorta. Sorjában kioltja a kereszténység fényeit. Magyarország ellenben az Eucharisztikus Kongresszus fényességében diadalmas menettel hordozta meg az épen maradt Szent Jobbot; mire úgy világosodott ki előtte Szent István országa, mint a nemzet igaz mítosza.

Európában Krisztus Egyházának védekezési joga sincsen. Szerzetesei szétszóródva, ifjúságától elhagyatva, sajtójától megfosztva. Csak templomokban és hívei szívében húzhatja meg magát. A szovjetben pedig csak hívei szívében. Magyarország ellenben valláserkölcsi alapon akar katonás ifjúságot. Az Egyház társadalmi munkája és szervezkedése előtt nincs akadály. Parlamentjében keresztet függesztettek ki jelül, hogy munkája az evangélium szellemében történik.

Mit akar azzal Isten, hogy nemzetünk gyökereit mélyen a kereszténységbe ülteti?

Mi lehet viszonylagos békénknak, területi gyarapodásunknak, kereszténységünk növekedésének a végső célja? Szerepünk van talán az új világ kialakításában? Hivatásunk a holnappal szemben, mely — ki tudja mily hamar — Európára virrad?

Kelet és nyugat határán bástya voltunk, őrtállás és virrasztás — ezer éven át —. A jelek azt mutatják, hogy e feladatot vállalnunk kell a legközelebbi jövőre is. Megelevenedik történelmi küldetésünk. Ex orient lux! Krisztus fényét mi tartjuk Kelet és Nyugat felé.

Ezért kellett anyagilag erősödnünk és kereszténységünkben izmosodnunk.³ És erről a hivatásról ír a magyar jezsuita szerzetes, P. Gallus, Rómából, a kereszténység szívéből.⁴

Isten térdre kényszerítő vaskeze már belenyult a nemzetek sorsába. Számunkra most a „söprés a magunk portáján“ a feladat. Mindenek előtt azért, hogy Isten „öldöklő angyala“ hazánkat lehetőleg minél teljesebben megkímélje. De azért is,

³ Mihalovics: Jelek a magyar égen. Cit. Magy. Kultúra, 1941. 13—14. sz.

⁴ Magyar Kultúra, 1942. 10. szám.

hogy a kinyilatkoztatáshoz való totális visszatérésünkkel könnyöretre bírjuk a nemzetekre lesújtó isteni vaskezet. Lót közbenjárására Isten kész lett volna még tíz igazért is megkegyelmezni Szodomának, a bűnös városnak.⁵ Vajjon csak merő véletlen volt-e a tény, hogy a már-már kirobbanó világkatasztrófa előestéjén pont Magyarországot szemelte ki a Gondviselés az Eucharisztikus Kongresszus helyének? Nem kell-e inkább arra gondolnunk, hogy *ebben fölszólítást, intést, programot kapunk Istentől a kinyilatkoztatáshoz való totális visszatérésre?*

Vagy miért ne vethette volna el Isten Magyarországon a világbéke és világboldogság magvát, amely majd hivatva lesz ágait az összes nemzetekre kiterjeszteni. A budapesti világkongresszus ennek volt a jelképe. Krisztus a népek valódi békéjének és boldogságának letéteményese, nemzetközi jelentőséggel Budapesten földreszáll. Ez oly nagy kiváltság, amelynek értelmét csak elmélyüléssel tudjuk felfogni! Most, amikor a világ készül levetni istentelen alakját, távol legyen tőlünk az Istenben való bizalmatlanság! Ragadjuk meg magyaros hűséggel és virtussal az Eucharisztikus Kongresszussal Istennek felénk nyújtott protekciós jobbkezeit. Engedjük magunkat totálisan visszafordítani Krisztushoz, a kinyilatkoztatáshoz. Áldozatos, húsbavérbe gázoló reformokkal építsük ki nemzetünk magán- és közéletében újra Isten országát. Isten lesújtó öklével szemben akkor megvédjük hazánkat s építjük a világ számára is a boldogabb jövő alapját“.

Ki ne érezhetné ki ezekből a gondviselésszerű megnyilatkozásokból, hogy Magyarországnak a nagy átlakulásban fontos, talán elsődleges, *döntő szerepet szánt a Magyarok Nagyszonya és Jézus szentséges Szíve.*

*

Ebben a nagy világégésben a papság egyik legnagyobb támasza és legfontosabb szívügye — az Actio Catholica, mely a világi apostoloknak a nagy, világmegváltó munkába való bekapcsolásán épül.

„Nem más ez, mint a világi híveknek töltekezése az apostolkodás pünkösdi szellemével, a világi apostolok kilépése és frontbaállása Krisztus országáért.

Ez pedig, a laikusoknak izzó szeretete, vértanúságig való áldozatkészsége Krisztusért... A Szentlélek ma a papok munkája mellett a világiak ereje által akar működni. Ezt jelzi Róma szakadatlanul. Ez ma a legszükségesebb...

A nagy jel: a katolicizmus egységes világfrontja... Bár

⁵ Gen. 18, 32.

óriási az apostazia, bár inganak a keresztény Európa oszlopai, Róma a kísértések éjjeli óráján hódító hadsereget szervez, a holnap győzelmére készül, szinte a remény ellen reménykedik“.⁶

Mert az „Actio Catholica az oltár körül összegyűjtött hívőket kívánja kivezetni a társadalom minden pontjára, hogy a nagy anyagi és szellemi összeomlások pillanatában az apostoli lelkű világiakkal megismételje a kereszténységnek azt a győzelmét, amelyet aratott a római imperiumon és a barbár zivatarok felett.

Európa élet-halál harcra emelkedik a kereszténység ellen, csakányt forgat a sziklával szemben, az Egyház pedig épp most vonja fel az Isten-ország látomását és épp most gondol az új hadsereg megszervezésére.⁷

De „*azért járunk nyugodtan, a világosság tudatában, közeli győzelmünk reménységében. Rendíthetetlen a hitünk, hogy a holnap Krisztusé. Azért dolgozunk a jelenben úgy, mint a jövő küldöttei*“.⁸

X. FEJEZET.

A tudományok egysége felé...

Abban a több évszázados szakaszos, hullámszerű zuhanásban, mely az európai embert és az európai szellemet egy sivár hullámvölgybe vitte és lázadóként Istennel szembeállította, együtt zuhantak és együtt anyagiasodtak el a tudományok s velük együtt azoknak szemlélete, éltető szelleme is. Amilyen mértékben izmosodott azonban a XIX. század romantikus mozgalmában először felbukkanó neokatolikus szellemiség, olyan mértékben szívárogtak vissza, hacsak apró ereken is, a tudomány szellemi folyamaiba a keresztény metafizikumnak és erkölcsiségnek éltető csermelyei.

A sok tudományág között, tárgyalásunk kereteinek megfelelően csak hármát futunk át vázlatosan, hogy ebből is megértsük azt a sokszor elrejtett, de itt-ott már előbukkanó, eredményeket sejtető katolikus szellemi irányzatot, mely hacsak erőszakosan útját nem állják, a tudományágakat testvéri szeretetben és megértésben egymáshoz, összességüket pedig Istenhez vezeti. Nem kell mély hívőnek, csak világos észjárású szemlélőnek lenni, hogy lássuk, hogy az az éles határvonal, mely az egyes tudományágakat mégcsak néhány évtizede is egymástól

⁶ Mihalovics: Jelek a magyar égen.

⁷ Mihalovics: A katolikus akció egyöntetű szervezése.

⁸ Mihalovics: Jelek a magyar égen.

elválasztotta, gyors leomlásban van s a tudományágak, mint testvérek kapaszkodnak egymásba, hogy segítsék, kiegészítsék és megszépítsék egymást. Ma a kémia segítségül hívja a fizikát, mindketten pl. az atómelméleteknél a bölcséletet, a bölcsélet átkapaszkodik a teológiába, ez igénybeveszi bizonyításainál a geológiát és az astrológiát... és így megy tovább a végtelen lánc, hogy a mindenség szerető, igazságos és irgalmas centruma, az öröktől fogva levő és leendő szülők, az Isten felé mutasson és Neki mindenhatóságában hódoljon.

A. A történelemtudomány és szemlélet Istennel és Isten nélkül.

Lássuk először egy szellemi tudománynak, a történelemtudománynak és a belőle fakadó és irányát megszabó bölcséleti iránynak, a történelemszemléletnek évszázados hullámzásait. Sajnos ez a tudományág is, mely a történelemnek, a „magister vitae”-nek, az élet tanítómesterének oktatásait volt és van hivatva az emberek részére közvetíteni, szomorú mélypontokra zuhant. Pedig a középkor hajnalán, a viharokkal teljes V. századnak legkiválóbb katolikus elméje, a hyppói püspök, szt. Agoston adta meg igazi és örök iránytűjét, legalább is katolikus szempontból.

Mit is mond szent Agoston? A nagy hyppói egyházatyja szerint a történelem az emberiség megteremtésétől a világ végéig egy hatalmas színjáték, ahol az isteni és sátáni hatalmak örökös és elkeseredett küzdelme a szabadakaratú emberiséget egyénenként vagy egyik, vagy másik félhez állítja. Középút nincs. A Civitas Dei, vagyis Isten országa az egyik fél, Civitas diabolica, vagyis a sátán-ország a másik. A két ország küzdelme csak a világ végével ér véget. Kétségtelen, szent Agoston elméletének is voltak hibái. Így a civitas diabolica ő mindenkorai államhatalmat látta szemben a Civitas Dei-vel, az Egyházzal. De tágabb értelemben szent Agoston elgondolása ma is helyes és fenntartható. Egyház alatt — tágabb értelemben — ma mindazokat értjük, akik ahoz testileg — ezek a megkeresztelt katolikusok —, vagy lelkileg — ezek a jószándékú eretnekek, pogányok, zsidók, mohamedánok, stb. — tartoznak. A Civitas Diabolica-hoz tartoznak mindazok, akik — ugyanilyen tágabb értelemben véve — az Egyházon kívül állanak. A történelmi eseményeknek ez a theocentrikus szemlélete és megítélése, mely az emberi történések fő okában és céljában az Isten örök terveit látja — a metafizikai történelemszemlélet. Emellett, de helytelenül, evvel szembeállítva van a másik, szintén általános emberi reális történelemszemlélet, amely elsősorban vagy csak a látható (ez a legnagyobb hibája) és érzékelhető szellemi és anyagi erőkre és mozgató okokra épít és azokból akarja a föl-

dön történő eseményeket levezetni. A baj ott van, hogy míg a metafizikai történelemszemlélet nem zárja ki a reálist, sőt arra épít, de hangsúlyozza, hogy a reális történelemszemlélet szempontjai alá vannak vetve a legfőbb célnak, az Isten-ország céljának, addig ez utóbbi önmagában, a magasabb szempontok figyelembevétel nélkül magyarázza a történéseket és egyoldalúságában csonka képeket kap, melyeket sokszor önző céljai igazolására használ, pl. a földön minden jog és igazság — az erősebbé, stb.

A középkor kollektív keresztény egységében a szentágostoni történelemszemlélet volt a centrum, a renaissancetól kezdve az önző és materialis elemekre építő individualizmus az egyoldalú reális történelemszemléletre támaszkodott, előbb elhagyva, majd megvetve, sőt a végén gúnyolva egy magasabb erőkre támaszkodó történelemszemlélet tudományos lehetőségét. Azt mondhatjuk, hogy bár a metafizikai történelemszemléletnek a középkor óta itt-ott egy-egy kiváló zászlóvivője akadt, pl. Bossuet,¹ valójában egészen korunkig ez a történelemszemlélet nem jutott általánosabb tudományos elismertetéshez.

Hogy a keresztény igazságok fényétől elszakadt egyoldalú, reális, sőt materialis történelemszemlélet az idealizmus megölője és a kétely, sőt a vallástalanság legjobb melegágya volt —nem kell külön hangsúlyozni. Még jó, ha nem vált célzatossá, vagyis önző céloknak burkolt, vagy nyílt tudományos védőjévé és harcosává. De ha megmaradt is szűkkörű objectivizmusában, akkor is csak az emberiség ezernyi bűnének, hibájának és gyengeségének vált szürke, vigasztalan, kétellyel teli krónikásává.

Az a nagy anyagi és szellemi megrázkódtatás, mely a világot az első világháború alkalmával érte, a történelemtudományokra is ösztönzőleg és nemesítőleg hatott. Egyrészt a reményeiben csalódott emberiség az élet tanítómesteréhez, a történelem tanulságaihoz fordul, hogy onnan magyarázza meg jelen ballépéseit, másrészt onnan akarták öngigazolásukat méríteni azok az államférfiak, politikusok, sőt államok is, melyeknek a jelen vérzivatarában tetszőbb, vagy visszatetszőbb, aktívabb, vagy passzívabb része volt. Mivel pedig a világháború katasztrófája végzetes csapást jelentett a történelmi materializmusra, az újraéledő szellemi irányzatok a történelemszemlélet átalakulásában is éreztetik jótékony hatásukat. Divatosná válik a régibb és újabb korok eseményeiről és azok lelkiségéről a szellem-történetek írása, a történelemtudomány a régibb korok eseménymozaikjait a maguk szellemi egységében iparkodik be-

¹ Bossuet: Discours sur la histoire universelle.

mutatni. Ennek az új iránynak nálunk is kiváló mesterei akadnak, mint a Magyar történet — írói, Hómann és Szekfü.

A szellem-történeti irány azonban a korszellem sokszor pogány eszméi, a faj- és vérkultusz túlzásainak hatása alatt ellenkező végletbe csap, elveszti lába alól a materiális talajt, a történet-„író“ politikai és világnézeti elveinek fóruma lesz s a szerző, mintegy beleolvassa a régi korok történetébe a maga vélt igazságát és korszerű megrovásait. Viszont a konservatívabb irányzatok s maga a hivatalos katolicizmus és évszázadok kódéből is diadalmasan világitó egyháztanító titán, Szent Ágoston metafizikai történelemszemlélete felé fordul. Szent Ágoston és Bossuet lesznek újból az iránytűk, melyek a történelem kaoszában eltévedt nemzedéknek történelmi irányjelet mutatnak. A metafizikai történelemszemlélet már a XIX. század hatvanas éveiben is egy kiváló szellemet vomultat fel, Lorey személyében. Lorey, kinek munkáját a pápa, IX. Pius (1862) és a katolikus világ egyaránt nagy lelkesedéssel fogadta, még akkor állt ki a szentágostoni irány védelmére, mikor a történelmi materializmus viharfelhői borították az európai gondolkodás egét.

Lorey újból kihangsúlyozza, és az ókori népek történetén át igazolja, hogy az erény felemeli a népeket és bűneik, valamint magasztos, Istentől kapott hivatásukhoz való hűtlenségük előkészíti bűnhődésüket. „A nemzetek történetét átfutva, észrevesszük, hogy mindegyiknek kettős hivatása volt: az egyik gondviselészerű, az emberiség és a világ művelődésének érdekében; a másik isteni, hogy Krisztus országát a földön előkészítsék, vagy terjesszék. Valamint az ember férfi-korában szokta társadalmi szerepét betölteni, hasonlólag a nemzetek is hatalmuk tetőpontján teljesítik isteni rendeltetésüket.“²

A materializmus nagy vétke, hogy tagadja az erények befolyását az államok jólétére és kitörli Istent és az erényt a történelemből. Márpedig IX. Pius, aki Lorey munkáját egy Brévében dicsérte meg, éppen a szerzőnek írja, „a népek sorsa az isteni kormányzástól függ és mindenek Krisztusra vonatkoznak.“ És az avignoni érsek a szerzőhöz írt levelében csak megerősíti ezt a felfogást: „a történelemnek egy része sem hazudtolja meg az igazságot, hogy az egész történelem nem egyéb, mint fényes megerősítése ezen isteni igazságnak: omnia instaurare in Christo“.

Ha ezt elvetjük, a történelem véletlen vagy végzet, mely romokon ülve, a jövőnek hátatfordítva, tetemek feljegyzésével elégszik meg, a dolgok így történtek, mert így kellett történniök.³

² Lorey: A tört. kath. bölcs. 15. o.

³ Lajos, rhodezi püspök levele Lorey-hez.

Milyen más a katolikus lélek történelemszemlélete. „A történelem nem rendező nélküli csatatér, nem zűr-zavaros vegyítke az idő és térben esetlegesen keletkező tényeknek: a tartalmát képező eseményeknek kútforrása az isteni gondviselés és az emberi szabadság összműködése.“⁴

Ezzel szemben korunk „azon csekélyszámúak kivételével, kikről az apostol mondá: Justus autem meus ex fide vivit.“ manap a legtisztéletreméltóbb emberek is az emberiséget a mindenség végecéljának tekintik; a legjobb cselekedeteiket is csak annyiban becsülik, amennyiben erre vonatkoznak, olyannyira, hogy ama nagy szót, mellyel Isten Önmagát meghatározza, Ego sum alfa et omega, principium et finis, valóságban az emberiség bitorolja és magára alkalmazza“, „e vétkecs rendszer az, amely napjainkban minden magasabb felfogást elnyom, minden érzelmet elaljasít, minden művészetet az érzékiség igájába hajt, minden tehetséget a durva érdekek körébe süllyeszt és minden erényt a földi jólétre vezet vissza.“⁵

Lorey munkássága sok tekintetben kiegészítette Bossuet-t. Amíg a nagy meauxi püspök azt a tételt, hogy a birodalmaknak bizonyos küldetést kell betölteniök Krisztus érdekében, csak a zsidóságra alkalmazta, addig Lorey az ó-kor összes népeire kiterjesztette. Műve az ellenséges korszellem miatt nem részesült olyan méltánylásban — a katolikus oldalt nem számítva —, melyet jogosan megkövetelhetett volna.

Lorey munkássága, amely háttérbe szorult a mult század végének materialista szociális hullámában, új tápot kapott a jelen történetbölcselőiben. Ennek a történetbölcséleti iránynak egyik legismertebb vezetője Jaques Maritain, maga is convertita és tanítványa annak a Bergsonnak, aki a filozófiát évszázados materialis alvásából felszabadította. Maritain pessimista és optimista egyben; látott és átélt szemléletei és emlékei egy civilisatio bukására emlékeztetik, lelkében ott él a közeledő világvég sejtése, de ugyanakkor ott él benne az Egyház örök fiatalságának optimizmusa, mely egy új, christocentrikus humanismus formájában véli elérhetőnek a jövő megújulását. Ilyen értelemben ír a civilisatió alkonyáról.

„A civilisatió alkonya, — e kijelentés pessimismusa csak viszonylagos pessimismus. *Az alkony az éjszaka hírnöke ugyan, de maga éjszaka a nap közeli eljöttét jelenti.* Így van ez az emberi történelemben is. Úgy gondolom, hogy azok a megpróbáltatások, melyek ma a civilizációra zúdulnak, elválaszthatat-

⁴ Lacordaire: Ouvres comp. Discours.

⁵ Zsid. 10, 38.

⁶ Mgr. Parisi levele Lorey-hez.

lanok *egy új humanizmustól*, mely ma már elkezdődött és egyúttal kezdetét jelenti a civilizáció megújulásának is.⁷

Maritain a humanizmus lényegét abban látja, hogy igazabban emberivé akarja tenni az embert és kifejleszti minden irányban szunnyadó erőit. De az a humanizmus, mely a renaissance idejében kifejlődött és napjainkig kísért, nem volt az igazi, önzően egocentrikus volt, ahelyett, hogy theocentrikus lett volna. Ezért az embert utolérte a történelem ítélete.

Nos, a történelem megmutatta, hogy mindez így nem megy. Az ember először elvesztette Istent, mert elég akart lenni önmagának, majd a lelke is elkallódik, hasztalanul keresi magát, mindent össze-vissza dobál a világban, hogy megtalálja énjét, de csak álcákra bukkan s mögöttük a halálra.⁸ Az antropocentrikus humanizmus eljut korunkban, eljut az extrém-kommunizmusig, amelyben az ész szinte lefejezi önmagát, felfalja vezetőit és lecsökkenti bennük az erkölcsi értéket. Másrészt, mint lázadás az ösztönök részéről az észnek antropocentrikus humanizmusával szemben egy humanista-ellenes irracionális jelentkezik korunkban, mely bosszúból szinte letaglózna a zsarnok észet. Jelszava: „Térjünk vissza az örvény, a lehetetlen, a kétségbeesés etikájának nagy szellemi termékenységéhez.”⁹ Az ész gyűlöletének evangéliuma a háborúra, a fajiság és a vér kultuszára esküszik.

Ezzel szemben áll a keresztény felfogás, mely levonja a mult konkvenciáit, kijavítja hibáit, összeegyezteti a humanizmust a hittel a theocentrikus humanizmus képében és előkészíti Isten országát.

„Ezt a humanizmust, mely természetes és természetfeletti integritásában tekinti az embert és amely nem állít semmiféle a priori korlátot az isteni elem behatolásának a testbe, a megtestesülés humanizmusának nevezhetjük.

Ennek a teljes humanizmusnak távlataiban az embernek nem kell választania az örök élet felé irányuló — s már a földön jelenlevő és elkezdődött — függőleges haladása és a vízszintes haladás között, melyben fokozatosan megmutatkoznak a történelemben élő ember erői és lényege. Ennek a két előrehaladásnak ugyanabban az időben kell megtörténnie. És a második, a történeti fejlődés vízszintes haladása csak akkor történik rendben, csak akkor nem végződik az emberi megsemmisülésével, ha vitálisan hozzákapsolódik az elsőhöz, az örök élet felé irányuló haladáshoz, mert ez a második, a vízszintes haladás — ugyanakkor, amikor saját és sajátóságosan földi cé-

⁷ Maritain: Mi európaiak, 70. old.

⁸ Maritain: Id. mű 9. old.

⁹ Maritain: Id. mű 10. old.

lok hajtják és arra törekszik, hogy megjavítsa itt a földön az ember sorsát — *a történelemben is előkészíti Isten országát, mely minden egyes ember és az egész emberiség számára valami történelemtúli.*

„Az integrális humanizmus a személy szabadságát akarja kivívni, s tudja, hogy az egész emberi történelemre lesz szüksége, hogy ezt a szabadságot teljesen meghódítsa. Tudja, hogy az értékek rangsorában a szellemi életet, a szemlélődést és a szeretetet illeti meg az első hely. Politikai téren nem a falánkság kielégítését, sem az anyagi természet, vagy más népek fölötti külső uralmat tartja lényegesnek, hanem a lassú és küzdelmes előrehaladást a testvéri barátság történelmi eszménye felé. Végül ugyanakkor, amikor elismeri a politikai közös jó jogait, elismeri a család és az emberi személyiség jogait is.¹⁰ ...gyökeres tisztulásra van szükség, ...a kereszténység keresztény eszközök segítségével fog újjászülni, vagy teljesen felbomlik! ...*a keresztény erkölcs nem önmagában, vagy az Egyházban, hanem a világban üres formula és szó lett, mert a népek szociális életében már előbb megszűnt valóságos gyakorlati tényező lenni; és éppen, mert üres formulai szó lett, a Krisztustól elszakadt földi erők valóban leigázták. Ezt a zűrzavart csak a földi életben felbukkanó vallásos öntudat legmélyebb energiái tudják rendbehozni.*

A középkor hanyatlásától kezdve mi más a modern történelem, mint a kereszténység agóniája és halála? — veti fel mély pessimizmusában Maritain.¹¹ „Három század óta folyik már az Egyház progressív és általános kifosztása. Végül egy naturalista világ, a materialista tudományoknak szentelve, mechanikus és erőszakos, mikor az emberi gögöt és luxust szolgálja, Gazdasági és politikai életében annyira átalakult, Mesterének — aki nem az Isten — gyűlöletes akarata szerint, s olyannyira telve a testtel, hogy Jézus, akár csak régen a betlehemi vendégfogadóknál — itt sem találhat egy talpalattnyi helyet sem a maga számára. Kétségtelen, a világ még mélyebbre süllyedhet. A keresztény történelem legsötétebb korszakaiban is a hit megmaradt a közéletben. Most él ugyan a lélek titkos mélyén, — de a világ politikai életében milyen szerepe van?“¹²

„...a csak mozgásban és a folytonos változás filozófiájában maga az ész is megromlik és kételkedik abban, hogy van az, ami van..., a budhista felbomlás, mely nagyon komolyan fenyegeti a nyugati értelmet, jelzi a hanyatlásnak ezt a pontját... Ha a népek értelme angolkórossá és gyermekessé válik,

¹⁰ Maritain: Id. mű 19. oldal.

¹¹ Maritain: Jelenkor, 1941. V. 1. — VI. 1.

¹² Maritain: U. o.

másra nem képes, mint mithikus ideológiákra, — ad fabulas autem convertentur, jöhetnek már az álpróféták (az antikrisztus előhírnökei), olyan lelkekkel lesz dolguk, akik képtelenek különbséget tenni igaz és nem igaz között.“

Maritain hangoztatja, hogy olyan társadalmi és olyan intellektuális élet, melyből Isten száműzve van, súlyos jelenség, és a világ végének közelségére utal. Alátámasztására idézi X. Pius híres encyklikájának — E supremi apostolatus 1903. okt. — egy részét, mely szent Pálnak a Thessaloniaiakhoz írt II. levél, 2. fejezete mellett a mysterium iniquitatis-szal, a gonosz titkával behatóan foglalkozik. Ez a mysterium iniquitatis szabadítja ki majd a láthatatlan Foglyot, az Antikrisztust, hogy a világ nagy apostasiája után az Úr megfojtsa szájának lehetetével.

Milyen szerencsétlen lehet annak a kornak a lelkivilága, mely nem tudja szétválasztani a sötétséget a világosságtól. „Annak az eljövételét a sátán hatalmából mindenféle hamis erőtetel, jel és csoda kíséri, valamint mindenféle csábítás a gonoszságra azok vesztére, akik elkárhoznak, mert nem fogadták be az Igazság szeretetét, hogy üdvözljenek. Ezért bocsátja rájuk az Isten a megtévesztés erejét, hogy higgyenek a hazugságnak és elítéltesse őket mindnyájan, akik nem hittek az Igazságnak, hanem beleegyeztek a gonoszságba.“¹³

Maritain felveti a kényes kérdést, — tehát közel van-e az Ítélet napja? X. Pius feltűnő szavai erre a feltevésre indítják őt, de itt könnyen tévedhetünk. Isten előtt ezer esztendő annyi, mint egy nap. „Annyi biztosnak látszik mindenképen, hogy *valamivel közelebb vagyunk a végkifejléshez*, mint az apostoli idők keresztényei, *de jóval kevesebbet gondolunk rá*.“

Az engedetlenség az Egyházzal és az Istennel szemben, mint egy melegágyává teszi a világot a forradalmaknak. „A polgári forradalmon felépült világ, a jelenlegi politikai és társadalmi rend az Engedetlenségre épült, az Egyház tekintélyének tagadására, Krisztus tekintélyének tagadására, Isten tekintélyének tagadására; mindez úgy hívja a forradalmat, mint pestis a halált..., csak afelé kell fordulnunk, aki bennünket alkotott... Ha nem történik meg a megtisztulás, végünk van.“

Isten azonban a maga irgalmában és igazságosságában a rombolás és a romlás óráit is felhasználja, hogy a rosszat jóra fordítsa. „Isten csak azért sújt, hogy életet adjon. A rombolásnak és romlásnak munkája alatt, melynek mi is tanúi vagyunk, a figyelmes szem már megláthatja a jó dolgok csírázását. Mialatt a világ gépezete átszerelődik, az alatt érik a jövő néhány választott területén.

¹³ II. Thess. II. 9, 12.

Nézzük, mi történt az Egyházzal a XIX. század közepe óta — és micsoda szörnyű krízisek alatt —, hogyan újultak meg a nagy szerzetesrendek, hogyan sereglik a hivek hűsége mind szorosabban a csalatkozhatatlan pápa köré, *mily nagy áradat viszi a lelkeket a Szent Szív felé és az Isten Anyja felé*, micsoda lendülettel újult meg a filozófia és teológia szent Tamás nyomán, hogyan térünk vissza a liturgikus élethez és a lelki élet valóságos principiumaihoz.

Nézzük a világban azoknak csoportját, akik azon erőlködnek, hogy az értelmet újra az Igazság szolgálatába állítsák, s hogy helyreállítsák a politikai és társadalmi életben az igazi rendet. Gondoljuk meg, hogy a gondolkozó elit; ma inkább, mint két század óta bármikor, a kereszténység felé igazodik, — s nyilvánvalónak látszik, hogy a katolikus hit az egyetlen állandó világosság s egyedüli erő az ép értelem számára az emberi rendszerek általános összeomlásában, — s állandóságában és örökkévalóságában is mindig új és mindig élő. Valóban minden sár és vér ellenére, mely fojtogat bennünket, — jelenkorunk elmondhatatlanul érdekes a szellem számára és sok szép harcot ígér.“

Ebben a világraszóló harcban az igazi keresztény lelkek legfőbb fegyvere a felebaráti szeretet. „Isten több figyelmet (fordít) a szeretetnek egy cselekedetére — egy negyedórányi nyugodt imádságra, — mint egy birodalom összeomlásának, vagy egy szociális forradalom kitörésének zajára.“

„*Mi küzdünk*, hogy megmentsük az igazságosságnak és igazságnak elemeit, az emberi örökség maradványait, az isteni tartalékokat, melyek léteznek e földön, s *hogy előkészítsük és megvalósítsuk az új rendet, mely kell, hogy a jelenlegi rendetlenség helyébe lépjen.*“¹⁴

B) *A modern fizika útja az atom-elméletekig és a világot alkotó isteni erők új tudományos megsejtéséig.*

Az emberi szellemnek abban a több száz éves lázadásában, melyet a renaissance antropocentrikus humanismusa indított el, a filozófia vezetése alatt a különböző természettudományok, így a fizika is, tevékeny elemek voltak. Nem mintha a természettudományoknak, különösen pedig a fizikának az a hatalmas lendülete, mely a XIX. századot a gépek századává avatta, a vallásos fejlődést a legcsekélyebb mértékben gátolta volna. A tudomány ugyanis nem ellensége a hitnek, inkább a tudományok gyarló vívói és művelői voltak azok, akik a tudomány, illetve a természettudomány rohamos haladásából ál-

¹⁴ Maritain: Jelenkor, 1941. máj.

isteneket építettek maguknak, melyek elaltatták kínzó lelkiismereti kételyeiket s amelyek ideig-óráig a tájékozatlanok és a rosszhiszeműek szemében, új, megváltást jelentő, a hit helyébe lépő és azt tökéletesen pótló aranyborjút jelentettek.

Senki sem tagadhatja le, hogy a technikai kultúrának az a lázas hulláma, amely a gőzgéppel és gőzhajóval, a motorral és telefónnal ajándékozta meg az emberiséget, nagy előrehaladást jelentett, de egyben tragikus szédületbe ejtette magukat a tömegeket a haladás új eszközeinek értékét illetőleg, nem gondolván arra, hogy ezek a különben áldásos eszközök erkölcs és Isten nélkül épp a rombolás szellemeinek szolgálatába szegődnek és az ő győzelmeiket könnyítik meg. Azt mondhatnók, nem a természettudományok szédületes haladása, sőt nem is elsősorban a kor legkiválóbb tudósainak hit és Isten-ellenes állásfoglalása, hanem inkább az önző korszellem szolgálatába szegődő akarnokok és a nyomukba induló hiszékeny tömegek voltak, melyek a hitet és tudást szembeállították és a technikai haladással a természetfeletti hitet pótolni akarták. Sőt épp a legnagyobb tudósok, hitükben és gondolkozásukban, nagy röbbségükben hívők, sőt buzgó hívők maradtak, mintegy bizonyítva, hogy csak a féltudás tesz istentelenné, az egész pedig Istenhez vezet. A fizikusok között Galvani (1737—1798) szent Ferenc harmadrendjének tagja volt. Volta (1745—1827) az elektromosság egyik legkiválóbb kutatója, napi szentmise-hallgató és rózsafűzér-imádkozó. Ampere, az elektro-dinamika megalapítója (1775—1836), kívülről tudta az egész „Krisztus követését”. Barátjával, Ozanam-mal társalogva, egyszer így kiáltott fel: „Mily nagy az Isten! Ozanam, mily nagy az Isten és a mi tudásunk semmi!...”¹⁵

Soroljuk el a „lázadó” fizika legnagyobb neveit: Franklin, Faraday, Ohm, Coulomb, Dawy, Örsted, Maxwell, Siemens, Fizeau, Hertz, Ruhmkorff, Röntgen, Marconi, Mayer Róbert, Fraunhofer, J. P. Joule, tehát a leghíresebbek sorra mély vallásos érzékkel rendelkező, példás életet élő emberek voltak. A természettudományok látszólagos hitetlensége csak a törpe epigonok erkölcsileg fogyatékos magatartásából, vagy makacságából származott, mellyel azt hirdették; a tudomány elég önmagának, mégha a nyílt istentagadás mezejére nem is csaptak át.

De az utolsó évtizedekben egy nagyszerű visszaalakulásnak vagyunk tanúi, mely egyben az istenség mély bölcsességét tanúsítja. A XIX. század a maga egyoldalúan fejlődő természettudományi haladásában elbizakodva, azt hitte, néhány évtizedre; a tudomány elég önmagának és materiálisan oldja

¹⁵ Tóth T.: A vallásos ifjú.

meg az anyag és az erő problémáját. És jön erre a XX. század, mely tovább búvárkodik és még többet tud, és rájön arra, hogy a merően anyagi és energetikai mikro-elemekre (részecskék, atom, elektron) bontása a testeknek, tehát az egészen anyagi világosztás elvisz egy ponthoz, az atomrendszer működési-energiájának problémájához, ahol a probléma mintegy vissza-csapna az anyagiból a szellemibe és az örök energia-forrást, Istent postulálná. Legalább is ebben az irányban haladunk. S ezt úgy fejezi ki korunk egyik kiváló biológusa, a svájci K. v. Neergaard: a XIX. század a három dimenziós világrendszerben élt és nem talált helyet Istennek. A XX. század a négy dimensio százada, csak úgy tudja a világkép problémáját boncolgatni, ha a negyedik dimenzióba Istent helyezi. és Neergaard a maga biológus látószögéből kiadja a jelszót: Európa csak akkor újúlhat meg, ha visszatér az igazság forrásához: a kereszténységhez.¹⁶

A XX. század katolikus természettudósa¹⁷ nem kis örömmel állapíthatja meg, hogy a berlini fizika-tudós, Max Plank által 1900 decemberében közzétett quantum-elmélet és a körülötte kifejlődő tudományos irodalmi viták (Broglie—Schrödinger—Bohr, Heisenberg, stb.), ha nem is döntötték meg az okság elvét, de megrendítették a katolikus szempontból sok támadásban szerepelt Laplace-féle mechanikus világképet.

„A quantum-fizika nem az oksági elvet döntötte meg, hanem a fizikai determinizmus megrendítésével a Laplace-féle világszellem ábrándját oszlatta szét. A keresztény gondolkozás ezt örömmel veszi tudomásul. *A fizikai determinizmus volt a lelke annak a mechanikus világképnek, amelyen keresztül az irányzatos újkori természettudomány a kereszténységnek súlyos károkat okozott.* A keresztény bölcsélet örömmel látja ennek a mechanistikus világképnek revisióját: a szélsőséges fizikai determinizmussal sohasem rokonszenvezett,¹⁸ a világot sohasem tekintette merő gépezetnek.

„A quantumfizikában mutatkozó új irány megtanít bennünket tisztelettel nézni arra a világra, amely se nem merő mechanizmus, se nem a véletlen játéka, hanem a teremtő Isten testét öltött fenséges gondolata.”

S ez a természettudományi irányváltkozás olyan, hogy szinte ellenkező végletétől, a túlzott spiritualizmustól lehet tartani. A kiváló angol fizikus, Jeans egy helyen így nyilat-

¹⁶ K. v. Neergaard: Die Aufgabe des 20.-sten Jahrhunderts, Zürich, 1940.

¹⁷ L. Blazovich Jákó: A természettan új utakon, Cit. M. Kult. 1941. 22. sz.

¹⁸ Prohászka Soliloquiáiban „sült tökvirágnak” nevezi.

kozik: „A világegyetem kezd egyre inkább egy nagy gondolat-hoz, mint hatalmas gépezet-hoz hasonlítani. A szellem már nem olyan-nak tűnik fel előttünk, mint aki az anyag birodalmába betolakodott; kezdjük sejteni, hogy inkább az anyag birodal-mának alkotóját és királyát kell benne üdvözlönnünk.“

Kísért a gondolat, hogy a fizikum eszmei energiákból lett és az eszmei energiák folytatódhatnak fizikai energiákba.¹⁹

A természettudományi iránynak ez a megváltozása a tudó-sokat a teremtő Isten iránti mély hódolatra indítja. A jónevű német természettudós, Bavink így nyilatkozik: A modern fizika annak, aki belemélyed egészen közvetlen, semmikép sem kikényszerített, vagy mesterkelt, hanem természetes és egy-szerű, éppen azért annál nagyszerűbb benyomást kölcsönöz az Isten nagyságáról és felségéről a teremtésben. Ez a benyomás önkénytelenül sugárzik ki legnagyobb fizikusaink, mint Planck, Einstein, Sommerfeld, Eddington, Jeans műveiből. Miért ne használná ki a kereszténység az Isten tükrözését alkotásaiban, a természetben?“

És az egész természettudomány mai iránya felett ott áll a vezérnek, Plancknak jelszava: „Az iránymutató jelszó, mi-ként a múltban, a jövőben is csak ez lehet: „Isten felé!“

C) *Az orvostudomány visszatérése a lélekhez és útja a hit felé.*

Az emberi lét és nem lét között két tudományág vívja leg-továbbágazó és legmélyebb harcát. A hit- és az orvostudomány. Sokban ellentétes, sokban egyező hivatás a kettő. Az egyik a testért, a másik a lélekért, az egyik az anyagért, a másik a szellemért küzd, de mind a kettő ugyanazt az embert gyógyítja. Az emberiség bölcsőjénél valaha egyek voltak, aztán nagyon szétszakadtak, hogy talán most, az emberiség készülő sírjánál újra kezét fogjanak. Mert az idők erre mutatnak. Ma a pap nem lehet csak pap, az orvos nem lehet csak orvos. Ma a tudományok, akár profánok, akár nem, szervileg össze-kapaszkodnak növekvő ismereteinkkel, külön-külön nem is állhatnak meg. Márpedig a két tudományág ikertudomány, amely minden többtől abban különbözik, hogy az emberi lét testi-lelki szálait tartja kezében. A botanikus, a cipész, a ke-reskedő alacsonyabb anyaggal dolgozik és annak abszolút ura. a pap és az orvos azonban nem, anyaguk, az ember, velük egyenrangú és az elmúlásban sorstestvérek. A közös elmúlás gondolata a papi és az orvosi pályák ikertragikumá.

¹⁹ Hernád H.: Eszme és fizikum, 1932. 40. oldal.

A renaissance, amely a maga pogány életörömeivel a test igényét és osztályrészét választotta, egy tragikus meghasonlás elé állította a papot és az orvost, melynek következményeit főleg az orvosi pálya szenvedte meg: egyoldalúan materialista lett. Az orvos lelkiéletét a testi halálnak nem egyszer megriasztó, sőt kiábrándító formái alaposan próbára teszik s egyben fásulttá a hit racionálisan irracionális tanításával szemben. A kételytől pedig csak egy lépés a hitetlenségig és a nyílt Isten-tagadásig, mely azután már felhasználja tudományát materialis céljai szentesítésére.

Nem lehet állítani, hogy az orvostudomány nagy és kiváló művelői nem voltak nagy és kiváló elmék s egyben jó hívők, akárcsak fizikus tudóstársaik, mégis az anyagelvű elkülönülésnek és cinikus hittagadásoknak egészen legújabbidőig melegegya volt az orvostudomány. Ahogy a fizikában, úgy az orvostudományban is a XIX. század beláthatatlan lehetőségeket nyújtott az ember szervezetének mélyebb anyagi és biológiai megismerésére. A mikroskóp tökéletesedésével a sejttrendszer felismerése, majd a baktériumok felfedezése, a klinikai tudományoknak a bécsi iskola (Rokitansky—Skoda) által tudományos körbontani és kórtani és belgyógyászati alapra fektetése, a narkózis és a sebészet haladása, az antisepsis és asepsis (Semmelweis) felszínre bukkanása folytán az orvostudomány rohamlépésekben tört elő. De mit ér mindez a szép, de végeredményben nagyon is emberi előrehaladás, ha hívő alázattal és becsülettel keresztény életszemlélettel nem párosult. A testi egészség nem minden, a tudomány fejlődése nem minden. A XIX. sz. Bougaud, a nagy hitvédő szerint annyi ajándékot kapott a Gondviseléstől, mint még egyik más század sem. És mégis — folytatja Bougaud — a legszegényebbnek és a legnyomorultabbnak nevezhető. Mert nincs hite — adja meg rá a megdöbbenő választ. — A múlt század utolsó évtizedeiben az orvosi egyetemeken rohamosan megnöttek a biológiai és klinikai ismeretek és rohamosan sorvadt a hit, egyben emelgette fejét a csodákon és a lelken gúnyolódó hitetlenség. Még nálunk, Mária országában is ilyen volt a helyzet. A XIX. század orvosa (tisztelet a kivételnek), nem hogy papot hívott volna súlyos betegéhez, hanem azon volt, hogy távoltartsa, nehogy a szegény beteget „felizgassa“. És a XX. század elején, 1901-ben Pázmány Péter, Magyarország érseke által alapított egyetemre úgy kellett becsempészni a keresztet.

De a pohár — az isteni bölcsesség és előrelátás szerint — betelt. A megittasult orvostudomány a saját csapdájába esett. Addig elemezgette az embert sejtekre és szövetekre, ionokra és reakciókra, míg az egységes szervezetből egy laboratóriumi lexikont csináltak. A beteg ember teljesen háttérbe szorult a

betegséggel, ez pedig a laboratóriumi leletekkel szemben. De csak laboratóriumi leletekkel nem lehet, vagy csak egyoldalúan lehet a betegséget és a beteg embert gyógyítani. A kezdő sikerek utáni nagy kudarcok erről győzték meg az orvostudományt. Tehát nem a laboratóriumi leleteket kell gyógyítani, hanem a betegséget, — lett a jelszó, de kiderült, hogy ez sem elég, hanem a beteg embert. A beteg embernek pedig nem csak teste van, hanem lelke is és hiába gyógyítjuk a testet, ha a lélek beteg. És a lélek ténye, mely a XIX. században tabú volt, kénytelen kelletlen bevonul az orvostudományba. A sors iróniája, hogy első divatos és orvosilag pro és kontra támadott hangoztatója az a zsidó Freud, aki a maga pansexuális alapon nyugvó lélekanalitikai módszerével a legerköcselenebb talajra tévedt, de úgyszólván akaratán kívül megtörte a jeget, mikor a materialista orvostudománynak kiadja a jelszót: Lélek (szerinte csak psyche) van, terítsük ki és nézzük meg, mi van benne. Freudnak, kinek veszedelmes, az erköcselenség határát súroló iránya ma már a múlté, egyetlen nagy érdeme, hogy a lelki konfliktusok létét és ügyét letette az orvostudomány asztalára.

A jég meg volt törve és ezzel megindult a lelkiség problémájának visszacsúszása az orvostudományba. Most tehát ismét előtérbe kerül maga a beteg ember, — kinek csak egyik baja, függvénye a betegség, — a maga vágyaival, konfliktusaival, melyek lelki oldalról a testi térre csaphatnak át, konvertálódhatnak. Újabb lelki irányok bukkannak fel, pl. az Adler-féle individualpsychológia és a huszas években a világháború kijózanító keserűségében, mely a materialista gondolkodás csődjével párosult, megjelenik a Neo-Hyppokratesi iskola, mely ezt az elgondolást tovább fokozza, az orvosi gondolkodásba több centralismust és lelkiséget visz s a materiális francia orvosok között számosat meghódít. Az orvostudomány kiváló szellemeinek határozott és ismételten nyílt állásfoglalása is ma már világosan jelzi az utat: az orvostudomány a maga irányában visszatapogatózik az atyai ház felé.

A biológia egyik kiváló művelőjének nyílt irodalmi állásfoglalását már említettük.²⁰ A francia ideg orvos, P. Tournier²¹ terjedelmes könyvet ír idegbetegeivel kapcsolatban a hit hatalmas gyógyító értékéről, természetesen a legmodernebb ideggyógyászati kezelések alkalmazása mellett és hangoztatja, anynyiban igaza van Freudnak, hogy a lelki konfliktusok átalakulhatnak testi tünetekké és testi betegségekkel, de a konfliktusok mélyén, Freud eredeti kóreseire hivatkozva, mindig

²⁰ Neergaard: Die Aufgabe des XX. Jahrhunderts. 1940.

²¹ P. Tournier: Krankheit und Lebensprobleme, Basel.

a bűn, a halálos bűn tudata — kapzsiság, paráznaság, hiúság — és vele a magasabb világrend sértése áll és ez az, ami az ösztönök forradalmához vezet. És ez a könyv rövid idő alatt több kiadást ért meg, németre is lefordították, ami az olvasóközönség új érdeklődési irányának is számbaveendő jele.

És az ugyancsak francia származású Carrel, a kiváló sejtbiológus és orvos könyvet ír az „Ismeretlen“ emberről, hangsúlyozva, hogy az embernek jobban meg kell ismernie egyéniségét alkotó testi és lelki vonásait. Mindez azért fontos, mert az emberi kultúra egy materiális mellékvágányra tévedt az újkorban. Carrel hangsúlyozza a lélek belső világa tanulmányozásának tudományos és emberi szempontból való nagy jelentőségét.

„Az emberiség figyelmének el kell fordulnia a gépektől és az élettelen anyagok világától s az ember lelkére kell irányulnia, azokra a szerves és szellemi folyamatokra, amelyek megteremtették a gépeket és Newton s Einstein világegyetemét.“

„Meg kell szabadítanunk az embert attól a világegyetemtől, amelyet a fizikusok és csillagászok lángelméje teremtett meg, attól a világrendtől, amelybe a renaissance óta be volt zárva. Az anyag világa roppant nagysága ellenére is túl szűk az ember számára.“

De az ember hozzátartozik egy másik világhoz is. Egy olyan világhoz, amely benne magában rejlik ugyan, de túlterjed időn és téren. Ha aztán az akarat fékezhetetlen, ebben a világban végtelen köröket járhat be. A szépség körét, ahogyan azt a tudósok, a művészek és a költők megalkották. A szerelem körét, amely hősiességre és lemondásra inspirál. A kegyelem körét, végső jutalmát mindazoknak, akik szenvedélyesen keresik minden dolgok végső okát. Ilyen a mi világegyetemünk.“²²

Ennek a belső világnak a tanulmányozása azonban nem könnyű feladat. „Valójában mélységes a tudatlanságunk. A legtöbb kérdés, amelyet az emberi lények tanulmányozói önmagukhoz intéznek, válasz nélkül marad. Belső világunknak óriási területei még ismeretlenek. Önmagunknak megismerése sohasem fog eljutni a fizika elegáns egyszerűségéhez, elvontságához és szépségéhez.“²³

Carrel ennek a belső lelki világnak anyagi és szellemi áttekintése alkalmával kitér a misztikus lelki és szellemi élményeknek — a misztikának eleven valóságára,²⁴ szól az ima

²² Carrel: Az Ismeretlen ember, 344. old.

²³ Carrel: Id. mű, 18. old.

²⁴ Carrel: Az Ismeretlen ember, 147. old.

lélektani állapotáról, mely nem tisztán értelmi állapot²⁵ s végül, de nem utolsósorban a csodákról. A XIX. század orvostudományának merev elzárkózását a csoda lehetősége elől — túlhaladott álláspontnak tartja.

„Valamennyi országban és minden korban hittek az emberek a csodák létezésében, a betegek többé-kevésbé gyors gyógyulásában a zárándokhelyen vagy bizonyos szentélyekben. De a tudomány XIX. századbeli nagy előretörése után ez a hit teljesen eltűnt. Általánosan elfogadták nem csak azt, hogy csodák nem léteznek, de hogy nem is létezhetnek. Amint a thermodynamika törvényei lehetetlenné teszik az örök mozgást, úgy az élettani törvények ellene szólnak a csodáknak. A legtöbb életbúvárnak és orvosnak még mindig ez a felfogása. Azonban, tekintettel a legutóbbi ötven év folyamán megfigyelt tényekre, ezt a felfogást nem lehet tovább fenntartani. A Lourdesi Orvosi Iroda a csodálatos gyógyulásoknak nagyon fontos eseteit jegyezte föl.”²⁶

Carrel maga, mint a Pápai Akadémia tagja, egyik tanulmányában megrázó véleményt ad az imádság hatóerejéről.

„Az imádság az erőnek leghatalmasabb formája, amelyet csak létre lehet hozni.”

Az imádság annyira valóságos erő, mint az egyetemes nehézkedési erő. Mint orvos, láttam embereket, akiknél egyszerre csak minden gyógymód csődöt mondott s ezek az emberek az imádság erejével szabadultak meg betegségeiktől és levertségeiktől. Ez az egyedüli erő a világon, mely — úgy látszik — le tudja győzni azt, amit a „természet törvényeinek” nevezünk.

Az imádság az emberiség végső kifejlődéséhez nélkülözhetetlen érettség megnyilatkozása, a legnemesebb emberi képességek kiteljesedése...

Az igazi imádság életmód: az igazabb élet lényegében az imádság egyik módja.

A kiváló sebész és biológus az ima elhagyásában látja korunk bajainak egyik fő okát és újraéledésében a megváltozáshoz szükséges nagy erőt.

„Az imádság ma inkább, mint valaha, parancsolóan szükséges az emberek és népek életében. A vallási érzés hiánya sodorta a világot a katasztrófa szélére. Erőnknek és tökéletesedésünknek legmélyebb forrása szerencsétlenségünkre nem fejlődött. Az imádságot, mint szellemünk legalapvetőbb megnyilatkozását, lendületes módon kell magánéletünkben gyakorolni. A hanyag emberi léleknek új erőre kell kapnia, hogy

²⁵ Carrel: Id. mű, 162. old.

²⁶ Carrel: Az Ismeretlen ember, 163. old.

ismét megnyilatkozhatnak. Ha majd az imádságban rejlő erő szabad fejlődésnek indul a népek körében, ha a szellem bátran fogja kifejezésre juttatni a maga törekvéseit, akkor ismét alapos lesz a reményünk arra, hogy imáink siettetni fogják egy jobb világ eljövételét.²⁷

Ennek a jobb világnak eljövételét mintegy előre jelzik az orvosi rendben azok a kiváló egyéniségek, akik hivatásuk áldozatos szeretetét a szentségi élet magas fokával tudták párosítani. A magyar Batthyányi—Strattmann László (1870—1931), az olasz Giuseppe Moscati († 1927) és Ludovico Nocchi (1876—1930) egyetemi tanárok előbb, vagy utóbb, azt hisszük, be fognak kerülni az Egyház hivatalos szentjei sorába, mint nehéz életpályájuknak és hitüknek diadalmas bajnokai.

De nem csak egyes kimagasló egyéniségek, hanem maguk a fiatalabb orvosi korosztályok is fokozottabb mértékben a spirituális irány felé fordulnak. Az idők jelének vesszük, hogy hazánkban 1931-ben megalakulhatott a katolikus orvosok Szent Lukács Egyesülete, amely immár 10 éve dolgozik egy katolikus orvosi szellem kialakításán. Idők jele, s a papság, valamint az orvosi hivatás rokonságának szép bizonyítéka, hogy katolikus pap (Horváth Miklós) és protestáns orvos (Reök Iván) együtt írnak időszerű könyvet világiaknak és egyháziaknak, a közösen érdeklő kérdésekről. Az előszóban találóan kifejtik, hogy *századunk jellemző betegsége: a modern ember nem érti, amit hisz és nem tud hinni abban, amit ért.*

Magyarázólag és vigasztalólag mondják: „Értelem és a hit nem ellenségek, hanem testvérek.” A modern pap és modern orvos felkészültségével fejtik azután ki sokszor kényes tárgyakat.

A fiatalabb korosztályok lelkiisége másutt is megjelenik az irodalom mezején: és ott, az „Orvos a lélekért” a lélek örök értékeiért küzd.²⁸ Eszmény: az új ember. És felveti a kérdést:

„Vajjon új typust fog jelenteni? Nem! Az új ember arcát mi már jól ismerjük. Az új ember a szentek és a hősök iskolájába járt és a keresztény tanok neveltje. Jól vessük emlékeztünkbe vonásait, mert még találkozunk vele.”²⁹

Igen, egyre jobban alakul az orvostudománynak és a rokoni tudományoknak testvéri gyűrűje, mely bontakozó egységében ösztönösen fordul a mindenek központja és Alkotója — az Isten felé. Szépen fejezi ki ezt a gondolatot a biológus

²⁷ A Szív, 1941. 49. száma.

²⁸ Dr. Weninger: Orvos a lélekért.

²⁹ Dr. Weninger: Orvos a lélekért, 17. oldal.

Huzella a „Psychológia és a biológia kapcsolatai“ című tudományos értekezésében (1932).

„Korunk lelki életében erőteljes szellemi áramlatok forrongásában a problémák új oldala vetődik felszínre és az egyes tudománysszakok között új vonatkozások kapcsolatai létesülnek.

A legújabb szellemi irányzat az eddigi elemző, szakszerűsítő és a részletkutatásban elmerülő hajlandósággal szemben, a mélyebb összefüggések megértésének vágyával a dolgok sinoptikusan áttekintő és összefoglaló szemléletére is törekszik. Különféle tudományos módszereket együttesen és párhuzamosan igyekszünk alkalmazni, a részjelenségeket az egészre vonatkoztatjuk, egységesen ítéljük meg. Ez a törekvés a tudomány rendszerezésében, az egyes tudományágak egymásközötti kapcsolatainak kiépítésében is érvényesül. Még csak körvonalalaiban alakult ki az új tudományos rendszer, amelyben az egyes tudományok merev határai többé-kevésbé elmosódnak, az egymásnak ellentmondó tanok az igazság összhangjává olvadnak egybe és az összefüggéseknek a tudomány egységét összetartó kapcsolatai domborodnak ki.³⁰

De egyben a tudományoknak ez a közeledése Isten felé vezet: „A modern biológia, ha világnézetünkben a természet-tudomány és a pszichológia megismeréseit, a tudomány, a művészet, a filozófia és a hit összhangjában éljük át, Isten fogalmához vezet.

Az istentagadás és a vallástalanság, amelyhez a materialista természettudomány vezetett — vagy talán fordítva —, ma a már modern biológiára alapított világnézet tükrében, a tudósnál is korlátozottságot, lelki fogyatékoságot jelent.“

Ez a theocentrikus irány nem csak a katolikus kutatónál (Huzella) jelentkezik. Protestáns kartársa, Balogh prof. kórboncnok, szintén ebben az irányban látja fejlődni a Medicina útját.³¹

...a soha el nem nemülő és soha el nem nemítható isteni eredetű emberi léleknek a felkiáltásai felé tart a mai Medicina és vele együtt fog tartani a mai emberiség is.

...az anyagi kultúra uralmának a helyébe a szellem uralma kell, hogy lépjen és a legmagasabb etikai elvek kellenek, hogy irányítsák a gazdasági, anyagi természetű ténykedéseket is és nem fordítva. Ekkor, de csakis ekkor fog felszabadulni tudni az emberiség az ő igazi arcát shakespeareies drámaisággal manapság egyre jobban eltorzító s a materializmus szülte varázslatnak a hatása alól.

Bármilyen testi és lelki megrázkódtatások próbálják is ki-

³⁰ Huzella: Psychologia és biológia kapcsolatai, 1932. 30. old.

³¹ Dr. Balogh E.: Quo vadis Medicina? Mone folyóirat, 1941. II. 1.

forгатni örök emberi mivoltából az emberiséget és vele együtt igazi jellegéből: a Medicinát, az utóbbit, az emberiségnek ezt az ősi állapotából átmentett, egyre vele együtt élő, tartós örökségét sohasem féltsük, mert ennek isteni szikrai eredetű benső fényét soha és semmi sem lesz képes kioltani.

...a materialista világnézet, mely a mai társadalom minden legnagyobb bajának az okozója, nem tarthatja sokáig magát, dacára a végső erőfeszítéseinek.

...mind a materialista kapitalizmusnak, mind az ennek kóros kinövését jelentő bolsevista ideológiának várhatóan nem sokára beálló letűnése után: az emberiség egy új, nagyszerű birodalom felé közeledik, amely a „szellem országa“ lesz.

A földi rendeltetési útján haladó emberiségnek és a vele együtt ősidőktől fogva összeforrott Medicinának is az útirányát a mindannyiunk felett álló tökéletes lelkiség, maga az isteni absolutum jelzi, mondván: „Ego sum via, vita, veritas!“

XI. FEJEZET.

A bölcsélet Canossát jár; vissza Szent Tamáshoz!

A tudományágak szerepének és helyzetének megvilágítása után most a „tudományok tudományának“, a filozófiának szerepével szeretnénk foglalkozni. A filozófia az ész és a szív tudománya s ha volt tudományág, melyet a sátáni erők a maguk romboló céljainak szolgálatába állítottak maradéktalanul — az éppen a filozófia volt. A filozófia, mint már említettük, az ész és a szív tudománya, már pedig van-e olyan esztelenség és erkölcstelenség, melyre a gögös, öntelt ész ne találna magyarázatot s amelyet az érzéki bűnös szív a maga céljainak megfelelően ki ne színezzene és fel nem magasztalna? Egyet azonban még az istentelen materializmus színvonalára süllyedt filozófiai irányzatok sem tudtak és tudnak letagadni, hogy a filozófia, még ha a túlvilágot, a metafizikumot tagadja is, a léleknek, a psychének, vagyis az emberi szellemnek kisugárzása és virágja, par excellence, szellemtudomány marad, melynek az anyag sohasem lényege, hanem irányítottja, szolgálja. A filozófia volt az elindító és az eszköz a sátán kezében a módszeres kételkedésre s a francia forradalom mérges virágait a finom, szalónokban uraskodó francia encyklopédisták ültették. Tiszteletreméltó Holzhauser Bertalan, akinek jövődöléseiből már idéztünk, szellemesen mondja, Luther az Egyház tetőzetét rombolta le, Calvin falait bontogatta, a hamis filozófia pedig alapjában rendíti meg. A filozófia csinálta a legnagyobb pártütést a vallás ellen, neki kellett és neki kell

a legnagyobb Canossát járnia, hogy hozzá visszatérhessen. És íme, mindez jól szembetűnik az utolsó évtizedek tudományos filozófiai haladásában.

Hová tűnt, az egykor fejedelmeket buktató és forradalmakat kirobbantó voltairei álfilozófia szellemi ragyogása. Még a nem keresztény tudomány számára is történelmi, idejét mult holmi lett. Ma már tisztán látjuk, hogy egykor annyira körülrajongott, finom kifejezésekbe burkolt, majd metsző gúnnyal — tiporjátok el a gyalázatost! — és gyűlölettel telített sziporkái a bölcséletnek csak leggyengébb, kezdetleges módszerét jelentették, ahol a maró gúny pótolta a tartalmi igazság hiányait. S ahogy eltűnt a csillogásával megtévesztő voltairei álfilozófia, úgy tűntek sorba le a múlt évtizedek során mélyebb filozófiai alapra helyezett összes eszme-utódjai, a tudományos világban csúfosan levitézlett materialisan-monista Haenckeltől, a pan-psychista Schopenhauerig, kinek nyomasztó pessimista filozófiája annyira lenyűgözte a melancholikus, ábrándos Reviczkyt, hogy annak még sírját is a schopenhaueri filozófia jellegzetes mondata ékesíti: A világ csak hangulat. Egyáltalán hol van ma már Kant Emmanuel (1724—1804) híres rationalismusa, mely a maga subjectiv idealismusában az eszméket és ideákat csak lelki projectumoknak tekintette s az ember létét és életét a szűk Kant—Laplace-i természettudományos, tehát materiális világhoz kötötte. De a XIX. század második fele fellázadt a több évszázados korszak ellen, mely a bölcsélet világában a renaissancától egészen a századfordulóig a természettörvényhez akarta láncolni a világot.

És a kor filozófusaként jelentkezik az a Bergson (1859—1940), aki bár maga is nemzettagja az újkorban a materialista világfelfogást elsősorban valló és támogató zsidóságnak, a zseni ösztönös nyugtalanságával széttűzza ezt a materiális bilincset és az élet szabadságának, a holt anyag értéktelenségének, a teremtő és éltető közvetlen meglátásoknak (intuición) értékét hirdeti. Bergsonnal szinte megfordul a filozófia évszázados, anyaghoz rögzülő beállítottsága s maga a nyugtalan lelkű filozófus, lélekben egyre közeledve, a kereszténység örök igazságaihoz, a halálos ágyán — ha hinni lehet az újsághíreknek — meg is tért az igazság örök forrásához, az Egyházhoz.

De nem csak az ideig óráig hiú világsikert élvező, hol materiális atheista, hol pan-psychista köpenyben jelentkező filozófiai irányzatok napja áldozik le sorban, velük együtt buknak nem egyszer hamis dogmaiknak értelmi szerzői, saját élettragédiájukon mindennél jobban igazolva, hogy nincs valódi életforrás az Egyházon kívül. Nietzsche, a XIX. század istentagadó csillaga, aki Isten helyett az Übermenschet álli-

totta az emberek elé, de aki egyben éles szemmel látja százada hamis isteneinek és álkultúrájának elkerülhetetlen tragédiáját — megőrül. Schoppenhauer, az emberi megnemértéstől megtörve, hagyja ott tanári katedráját és csalódottan visszavonulva, egy buddhista-izű nirvánát prédikál pessimismusában hiszékeny kortársainak.

E sok felé szakadó és egymásnak sokban ellentmondó, tiszavirág életű rendszerek között ott áll a keresztény bölcelet, amely se nem egyoldalúan idealista, mint a pan-psychisták, sem egyoldalúan materialista, mint pl. Haenckel követői. Ez a keresztény bölcelet, a filozófia terén is megőrzi a krisztusi gondolat teljességét: „Adjátok meg, ami a császáré, a császárnak, ami az Istené, az Istennek.” Vagyis hangoztatja a lélek fontosságát és elsőbbségét, de nem tagadja, hogy a lélek anyagi testben vesz szállást, azzal csodálatos egységet képez. Tudja, hogy ezt az eredeti bűn által megzavart egységet, Krisztus helyreállította a megváltással, kibékítve a természetet a kegyelemmel „saját személyében egybehangolta az anyagot és a szellemet, a természetet és kegyelmet és minket a bűnnek szükségszerűségéből, az erkölcsi szabadság magasságába felemelt, a teremtményeket pedig Istennel és egymással kapcsolatba hozta; ebből a nagy tényből indult útjára a keresztény bölcelet és világnézet, amely azóta is azon működik, hogy Krisztus fenséges tettét az emberi gondolkozásban megőrizze és a céltalan kísérletektől és lelki nyugtalanságtól megszabadítsa.

Sajnos, ennek a bölceletnek szava, mint a pusztába kiáltó szó hangzik el. Az ember mélyebb és egységesebb megoldásokat keres, de rendszerint tévedéseiben mind mélyebbre süllyed!¹

De a kor katolikus bölcelőjét, Trikált a jelen és a jövő szemlélete bölcs optimizmusra ösztönzi.

„Ma azonban, mintha pirkadna. A lelki élet tényeinek elfogulatlan tanulmányozása, a vallásos léleknek titkos világa új idealizmus felé hajlítja gondolatvilágunkat. Sőt az emberi szellem ingadozó útjában oly állomáshoz jutott, ahol érzésekben, eszményekben és elméletekben a keresztény bölcelettel szinte érintkezik. Az ellentétek ismét egységbe olvadnak, a részleges látás helyett az egyetemes, mindent egyaránt felölelő szemléletnek adnak helyet. A lelkek lassan előkészülnek a kibékülésre; útban vagyunk a szellemi egység felé.”²

Hogy egy nagy egység felé tart korunk és az emberiség, hogy ez az egység egyedül csak a kereszténység egyik idő-

¹ Trikál: Egység felé. 1914.

² Egység felé, 1914.

szerű, tökéletesült formáján alapulhat, ezt látja és csak ezt láthatja a protestáns bölcselelő is. A világ az egyoldalú túlzó individualizmus szerencsétlen állapotában szomjúhozza a középkor eszményi collectivismusát, — annak egyoldalúsága nélkül és azt össze akarja egyeztetni a kultúra haladásával és egyben a test józan mértékére szabott kultúrigényeit a halhatatlan lélek örök értékeinek kívánalmaival. Ez a kiegyezés egy új, békés, boldog korszak visióját idézi fel a bölcselelő előtt, ahol a gyűlöletet szeretet váltja fel az emberiség szívében. (A magánjövendőlok közül sokan hangoztatják, hogy amennyire gyűlölik egymást az emberek a nagy változás előtt, annyira fogják szeretni egymást utána.)

„Korunk ismét eljutott abba a stádiumba, amelyben a szofisztika Athenje volt: az énben keresi az igazság mértékét és az erkölcs normáját. Ott tolong a sporttereken és a szépségkirálynők körül: a test kultuszát többrebecsüli a szellem életénél. Ebből származik gondolkodásunk anarchiája s a közös nagy eszmények hiánya. Olyanok vagyunk, mint a sineken menetrend nélkül száguldozó vonatok. Ebből a rendtelenségből csak összeütközések, katasztrófák s egyéni tragédiák fakadhatnak. Ez lett az individualizmus túlhajtásából. A mai ember kezdi belátni, hogy ezen az úton nem mehet tovább s újra felébredt benne a vágy a nagy közösségek organizált világa iránt. Sokan ezt úgy szeretik kifejezni, hogy az európai ember egy új középkornak megy elébe, amikor az uralom szellemét a szolgálat, a gyűlöletét a szeretet, s az egyén önistenítését a közösség megbecsülése fogja felváltani. A történelem ritmusa valóban mutat ilyen ingalengésszerű fázisokat, de ha vannak is benne rokonjelenségek, nincsenek ismétlések. Ha a középkor egyoldalúan universális volt, az új kor pedig egyoldalúan individuális, akkor a feloldásnak olyannak kell lenni, amelyben a kettő szintézise rejlik. Az öntudatos és a szabadság értékét megízlelt ember nem mondhat le többé ezekről az értékekről. A kultúrában éppen úgy él tovább a jelenben a múlt, mint a természeti élőlényben. S a történet az ember folytonos gazdagodásáról, bizonyos mérvű többleteléről beszél. Az álmodozó Kelet után Hellasban feltűnt az öntudatnak és a test örömei okos élvezésének az értéke. Róma a jogrendet és a méltányosságot hozta az európai embernek. A kereszténység ráeszméltette a szeretetre, s megmutatja, hogy a hit és a szolgálat több, mint az önző uralom. Megformálta a hívő jó ember eszményét, amely kibékítette az embert a földi világgal, s kezébe adta a természet fölött a hatalmat, amelyet már a Szentírás megígért neki. E mámoros hódításban a diadalmas Én megfellebbezhetett a Másról; Istenről és a közösségről, de bizonyos, hogy e mai világválság legyűrése után az egész

ember halad ismét egy új úton a további emelkedés felé. Mert van értéke a testnek és van a léleknek, — van az egyénnek és van a közösségnek. Ezek olyan igazságok, amelyek nélkül ma már nem élhet az ember s jövőjét is ezekre a pillérekre kell építenie.“³

Így a protestáns bölcseelő. Csak a kibontakozás módozatait nem látja tisztán. „Napjainkban újra nagy és mélyreható válságok tépik korunk emberének lelkét és a kultúráját. Minden okunk megvan tehát arra, hogy eleven érdeklődéssel figyeljünk a filozófusok szavára. A mai zürzavar még a válság jele, de a kaosz kozmosszá, renddé, tisztulásának az ígérete lesz, ha az eljövendő nagy filozófus megvilágítja elméjének fényével az előtte gomolygó és alakuló ténytömeget“.⁴

A katolikus filozófus azonban nemcsak látja, hanem használja is ennek a már eljött nagy filozófusnak — ki, mint egy poraiból megelevenedett Phönix áll előttünk —, t. i. aquinói szent Tamásnak munkásságát.

XIII. Leó, a nagy pápa, a „Lumen de coelo“ volt az, aki 1879. augusztus 4.-én kiadott Aeterni patris encyklikájában először mutatott rá aquinói szent Tamás filozófiai irányának scholastikának, illetve tomismusnak töretlen időszerűségére, sőt nemzedékmegváltó szerepére. A pápa ugyanis erősen hangsúlyozza, hogy a jó filozófia egymagában nem segít, de fel kell használni, mert utat nyit az igaz hitre. A világ majdnem meghökkent a vatikáni szöveg merészségén, mely a filozófia vajdásaiban kitörő felkiáltást „zurück auf Kant“ azzal toldotta meg, hogy vissza szent Tamáshoz.⁵ Hiszen abban a korban a scholastikát nem is tartották számbajöhető bölcseletnek. De Péter sziklájának őre, a Szentlélek kegyelmétől megvilágítva tisztán látott. Encyklikájának kezdetén erősen hangsúlyozza, hogy korunk *számbajöhető bajai a filozófia tévelygéseiből erednek*. A Szentatya megbecsüli a bölcseletet, mert az kimutatja a kereszténység hitelre méltóságát. Hangsúlyozza XIII. Leó, hogy a régi egyházatyáknál és íróknál a bölcselet a hittel együtt jár, majd az egyházatyák nyomába a scholastikusok léptek, ezeknek feje és vezére szent Tamás, az angyali doktor. „Szent Tamás szárnyain az emberi ész oly magaslatra emelkedett, hogy magasabbra már alig szárnyalhat és a hit az észnél több és hathatósabb segítséget alig várhat, mint amennyit aquinói szent Tamás által nyert“.

A Szentatya szerint kár volt, hogy a tudomány szent Tamást elhagyta, az itt-ott fellépő új bölcseleti irányok káros gyümölcsöket hoztak. Prohászka Ottokár, a Szentatya eme

³ Halasy-Nagy József: A filozófia kis tükre.

⁴ U. o. 150. old.

⁵ Prohászka: XIII. Leó pápának beszédei és levelei. 1891.

encyklikájának fordítója szerint korunk főtévelyei, az idealizmus, pantheizmus és materializmus lelketlen tagadások. Szent Tamás látnoki szellemmel előre megcáfolta Comte Agost és John Stuart Mil positivizmusát, Kant apriorizmusát, Hegel abszolutizmusát, a Schoppenhauer és Hartmann féle nihilizmust.

XIII. Leó felfogása szerint vissza kell térni szent Tamáshoz az iskolai oktatásnak, vissza a hittől idegenkedőknek, vissza a scholasztika elveihez a tudományoknak és művészeteknek. Még a természettudományok is igen sok hasznot húzhatnak a bölcseletből, márpedig a scholasztika nem ellensége a természettudományoknak. Végül a pápa felszólítja híveit, helyezték vissza jogaiba és terjesszék aquinói szent Tamás bölcseletét.

A nagy pápa tovább is ment aquinói szent Tamás irányzatának elismertetésében. 1880. március 7.-én, szent Tamás ünnepén a világ minden részéből Rómába gyűlt tudós személyiségekhez beszédet intéz (*Pergratus nobis...*), melyben szent Tamás bölcseletének felkarolását ajánlja. Ugyanez év augusztus 4.-én pedig szent Tamást „Cum hoc sit“ körlevelében a tudományok védőszentjének nyilvánítja. 1880. január 18.-án elrendeli Tamás műveinek kiadását, előzőleg 1879. október 15.-én megbízza Lucca bíborost aquinói szent Tamás akadémiajának megalapítására.

Az európai történelemben azóta eltelt 60 év a Szentatya akkori elgondolásait mindenben igazolta. Egyrészt a tomizmus virágzó filozófiai ággá lett, melynek kiváló képviselői között olyan hazánkiai akadnak, mint Horváth Sándor O. P..... másrészt a tomizmus ellenlábas filozófiai rendszereknek és a rájuk épült gazdasági és társadalmi rendszereknek teljes kudarca amellet szől, hogy a világ még nagyon rászorul majd e filozófia égi — földi harmóniájára.

S most, 1942-ben megszólal a hazájába visszatérő egyszerű domonkos szerzetes, Horváth Sándor és ő, mint e tudományág egyik legismertebb katolikus művelője, összegezi benyomásait. Mit is mond a jelenről és a várható jövőről aquinói Tamás modern lelki gyermeke.

„mindaz, amit az átalakulás a katholicizmusban felvetett, a tomizmus örökérvényű rendszerében találja meg szilárd alapjait.“

„A jövő filozófiai világképének kialakulásában igen nagy szerep jut majd a katolikus bölcseletnek. Akármennyire is megriasztó napjainkban az emberek keresztényellenes beállítottsága — mégsem elég erős ahhoz, hogy sokáig lefojtva tartsa az eligazodásra vágyó szellemet. *Bekövetkezik a kijózanodás megvilágosító pillanata és az ember újra megtalálja az Istent.*

hez vezető egyetlen utat. A — tormentum infiniti — újra visszatérít mindnyájunkat a kereszténységhez.

Ha ez a kijózanító perc bekövetkezik; a kereszténység számára az új aratások korszaka kezdődik az új szántóföldeken."

Rámutat a neves tomista bölcselelő a megrázkódtatások tisztító szenvedéseire. „Katasztrófák idején kinyilik az emberek szeme az örök igazságokra. Egy-egy döntő fordulat elsöpri az útból a féligazságokat, a talmi értékek bozótját s a talaj megtisztul a változatlan értékek számára. Így az elmúlt világháború okozta megrendülés kioltotta a századvégi filozófiából a materializmust.”⁶

Tehát a jelen szörnyű megrázkódtatásai között megújulás és egység felé tart a bölcelet is és a helyzet kulcsa a keresztény filozófiai irány, a tomizmus kezében van, mely a jelen tévelyeinek gyomlálója és a jobb jövő egyetlen biztos fundamentuma.

XII. FEJEZET

A nagy változás a költők lantján.

A hit, a tudomány, a bölcelet hangjai után hadd szólaljon meg a költők lantja is. Azt mondják, a költők az emberiség vatesei. Mimóza lelkük finom rezdüléseiben, lángoló fantáziájuk dübörgő, majd szelíden elsímuló hullámzásaiban vajjon nem jutott volna hely ennek a hatalmas történeti és természetfeletti színjátéknak? Ne gondoljuk!

Vajjon Vörösmarty, a nagy magyar költőfejedelem élete alkonyán (1855.) félőrülten és csalódottan írt hattyúdala, a Vén cigány nem ennek a boldog békekornak ihletett megsejtése-e? A költőfejedelem zaklatott lelkét borzasztó képek gyötrik, Kain testvérgyilkos botjazuhanásától az első árvák sírkeservéig. Az öldöklés még a Szentföldet sem kíméli.

„Háború van most a nagyvilágban
Isten sírja reszket a Szentthonban...

De lázas háborgásai örök emberi megnyugvásba olvadnak át, a pusztító viharok megtisztítják az emberiséget, Noé bárkája egy új világot hoz majd részére. Addig pihenjen a vonó, hallgasson a dal, hogy utána hálatalten és boldogságittasan zendüljön fel újra:

⁶ Nemzeti Ujság, 1942. március 15-i száma.

„A vak csillag, ez a nyomorult föld
 Hadd forogjon keserű levében
 S annyi bűn, szenny s ábrándok hevétől
 Tisztuljon meg a vihar hevében
 És hadd jöjjön el a Noé bárkája
 Mely egy új világot zár magába
 Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
 Mikor lesz a nyűtt vonóból bot
 Szív és pohár tele búval, gonddal
 Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.

Húzd, — de mégse, hagyj békét a húrnak
 Lesz még egyszer ünnep a világon
 Majd — ha elfárad a vész haragja
 S a vihar elvérzik a csatákon
 Akkor húzd meg újra lelkesedve
 Isteneknek teljék benne kedve
 Akkor vedd fel újra a vonót
 És derüljön zordon homlokod
 Szűd teljék meg az öröm borával
 Húzd, s ne gondolj a világ gondjával.

Kortársának, a katolikus papköltőnek, Mindszenty Ge-
 deónnak megrázó *Visió*-jában döbbenetesen bontakozik ki en-
 nek a nagy isteni leszámolásnak, egy félvilág megrendülésének
 és pusztulásának iszonyatos képe. A költő meghúzza az alvó
 lelkiismeretek lélekharangját: közel a szent igazság váltsága!

Már hallok a vad fürgeteg zúgását
 Már szelletével csapja fűrtimet
 Már rengni kezd az erdők boltozatja
 S remegni kezdenek az emberszívek
 A tűzhely füstje visszahull a házra
 Mint vak remény, mely meg van már alázva.
 Oh, én ismerlek zúgó, torló felhők
 Jönnek, robognak az boltozaton
 Emeld fel fődét, drága szent igazság
 A te váltságod már közel vagy

Ezek a nagy csapások az égbekiáltó igazságtalanságok és
 testvérgyilkosságok bosszúói:

Oh, én ismerlek földrázó viharhang
 Te egykor árvák sóhaja valál
 Oh, én ismerlek zúgó, torló felhők
 Szülőtök: vérkönny és ábelhalál

És ti örök, szent vértanúi csontok
 Melyek fölött egy világgyász borongott
 Ti lettetek a villámok nyelvévé
 Melyekkel sujt az örök hatalom
 Emeld fel földet drága szent igazság
 A te váltságod már közel vagyon!

A költemény végén megrázó erővel ecseteli a sátáni erők bukását és a jó magasztos győzelmét, ujjongva azon, hogy a lélek, ez isteni szikra és a jog égi fényébe helyeztetett.

„Hah, mint reszketnek, hah mint omladoznak
 A gögtől megmárványult Dágonok
 Bár a pokolban, ördögök szívében
 Fészkelte is lábuk — már mozdul, inog
 Hiába jössz, esel, vak düh szolgálja népe
 Szent Isten az, ki istenidre lépe
 Fedezd, fedezd el tengyalázattal
 Vagy itt dől sz rájuk, mint egy vérhalom;
 Emeld fel földet drága szent igazság
 A te váltságod már közel vagyon.

És bekövetkezik a lélek várva-várt boldog győzelmi napja!

Egy fél világot látok haldokolni
 Egy fél világot fellélegzeni!
 Tört ülnek ők, fönségeset, — a bátrak,
 Mert szabadok a világ kezei
 Az Isten arca derül dalaikra
 A lélek ismét, mi volt, égi szikra
 Rózsák fakadnak minden új nyomon...
 Emeld fel földet drága szent igazság,
 A te váltságod már közel vagyon!

A theológus és a bölcselő korunkat — jellemzően a zürzavar korának nevezi, ahol az eszmék és az értékek, az erény és bűn fogalma és határa elmosódik a tömegek lelkében. A zürzavar korának érzi az első világháború idejét a költő is (1914.—18.). Stefan George, a német költőfejedelem hosszas hallgatás után, élete alkonyán (1920.—21.) megírja három profetikus hangulatú és kifejezésű versét (Die drei Gesänge ciklus), s közöttük talán a legmélyebbet, (A költő a zürzavar korában), amely megrázóan igaz és fájó keresztmetszete egy szerencsétlen kornak.

Miután döbbenetesen rámutat a kor bűneire, egyenetlenségére és az egyedülálló költő megnemértettségre és kassand-

rai sorsára, égi vigasz felé fordul, de érzi közben, a kor emberének és a tömegnek nincs füle a nemesebb hang meghallására.

„Minek
ide mennyei hang, ha nincs fül a
leglaposabb élcére sem? Minek
ide szellem, ha nincs más közös ösztön,
csak a vályué? s egymást szidva minden
céh csak a maga lékelt csónakát
ajánlja a zátonyon s üdvözülni
kacatát gyarapítja? régi bűnből
fecseg új építést az okos is
és int: zsugorodj féreggé, hogy a
vihar kíméljen, villám meg ne lásson...
Az élők egész mai törzse annyit
tévelygett már, hogy a bálványait
amelyek porba verték, valahányszor
hazudnak, újra tömjénezní fogja:

A költő figyelmezteti a kort, addig nem könnyít sorsán, míg az Istenre és az égiekre nem gondol, de egyben vigasztalólag hozzát teszi, hogy már közeleg a derűsebb jövő, itt már az új nemzedék, mely híg ábrándoktól menten dolgozik rajta, hogy mielőbb eljőjön.

Az élők egész mai törzse
elfeledte léte legfőbb parancsát
ami alkatát biztosítja, nem hisz
Kormányzóban és Vezekeltetőben
furfanggal akar sorsából kibujni.
Törjék az ugart még zordabb ekék,
nyomják az eget még sűrűbb ködök...
A sötét éjből a leghalaványabb
kék is csak akkor tűz a maiakra,
ha mindaz aki egynyelvű, kezet fog
és a romlás ellen fegyverkezik,
ha lerázza a fakult lobogók
vörös, kék, vagy fekete rongyait
és éj-nap csak a Vecsernyére gondol.

De a távolból a költő szemléletében már bontakozik a jövő isteni fénye.

A Költő pedig őrzi a velőt és
csirát, hogy meg ne rothadjon, meg ne fuljon
szítja a szent tüzet, mely tovaszökken

s életet gyujt; ősök könyveiből
 ő hozza a biztos ígéretet
 a legfőbb cél választottjaira
 sok sivatag vár még, hogy a világot
 megváltsa egykor e földrész szíve...
 S mikor a kínban a végső remény is
 kihunyni fenyeget: ő sejti már
 a derűsebb jövőt. Ő tudja, hogy
 híg ábrándoktól, csömörös piactól
 s a csillogás mérgétől szűzen itt az
 új nemzedék, mely embert és dolgot újra
 igaz mértékkel mér, szép és komoly,
 idegen előtt büszke, magahívó:
 nem jár a pókhendi gőg szirtjein s az
 ál-testvériség sekély mocsarában...¹

A huszas évek trianoni és versaillesi szellemétől megmérgezett fojtogató, testvéríetlen levegőjében írja meg a magyar Kozma Andor „Jaj a győzteseknek” című, örökéletű költeményét. Szűkebb értelemben annak a győztes szellemnek szól, mely a maga gőgös öntelenségében és esztelenségében a legyőzöttek minden porcikáját guzsbakötötte. Valójában a költemény láthatára sokkal szélesebb, sokkal általánosabb. Költői megsejtése — ezt maga a költő is említi — annak a borzalmas világleszámolásnak, melyet a haragvó ég bocsát a földre minden igaztalan, minden öntelt és emberietlen, istentelen győztes megfenyítésére. Alapgondolata: Jaj a győzteseknek.

Költői megsejtése az Isten szörnyű, nagy napjának, a haragos ég rémes csodáinak, melyeket a költő — mintegy érezve, hogy nem ér meg — haló poraiban is biztosaknak hisz. Egy részét e megrázó soroknak szó szerint idézzük.

Csalódhat a szem, az okoskodás,
 Hanem az ősi ösztön, a csodás
 Az nem csalódik, annak nincs titok
 Mit az jövőnek érez: jönni fog!
 Az ősi ösztön bennem ébren alva
 Szünetlen új, nagy rémséget sugall ma
 Világraszóló végzetes leromlást.
 Világrendítő vészes összeomlást.
 Mi Isten nélkül Isten ellen épült
 Az mind leroppan, széthull törmelékül
 S minden ma győztes gyilkost eltemet,
 Mint véres roncsot az új rettenet.

¹ Szabó Lőrincz ford.

Szent lesz a nap, bár szörnyű, amikor
 A vad vae victis a torjúkra forr,
 S az égből zengik a romláson át
 A vae victoribust a harsonák!
 Ez így lesz, — mert így érzi ösztönöm
 S nem észokokból rémképül szövöm.
 Mikor lesz itt, hogyan jön, mely úton
 Isten bosszuja — mindezt nem tudom
 En nem tudom a vörös, vagy sárga
 Veszedelemmel sujt le a világra;
 Vagy más, ma még nem sejtett borzalom
 Lesz-e a pallos, — nem tudom.
 De érzem azt, hogy ha korán, ha késve,
 Eléri a bünt Isten büntetése.
 Mert a vae victist bógó bestiák
 Kegyetlen bűne bosszúért kiált.
 Megérem-e?... Istent esengve kérem:
 Engedje szörnyű nagy napját megérnem!
 De bárha én azt meg sem érhetem,
 Halódva is szent biztos lesz nekem.
 Hogy diadalt bűn végkép nem arathat,
 Hogy ez a nap el nem maradhat,
 Hogy az napon csodák történnek,
 Rémes csodái haragos égneek
 Gonoszul pontos számítások
 Mint csuffá lesznek, mind hibások:
 A nem várt meg nem érthetők — megesnek;
 Éled a holt és — jaj a győzteseknek!

A költemény gyönyörű, egyben tragikus megsejtése az isteni igazságosság szörnyű napjának, amikor az Úr „nem várt, meg nem érthető” eszközökkel biztosítja az igazság győzelmét.

A jelen költőjét, — Sik Sándort — , ki a lélekhatáron felül aggodalommal óvna fiataljait a korszellem csalóka lidérceitől, ez a biztosan sejtett jobb jövő élteti, melyet mint kimondhatatlant mégis félig magába zár. Aggódó szeretettel fordul ifjaihoz:²

Elmondanám,
 Hisz a féltésből a szívem kicsordul:
 Ne féljete a lélekhatáron túl,
 Amelynek piacán
 A bölcslet túlríkoltja a vasas
 Bárgyú pretorián.

² Sik Sándor: Virrasszatok, 1940.

Elmondanám:

Érzem a kort, melynek bírái lesztek,
Látom, látom az újszülött keresztet
Egy templom homlokán
Felfényleni az elzörömbölő
Szennyes vihar után.

Egy templomán,
Melyben ti lesztek a pillér, az oszlop,
Kik nem görnyedtek és nem ingadoztok,
Bálványok küszöbén.
Már hallok a búcsúok énekét! —
De mégse mondom én.

Hallgatni jobb.
Hiszen akármi szépet mondanék is,
Tudjátok, mondatlan maradna mégis
A fő a legnagyobb
A szent, ami most összevillanó
Szemünkön felragyog.

És a második világháború véres napjaiban, mint hathatós
vigaszt, a kitartáshoz szükséges erőt és a biztos győzelem jelét
állítja honfitársainak a papköltő, Nagyfalussy: az isteni Szi-
vet, Jézus Szívét és a győzelem teljét — Mária országát Jézus
Szívében.

Szentistváni magyar hívek!³
Nem lesz mindig sűrű ború
Elmulnak a vérzaporok
El a százszor zord háború!

Eljön Róma galambszárnyán
A szent béke, a szent szivárvány

Elbukik minden antikrisztus
Győz mindörökre az Ur Krisztus
S Allelujá-t zengünk nevében:
Mária országa Jézus Szívében!

³ Jézus Szíve Hirnöke, 1941. máj.

BEFEJEZÉS

Aggódó szívvel fejezzük be rövidre szabott írásunkat. Tudjuk, hogy nem végezhattünk teljes munkát, de célunk az volt, hogy legalább minden oldalról valami kevés adatot nyujtsunk, amely megvilágítja, hogy korunk, sokszor merőben anyaginak látszó, a pusztta megélhetésért folyó küzdelmei voltaképpen a két leghatalmasabb ellenfélnek; az isteni és sátáni világrendnek mindent felülmuló harca, amely elsősorban szellemi küzdelem. Ha valamikor, úgy korunkra vonatkoztathatók Szent Pálnak, a népek apostolának örökéletű szavai: „Mert nem a test és a vér ellen kell tusakodnunk, hanem a fejedelemségek és a hatalmasságok ellen, ennek a sötétségnek világkormányzói ellen, a gonoszságnak égi magasságokban levő szellemei¹ ellen“¹ Összüleink nagyot buktak az eredeti bűnnel, de talán nagyobbat bukott a középkori Európa, mikor a keresztény nemzetközi egység talajáról az önző individualizmus sokszor bűnös ingoványába süllyedt, majd elmerült az eretnekség és a hitetlenség forradalmának erkölcsi fertőiben. S most úgy áll néhány száz évi tévelygés után mindenható Ura, az Igazság és Irgalom Istene előtt, mint a tékozló fiú, szegényen és összetörtén, éhezve és kifosztva s talán végzetes nyomorában felszakadnak megkínzott lelkéből a megbánás szavai: Atyám! Vétkeztem ellened, már nem vagyok méltó, hogy fiadnak mondj. És reméljük, az Irgalom Atyja nemcsak meghallgatja a tékozló fiú szavait, hanem be is hegeszti évszázados fájó testi-lelki sebeit és szükségait és ünnepet készít neki házában. Mert ki ne érezné, hogy bár a hazugság szelleme még itt él körünkben, a megkínzott emberi lelkekben sóvárogva éled a vágy, mely vissza nem fojtható, egy új rend után. Az eredeti bűn szennyétől elhomályosult értelem alig látja ugyan, hogy a mennyei Atya milyennek tervezi ezt az új rendet, a rosszra hajló emberi akarat pedig önzésének örvényébe akarja fojtani. Annyi bizonyos, ez az új rend nem lehet csak gazdasági, sem politikai, vagy társadalmi. Ez az új és igazi rend, ha tényleg elkövetkezik, csak az az erkölcsi és isteni alapon nyugvó új rend lehet, mely a természet törvényeken épül, mely a nagyok és kicsinyek jogait krisztusi szeretetből tartja tiszteletben, mint a Szentatya, XII. Pius oly félreérthetetlenül hangsúlyozza. De nemcsak új rend felé megyünk, hanem egy mindennél nagyobb vallási, társadalmi és gazdasági egység felé. A körülmények kedveznek neki. Ma a rádió hullámai, a repülőgépek közel hozzák egymáshoz testileg-lelkileg a kontinenseket, Saliége, toulousi biborosérsek legutóbb szellemesen mondotta, hogy

¹ Ephez. 6, 12.

„A világ már olyan kicsi, mint egy kis falucska“.² De vajjon kinek volt és kinek lehet nagyobb vágya ez az egység, mint annak az isteni Szívnek, mely ma a kereszténység és a nyomorgó emberiség üdvének legfőbb jele és forrása. Hogy mindnyájan egyek legyenek — ez volt eucharisztikus testamentuma annak a Szívnek, mely egészen kiüresítette magát érettünk, hogy „mindenkinek mindene“ legyen s ki tudná ezt az egységet hatékonyabban megvalósítani, mint az Ő isteni Szíve, az irgalmas szeretet kiapadhatatlan forrása. Ha pedig az Istentől előre látott és elhatározott órában meg is valósítja, teszi ezt mindennél inkább azért, hogy legyen „Egy akol és egy Pásztor“. Mi, emberi tévedhetőségünk alázatos tudatában, jóhiszeműen azt hisszük, hogy ez az áldott idő, mely olyan messzinek tűnik, nagyon közel van már. Bougaud, a XIX. század nagy apológétája megállapítja, hogy a XVIII. század a hitetlenség százada volt, örömmel látja, hogy százada ebből a szempontból sokat javult s boldogan teszi hozzá, hogy a XX. század, ha így haladunk, a hit százada lesz. Mi azt hisszük, nemcsak a hit, hanem Jézus Szíve és Krisztus Király százada is s benne megvalósulnak majd annak a sóvárgott békének boldog percei, melyet a második nagy békepápa, XI. Pius jelszavául választott és tűzött minden keresztény elé:

„Pax Christi in regno Christi“: Krisztus békéje Krisztus országában.

² Jelenkor, 1941. VIII. 15.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
I. fejezet: Az Egyháznak, mint egyetlen isteni alapítású intézménynek kettős (örök isteni és változó emberi) arca	3
II. fejezet: Az egyháztörténelmi korok rövid áttekintése napjainkig	8
III. fejezet: A Jézus Szíve-tisztelet történeti áttekintése és világmegváltó jelentősége korunkban	19
IV. fejezet: A pápák tanítása a Jézus Szíve-tisztelet világmegváltó szerepéről	29
V. fejezet: Az Egyház küzdelme, szenvedései és győzelme a kor pápáinak tanításában	39
VI. fejezet: Az Egyház küzdelme, szenvedései és győzelme a magánjövendölésekben	71
VII. fejezet: Az Egyház küzdelmei és győzelme a XIX. század gondolkodó elméinek kijelentéseiben és írásaiban .	88
VIII. fejezet: A XX. század emberének hite és véleménye a jelenről és a jövőről	97
IX. fejezet: Magyarország különleges helyzete és fontos szerepe a változások idején	117
X. fejezet: A tudományok egysége felé	121
A) A történelemtudomány és szemlélet Istennel és Isten nélkül	122
B) A modern fizika útja az atom-elméletekig és a világot alkotó isteni erők új tudományos megsejtéséig	129
C) Az orvostudomány visszatérése a lélekhez és útja a hit felé	132
XI. fejezet: A bölcsélet Canossát jár; vissza szent Tamáshoz! .	139
XII. fejezet: A nagy változás a költők lantján	145
Befejezés	152

